

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ,
ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**«Από την Αειφόρο / Βιώσιμη στην Ολοκληρωμένη Αγροτική Ανάπτυξη.
Μελέτη περίπτωσης: Τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης
Αγροτικού Χώρου του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος
Πελοποννήσου στο Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΚΑΝΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ ΕΙΡΗΝΗ, Λέκτορας.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2009

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ,
ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**«Από την Αειφόρο / Βιώσιμη στην Ολοκληρωμένη Αγροτική Ανάπτυξη.
Μελέτη περίπτωσης: Τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης
Αγροτικού Χώρου του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος
Πελοποννήσου στο Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ: Κανάκης Δημήτριος

ΜΕΛΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:

- 1. Δασκαλοπούλου Ειρήνη, Λέκτορας**
- 2. Λιαργκόβας Παναγιώτης, Αναπληρωτής καθηγητής**
- 3. Πέτρου Αναστασία, Λέκτορας**

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2009

Πρόλογος – Ευχαριστίες

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή εκπονήθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Οργάνωση και Διοίκηση Δημοσίων Υπηρεσιών, Δημοσίων Οργανισμών και Επιχειρήσεων, το οποίο πραγματοποιείται από το Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, κατόπιν προγραμματικής συμφωνίας με το Κοινωνικό Πολύκεντρο της ΑΔΕΔΥ και το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης.

Αναφέρεται στην μετεξέλιξη της υπαίθρου και του αγροτικού χώρου στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον, καθώς και στην μεταστροφή πολιτικής από την αειφόρο / βιώσιμη αγροτική ανάπτυξη στην ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη, όπου κυρίαρχο στοιχείο αναδεικνύεται η πολυλειτουργικότητα της γεωργίας.

Ειδικά για τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της Περιφέρειας Πελοποννήσου εξετάζεται η επίδραση των Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης του Αγροτικού Χώρου μέσα από το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Πελοποννήσου και το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (2000-2006) στην προσπάθεια αντιστροφής της τάσης οικονομικής και κοινωνικής συρρίκνωσης των περιοχών αυτών και της πληθυσμιακής τους αποδυνάμωσης.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την επιβλέπουσα κ.Δασκαλοπούλου Ειρήνη, για την αμέριστη βοήθεια και συμπαράσταση που προσέφερε σε όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας. Επίσης την Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του ΠΕΠ Πελοποννήσου και την Δομή Στήριξης / Πελοπόννησος – Κέντρο Στρατηγικού Σχεδιασμού και Ανάπτυξης, για την διάθεση στοιχείων και πληροφοριών αναγκαίων για τη μελέτη περίπτωσης των ΟΠΑΑΧ. Ένα μεγάλο ευχαριστώ τέλος προς την οικογένεια μου η οποία ανέχθηκε την απουσία μου καθώς και για τη στήριξη που μου παρείχε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος – Ευχαριστίες	σελ. i
Πίνακας περιεχομένων	σελ. ii
Κατάλογος παραρτημάτων χαρτών, πινάκων, γραφημάτων	σελ. vi
Περίληψη	σελ. ix
Summary	σελ. x
Εισαγωγή	σελ. xi
 ΜΕΡΟΣ Α΄: Εννοιολογικοί ορισμοί - Βιβλιογραφική ανασκόπηση.	
Κεφάλαιο 1. Ύπαιθρος και αγροτικός χώρος	
1.1. Τοπίο –Ύπαιθρος –Επαρχία	σελ. 2
1.2. Αγροτικός χώρος	σελ. 4
1.3. Λιγότερο ευνοημένες περιοχές	σελ. 8
Κεφάλαιο 2. Ανάπτυξη αγροτικού χώρου	
2.1. Εισαγωγή	σελ.12
2.2. Αγροτική ανάπτυξη	σελ.13
2.2.1. Αειφόρος / Βιώσιμη αγροτική ανάπτυξη	σελ.16
2.2.2. Ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη – Πολυλειτουργική γεωργία	σελ.18
2.2.3. Αξιοβίωτη ολοκληρωμένη ανάπτυξη	σελ.22
2.2.4. Αγροτική ανάπτυξη λιγότερο ευνοημένων περιοχών	σελ.23
Κεφάλαιο 3. Πολιτικές αγροτικής ανάπτυξης	
3.1. Εισαγωγή	σελ.27
3.1.1. Παγκόσμιο επίπεδο	σελ.28
3.1.2. Ευρωπαϊκή Ένωση	σελ.33
3.1.2.1. Κανονισμός Αγροτικής Ανάπτυξης	

1257/99	σελ.39
3.1.2.2. Κοινοτική πρωτοβουλία LEADER	σελ.45
3.1.3. Ελλάδα	σελ.47
3.1.3.1. Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (2000-2006)	σελ.51
3.1.3.2. Δ΄ Προγραμματική Περίοδος (2007-2013)	σελ.53
3.2. Πολιτικές ανάπτυξης Λιγότερο Ευνοημένων Περιοχών	σελ.55
3.2.1. Περιφερειακή ανάπτυξη και αγροτική ανάπτυξη ΛΕΠ	σελ.58
3.2.2. Περιβάλλον και αγροτική ανάπτυξη ΛΕΠ - Ο ρόλος των δασών	σελ.60
3.2.3. Δημογραφικές εξελίξεις – Μετανάστευση και αγροτική ανάπτυξη ΛΕΠ	σελ.65
3.2.4. Εναλλακτικές μορφές τουρισμού και αγροτική ανάπτυξη ΛΕΠ	σελ.66
3.2.5. Τοπικά προϊόντα και αγροτικά ανάπτυξη ΛΕΠ	σελ.68
Συμπεράσματα Μέρους Α΄	σελ.72

**ΜΕΡΟΣ Β΄: Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΠΕΠ)
Πελοποννήσου – Μελέτη περίπτωσης:
Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης
Αγροτικού Χώρου (ΟΠΑΑΧ).**

**Κεφάλαιο 4. Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Πελοποννήσου 2000-2006**

4.1. Η αναπτυξιακή φυσιογνωμία της Περιφέρειας Πελοποννήσου	σελ.76
4.2. Στρατηγική – Άξονες προτεραιότητας – Ειδικοί στόχοι - Αναμενόμενες επιπτώσεις	σελ.87
4.3. Άξονας προτεραιότητας 2 - Αειφόρος ανάπτυξη της	

υπαίθρου	σελ.91
4.3.1. Υποάξονας Προτεραιότητας 2.1: Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, ανασυγκρότηση της υπαίθρου	σελ.95
4.3.1.1. Μέτρο 2.1.1.: Διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων, υποδομές ύδρευσης και προστασία από την διάβρωση των ακτών	σελ.101
4.3.1.2. Μέτρο 2.1.2: Βασικές Αγροτικές Υποδομές	σελ.103
4.3.1.3. Μέτρο 2.1.3: Προστασία, αναβάθμιση των δασών	σελ.104
4.3.1.4. Μέτρο 2.1.4: Αλιευτικά καταφύγια	σελ.105
4.3.1.5. Μέτρο 2.1.5: Επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις	σελ.106
4.3.1.6. Μέτρο 2.1.6: Εφαρμογή καινοτομικών δράσεων στην αγροτική παραγωγή	σελ.107
4.3.1.7. Μέτρο 2.1.7: Υποδομές υγείας – πρόνοιας στην ύπαιθρο	σελ.109
4.3.1.8. Μέτρο 2.1.8: Υποδομές εκπαίδευσης στην ύπαιθρο	σελ.110
4.3.2. Υποάξονας Προτεραιότητας 2.2 : Ανάπτυξη της ορεινής και μειονεκτικής ενδοχώρας	σελ.110
4.3.2.1. Μέτρο 2.2.1: Οδοποιία σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές	σελ.114
4.3.2.2. Μέτρο 2.2.2: Ανάδειξη και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς	σελ.115
4.3.2.3. Μέτρο 2.2.3: Ενίσχυση και βελτίωση των βασικών / τεχνικών και κοινωνικών υποδομών στην ορεινή και μειονεκτική ενδοχώρα	σελ.116

4.3.2.4.	Μέτρο 2.2.4: Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ανάπτυξης ειδικών μειονεκτικών αγροτικών περιοχών	σελ.117
4.3.2.5.	Μέτρο 2.2.5: Ανάπτυξη και υποστήριξη ανθρώπινου δυναμικού, στα πλαίσια των ολοκληρωμένων παρεμβάσεων	σελ.119
Κεφάλαιο 5. Μελέτη περίπτωσης: Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού χώρου (ΟΠΑΑΧ)		
	Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού χώρου (ΟΠΑΑΧ)	σελ.121
5.1.	Κριτήρια επιλογής περιοχών παρέμβασης	σελ.122
5.2.	Περιοχές παρέμβασης	σελ.123
5.3.	Δράσεις	σελ.125
5.4.	Δικαιούχοι – Ύψος ενίσχυσης – Υποχρεώσεις	σελ.128
5.5.	Ο ρόλος της Δομής Στήριξης	σελ.131
5.6.	Υλοποίηση προγραμμάτων	σελ.135
5.6.1.	Δημόσια ΟΠΑΑΧ	σελ.136
5.6.2.	Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ	σελ.138
	Συμπεράσματα	σελ.142
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ.146

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ ΧΑΡΤΩΝ, ΠΙΝΑΚΩΝ, ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

1. Παράρτημα χαρτών

1.1 Γενικός χάρτης περιοχών Περιφέρειας Πελοποννήσου εφαρμογής ΟΠΑΑΧ	σελ.152
1.2 Περιοχή Ορεινής Αργολίδας – Κορινθίας	σελ.153
1.3 Περιοχή Πάρνωνα	σελ.154
1.4 Περιοχή Αλαγονίας	σελ.155
1.5 Περιοχή Νέδας	σελ.156
1.6 Περιοχή Μάνης	σελ.157

2. Παράρτημα πινάκων

2.1 Άξονες και Μέτρα του ΠΕΠ Πελοποννήσου	σελ.158
2.2 Οικονομικά στοιχεία ΠΕΠ Πελοποννήσου	σελ.160
2.3 Περιοχές εφαρμογής ΟΠΑΑΧ ΠΕΠ Πελοποννήσου	σελ.163
2.4 Δημόσια ΟΠΑΑΧ / Προσκλήσεις και Εγκεκριμένα επενδυτικά σχέδια ανά δράση	σελ.164
2.5 Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / Προσκλήσεις, Υποβληθέντα και Εγκεκριμένα από Γνωμοδοτική Επιτροπή επενδυτικά σχέδια ανά δράση	σελ.165
2.6 Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / Οριστικές εγκρίσεις επενδυτικών σχεδίων ανά δράση	σελ.166
2.7 Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / Οριστικές εγκρίσεις επενδυτικών σχεδίων ανά δράση και ανά περιοχή εφαρμογής ΟΠΑΑΧ	σελ.167
2.8 Ανάλυση Υποδράσεων της Δράσης 2.2.4.6	σελ.168
2.9 Ανάλυση Υποδράσεων της Δράσης 2.2.4.9	σελ.168

3. Παράρτημα γραφημάτων

3.1 Ποσοστιαία κατανομή Π/Υ Αξόνων Προτεραιότητας	
---	--

στο σύνολο του ΠΕΠ Πελοποννήσου	σελ.169
3.2 Ποσοστιαία κατανομή Π/Υ Μέτρων στον Άξονα Προτεραιότητας 2 του ΠΕΠ Πελοποννήσου	σελ.170
3.3 Δημόσια ΟΠΑΑΧ / Π/Υ εγκεκριμένων σχεδίων ανά δράση	σελ.171
3.4 Δημόσια ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή Π/Υ επενδυτικών σχεδίων ανά δράση	σελ.171
3.5 Δημόσια ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή Π/Υ επενδυτικών σχεδίων ΟΠΠΑΧ Αλαγονίας ανά δράση	σελ.172
3.6 Δημόσια ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή Π/Υ επενδυτικών σχεδίων ΟΠΑΑΧ Μάνης ανά δράση	σελ.172
3.7 Δημόσια ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή Π/Υ επενδυτικών σχεδίων ΟΠΑΑΧ Νέδας ανά δράση	σελ.173
3.8 Δημόσια ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή Π/Υ επενδυτικών σχεδίων ΟΠΑΑΧ Πάρωνα ανά δράση	σελ.173
3.9 Δημόσια ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή Π/Υ επενδυτικών σχεδίων ΟΠΑΑΧ ορεινής Αργολίδας – Κορινθίας ανά δράση	σελ.174
3.10 Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή Π/Υ προκηρυχθέντων δράσεων	σελ.175
3.11 Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή Π/Υ υποβληθέντων σχεδίων ανά δράση	σελ.175
3.12 Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή Π/Υ εγκεκριμένων σχεδίων ανά δράση	σελ.175
3.13 Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή Π/Υ πρόσκλησης, υποβληθέντων και εγκεκριμένων επενδυτικών σχεδίων του Μέτρου 2.2.4 ανά δράση	σελ.176
3.14 Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή εγκεκριμένων επενδυτικών σχεδίων ΟΠΑΑΧ	

Αλαγονίας ανά δράση	σελ.177
3.15 Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή εγκεκριμένων επενδυτικών σχεδίων ΟΠΑΑΧ Μάνης ανά δράση	σελ.177
3.16 Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή εγκεκριμένων επενδυτικών σχεδίων ΟΠΑΑΧ Νέδας ανά δράση	σελ.177
3.17 Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή εγκεκριμένων επενδυτικών σχεδίων ΟΠΑΑΧ Πάρνωνα ανά δράση	σελ.178
3.18 Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή εγκεκριμένων επενδυτικών σχεδίων ΟΠΑΑΧ ορεινής Αργολίδας – Κορινθίας ανά δράση	σελ.178
3.19 Ποσοστιαία κατανομή Υποδράσεων εγκεκριμένων σχεδίων Δράσης 2.2.4.6	σελ.179
3.20 Ποσοστιαία κατανομή Υποδράσεων εγκεκριμένων σχεδίων Δράσης 2.2.4.9	σελ.179

Περίληψη

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρούνται σημαντικές αλλαγές στην διάρθρωση του αγροτικού χώρου, τόσο διεθνώς όσο και στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα την δημιουργία οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών καταστάσεων ανισορροπίας. Οι παραδοσιακές παραγωγικές δραστηριότητες εκμετάλλευσης φυσικών πόρων (γεωργία, δασοκομία) και ακάλυπτων περιοχών (βοσκοτόπια) δεν αποτελούν πλέον τις μόνες διαστάσεις ανάπτυξης της υπαίθρου, δεδομένου ότι η ύπαιθρος σταδιακά αναδεικνύει τον πολυλειτουργικό της ρόλο. Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου καθίσταται στρατηγικός στόχος καθώς επιδιώκει μια πιο πλήρη και πολύπλευρη μορφή ανάπτυξης για τον αγροτικό χώρο, η έννοια του οποίου απομακρύνεται από τον καθαρά παραδοσιακό του χαρακτήρα. Η διαχείριση των ορεινών περιοχών του πλανήτη αποτελεί αναγκαιότητα καθώς διακυβεύεται η ίδια η ύπαρξη τους, ως οντότητες οι οποίες αποτέλεσαν βασικό παράγοντα επιβίωσης και προόδου για το ανθρώπινο είδος στον πλανήτη.

Τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Πελοποννήσου (Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006), επιδιώκοντας να παρέμβουν στην αντιστροφή της τάσης συρρίκνωσης και υποβάθμισης των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της Περιφέρειας Πελοποννήσου, και στοχεύοντας στην άμβλυνση των παραγωγικών και δημογραφικών προβλημάτων των περιοχών αυτών, υλοποιούν παρεμβάσεις ολοκληρωμένης ανάπτυξης με τη συμμετοχή του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα. Κύριο χαρακτηριστικό αναδεικνύεται η τάση αγροτουριστικής ανάπτυξης των περιοχών αυτών, με την εκδήλωση μεγάλου ενδιαφέροντος και συμμετοχή του ιδιωτικού επενδυτικού κοινού (γεωργών και μη γεωργών) στην δημιουργία υποδομών τουρισμού.

Summary

During the last decades important changes are observed with regard to the structure of rural space, worldwide as well as in Greece. As a result of these changes severe imbalances are observed at the economic, social and environmental environment of rural areas. The traditional productive activities based on the exploitation of natural resources (agriculture, forestry) and overdraft regions (pasture lands, etc) do no longer constitute the basis of countryside growth. Progressively, the multifunctional role of rural areas and the countryside evolves as a viable and necessary development pattern. The integrated growth of rural areas and the countryside renders the character of a strategic objective due to its focus on a more holistic and multifaceted form of development and growth suitable to the needs of rural areas and the countryside. This is important as many of the traditional roles of rural areas and the countryside are now in decline. The management of mountainous regions worldwide constitutes an additional necessity as their sustainable development is jeopardized together with the planet's ability to sustain the existence of areas that are vital for the survival and progress of the human race.

The Integrated Programs for the Growth of Rural Space, as designed in the context of the Regional Operational Program of the Peloponnese Region (3rd Community Support Framework, 2000-2006), seeking to intervene in a process of reversing the current trends towards the shrinkage and de-valorisation of mountainous and less favoured areas in the Region of Peloponnese, particularly aim at addressing the demographic and production base problems of these regions. The designed and implemented interventions towards the integrated growth of these areas sought the attendance of both the public and the private sectors of the economy. The emerging main characteristic of the growth trends pertaining to these areas regards to the growth of the tourism sector. The establishment of tourism infrastructures seems to have received great interest from private sector investors (both farmers and non farmers).

Εισαγωγή

Στις σύγχρονες πολυδιάστατες κοινωνίες η ύπαιθρος αποτελεί και αυτή πολυδιάστατη έννοια, καθώς αναδεικνύει τον πολυλειτουργικό της χαρακτήρα, πέρα από το κλασσικό γεωργικό της 'περίγραμμα'. Ο αγροτικός χώρος έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές, ιδιαίτερα κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες, με ένα μεγάλο αριθμό προκλήσεων να διαταράσσει 'ισορροπίες αιώνων'. Διόλου τυχαία αναπτύχθηκε η έννοια των λιγότερο ευνοημένων περιοχών (ΛΕΠ) προκειμένου να οριστούν οι περιοχές που παρουσιάζουν διαρθρωτικά προβλήματα τα οποία δεν τους επιτρέπουν να λειτουργήσουν ανταγωνιστικά σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, εν όψει και των προαναφερθέντων προκλήσεων.

Αντικείμενο της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής αποτελεί η διερεύνηση της μετεξέλιξης του αγροτικού χώρου, των μεταστροφών και αναθεωρήσεων των πολιτικών αγροτικής ανάπτυξης, η ανάλυση των πολιτικών αυτών ειδικά για τις ΛΕΠ και, τέλος, η αναζήτηση των όποιων διαφαινόμενων τάσεων για την επιβίωση και πρόοδο του αγροτικού χώρου στην Ελλάδα και πιο συγκεκριμένα στην Περιφέρεια Πελοποννήσου η οποία αποτελεί και τη μελέτη περίπτωσης της μεταπτυχιακής διατριβής.

Στα πλαίσια της φθίνουσας πορείας του σύγχρονου αγροτικού τομέα, αποτελεί καίριο ζητούμενο η επιλογή εκείνων των πολιτικών οι οποίες αφενός μεν, θα διατηρήσουν τα κύρια κοινωνικά, περιβαλλοντικά, και πολιτιστικά χαρακτηριστικά του αγροτικού χώρου, αφετέρου δε θα βοηθήσουν στην επιβίωση του στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο οικονομικό (και όχι μόνο) περιβάλλον. Το ερώτημα αυτό αποτελεί και το βασικό προβληματισμό που οδήγησε στην επιλογή ανάλυσης του συγκεκριμένου θέματος. Επιπλέον, ο προβληματισμός αυτός είναι ακόμη πιο έντονος στην περίπτωση των πολιτικών που αφορούν στις ΛΕΠ.

Στα πλαίσια της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής εξειδικεύονται και διερευνώνται μια σειρά από βασικά ερευνητικά ερωτήματα τα οποία

αφορούν στους παράγοντες που επηρεάζουν και διαφοροποιούν τις αγροτικές περιοχές και κοινωνίες, στην ανάλυση των σύγχρονων χρήσεων του αγροτικού χώρου, στη διερεύνηση των νέων καταστάσεων ισορροπίας (κοινωνικής, οικονομικής, περιβαλλοντικής, πολιτιστικής) στις οποίες οδηγούν οι διαμορφούμενες τάσεις και εξελίξεις τον αγροτικό χώρο, στην ανάλυση των πολιτικών αγροτικής ανάπτυξης στην Ελλάδα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και παγκόσμια, σε όρους σχεδιαζόμενων μέτρων αλλά και της ίδιας της κατεύθυνσης της πολιτικής, και τέλος, στην ανάλυση του ρόλου της γεωργικής δραστηριότητας στα πλαίσια των σύγχρονων πολιτικών αγροτικής ανάπτυξης και ανάπτυξης της υπαίθρου.

Ποιες είναι οι αιτίες της δημιουργίας συνθηκών υποβάθμισης και μααρασμού των ΛΕΠ; Κατά πόσο είναι δυνατή η αντιστροφή της φθίνουσας πορείας τους και προς ποια κατεύθυνση; Κατά πόσο είναι σκόπιμο να εστιάζουμε μόνο στην ανάπτυξη με καθαρά οικονομικούς όρους όταν αναφερόμαστε στις περιοχές αυτές; Ποιες μορφές ανάπτυξης των ΛΕΠ δεν αλλοιώνουν το χαρακτήρα τους και ταυτόχρονα προσελκύουν το ενδιαφέρον γι αυτές; Αυτά είναι τα αντίστοιχα ερευνητικά ερωτήματα όπως μπορούν να εξειδικευτούν για την περίπτωση των ΛΕΠ.

Συγκεκριμένα, αναλύεται η περιφερειακή πολιτική και οι επιπτώσεις της στην ανάπτυξη του αγροτικού χώρου, έτσι όπως αυτή σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε μέσα από το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΠΕΠ) Πελοποννήσου του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (ΚΠΣ) 2000-2006. Η μελέτη περίπτωσης αφορά τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης του Αγροτικού Χώρου (ΟΠΑΑΧ), για τα οποία συλλέχθηκαν εμπειρικά δεδομένα. Στη βάση αυτών των στοιχείων επιδιώκεται ο απώτερος στόχος της εργασίας που είναι η παροχή γνώσης για τα μέχρι σήμερα αποτελέσματα των πολιτικών αυτών.

Η σκοπιμότητα της συγκεκριμένης εργασίας έγκειται ακριβώς στην παροχή αυτής της γνώσης η οποία και είναι απαραίτητη για το σχεδιασμό κατάλληλων στοιχείων αγροτικής πολιτικής, τα οποία θα ενισχύουν την

προσαρμογή και ανταγωνιστικότητα του αγροτικού χώρου και ειδικά των ΛΕΠ στα σύγχρονα δεδομένα και τις ‘απειλές’ που αντιμετωπίζουν. Ειδικά για τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της Περιφέρειας Πελοποννήσου, είναι σημαντική η ανάλυση του ρόλου που οι ίδιες οι δημόσιες υπηρεσίες κατέχουν στη διαμόρφωση και υλοποίηση πολιτικών περιφερειακής και αγροτικής ανάπτυξης, αλλά και του ενδιαφέροντος που προκύπτει από το ιδιωτικό επενδυτικό κοινό κατά την υλοποίησή τους.

Η προσέγγιση του αντικειμένου της εργασίας γίνεται αρχικά μέσα από βιβλιογραφική ανασκόπηση των εννοιών και των πολιτικών αγροτικής ανάπτυξης, με στοχευμένη αναφορά στις ΛΕΠ, στη δε συνέχεια μέσα από την ανάλυση της δομής του ΠΕΠ Πελοποννήσου και την μελέτη περίπτωσης του Μέτρου των ολοκληρωμένων παρεμβάσεων ανάπτυξης ειδικών μειονεκτικών αγροτικών περιοχών. Για την μελέτη περίπτωσης αφού έγινε συγκέντρωση πρωτογενών στοιχείων από την Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του ΠΕΠ Πελοποννήσου και την Δομή Στήριξης – Πελοπόννησος / Κέντρο Στρατηγικού Σχεδιασμού, ακολούθησε στατιστική επεξεργασία και ανάλυση αυτών προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα από την μέχρι τώρα εφαρμογή και υλοποίησή του.

Το Α΄ μέρος της εργασίας αποτελεί βιβλιογραφική ανασκόπηση στα πλαίσια της οποίας αναλύονται και οι σχετικοί εννοιολογικοί ορισμοί. Ειδικότερα στο 1^ο Κεφάλαιο διασαφηνίζονται εννοιολογικά οι όροι τοπίο, ύπαιθρος, επαρχία και αγροτικός χώρος και περιγράφονται οι τάσεις που επηρεάζουν και διαμορφώνουν τη χρήση του αγροτικού χώρου. Παρουσιάζεται επίσης η ιστορική εξέλιξη και ο καθορισμός της έννοιας των ΛΕΠ. Στο 2^ο Κεφάλαιο αναλύεται η έννοια της αγροτικής ανάπτυξης, από την σημασία του όρου ανάπτυξη έως την πορεία από την αειφόρο / βιώσιμη ανάπτυξη στην ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη και την πολυλειτουργική γεωργία. Στο 3^ο Κεφάλαιο εξετάζονται οι πολιτικές αγροτικής ανάπτυξης τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο, μέσα από τις διεργασίες και τις αντιθέσεις στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου και τον Οργανισμό Οικονομικής

Συνεργασίας και Ανάπτυξης, όσο και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, με έμφαση στις αναθεωρήσεις της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής του 1992 και του 1999. Ειδική αναφορά γίνεται στους στόχους, τα εργαλεία και τα μέτρα του Κανονισμού 1257/1999 της ΕΕ καθώς με αυτόν θεσπίζεται το πλαίσιο κοινοτικής στήριξης για την αειφόρο ανάπτυξη. Ειδική αναφορά γίνεται για την πολιτική αγροτικής ανάπτυξης στην Ελλάδα και του στόχους αυτής. Στη συνέχεια εξετάζονται οι πολιτικές ανάπτυξης για τις ΛΕΠ με αναφορά σε επιμέρους πολιτικές (περιφερειακής ανάπτυξης, περιβάλλοντος, μετανάστευσης, αγροτικής ανάπτυξης μέσα από εναλλακτικές μορφές τουρισμού ή στήριξης τοπικών προϊόντων, κλπ).

Στο Β' μέρος της εργασίας ερευνάται η δομή του ΠΕΠ Πελοποννήσου κατά το Γ' ΚΠΣ, ως προς την υλοποίηση της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης και μελετάται η περίπτωση των ΟΠΑΑΧ. Στο 4^ο Κεφάλαιο εξετάζεται η δομή του ΠΕΠ με έμφαση στον βασικό άξονα στρατηγικής για την αειφόρο ανάπτυξη της υπαίθρου. Η έρευνα και η ανάλυση επικεντρώνονται στον στόχο και υπο-άξονα προτεραιότητας για την ανάπτυξη της ορεινής και μειονεκτικής ενδοχώρας. Στο 5^ο Κεφάλαιο μελετάται η περίπτωση των ΟΠΑΑΧ, όπου αναλύονται οι δράσεις μέσα από τις οποίες επιτυγχάνεται ο στόχος της άμβλυνσης των παραγωγικών και δημογραφικών προβλημάτων των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της Περιφέρειας. Παρά τους υφιστάμενους περιορισμούς, κυρίως λόγω της μη ολοκλήρωσης συνολικά του ΠΕΠ, αυτό που συμπερασματικά προκύπτει είναι ότι η πορεία της ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης των ΛΕΠ στην Περιφέρεια Πελοποννήσου χαρακτηρίζεται από την τάση τουριστικής ανάπτυξης των περιοχών αυτών.

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1. ΥΠΑΙΘΡΟΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ

1.1 Τοπίο – Υπαιθρος - Επαρχία

Η έννοια του τοπίου χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο για την περιγραφή της αλληλεπίδρασης των κοινωνιών και του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τον επίσημο ορισμό του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπως αυτός καταγράφεται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο (Council of Europe, 2000, Κεφ. 1, άρθρο 1, Παρ. 38): *«ως 'Τοπίο' ορίζεται μια ζώνη ή μια περιοχή όπως γίνεται αντιληπτή από ντόπιους ή από επισκέπτες, τα οπτικά χαρακτηριστικά και ο χαρακτήρας της οποίας είναι το αποτέλεσμα φυσικών ή / και πολιτισμικών (δηλαδή ανθρώπινων) δράσεων»*. Ο ορισμός αυτός αντανακλά την ιδέα ότι τα τοπία μεταβάλλονται με το χρόνο ως αποτέλεσμα του ότι φυσικές δυνάμεις και ανθρώπινα όντα επενεργούν πάνω τους. Επίσης υπογραμμίζει ότι ένα τοπίο σχηματίζει ένα σύνολο ('όλον'), του οποίου οι φυσικές και πολιτισμικές συνιστώσες είναι αλληλένδετες και όχι μεμονωμένες.

Η έννοια της υπαίθρου, η οποία παραδοσιακά αφορούσε δραστηριότητες εκμετάλλευσης φυσικών πόρων (κυρίως γεωργία, δασοκομία) και ακάλυπτων περιοχών (βοσκοτόπια, ορεινές περιοχές) έχει πλέον ξεπεραστεί στις σύγχρονες πολυδιάστατες κοινωνίες. Αυτό συμβαίνει καθώς διαπιστώνεται σύγκλιση των χαρακτηριστικών της υπαίθρου με εκείνα των αστικών περιοχών. Οι περιοχές της υπαίθρου και οι αστικές περιοχές δεν είναι αυτόνομες και αυτόρκες οντότητες, αλλά ένας χώρος συνεχούς αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης (Saraceno, 1994).

Οι σύγχρονες προσεγγίσεις ορίζουν την υπαίθρο, είτε με όρους κοινωνικής απεικόνισης της πραγματικότητας δίνοντας έμφαση στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται ένα ιδεώδες της υπαίθρου και πως αυτό επιτυγχάνεται στην καθημερινότητα τους, είτε με μια σειρά

κοινωνικό-χωρικών χαρακτηριστικών, όπως η πληθυσμιακή πυκνότητα και η απόσταση από μεγάλα αστικά κέντρα. Οι νέες εννοιολογικές παράμετροι, ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου της ανάπτυξης των διαφορετικών αγροτικών περιοχών και η φύση της άνισης ανάπτυξης των αγροτικών δραστηριοτήτων, αμφισβητούν τις βεβαιότητες της γεωργικής παραγωγής ως παραδοσιακού «αγροτικού κόμβου» και δίνουν τόπο σε έναν πιο πολυσθενή αγροτικό τόπο σε αυτό που έχει ονομασθεί «μετά-παραγωγική» επαρχία (Marsden, 1998). Σύμφωνα με την Επίτροπο Γεωργίας της Ευρωπαϊκής ένωσης (ΕΕ), η ύπαιθρος είναι κάτι περισσότερο από μια φυσική θέση σε ένα χάρτη, αποτελεί ένα οικονομικό και κοινωνικό μοντέλο, ένα συστατικό στοιχείο της ευρωπαϊκής μας κοινωνικής τάξης και για το λόγο αυτό δεν μπορούμε να παραμείνουμε άπραγοι και να παρακολουθούμε ταυτόχρονα την κοινωνική και περιβαλλοντική ισορροπία των αγροτικών περιοχών μας, να καταστρέφεται (Fischler, 1998).

Σημαντικό ρόλο στις διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται στην αναπτυξιακή δυναμική των περιοχών της υπαίθρου παίζουν τα κοινωνικοοικονομικά και γενικότερα τα εθνικά χαρακτηριστικά κάθε χώρας (Lambrianidis et al., 2002), καθώς θεωρείται ότι οι όποιες διαφορές στα οικονομικά περιβάλλοντα είναι σημαντικότερες ανάμεσα στις χώρες παρά στους διαφορετικούς τύπους υπαίθρου στο εσωτερικό μιας χώρας.

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να παρατηρήσουμε ότι σήμερα η ύπαιθρος νοείται ως έννοια πολυδιάστατη ενώ η παραδοσιακή γεωργική παραγωγική δραστηριότητα αποτελεί πλέον μία μόνο διάσταση της υπαίθρου. Αυτό είναι αποτέλεσμα μιας σειράς παραγόντων όπως η οικονομική παρακμή των πρώην γεωργικά ανεπτυγμένων περιοχών, η μείωση του γεωργικού δυναμικού και η φθίνουσα πορεία του γεωργικού τομέα τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Μέσω αυτών των αλλαγών η ύπαιθρος αναδεικνύει τον πολυλειτουργικό της ρόλο στην σύγχρονη εποχή. Ο πολυσύνθετος ρόλος της υπαίθρου ή αλλιώς της επαρχίας, επεκτείνεται πέρα από το γεωργικό της περίγραμμα,

προκειμένου να συμπεριλάβει και άλλες δραστηριότητες (παραγωγή μη φαγώσιμων προϊόντων, αναψυχή, προστασία περιβάλλοντος κ.α.), εμπεριέχοντας έτσι μια σύνθετη ομάδα χαρακτηριστικών, τα οποία συχνά μπορεί να βρίσκονται και σε αντίθεση μεταξύ τους (Arabatzis et al., 2006).

Μια ιδιαίτερη δραστηριοποίηση παρατηρείται τα τελευταία χρόνια στην ύπαιθρο γύρω από νέα προϊόντα και υπηρεσίες, βασισμένα σε παραδοσιακές τεχνολογίες και πρακτικές ή μπορεί να αναβιώνουν σε αυτές στο πλαίσιο των πολιτικών για τη διαφοροποίηση και ενίσχυση των τοπικών οικονομιών. Αγροτροφικά προϊόντα ειδικής ποιότητας, ιδιότυπα βιοτεχνικά προϊόντα, εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα της νέας δυναμικής που αναπτύσσεται στον χώρο της υπαίθρου (Ανθοπούλου, 2004).

1.2 Αγροτικός χώρος

Ο αγροτικός χώρος είναι το αποτέλεσμα, αλλά και η έκφραση της συμπαραγωγής του ανθρώπου και της φύσης (Van der Ploeg, 1997). Ο προσδιορισμός των αγροτικών περιοχών παρουσιάζει μεγάλες αποκλίσεις από χώρα σε χώρα ενώ δεν υπάρχει κοινά αποδεκτός ορισμός σε επίπεδο Ε.Ε. Η Ε.Ε. δέχεται, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τα κράτη μέλη δεν μπορούν να υιοθετήσουν δικό τους ορισμό, τον ορισμό του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ). Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ κυρίως αγροτικές περιοχές (PR) θεωρούνται εκείνες όπου πάνω από το 50% του πληθυσμού ζει στις αγροτικές κοινότητες (με λιγότερο από 150 κατοίκους/km²), ενδιάμεσες αγροτικές περιοχές (IR) εκείνες όπου το 15% έως 50% του πληθυσμού της περιοχής ζει στις αγροτικές κοινότητες και κυρίως αστικές περιοχές (PU) εκείνες όπου λιγότερο από το 15% του πληθυσμού της περιοχής ζει στις αγροτικές κοινότητες.

Η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας χρησιμοποιεί άλλο ορισμό, σύμφωνα με τον οποίο αστικό χαρακτηρίζεται κάθε δημοτικό ή κοινοτικό διαμέρισμα του οποίου ο πολυπληθέστερος οικισμός έχει 2.000

κατοίκους και άνω και κατά συνέπεια αστικός χαρακτηρίζεται ένας δήμος ή κοινότητα του οποίου το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού ανήκει σε αστικά δημοτικά ή κοινοτικά διαμερίσματα, ενώ αγροτικό χαρακτηρίζεται κάθε δημοτικό ή κοινοτικό διαμέρισμα του οποίου ο πολυπληθέστερος οικισμός έχει λιγότερους από 2.000 κατοίκους και κατά συνέπεια αγροτικός χαρακτηρίζεται ένας δήμος ή κοινότητα του οποίου το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού ανήκει σε αγροτικά δημοτικά ή κοινοτικά διαμερίσματα.

Η θεώρηση του αγροτικού χώρου έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές ιδιαίτερα κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες, καθώς τόσο το κριτήριο της πληθυσμιακής πυκνότητας, όσο και της διαφοροποίησης του από τον αστικό χώρο, δεν είναι ικανά να ερμηνεύσουν τις αλλαγές που συντελούνται στις αγροτικές περιοχές. Επιπλέον, η χρήση διαφορετικών λειτουργικών ορισμών για την ανάλυση του αγροτικού χώρου είναι αυτή που συχνά δημιουργεί προβλήματα λόγω των διαφορετικών τιμών που λαμβάνουν τα διάφορα στατιστικά μεγέθη.

Η χρήση διαφορετικών θεωρητικών προσεγγίσεων ανάλυσης του αγροτικού χώρου και των αλλαγών που συντελούνται σε αυτόν οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ίδια την ανάπτυξη μιας σειράς νέων μοντέλων ποικιλομορφίας και διαφοροποίησης τα οποία αναδύονται εντός του σύγχρονου αγροτικού τοπίου. Τα μοντέλα αυτά είναι κοινωνικά και πολιτικά κατασκευασμένα γύρω από νέες μορφές οικονομικών σχέσεων παραγωγής, ανταλλαγής και εμπιστοσύνης και διαμορφώνουν ένα πλαίσιο πολυμορφίας μέσα στο οποίο παρατηρούνται αντιφατικές διαδικασίες. Οι διαδικασίες αυτές μπορεί να υπονομεύουν αλλά και να ενισχύουν τις τοπικές ιδιαιτερότητες.

Οι κοινές τάσεις που επηρεάζουν τις αγροτικές περιοχές μπορούν να χωριστούν σε εκείνες που επηρεάζουν το σύνολο της κοινωνίας και εκείνες οι οποίες αφορούν ειδικά τις αγροτικές περιοχές (Marsden, 1999). Ως κοινές τάσεις που επηρεάζουν το σύνολο της κοινωνίας αναφέρονται:

- Η παγκοσμιοποίηση πολλών στοιχείων βασικών για την οικονομία,

τον ανταγωνισμό, την αναδιάρθρωση των ιδιωτικών επιχειρήσεων και του κράτους.

- Η εμφάνιση μιας «νέας τάξης», όπου κυριαρχεί η ιδεολογία της «ελεύθερης αγοράς».
- Η αναζήτηση νέων μορφών διακυβέρνησης, οι οποίες δεν θα στηρίζονται σε βαριές κρατικές παρεμβάσεις και γραφειοκρατικές ελίτ, αλλά σε μεγαλύτερη λαϊκή συμμετοχή, μέσω τοπικών και περιφερειακών συστημάτων διακυβέρνησης, καθώς και σε στήριξη –δημόσιων και ιδιωτικών- επιχειρηματικών πρωτοβουλιών και καινοτομικής δράσης.
- Η απορύθμιση / νέα ρύθμιση επιπέδων και διαδικασιών σχετικά με την ιδιωτικοποίηση πρώην κρατικών ιδιοκτησιών και οργανωμένων δραστηριοτήτων.
- Οι αυξανόμενες προσπάθειες ενίσχυσης του διεθνούς εμπορίου με την άρση οικονομικών και άλλων εμποδίων, συμπεριλαμβανομένης και της επιδότησης της παραγωγής (GATT - WTO).
- Η εισαγωγή και η διάδοση των νέων τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας (ΤΠΕ), της βιοτεχνολογίας και της γενετικής τροποποίησης.
- Οι δημογραφικές αλλαγές που οδηγούν στη γήρανση του ευρωπαϊκού πληθυσμού.
- Η αύξηση της κινητικότητας των ατόμων (μετακινήσεις, μετανάστευση, τουρισμός, αναψυχή, κ.α.)
- Η αλλαγή των πολιτιστικών αξιών σε σχέση με τον ατομικισμό και την κοινότητα, την ευθύνη για τις μελλοντικές γενιές, την ανάπτυξη δημοκρατικών πρακτικών και την συμμετοχή των πολιτών.
- Η εμφάνιση νέων «νικητών» και «νικημένων» από τις διαδικασίες αλλαγών και κυρίως η εμφάνιση των «αποκλεισμένων ομάδων», οι οποίες υποφέρουν από φτώχεια και οικονομική και κοινωνική

ευπάθεια.

Μεταξύ των κοινών τάσεων οι οποίες αφορούν ειδικά τις αγροτικές περιοχές αναφέρονται:

- Η μείωση της αγροτικής απασχόλησης και της παραγωγής τροφίμων, η οποία προκύπτει από διαρθρωτικές αλλαγές στη βιομηχανία και στην αλυσίδα παραγωγής τροφίμων.
- Η εμφάνιση της οικολογίας ως ισχυρής ηθικής και πολιτικής δύναμης.
- Η εμφάνιση νέων χρήσεων γης για τον αγροτικό χώρο και νέων κοινωνικών αιτημάτων αναφορικά με τη γη και το αγροτικό τοπίο, τη μεταχείριση των ζώων και της φύσης, καθώς και την αντιμετώπιση των σχετικών με τα τρόφιμα και την υγεία κινδύνων από τη σύγχρονη επιστήμη και την τεχνολογία.
- Ο περιορισμένος χαρακτήρας της κρατικής υποστήριξης στα όρια των εθνικών κρατών.

Ως αποτέλεσμα των ανωτέρω οι αγροτικές περιοχές έχουν γίνει λιγότερο αυτόνομες και ταυτόχρονα πιο ανοιχτές στις ευρύτερες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις που διαμορφώνουν την ευρωπαϊκή και παγκόσμια πραγματικότητα. Ο αγροτικός χώρος δεν είναι «αποκλειστικότητα» του γεωργικού τομέα. Η γεωργία «παράγει» και «καταναλώνει» τον αγροτικό χώρο με τον δικό της τρόπο, ενώ το ίδιο ισχύει και για μια σειρά άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Johnson (2001: 31-32): *«τα αγροκτήματα εξαρτώνται από τις αγροτικές κοινότητες, παρά οι αγροτικές κοινότητες από τα αγροκτήματα»*. Άλλες δραστηριότητες αναπαράγουν εξίσου τον αγροτικό χώρο διεκδικώντας το δικό τους «μερίδιο» στη χρήση του.

Η γεωργία δεν είναι πλέον η κυρίαρχη δραστηριότητα στις αγροτικές περιοχές από την άποψη της απασχόλησης, παρά το γεγονός ότι παραμένει ο κύριος χρήστης της γης. Άλλοι οικονομικοί και κοινωνικοί

τομείς, όπως η μεταποίηση, οι υπηρεσίες και ο τουρισμός, σε συνδυασμό με την εξέλιξη της αναψυχής και τις περιβαλλοντικές ανησυχίες, θέτουν νέες απαιτήσεις όσον αφορά στη χρήση του αγροτικού χώρου.

Όλα τα παραπάνω συνθέτουν ένα σύνθετο περιβάλλον προκλήσεων που θα πρέπει να αντιμετωπίσει ο αγροτικός χώρος. Ωστόσο, εκτός από τα ζητήματα που αφορούν στις διαφορετικές χρήσεις γης του αγροτικού χώρου ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι προκλήσεις που αφορούν στη μείωση του πληθυσμού. Οι αγροτικές περιοχές στην ΕΕ αντιμετωπίζουν έναν μεγάλο αριθμό προκλήσεων λόγω της μείωσης του πληθυσμού τους, της έλλειψης βασικών υποδομών και κοινωνικών υπηρεσιών, των περιβαλλοντικών ανησυχιών, των πιέσεων από τη γεωργική αναδιάρθρωση κλπ. (Fischler, 2003).

1.3 Λιγότερο ευνοημένες περιοχές (ΛΕΠ)

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η παραγωγή φθηνών γεωργικών προϊόντων αποτελέσει στρατηγικό στόχο για την αντιμετώπιση της απειλής της πείνας στον πλανήτη. Ο στόχος επετεύχθη μέσα από την εντατικοποίηση της γεωργίας, την μαζικοποίηση και παγκοσμιοποίηση της παραγωγής τροφίμων, καθώς και την επικράτηση των μαζικών διατροφικών προϊόντων (Renting et al., 2003).

Ωστόσο, η επίτευξη του παραπάνω στόχου είχε και αρνητικά αποτελέσματα. Η εφαρμογή σχεδίων εντατικής γεωργίας είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη των νέων αυτών μορφών γεωργικής ανάπτυξης σε συγκεκριμένους «πόλους», κυρίως τις εύφορες πεδινές εκτάσεις, με ταυτόχρονη περιθωριοποίηση άλλων περιοχών όπου η γεωργική δραστηριότητα λόγω φυσικών μειονεκτημάτων υστερούσε από άποψη παραγωγικότητας (Long, Van der Ploeg, 1994).

Έτσι αναπτύχθηκε η έννοια των προβληματικών περιοχών η οποία αφορά τις περιοχές εκείνες που παρουσιάζουν διαρθρωτικά προβλήματα, τα οποία δεν τους επιτρέπουν να λειτουργήσουν ανταγωνιστικά σε εθνικό και

παγκόσμιο επίπεδο (Σπιλάνης κ.α., 2004). Σε αυτές εντάσσονται:

- Οι αγροτικές περιοχές, όπου ο πρωτογενής τομέας εξακολουθεί να αποτελεί τη βασικότερη οικονομική δραστηριότητα.
- Οι πρώην ανεπτυγμένες περιοχές που δεν μπόρεσαν να προσαρμοστούν στη νέα οικονομική πραγματικότητα.
- Οι περιοχές με κοινωνικοοικονομική διάθρωση που δεν ανταποκρίνονται επαρκώς στις σημερινές απαιτήσεις της παγκοσμιοποιημένης ανταγωνιστικής οικονομίας.

Κύρια χαρακτηριστικά των προβληματικών περιοχών θεωρούνται η πληθυσμιακή αποδυνάμωση και η ραγδαία γήρανση του πληθυσμού, το υψηλό επίπεδο ανεργίας και η έλλειψη εναλλακτικών μορφών απασχόλησης, η ιδιαίτερη εξάρτηση των περιοχών αυτών από τη γεωργία χαμηλής παραγωγικότητας, το χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ, η έλλειψη ικανοποιητικού ρυθμού επενδύσεων, η ανεπάρκεια ανταγωνιστικού εργατικού δυναμικού, το χαμηλό επίπεδο έρευνας και τεχνολογίας, η ουσιαστική απουσία βασικών κοινωνικών υπηρεσιών κ.α.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση η αναγνώριση τέτοιων περιοχών οδήγησε και στην καθιέρωση της έννοιας των Λιγότερο Ευνοημένων Περιοχών (Less Favored Areas) η οποία εμφανίστηκε για πρώτη φορά με την Οδηγία 75/268 της ΕΟΚ «Περί ορεινής και ημιορεινής γεωργίας και της γεωργίας σε ολιγότερο ευνοημένες περιοχές». Χρησιμοποιήθηκε για να χαρακτηρίσει περιοχές με προβλήματα γεωγραφικής φύσης και προέβλεπε δύο κατηγορίες λιγότερο ευνοημένων περιοχών: τις ορεινές και τις μειονεκτικές περιοχές. Στις περιοχές αυτές η αγροτική παραγωγή αντιμετώπιζε προβλήματα είτε γεωγραφικής φύσης (ορεινές, άγονες περιοχές), είτε πολιτικής – οικονομικής φύσης (απομονωμένες περιοχές).

Με βάση την Οδηγία 81/645/ΕΟΚ περί του κοινοτικού καταλόγου των μειονεκτικών περιοχών κατά την έννοια της Οδηγίας 75/268/ΕΟΚ, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 93/66/ΕΟΚ, ορίζονται περιοχές ως

ορεινές και μειονεκτικές, με βάση κάποια κύρια γνωρίσματα.

Οι ορεινές περιοχές προσδιορίζονται με βάση το υψόμετρο και την κλίση του εδάφους. Συγκεκριμένα, ως ορεινές περιοχές χαρακτηρίζονται εκείνοι οι δήμοι και κοινότητες (σημερινά τοπικά διαμερίσματα) των οποίων:

1. η κτηματική τους έκταση βρίσκεται σε υψόμετρο υψηλότερο από 800 μ.
2. η κτηματική τους έκταση βρίσκεται μεταξύ 600 – 800 μ. και οι κλίσεις του εδάφους είναι τουλάχιστον 16%.
3. η κτηματική τους έκταση βρίσκεται κάτω από 600 μ. και οι κλίσεις του εδάφους είναι τουλάχιστον 20%.

Εάν ένας Δήμος ή μια κοινότητα (τ.δ.) ανήκει σε μια από τις παραπάνω περιπτώσεις σε ποσοστό κτηματικής έκτασης τουλάχιστον 80% ή το άθροισμα των περιπτώσεων 1, 2 και 3 είναι τουλάχιστον 80% επί του συνόλου της κτηματικής του έκτασης δύναται να ενταχθεί στις ορεινές περιοχές.

Ως μειονεκτικές περιοχές χαρακτηρίζονται οι Δήμοι ή κοινότητες (τ.δ.), με βάση τις Οδηγίες 81/645/ΕΟΚ και 85/148/ΕΟΚ, στους οποίους:

1. η παραγωγικότητα τους δεν υπερβαίνει το 80% του αντίστοιχου μέσου όρου της χώρας
2. το εισόδημα ανά μονάδα γεωργικής εργασίας δεν υπερβαίνει το 80% του αντίστοιχου μέσου όρου της χώρας
3. η πυκνότητα του πληθυσμού αντιστοιχεί σε 45 κατοίκους ανά τετρ. χλμ. και η ετήσια μείωση ξεπερνά το 2% από το οποίο το 50% τουλάχιστο αποτελείται από τον ενεργό γεωργικό πληθυσμό

Τέλος, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι, με τον Κανονισμό 1257/99 γίνεται αναφορά σε μια ακόμα κατηγορία μειονεκτικών περιοχών, εκείνων που υπόκεινται σε περιβαλλοντικούς περιορισμούς.

Η έννοια των Λιγότερο Ευνοημένων Περιοχών (ΛΕΠ) επιχειρεί να προσδώσει στην έννοια των μειονεκτικών περιοχών ευρύτερη σημασία

πέρα από τη στενή αναφορά με όρους αγροτικής παραγωγής και ανάπτυξης και να συμπεριλάβει τη γενικότερη ανάπτυξη των περιοχών αυτών (Σπιλάνης. κ.α., 2004). Έτσι, το υψηλό κόστος για την όποια παραγωγική δραστηριότητα στις περιοχές αυτές, οι περιορισμοί σε ποικιλία, ποσότητα και ποιότητα των διαθέσιμων φυσικών πόρων, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, η έλλειψη κατάλληλου ανθρώπινου δυναμικού λόγω χαμηλής πληθυσμιακής συγκέντρωσης, η έλλειψη υποδομών, το χαμηλό επίπεδο παρεχόμενων υπηρεσιών, το υψηλό κόστος διαβίωσης, οι αποστάσεις από τα αστικά κέντρα είναι τα κύρια χαρακτηριστικά των περιοχών αυτών.

Στην ΕΕ το ποσοστό της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης που έχει ενταχθεί στις ΛΕΠ έχει αυξηθεί από το 33% της συνολικής γεωργικής γης το 1975 (ΕΕ των 9), στο 45% το 1985 (ΕΕ των 10) και στο 56% το 1996 (ΕΕ των 15) (ΕC, 1994, 1997α). Στην Ελλάδα, για το 1996, το 82% της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης εντάσσεται στο καθεστώς των ΛΕΠ, πιο αναλυτικά το 61% ανήκει στις ορεινές περιοχές, το 15% ανήκει στις μειονεκτικές περιοχές και το 6% στις προβληματικές περιοχές (ΕC, 1997α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

2.1 Εισαγωγή

Η ανάπτυξη, ως νέα λέξη, εμφανίζεται περίπου ως συνώνυμη με την παλαιά λέξη πρόοδος. Αντιμετωπίζεται γενικά ως οικονομική ανάπτυξη, ως διόγκωση (growth and development), καθώς το οικονομικό επίπεδο νοείται ως κυρίαρχο επίπεδο της ανθρώπινης δραστηριότητας. Ωστόσο, πολλές φορές η ανάπτυξη διαστέλλεται ως έννοια και ουσιαστικά εμπλουτίζεται όταν συνδέεται με την πολιτική, πολιτιστική, κοινωνική, οικολογική κλπ., δράση των ατόμων.

Τα βασικά ζητήματα που αναφέρονται στη σημερινή παγκοσμιοποιημένη οικονομία έχουν άμεση σχέση με την έννοια της ανάπτυξης και ουσιαστικά αφορούν στην επαναδιατύπωση ερωτημάτων όπως: «τι θα πει ανάπτυξη;», «ποια ανάπτυξη θέλουμε;» και τέλος «τι θυσίες απαιτεί η όποια ανάπτυξη και τι δεν θυσιάζεται;».

Η σημασία των ερωτημάτων αυτών καταδεικνύεται και από το γεγονός ότι στο διεθνές, επιστημονικό και πολιτικό επίπεδο, υπάρχει σύγχυση περιεχομένου και αντιλήψεων σχετικά με τον όρο ανάπτυξη. Σύμφωνα με τον Ρόκο (2008), ανάπτυξη είναι μια «καλύτερη» ισορροπία κοινωνικών και ανθρωπίνων σχέσεων και συστημάτων χρήσεων γης, παραγωγής, απασχόλησης, διανομής και κατανάλωσης, σύμφωνα με τις αξίες και τις επιλογές των δυνάμεων που βρίσκονται στην εξουσία, όπως αυτές μαχητικά συνυπάρχουν και αλληλεπιδρούν στο φυσικό περιβάλλον, με την συγκεκριμένη κάθε φορά κοινωνική δυναμική και την μέση κοινωνική συνείδηση. Με την έννοια αυτή η ανάπτυξη δεν μπορεί παρά να αποτελεί ένα οργανικό «όλον» των πολυδιάστατων και πολύπλοκων σχέσεων, αλληλεξαρτήσεων και αλληλεπιδράσεων των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών, πολιτισμικών και τεχνικών/τεχνολογικών ενεργημάτων και προσπαθειών επίτευξης αυτής της αξιολογικής και γι αυτό

κάθε φορά διαφορετικής για τους ανθρώπους και τις κοινωνίες τους «καλύτερης» ισορροπίας.

Τα όποια διλήμματα προκύπτουν από την άρθρωση και ιεράρχηση ανάμεσα στην ανάπτυξη και στους άλλους αξιακούς στόχους γίνονται έτσι πολιτικά ζητήματα. Ζητήματα που έχουν να κάνουν με κινδύνους που εγκυμονούν για το παγκόσμιο οικοσύστημα, με την προέκταση της τεχνολογίας στη διάλυση όλων των παραδοσιακών κοινωνικών συστημάτων και ιστών, καθώς και με την συμβατότητα της τρέχουσας αναπαράστασης της ανάπτυξης με τη δημοκρατία (Τσουκαλάς, 2008).

2.2 Αγροτική ανάπτυξη

Η παγκοσμιοποίηση της διεθνούς οικονομίας και η φιλελευθεροποίηση του διεθνούς εμπορίου, σε συνδυασμό με τις όποιες κατευθυντήριες και γενικότερα παρεμβατικές πολιτικές - εθνικές ή υπερεθνικές – αποτελούν τους εξωτερικούς παράγοντες που επιδρούν στις αγροτικές περιοχές. Δεν επηρεάζονται όμως όλες οι αγροτικές περιοχές με τον ίδιο τρόπο με αποτέλεσμα να παρατηρούνται έντονες διαφορές στις οικονομικές και γενικότερες αναπτυξιακές τους επιδόσεις (Ευστράτογλου κ.α., 2002).

Κύριο ερευνητικό αντικείμενο στα πλαίσια της αγροτικής κοινωνιολογίας παραμένει η ανάλυση του μετά- εκσυγχρονιστικού κόσμου, όπου οι μεταπολεμικές βεβαιότητες της προόδου και της ανάπτυξης είναι πολύ «μακρινές» (Marsden, 1999). Οι αλλαγές που εμφανίζονται στην αγροτική οικονομία είναι δύσκολο να γίνουν κατανοητές, χωρίς την συσχέτιση τους με τις αλλαγές σε παγκόσμιο επίπεδο στην ευρύτερη οικονομία. Σε αυτή τη βάση διάφορες δυνάμεις αλληλεπιδρούν οδηγώντας σε σημαντικές αλλαγές την αγροτική ζωή τόσο των ανεπτυγμένων δυτικών χωρών όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, όσο και του υπόλοιπου κόσμου (Johnson, 2001). Οι δυνάμεις αυτές αφορούν σε:

- τεχνολογικές αλλαγές: κανένας τομέας δεν έχει επηρεασθεί περισσότερο από τις τεχνολογικές αλλαγές όσο η γεωργία,

- παγκοσμιοποίηση: αυξανόμενο εμπόριο, παγκόσμιος ανταγωνισμός, κίνηση πληροφοριών, τεχνολογίας, κεφαλαίου και ανθρώπων,
- εντοπιότητα: αυξημένος ρόλος τοπικών συνθηκών και τοπικών επιλογών που καθορίζουν την ευημερία μιας κοινότητας.

Η ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών συνήθως αναφέρεται στην μακροχρόνια διατήρηση της οικονομικής και κοινωνικής βιωσιμότητας της τοπικής κοινωνίας και στην ικανότητα της τοπικής κοινωνίας να συγκρατεί ή και να αυξάνει τον τοπικό της πληθυσμό. Η αντιπαράθεση μεταξύ παγκόσμιας και τοπικής ανάπτυξης αναδεικνύει την τάση ενσωμάτωσης στην παγκόσμια οικονομία με την διατήρηση ταυτόχρονα της αυτονομίας και της αυθεντικότητας. Έτσι η συζήτηση οδηγεί στην αντιπαράθεση μεταξύ μοντέλων «εξωγενούς» και ενδογενούς» αγροτικής ανάπτυξης.

Οι τοπικές και περιφερειακές ανισότητες, αναπόσπαστο μέρος των οποίων αποτελεί η εξέλιξη του αγροτικού χώρου, στηρίζονται σε μια σειρά παραγόντων, άλλοτε παραδοσιακών διαρθρωτικών παραγόντων οι οποίοι αναφέρονται ως απτοί (tangible) παράγοντες, και άλλοτε μη εύκολα μετρήσιμων παραγόντων οι οποίοι αναφέρονται ως λιγότερο απτοί (less tangible) παράγοντες, που χρησιμοποιούνται για να ερμηνεύσουν διαφορές στις οικονομικές επιδόσεις των αγροτικών περιοχών, αλλά και να αναδείξουν την αποτελεσματικότητα του τοπικού – περιφερειακού συστήματος να αξιοποιεί τις δυνατότητες και να άρει τους περιορισμούς (Efstratoglou et al, 2001), το οποίο είναι ζητούμενο για όποια πολιτική αγροτικής ανάπτυξης.

Ως απτοί παράγοντες ανάπτυξης θεωρούνται οι φυσικοί πόροι, το ανθρώπινο δυναμικό, οι υποδομές, οι επενδύσεις, η οικονομική διάρθρωση και οργάνωση. Ως λιγότερο απτοί παράγοντες ανάπτυξης θεωρούνται οι θεσμοί με την έννοια της δημόσιας διοίκησης, τα τυπικά και άτυπα δίκτυα, η κουλτούρα της τοπικής κοινωνίας, το επίπεδο της ποιότητας ζωής και η

λειτουργία των αγορών. Ένας συνδυασμός απτών και λιγότερο απτών παραγόντων είναι ικανός να ερμηνεύσει σε σημαντικό βαθμό τις τοπικές και περιφερειακές ανισότητες και να αναδείξει την αναπτυξιακή τους διαδρομή.

Η αγροτική ανάπτυξη παραδοσιακά έχει συνδεθεί με τη γεωργία. Η ιστορική τάση για μείωση της σπουδαιότητας της γεωργίας στις αναπτυγμένες οικονομίες συμβάλλει πρόσθετα σε μια διαφοροποίηση του ρόλου της γεωργίας στην αγροτική ανάπτυξη. Συνεπώς, τώρα ευρέως αναγνωρίζεται ότι η έννοια της αγροτικής ανάπτυξης είναι πολύ ευρύτερη από τη γεωργική ανάπτυξη. Η σχέση μεταξύ του αγροτικού χώρου και της γεωργίας είναι στη μετάβαση από μια κατάσταση όπου η γεωργία ήταν η σημαντικότερη κατευθυντήρια δύναμη σε ένα νέο καθεστώς, όπου όλο και περισσότερο οι μη γεωργικοί παράγοντες καθορίζουν τη μορφή και τη φύση της αγροτικής ανάπτυξης.

Παρά το μικρότερο ρόλο της η γεωργία, ακόμα αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο στη γενική αγροτική ανάπτυξη. Οι γεωργικές δραστηριότητες ασκούν τις ιδιαίτερες επιδράσεις τους στο περιβάλλον και συνεπώς, ως ένα ορισμένο βαθμό, τις επιδράσεις στα αποτελέσματα της ευρύτερης αγροτικής ανάπτυξης. Η αγροτική ανάπτυξη δεν μπορεί να αναλυθεί χωρίς να δώσει την κατάλληλη προσοχή στη γεωργία, και η ανάλυση γεωργικής πολιτικής απαιτεί επίσης έναν συνυπολογισμό των αποτελεσμάτων της αγροτικής ανάπτυξης.

Στις περιοχές όπου στη σφαίρα του (μη γεωργικού) τομέα της αγροτικής ανάπτυξης, περιφερειακές και εθνικές πολιτικές πιάζουν να αντισταθούν στην παγκοσμιοποίηση και στην άνιση ανάπτυξη, σημαίνει ότι οι κριτικές των κρατικών ρυθμιστικών μοντέλων διακυβέρνησης της υπαίθρου δεν είναι πλέον επαρκείς για την αντιμετώπιση των στρατηγικών επιβίωσης που απαιτούνται σε πολλές αγροτικές περιοχές. Οι τάσεις αυτές δείχνουν την ανάγκη για την επανεξέταση ορισμένων από τις βασικές αρχές των αγροτικών κοινωνικών επιστημών (Marsden, 1999).

Η αγροτική κοινωνία οδεύει προς μια σύζευξη των γεωργικών και

μη γεωργικών δραστηριοτήτων κατά τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται αξιόλογη πρωτογενής παραγωγή, αλλά και ταυτόχρονη επιχειρηματική δράση στο εμπόριο, στο βιοτεχνικό τομέα και στις υπηρεσίες. Οι προβλεπόμενες παρεμβάσεις οφείλουν να ικανοποιούν μια σειρά αναγκών με βασικό στόχο τη βελτίωση της απασχόλησης, του εισοδήματος και των συνθηκών διαβίωσης στην ύπαιθρο.

Ολοένα και περισσότερο γίνεται κατανοητό ότι η «γεωργία» μπορεί να διαδραματίσει ένα ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην διαχείριση και προστασία του περιβάλλοντος, ενώ ιδιαίτερα για την Ελλάδα η παραμονή των κατοίκων στις αγροτικές περιοχές αποτελεί κεντρική επιδίωξη της Περιφερειακής πολιτικής.

2.2.1 Αειφόρος / Βιώσιμη αγροτική ανάπτυξη

Η εντατικοποίηση της γεωργικής παραγωγής κατά τις τελευταίες δεκαετίες, ως συνέπεια και αποτέλεσμα της τεχνολογικής ανάπτυξης και των εμπορευματικών προσδοκιών για αύξηση των οικονομικών οφελών και μείωση του κόστους, οδήγησε σε υπερεκμετάλλευση των υδάτινων πόρων και σε αυξημένη διάβρωση των εδαφών, καταστάσεις που έχουν οδηγήσει στο φαινόμενο της ερημοποίησης¹ / απερήμωσης (desertification). Η ερημοποίηση συνδέεται με την λειτουργία τριών ταυτόχρονων διαδικασιών (Perez- Trejo 1992): τις φυσικές (καταστροφή εδαφικών δομών, διάβρωση του εδάφους, υποβάθμιση της ποιότητας των υπογείων υδάτων), τις βιολογικές (μείωση χλωρίδας και βιοποικιλότητας, αλλαγές στην κατανομή των ειδών) και τις κοινωνικοοικονομικές (αλλαγές στη χρήση γης, πτώση εγγείου παραγωγικότητας, αλλαγές στην κατανομή και στην διαθεσιμότητα των υδάτων, εγκατάλειψη παραδοσιακών μεθόδων διαχείρισης και

¹ «Ερημοποίηση» σημαίνει υποβάθμιση των γαιών των ξηρών, ημίξηρων και ξηρών ύφηνων περιοχών, προκαλούμενη από διάφορους παράγοντες συμπεριλαμβανομένων του κλίματος και των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων (Ελληνικό Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Καταπολέμηση της Ερημοποίησης, 2000).

παραγωγής, κλπ). Η οικονομική και η περιβαλλοντική διάσταση, αλλά και η διαπραγμάτευση αυτών σε κοινωνικό επίπεδο περιλαμβάνονται στην έννοια της αειφορίας.

Αειφόρος² (ή βιώσιμη) ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη η οποία έχει στόχο να ικανοποιήσει τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς όμως να διακυβεύεται η δυνατότητα των επόμενων γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους. Ο υπολογισμός πιθανών περιβαλλοντικών επιπτώσεων είναι απαραίτητος για την όποια αναπτυξιακή δράση στα πλαίσια της αειφόρου ανάπτυξης. Προκύπτει έτσι η ανάγκη λήψης λελογισμένης και ορθολογικής διαχείρισης των φυσικών διαθεσίμων πόρων του πλανήτη, ώστε να αρκέσουν και για τις επόμενες γενιές.

Η αγροτική ανάπτυξη αποτελεί τον έναν από τους δύο πυλώνες της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) της ΕΕ και αφορά κυρίως την βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων, την διατήρηση του κοινωνικού και οικονομικού ιστού και την προστασία των περιβαλλοντικών αγαθών. Η αειφόρος / βιώσιμη (sustainable) ανάπτυξη αποτελεί πρωταρχικό στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οποίος περιλαμβάνεται στη Συνθήκη και διέπει όλες τις πολιτικές και τις δραστηριότητες της Ένωσης. Αποσκοπεί στη διασφάλιση της ικανότητας της γης να ευνοεί όλες της μορφές ζωής και βασίζεται στις αρχές της δημοκρατίας, της ισότητας των φύλων, της αλληλεγγύης, του κράτους δικαίου και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μεταξύ άλλων της ελευθερίας και της ισότητας ευκαιριών για όλους. Αποβλέπει στη συνεχή βελτίωση της ποιότητας ζωής και των συνθηκών διαβίωσης στη Γη προς όφελος τόσο της παρούσας όσο και των μελλοντικών γενεών. Προς τούτο, προωθεί μια δυναμική οικονομία με πλήρη απασχόληση, υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, προστασία της υγείας, κοινωνική και εδαφική συνοχή και προστασία του περιβάλλοντος σε έναν

² Η αειφορία αποτελεί βασική έννοια της δασοπονίας, η οποία περιγράφει τη διαχειριστική εκείνη διαδικασία του δάσους, η οποία ρυθμιζόμενη κατάλληλα αποδίδει στο διηνεκές το ίδιο ποσό δασικών προϊόντων σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο (ετήσια ή περιοδική).

ειρηνικό και ασφαλή πλανήτη, ο οποίος σέβεται την πολιτιστική ποικιλομορφία (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 10917/2006).

Ως αειφόρος γεωργία για τον ΟΟΣΑ ορίζεται η ικανότητα να καλύπτεται η ζήτηση για αγροτικά προϊόντα με αποδεκτό κοινωνικό και περιβαλλοντικό κόστος (OECD, 1995). Η αειφόρος αγροτική ανάπτυξη αποτελεί το σύγχρονο υπόδειγμα πρωτογενούς παραγωγής και χαρακτηρίζεται τόσο από την παραδοχή της ανάγκης για μείωση του περιβαλλοντικού κόστους της γεωργίας, όσο και από την αναγνώριση των περιβαλλοντικών ωφελειών που πηγάζουν από την βιωσιμότητα του αγροτικού χώρου.

2.2.2 Ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη -

Πολυλειτουργική γεωργία

Οι αγροτικές περιοχές παρουσιάζουν έντονη διαφοροποίηση και ποικιλομορφία (rural diversity). Αυτό γενικώς αποδίδεται σε διαφορές που οφείλονται σε γεωγραφικά χαρακτηριστικά και την περιφερειακή τους θέση, στην ποικιλία και τη διαθεσιμότητα των φυσικών αλλά και των ανθρωπίνων πόρων, στην οικονομική τους διάρθρωση και δραστηριότητα, στην πληθυσμιακή τους πυκνότητα και τις διακυμάνσεις αυτής, καθώς και στις γενικότερες κοινωνικο-οικονομικές εξελίξεις. Στα περισσότερα κείμενα ανάλυσης στρατηγικής δράσης για την αγροτική ανάπτυξη τονίζεται αυτή ακριβώς η διαφοροποίηση και η ποικιλομορφία³.

Οι αλλαγές κατά τις τελευταίες δεκαετίες στις αγροτικές πολιτικές αντιπροσωπεύουν μια θεμελιώδη αλλαγή στους πολιτικούς στόχους και το πολιτικό πλαίσιο προς μια πιο ολοκληρωμένη - ολιστική προσέγγιση για τον αγροτικό χώρο. Η λέξη ολοκληρωμένη τονίζει ότι το αντικείμενο είναι σύνθετο, πολυδιάστατο και αποτελείται από διαφορετικά αλληλεπιδρώντα στοιχεία. Η πολιτική μεταστροφή προς την ολοκληρωμένη αγροτική

³ Cork Declaration, Agenda 2000, κ.α.

ανάπτυξη (integrated rural development) καταδεικνύει την αναγνώριση της ύπαρξης σύνθετων δεσμών και αλληλεπιδράσεων μέσα στο σύστημα της γενικής αγροτικής ανάπτυξης, όταν αυτή ειδωθεί υπό το πρίσμα μιας πιο ολιστικής προσέγγισης του αγροτικού χώρου.

Η πρόθεση της ΕΕ να μετατοπίσει την πολιτική έμφαση πέρα από την εντατική γεωργία προς περισσότερο βιώσιμες αγροτικές οικονομίες αύξησε περισσότερο τη σημασία των μη γεωργικών πηγών εισοδήματος (European Commission, 1997α). Αυτό οφείλεται στο ότι η αγροτική διαφοροποίηση μειώνει τους κινδύνους για τις τιμές της γεωργικής παραγωγής και είναι μια λογική συνέπεια της πρόσφατης πολιτικής μετατόπισης πέρα από την άμεση υποστήριξη γεωργικών τιμών. Η έμφαση της υποστήριξης απομακρύνεται από προϊόντα βασισμένα σε μέτρα στήριξης, σε μια ευρύτερη σειρά κριτηρίων περιβαλλοντικής και αγροτικής ανάπτυξης. Συνεπώς, η γεωργία προστατεύεται όλο και λιγότερο από τους εξωτερικούς κινδύνους και επομένως διαφοροποιείται προκειμένου να προσαρμοστεί. Αυτή η προσαρμογή οδηγεί στο νεώτερο ρόλο της γεωργίας ως πολυσύνθετη δραστηριότητα.

Αν ο όρος «αειφορία» αναφέρεται κυρίως στη διαχείριση των πόρων, ο όρος «πολυλειτουργικότητα» σχετίζεται με δραστηριότητες. Πολυλειτουργικότητα της γεωργίας σημαίνει ότι αναγνωρίζονται διαφορετικοί ρόλοι για την έννοια της γεωργίας. Εκτός από καθαρά παραγωγική δραστηριότητα, ως κύριος χρήστης των εδαφικών πόρων, στην γεωργία αποδίδονται και άλλοι ρόλοι, όπως η προστασία του περιβάλλοντος, η διατήρηση, διαχείριση και αξιοποίηση του αγροτικού τοπίου, και η συνεισφορά στη βιωσιμότητα των αγροτικών περιοχών (European Commission, 1999).

Η ανάλυση της πολυλειτουργικότητας της γεωργίας αποτελεί αντικείμενο δύο κυρίως προσεγγίσεων. Η πρώτη προσέγγιση («θετική» έννοια πολυλειτουργικότητας) την θεωρεί ως χαρακτηριστικό της γενικότερης και όχι μόνο της γεωργικής οικονομικής δραστηριότητας, με

την έννοια ότι η οικονομική δραστηριότητα έχει πολλαπλά, συνδεδεμένα μεταξύ τους αποτελέσματα. Η δεύτερη προσέγγιση («κανονιστική» έννοια πολυλειτουργικότητας) εξετάζει τους πολλαπλούς ρόλους που αποδίδονται στη γεωργία κάνοντας την εκτός των άλλων και αντικείμενο για την άσκηση πολιτικής (OECD, 2001).

Η εισαγωγή της έννοιας της πολυλειτουργικής γεωργίας στα ζητήματα που συνδέονται με την άσκηση αγροτικής πολιτικής είναι σχετικά πρόσφατη. Στη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών στο Ρίο το 1992, γίνεται για πρώτη φορά επίσημη αναφορά στην πολυλειτουργική πλευρά της γεωργίας, κυρίως σε σχέση με την ασφάλεια των τροφίμων και την αειφορική ανάπτυξη. Σύμφωνα με τη Διακήρυξη των Υπουργών Γεωργίας του ΟΟΣΑ (OECD, 1998) η γεωργία χαρακτηρίζεται ως πολυλειτουργική οικονομική δραστηριότητα που μπορεί να επιτελέσει μια σειρά επιπλέον λειτουργιών εκτός από τον συμβατικό της ρόλο.

Σε ένα πρόσφατο «λειτουργικό» ορισμό της έννοιας της πολυλειτουργικότητας της γεωργίας ο ΟΟΣΑ κατέληξε στα εξής βασικά χαρακτηριστικά της πολυλειτουργικότητας:

1. η ύπαρξη πολλαπλών εμπορευματικών και μη-εμπορευματικών αποτελεσμάτων που παράγονται από κοινού στη γεωργία, και
2. το γεγονός ότι μερικά από τα μη-εμπορευματικά αποτελέσματα επιδεικνύουν χαρακτηριστικά που δεν μπορούν να κοστολογηθούν ή είναι δημόσια αγαθά, με αποτέλεσμα οι αγορές αυτών των αγαθών να μην υπάρχουν ή να λειτουργούν ανεπαρκώς (OECD, 2001).

Το 1998, και εν όψει του νέου κύκλου διαπραγματεύσεων του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), η ΕΕ, η Νότια Κορέα και η Ιαπωνία ζήτησαν να συμπεριληφθούν στις διαπραγματεύσεις θέματα βιοποικιλότητας, ασφάλειας των τροφίμων, προστασίας του αγροτικού τοπίου, πολιτισμικής κληρονομιάς και αγροτικής ανάπτυξης. Η αντίθετη

άποψη ήρθε από τις χώρες CAIRNS⁴ και τις ΗΠΑ, που υποστήριξαν ότι το θέμα της πολυλειτουργικότητας αποτελεί ουσιαστικά επιχείρημα για τη συνέχιση της προστασίας στο γεωργικό τομέα αυτών των χωρών. Στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων του ΠΟΕ (2004) γίνεται εκτενής αναφορά σε θέματα που τέθηκαν κυρίως από την ΕΕ και αφορούν μη εμπορεύσιμα προϊόντα (non-trade concerns), προκειμένου να υπερασπισθεί η ανάπτυξη και υποστήριξη ενός ευρωπαϊκού μοντέλου της πολυλειτουργικής γεωργίας..

Για να κατανοήσουμε τη σημασία τους θα πρέπει να αναφέρουμε ότι τα μη εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες που παράγει η γεωργία εμπίπτουν σε τρεις ευρείες κατηγορίες: 1) στα περιβαλλοντικά αγαθά και υπηρεσίες, 2)στη συμβολή της γεωργίας στην αγροτική ανάπτυξη και 3) στη συμβολή της γεωργίας στην ασφάλεια των τροφίμων. Στην πρώτη κατηγορία περιλαμβάνονται η βελτίωση του φυσικού τοπίου και η διαμόρφωση του αγροτικού τοπίου, η διατήρηση της βιοποικιλότητας, οι αρνητικές επιδράσεις στους φυσικούς πόρους (έδαφος, υδατικοί πόροι) κ.ά. Η συμβολή της γεωργίας στην αγροτική ανάπτυξη συνίσταται αφενός στην προσφορά εργασίας, ιδιαίτερα μάλιστα σε περιοχές όπου το εναλλακτικό κόστος απασχόλησης στη γεωργία είναι πολύ χαμηλό, αφετέρου στη διαμόρφωση παραδόσεων και άλλων πολιτισμικών στοιχείων τοπικού χαρακτήρα, συμπεριλαμβανομένου και του παραδοσιακού τρόπου ζωής που συνδέεται με την απασχόληση στη γεωργία. Τέλος, η ασφάλεια των τροφίμων αφορά στην κάλυψη των διατροφικών αναγκών του πληθυσμού με την εξασφάλιση παραγωγής επαρκών ποσοτήτων καλής ποιότητας γεωργικών προϊόντων (Ράγκος και Ψυχουδάκης, 2006).

Σήμερα, στα πλαίσια της ΕΕ η πολυλειτουργικότητα της γεωργίας αναγνωρίζεται ως ένας από τους κυριότερους παράγοντες διαμόρφωσης της ΚΑΠ. Η ένταξή της στο πλαίσιο άσκησης αγροτικής πολιτικής βασίζεται

⁴ Αυστραλία, Καναδάς, Νέα Ζηλανδία και ορισμένες χώρες της Λατινικής Αμερικής.

στην Οδηγία 267/1975 με βάση την οποία ήδη από το 1975 αναγνωρίζονται και άλλες λειτουργίες της γεωργίας, πλην της παραγωγής, όπως η προστασία από τη διάβρωση του εδάφους, η ικανοποίηση αναγκών ψυχαγωγίας και η διατήρηση ενός ελάχιστου πληθυσμιακού επίπεδου. Το 1997 το Συμβούλιο Υπουργών Γεωργίας της ΕΕ υιοθετεί την άποψη πως ένα πολυλειτουργικό υπόδειγμα γεωργίας μπορεί να διατηρήσει ζωντανή την ευρωπαϊκή ύπαιθρο, ενώ η επικράτηση του εξαρτάται από την παροχή κινήτρων στους γεωργούς. Παρόμοια αναφορά γίνεται και στην Agenda 2000. Στον Κανονισμό 1257/1999 προβλέπονται αντισταθμιστικές πληρωμές για φιλικές προς το τοπίο και τη βιοποικιλότητα γεωργικές πρακτικές. Το ενδιαφέρον για την παραγωγή εξωτερικών επιδράσεων από τη γεωργική δραστηριότητα διαφαίνεται και στην πρόσφατη αναθεώρηση της ΚΑΠ (2004).

2.2.3 Αξιοβίωτη ολοκληρωμένη ανάπτυξη

Στον αντίποδα των εννοιών της βιώσιμης και της αειφόρου ανάπτυξης έχουν αναπτυχθεί και υποστηρίζονται η έννοια, το περιεχόμενο και η θεωρία της «Αξιοβίωτης Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης» (Ρόκος, 2008). Στα πλαίσια της θεωρίας της Αξιοβίωτης Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης (Worth living development) ο άνθρωπος αποτελεί αναπόσπαστο, και όχι κυρίαρχο, μέρος της φύσης, με την οποία οφείλει να συνδιαλέγεται και να αλληλεπιδρά άτομικά και συλλογικά, επιστημονικά και επαγγελματικά, δημιουργικά, με μέτρο και σεβασμό προς τους νόμους της, χωρίς να απειλεί τις ισορροπίες και τα είδη της, χωρίς να εξαντλεί τις αντοχές και τα διαθέσιμα της, χωρίς να προσβάλλει την ομορφιά και την αισθητική της, χωρίς να θίγει την αυθεντικότητα και τη γνησιότητα των εκφράσεων της και προστατεύοντας τις εκφάνσεις του πολιτισμού της.

Ως «ολοκληρωμένη» μορφή ανάπτυξης εμπεριέχει την «ολοκλήρωση» ενέργειας και αποτελέσματος, την ακεραιότητα, το «αναπόσπαστο», το ακέραιο, το άρτιο και πλήρες. Η αντικειμενική έννοια

του όλου της ανάπτυξης δεν μπορεί ούτε να κατακερματισθεί στις μερικότητες των θεματικών / κλαδικών / τομεακών μορφών της ενώ ταυτόχρονα να αγνοούνται οι επιπτώσεις των δράσεων της στο πολιτικό, κοινωνικό και πολιτισμικό πεδίο, ούτε να περιορισθεί σε συγκεκριμένο χώρο (κράτος ή περιφέρεια) αγνοώντας τις συνέπειες στον ευρύτερο διεθνή και πλανητικό περίγυρο, ούτε να περιορισθεί στα χρονικά όρια ενός μικρού ή μεγάλου, μονοδιάστατου ή πολυδιάστατου, εθνικού ή υπερεθνικού σχετικού σχεδιασμού, ούτε να ονομάζεται αειφόρος ή βιώσιμη στα πλαίσια της μερικότητας της οικονομικής ανταγωνιστικότητας και της βιωσιμότητας των επιχειρήσεων ή άλλοτε ολοκληρωμένη εμπεριέχοντας τη μερικότητα στη σύλληψη της (Ρόκος, 2008).

Ως «αξιοβίωτη» ανάπτυξη εμπεριέχει την ολική ποιότητα του να αξίζει να τη ζεις, να την απολαμβάνεις, να την εξασφαλίζεις και για το διπλανό σου και για τα παιδιά σου και να την προστατεύεις με τη βούληση σου ως ελεύθερος άνθρωπος με ολοκληρωμένη προσωπικότητα, ως πρόσωπο, ως υπεύθυνος και συνειδητός πολίτης, δημιουργός, επιστήμονας και εργαζόμενος, που με όλες αυτές τις ιδιότητες είσαι ή οφείλεις να είσαι μαζί με όλους όσους συμμερίζονται ίδιες αρχές και αξίες «από τα κάτω», «από τα πάνω» αλλά και από μέσα, ενεργός συμμετοχος, συνεργάτης αλλά και αμύντορας της (Ρόκος, 2001).

2.2.4 Αγροτική ανάπτυξη ΛΕΠ

Οι ορεινές περιοχές ως η πλέον πρωτογενής και αδιάσπαστη ενότητα της φυσικής και της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας και των πολυδιάστατων διαλεκτικών σχέσεων, αλληλεξαρτήσεων και αλληλεπιδράσεων τους οι οποίες τις αλληλοδιαμόρφωσαν και τις αλληλοδιαμορφώνουν δια μέσω του χρόνου, απετέλεσαν, ιστορικά, πεδία αρμονικής, ειρηνικής και δημιουργικής συνύπαρξης του ανθρώπου με τη φύση, την μοναδικότητα και την ομορφιά της, αλλά και τις συγκεκριμένες δυνατότητες και τους αντικειμενικούς περιορισμούς της.

Οι λιγότερο ευνοημένες περιοχές έχουν διαχρονικά αναπτύξει μια ιδιαίτερη σχέση με τη φύση η οποία θα πρέπει να ληφθεί υπόψη στα πλαίσια οποιασδήποτε προσπάθειας αλλαγής των δραστηριοτήτων που παραδοσιακά ελάμβαναν χώρα σε αυτές. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ρόκος (2008:3-4):

«Οι ανοιχτοί ορίζοντες, οι δυσκολίες της επιβίωσης, της αέναης προσπάθειας ικανοποίησης μόνο των απολύτως πραγματικών αναγκών τους και της πάλης με τα ακραία φυσικά φαινόμενα, καθώς και η ευρηματική αντιμετώπιση των φυσικών κινδύνων και καταστροφών, σφυρηλάτησαν λιτούς και υπερήφανους χαρακτήρες, ελεύθερα πνεύματα και ανυπότακτες συνειδήσεις, γέννησαν πολιτισμούς, συγκρότησαν τους όρους ανάπτυξης πρωτότυπης γνώσης, κατάλληλης τεχνολογίας και αυτόχθονης σοφίας, αλλά και έθρεψαν μύθους, θρύλους, πεποιθήσεις και δοξασίες μιας ιδιαίτερης σχέσης των κατοίκων τους με το υπερφυσικό και το θείο».

Είναι επομένως σημαντικό να κατανοήσουμε ότι η «φιλοσοφία ζωής» στις ορεινές περιοχές αποκτά χαρακτηριστικά μιας πρωτότυπης μορφής δυναμικής για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της. Οι θεμελιακές αξίες μιας τέτοιας ανάπτυξης βρίσκονται στον αντίποδα της κυριαρχίας του ανταγωνισμού που διέπει τις επικρατούσες αντιλήψεις για κάθε είδους ανάπτυξη.

Η διαδικασία εφαρμογής εναλλακτικών αναπτυξιακών στρατηγικών για τις ΛΕΠ με ανάλογη αξιοποίηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους και των συγκριτικών πλεονεκτημάτων τους, αποτελεί πρόκληση αναπλήρωσης απωλειών προηγούμενων περιόδων και εξόδου από την περιθωριοποίηση, στο σύγχρονο μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία διεθνών οργανισμών, το 10% του πληθυσμού της γης ζει σε ορεινές περιοχές μεγάλων υψομέτρων και ένα ποσοστό 40% ζει σε πλαγιές μέσων και μικρότερων υψομέτρων. Το 80% των κατοίκων των ορεινών περιοχών του πλανήτη που υπολογίζεται σε 500

περίπου εκατομμύρια, διαβιούν κάτω από το όριο της φτώχειας, την ίδια στιγμή όπου πολύτιμα φυσικά διαθέσιμα τους (νερό, ενέργεια, ξυλεία, μεταλλεύματα, κλπ), προϊόντα διατροφής (γεωργικά και κτηνοτροφικά) και φαρμακευτικά φυτά, στηρίζουν την οικονομική και την κοινωνική ζωή των κατοίκων των πεδινών περιοχών. Ταυτόχρονα μεγάλο μέρος των ορεινών περιοχών υφίσταται επιπλέον τις συνέπειες, τόσο των ιδιαίτερα συχνών φυσικών καταστροφών οι οποίες σε σημαντικό βαθμό έχουν τις αιτίες τους στις κλιματικές μεταβολές που προκαλούν η υπερπαραγωγή και η υπερκατανάλωση των «ανεπτυγμένων» χωρών, όσο και των τοπικών εντάσεων και συρράξεων ιδιαίτερα στις περιοχές των συνόρων (Ρόκος, 2008).

Τα χαρακτηριστικά στοιχεία τα οποία συγκροτούν τη συγκεκριμένη πραγματικότητα των ορεινών περιοχών του πλανήτη, με βασικότερο αποτέλεσμα την περιβαλλοντική υποβάθμιση των περισσότερων από αυτές, διατυπώνονται, μέσα από την διάσκεψη του Ρίο των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, στην Agenda 21, Κεφάλαιο 13, για τη «Διαχείριση Εύθραυστων Οικοσυστημάτων και την Βιώσιμη Ανάπτυξη των Βουνών». Σε συνέχεια της ίδιας αντιμετώπισης ο ΟΗΕ, το Νοέμβριο του 1998, κήρυξε το 2002 ως Διεθνές Έτος Βουνών (International Year of Mountains).

Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να σημειώσουμε ότι οι ορεινές περιοχές της Ελλάδας χαρακτηρίζονται σε γενικές γραμμές από χαμηλά εισοδήματα, δυσμενή δημογραφική σύνθεση και χαμηλό μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού τους καθώς και από την έλλειψη βασικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και άλλων υποδομών. Σε ότι αφορά τις τάσεις ανάπτυξης τους θα πρέπει να αναφέρουμε ότι στις ορεινές περιοχές της χώρας μας παρατηρείται ένας δυϊσμός αναπτυξιακών τάσεων: από την μια πλευρά υπάρχει μια τάση η οποία συνίσταται στην εγκατάλειψη μεγάλων περιοχών ακόμα και ως περιοχών βιώσιμης κατοίκησης και παραγωγής ή στην υποχώρηση των δραστηριοτήτων αυτών σε μεγάλο βαθμό. Από την

άλλη πλευρά, παρατηρείται μια δεύτερη τάση η οποία συνδέεται με την ήπια τουριστική ανάπτυξη, την αναδυόμενη βιολογική γεωργία, την αντοχή ορισμένων παραδοσιακών προτύπων, κλπ.

Κοινό χαρακτηριστικό σε όλες τις περιπτώσεις είναι ότι οι ορεινές περιοχές εξαιτίας της χαμηλής προσπελασιμότητας τους δεν μπορούν να προσελκύσουν εύκολα εξωγενείς επενδύσεις και εξαρτώνται περισσότερο από την αξιοποίηση των ενδογενών τους πόρων και των τοπικών πρωτοβουλιών. Η ανάπτυξη των περιοχών αυτών συνδέεται άμεσα με τη δημιουργία σημαντικών έργων υποδομών και την προώθηση βιώσιμων προτύπων παραγωγής και διαβίωσης με στόχο την αύξηση της προσπελασιμότητας και μείωση των χρονοαποστάσεων των διαφόρων ορεινών περιοχών από τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

3.1 Εισαγωγή

Στις αναπτυσσόμενες χώρες ο αγροτικός τομέας αφορά σε σημαντικό ποσοστό του Α.Ε.Π. ενώ στις αναπτυγμένες η επισιτιστική ασφάλεια και η προστασία του περιβάλλοντος θεωρούνται τομείς με ιδιαίτερη σημασία. Συνήθως, ο αγροτικός τομέας απορροφά σημαντικό ποσοστό της απασχόλησης ενώ κατά κανόνα αφορά τα λιγότερο εύπορα στρώματα του πληθυσμού. Προφανής είναι και η σημασία της μεταποίησης των γεωργικών προϊόντων, της εμπορίας και της κατανάλωσης των τροφίμων, του περιβάλλοντος, όπως επίσης και η εμπλοκή τους σε θέματα δημόσιας υγείας. Για όλους αυτούς τους λόγους – και όχι μόνο – στις περισσότερες χώρες του κόσμου η πρωτογενής παραγωγή στηρίζεται με ποικίλους τρόπους.

Τα μέτρα άσκησης της αγροτικής πολιτικής μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις κύριες ενότητες:

1. Διαρθρωτικά μέτρα: αφορούν στη διάρθρωση της γεωργικής παραγωγής και της μεταποίησης, όπως ενισχύσεις για επενδύσεις στην αγροτική εκμετάλλευση και στη μεταποίηση, ενισχύσεις μειονεκτικών περιοχών, εγγειοβελτιωτικά έργα, αγρανάπαυση, κίνητρα υπέρ των νέων αγροτών, πρόωρη συνταξιοδότηση, ενίσχυση συνεταιρισμών, αναδιάρθρωση καλλιεργειών, κατάρτιση αγροτών κ.λ.π.
2. Μέτρα σχετικά με το κόστος παραγωγής: αφορούν στις εισροές της γεωργικής παραγωγής (φάρμακα, λιπάσματα, ενέργεια κ.λ.π.) και αποτελούν μέτρα που σχετίζονται κυρίως με την ιδιαίτερη φορολογική τους μεταχείριση ή ακόμη και με την επιδότησή τους.
3. Μέτρα σχετικά με το παραγόμενο προϊόν: εισαγωγικοί δασμοί και εξαγωγικές επιδοτήσεις ώστε να αυξηθεί η εγχώρια τιμή παραγωγού

ή επιδοτήσεις στην παραγωγή ανά κιλό παραγόμενου προϊόντος, ανά στρέμμα καλλιεργούμενης γης ή ανά κεφαλή εκτρεφόμενου ζώου, ή και άλλα μέτρα όπως η παρέμβαση, απόσυρση κ.λ.π.

3.1.1 Παγκόσμιο επίπεδο

Από την εφαρμογή της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου(GATT) το 1947 και μέχρι τον Γύρο Ουρουγουάης, ο γεωργικός τομέας, συγκριτικά με τον βιομηχανικό, ετύγχανε ιδιαίτερης αντιμετώπισης με την έννοια ότι για αυτόν προβλέπονταν τόσο μόνιμες όσο και προσωρινές εξαιρέσεις και παρεκκλίσεις από τους γενικούς κανόνες και τις ρυθμίσεις για το διεθνές εμπόριο. Οι λόγοι για αυτήν την διαφοροποιημένη μεταχείριση θα πρέπει να αναζητηθούν αφενός μεν στις άμεσες μεταπολεμικές ανάγκες και στην προτεραιότητα που δόθηκε στην επίτευξη επισιτιστικής ασφάλειας και αφετέρου στην προσπάθεια οικονομικοπολιτικής ισχυροποίησης της Δυτικής Ευρώπης.

Οι παράμετροι των μακροχρόνιων μεταρρυθμίσεων της γεωργικής πολιτικής άλλαξαν ριζικά από τις συμφωνίες που επετεύχθησαν κατά το Γύρο της Ουρουγουάης (1986-1995) (Uruguay Round Agriculture Agreement - URAA)⁵. Η συμφωνία που προέκυψε από τις συνομιλίες, οι οποίες αποτελούν ουσιαστικά μίνι γύρους εμπορικών διαπραγματεύσεων, αφορούσε πειθαρχία των χωρών-μελών και δεσμεύσεις με την υπογραφή ενός συνόλου κανόνων, στη βάση πολιτικών διαδικασιών υπό την προεδρία του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου – ΠΟΕ (World Trade Organization – WTO), σε τρία επίπεδα:

1. Σταδιακή απελευθέρωση των αγορών γεωργικών προϊόντων μέσω της βελτιωμένης πρόσβασης στην αγορά. Ο στόχος της σταθεροποίησης των τιμών στην εσωτερική αγορά, για την προστασία από τον διεθνή ανταγωνισμό, πριν από τον Γύρο

⁵ Η γεωργική συμφωνία του γύρου της Ουρουγουάης απετέλεσε την πρώτη αμιγώς γεωργική συμφωνία σε πολυμερές επίπεδο για την περίοδο μέχρι το 2000.

Ουρουγουάης, διασφαλιζόνταν με ποικιλία μέτρων που περιελάμβαναν εναλλακτικά ή σωρευτικά: μεταβλητούς δασμούς, ειδικούς δασμούς, άλλα μη δασμολογικά εμπόδια όπως π.χ. ποσοτικούς περιορισμούς, μονοπώλια εισαγωγών, συμφωνίες αυτοπεριορισμού των εξαγωγών. Μετά την συμφωνία του Γύρου Ουρουγουάης η προστασία από τις εισαγωγές διασφαλίζεται μόνο με δασμούς αφού τα μη δασμολογικά μέτρα μετατράπηκαν σε ισοδύναμους δασμούς (δασμοποίηση) και απαγορεύεται η επαναφορά τους και η επιβολή νέων. Μόνο για την αποφυγή πρόκλησης σοβαρών διαταραχών στην εσωτερική αγορά προβλέφθηκε η δυνατότητα επιβολής υπό ορισμένους όρους πρόσθετων δασμών.

2. Κατάργηση των εξαγωγικών επιδοτήσεων. Στη βάση του ότι οι εξαγωγικές επιδοτήσεις αποτελούν τον κυριότερο παράγοντα στρέβλωσης της παγκόσμιας αγοράς και της συρρίκνωσης των διεθνών τιμών των αγροτικών προϊόντων, η βασική αρχή που ακολουθήθηκε είναι η απαγόρευση χορήγησης άμεσων εξαγωγικών επιδοτήσεων σε συνδυασμό με τον καθορισμό συγκεκριμένων δεσμεύσεων μείωσης τόσο του όγκου των επιδοτούμενων εξαγωγών όσο και των δαπανών εξαγωγικών επιδοτήσεων για όσα προϊόντα εφαρμόζονταν το μέτρο.
3. Αποσύνδεση της εσωτερικής στήριξης. Οι αυτόματες μειώσεις της στήριξης που θα επέρχονταν λόγω των μειώσεων των δασμών και των εξαγωγικών επιδοτήσεων και συνεπεία των δημοσιονομικών σταθεροποιητών δεν κρίθηκαν επαρκείς και αναζητήθηκε η επιβολή πιο συγκεκριμένης πειθαρχίας και περιορισμών που αποτελεί ίσως και το πιο καινοτόμο στοιχείο της συμφωνίας του Γύρου Ουρουγουάης για την Γεωργία. Προέκυψε έτσι ο διαχωρισμός των επιδοτήσεων σε επιμέρους κατηγορίες αναλόγως του βαθμού στρέβλωσης που προκαλούν στην παραγωγή και το εμπόριο.

Πρόκειται ειδικότερα για τρεις κατηγορίες σύμφωνα με το Παράρτημα 2 της Συμφωνίας: α) Αυτές που προκαλούν μέγιστη στρέβλωση του εμπορίου (αύξηση εξαγωγών και/ή μείωση εισαγωγών) και επομένως πρέπει να μειωθούν. Οι εν λόγω επιδοτήσεις περιλαμβάνονται στο «κεχριμπαρένιο κουτί» (amber box) και υπολογίζονται με χρήση του δείκτη συνολικής μέτρησης της στήριξης (AMS) που στηρίζεται κατά βάση στο γινόμενο της διαφοράς μεταξύ εγχώριων και διεθνών τιμών επί την παραγόμενη ποσότητα, με την περίοδο 1986-88 ως περίοδο βάσης. β) Αυτές που προκαλούν σε μικρότερο βαθμό στρέβλωση του εμπορίου για τις οποίες δεν επιβάλλονται μειώσεις. Πρόκειται για άμεσες εισοδηματικές ενισχύσεις οι οποίες συνδέονται με περιορισμούς στην παραγωγή και οι οποίες περιλαμβάνονται στο «μπλε κουτί» (blue box). Αυτές διατηρούνται ως στάδιο μετάβασης από το κεχριμπαρένιο στο πράσινο κουτί. γ) Αυτές που δεν προκαλούν ή προκαλούν ελάχιστη στρέβλωση του εμπορίου. Οι επιδοτήσεις αυτές θεωρούνται ουδέτερες, δεν υπόκεινται σε καμιά μείωση και περιλαμβάνονται στο «πράσινο κουτί» (green box).

Με την URAA, παρόλο που οι ακριβείς στόχοι της συμφωνίας δεν είχαν για τα μέλη χρονικά δεσμευτικό χαρακτήρα, «τέθηκε ο πήχης» για την εγχώρια χάραξη πολιτικής από τους αρμόδιους φορείς, αλλά και το «τράβηγμα» των γεωργικών πολιτικών σε μια διεθνή σκηνή, ταυτόχρονα με την επεξήγηση του κόστους από μια αποτυχία αναφορικά με το άνοιγμα των γεωργικών αγορών και την όποια μεταρρύθμιση εσωτερικής στήριξης. Η συμφωνία του Γύρου Ουρουγουάης⁶ ήταν το αποτέλεσμα επίπονων και σκληρών διαπραγματεύσεων, για την επίτευξη της οποίας συνέβαλε σημαντικά και η «ρήτρα ειρήνης» (“peace clause”) η οποία συμφωνήθηκε μεταξύ της ΕΕ και των ΗΠΑ, γνωστή ως Blair House, και έγινε δυνατή

⁶ Η περίοδος εφαρμογής της συμφωνίας για τις αναπτυγμένες χώρες αφορούσε την περίοδο 1995 – 2000.

μετά την αναθεώρηση της ΚΑΠ το 1992.

Τα μέτρα αυτά δεν είναι σε μεγάλο βαθμό σύμφωνα με τις προτάσεις που διαμορφώνονται στα πλαίσια του ΟΟΣΑ. Σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), οποιαδήποτε μεταβίβαση σε παραγωγούς που επηρεάζει τον πλούτο, τη ρευστότητα και το ρίσκο που αυτοί αναλαμβάνουν, έχει έμμεση επίπτωση στην παραγωγή επηρεάζοντας τις αποφάσεις εισόδου και εξόδου και διατηρεί περισσότερους αγρότες στην παραγωγή από όσους η αγορά σε ισορροπία μπορεί να υποστηρίξει (OECD, 2000).

Πράγματι, πολλά από τα μέτρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) ταξινομούνται ως «μπλε κουτί» (blue box), καθώς βασίζονται σε επιδοτήσεις και είναι συνδεδεμένα με την γη ή δίνονται ανά κεφαλή. Στο βαθμό που οι επικριτές τους, τα θεωρούν μέτρα τα οποία στρεβλώνουν τις εμπορικές συναλλαγές, πιστεύεται ότι αποτελούν μέτρα που απολαμβάνουν προσωρινής αποδοχής, σύμφωνα με τους όρους της URAA.

Μια άλλη διάσταση του θέματος είναι η ανάγκη ελευθερίας στην άσκηση πολιτικής σε εθνικό επίπεδο. Στην ΕΕ επισημαίνεται η υπεράσπιση του δικαιώματος να χρησιμοποιούνται εγχώρια προγράμματα στήριξης τα οποία να υποστηρίζουν μια σύμφωνη με το «ευρωπαϊκό πρότυπο» πολυλειτουργική γεωργία, κάτι που αποτελεί και την διαπραγματευτική θέση της ΕΕ κατά τις συνομιλίες στα πλαίσια του ΠΟΕ, όπου η σχετική ορολογία αναφέρεται σε «μη – εμπορικές» πτυχές της αγροτικής δραστηριότητας. Η βασική παραδοχή του μοντέλου αυτού είναι ότι η γεωργία είναι πολυλειτουργική, καθώς δεν παράγει μόνο τρόφιμα, αλλά στοχεύει και στη διατήρηση των αγροτικών τοπίων, την προστασία της βιοποικιλότητας (περιβαλλοντική διάσταση), τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και συμβάλλει στη βιωσιμότητα των αγροτικών περιοχών. Επιπλέον, θεωρείται ότι από την πολυλειτουργικότητα εξαρτάται η επιβίωση ενός μεγάλου αριθμού οριακών γεωργικών μονάδων και η συνέχιση της κατοχής της αγροτικής γης. Με το σκεπτικό αυτό είναι

ιδιαίτερα ευαίσθητη στην απελευθέρωση των αγορών γεωργικών προϊόντων και απαιτεί τη συνέχιση των πολιτικών που προορίζονται για τη διατήρηση της οικονομικά οριακής γεωργίας.

Οι επικριτές των πολιτικών της ΕΕ, όπως το Cairns Group το οποίο έως το 2003, όπου και δημιουργήθηκε η ομάδα G-20, εκπροσωπούσε την Αυστραλία, τον Καναδά, τη Νέα Ζηλανδία και ορισμένες χώρες της Λατινικής Αμερικής, είναι καχύποπτοι με κάθε χαλάρωση των κριτηρίων του “green box” και πιέζουν σκληρά για την πλήρη κατάργηση των επιδοτήσεων. Η πολυλειτουργικότητα, θεωρούν ότι αποτελεί απλά προκάλυψη για τη συνέχιση προστατευτικών γεωργικών πολιτικών και για το λόγο αυτό πρέπει να αφαιρεθεί από τις σχετικές συνομιλίες. Ο βαθμός στον οποίο η πολυλειτουργικότητα της γεωργίας μπορεί να δικαιολογήσει τη συνέχιση των εγχώριων επιδοτήσεων στους αγρότες, κάτι το οποίο ενδέχεται να στρεβλώνει τις εμπορικές συναλλαγές ως προς τα αποτελέσματά τους, έχει αναδειχθεί ως βασικό σημείο διαφωνίας κατά τις τρέχουσες γεωργικές εμπορικές συνομιλίες στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (Potter and Burney, 2002).

Η Υπουργική Σύνοδος του ΠΟΕ στην Doha του Qatar⁷ ενέταξε την γεωργική διαπραγμάτευση στο πλαίσιο του νέου γύρου πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων. Στόχος των διαπραγματεύσεων ήταν:

- η ουσιαστική βελτίωση της πρόσβασης στην αγορά,
- η μείωση - με προοπτική την σταδιακή τους εξάλειψη - όλων των μορφών εξαγωγικών επιδοτήσεων, και
- η ουσιαστική μείωση της εσωτερικής στήριξης που προκαλεί στρεβλώσεις στο εμπόριο.

Αναπόσπαστο τμήμα των διαπραγματεύσεων απετέλεσε η ειδική και διαφοροποιημένη μεταχείριση των αναπτυσσομένων χωρών, ενώ θα έπρεπε να ληφθούν υπόψη και οι μη-εμπορικές πτυχές της γεωργίας όπως αυτή

⁷ Πραγματοποιήθηκε στις 9 – 14 Νοεμβρίου του 2001

ορίζεται από την Κοινοτική ορολογία, η οποία και αναφέρθηκε προηγουμένως, δηλαδή τη συμβολή της γεωργίας στην ανάπτυξη της υπαίθρου και την απασχόληση, στην προστασία του περιβάλλοντος και του τοπίου (φυσικού και ιστορικού), στην επισιτιστική ασφάλεια, κλπ. Παρά την αποτυχία στην οποία οδηγήθηκαν αρκετοί κύκλοι διαπραγματεύσεων, όλες οι χώρες, αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες, αντιλαμβάνονται ότι το πολυμερές εμπορικό σύστημα είναι αυτό που τελικά τις ωφελεί.

3.1.2 Ευρωπαϊκή Ένωση

Αρχικοί στόχοι της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Συνθήκη της Ρώμης, Άρθρο 39, 1957), ήταν η σαφής επιδίωξη της συγκρότησης, μέσω μιας γενναίας ενίσχυσης των τιμών παραγωγού και μιας ισχυρότατης διαρθρωτικής πολιτικής, ενός αγροτικού τομέα κυριαρχούμενου από εκμεταλλεύσεις των οποίων οι ιδιοκτήτες θα ασκούσαν τη γεωργία ως κύριο επάγγελμα και οι οποίες θα ήταν σε θέση να αποφέρουν εισόδημα συγκρίσιμο με εκείνο άλλων τομέων της οικονομίας. Η ΚΑΠ είχε, διακηρυκτικά δύο στόχους, οι οποίοι όφειλαν να επιδιωχθούν παράλληλα: αύξηση των μέσων εισοδημάτων ανά εκμετάλλευση και διατήρηση μεγάλου αριθμού νοικοκυριών.

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ), με τα μέτρα στήριξης της γεωργικής παραγωγής, έχει ουσιαστικά επιταχύνει την εντατικοποίηση της γεωργικής παραγωγικής δραστηριότητας και την εξειδίκευση της γεωργίας, γεγονός που συνδέεται με την αυξημένη χρήση εισροών και την χρήση των φυσικών πόρων. Ως αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής οξύνθηκαν τα περιβαλλοντικά προβλήματα και περιθωριοποιήθηκαν οι λιγότερο ευνοημένες περιοχές.

Μετά την αναθεώρηση της ΚΑΠ το 1992, η οποία επισπεύσθηκε από πιέσεις προς ένα φιλελεύθερο αγροτικό εμπόριο, απαλλαγμένο από δασμούς, επιδοτήσεις και διάφορα άλλα εμπόδια, περιορίστηκε η βαρύτητα της πολιτικής τιμών και σε αντιστάθμιση υιοθετήθηκαν μέτρα άμεσων

εισοδηματικών ενισχύσεων, μερικά αποσυνδεδεμένων από την παραγωγή, χορηγούμενων βάση ιστορικών αποδόσεων, εκτάσεων και αριθμού ζώων, σε συνδυασμό με περιορισμούς στην παραγωγή (αγρανάπαυση).

Προτάθηκε επίσης η ανάγκη να ενσωματωθούν οι περιβαλλοντικές προβλέψεις στις γεωργικές πρακτικές για την επίτευξη των νέων πολιτικών στόχων. Η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών ενστάσεων, συνιστωσών, ανησυχιών, προβληματισμών, συμφερόντων στην ΚΑΠ, που μέχρι τότε ακολουθούσε το πρότυπο των «επιπτώσεων», τώρα ακολουθούσε το πρότυπο των «δημοσίων αγαθών». Η σχέση μεταξύ γεωργίας και περιβάλλοντος αναμορφώθηκε, σύμφωνα με το πρότυπο των «δημοσίων αγαθών», με αποτέλεσμα να γίνει ευρύτερα γνωστή η σημασία της γεωργίας για την επιβίωση των αγροτικών περιοχών (Λουλούδης κ.α., 2004).

Με τη Διακήρυξη του Cork (Cork Declaration) το 1996, αποτέλεσμα Ευρωπαϊκού Συνεδρίου για την Αγροτική Ανάπτυξη, η αειφόρος αγροτική ανάπτυξη τέθηκε στην κορυφή της ατζέντας για την ΕΕ. Η αντιστροφή της αγροτικής εξόδου, η καταπολέμηση της φτώχειας, η αναζωογόνηση της απασχόλησης, η ισότητα ευκαιριών, αλλά και η ανταπόκριση στις απαιτήσεις για περισσότερη ποιότητα ζωής, υγεία, ασφάλεια και ατομική ανάπτυξη και αναψυχή στις αγροτικές περιοχές απετέλεσαν τους στόχους της αγροτικής ανάπτυξης.

Το 1997, η συνθήκη του Άμστερνταμ ανέδειξε επίσης τη Βιώσιμη / Αειφόρο Ανάπτυξη ως κεντρικό στοιχείο της Ευρωπαϊκής πολιτικής, ενώ οι επόμενες Συναντήσεις Κορυφής (Σ.Κ.) προχώρησαν στη σταδιακή ανάπτυξη και εξειδίκευση των τριών διαστάσεων που συνθέτουν την έννοια της βιωσιμότητας και της αειφορίας. Οι σημαντικότεροι σταθμοί αυτής της πορείας, όπως αντανακλώνται στις αποφάσεις των Σ.Κ. είναι:

- Στο Κάρντιφ, το 1998, αναγνωρίστηκε ως προϋπόθεση της Ανάπτυξης η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στις τομεακές πολιτικές.

- Στη Λισσαβόνα, το 1999, διατυπώθηκε ο στόχος ανάδειξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως της πιο δυναμικής, ανταγωνιστικής και βιώσιμης οικονομίας που θα στηρίζεται και θα αξιοποιεί την ανθρώπινη γνώση.
- Στη Νίκαια, το 2000, υιοθετήθηκε η Κοινωνική Πολιτική Ατζέντα που προσδιόριζε μέτρα για τη δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας και για τον περιορισμό φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού.
- Στο Γκέτεμποργκ, τον Ιούνιο του 2001, οι κατευθύνσεις της Λισσαβόνας ολοκληρώνονται και διατυπώνεται πλέον η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη με την σαφή προσθήκη και εξειδίκευση της περιβαλλοντικής διάστασης, ενώ επιβεβαιώνεται η ανάγκη συστηματικής παρακολούθησης της προόδου των χωρών-μελών για την επίτευξη των στόχων της.
- Τέλος, στο Λάακεν, το Δεκέμβριο του 2001, επιβεβαιώθηκε η ανάγκη μετάβασης από το στάδιο του σχεδιασμού στο στάδιο της εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής, ενώ κλήθηκαν οι χώρες μέλη να διατυπώσουν τη δική τους Εθνική Στρατηγική Βιώσιμης Ανάπτυξης μέσα από μια διαδικασία ευρείας ανταλλαγής απόψεων και επίτευξης πολιτικών συναινέσεων. Παράλληλα, τονίστηκε η χρησιμότητα ολοκλήρωσης αυτών των Εθνικών Στρατηγικών πριν από την Παγκόσμια Συνδιάσκεψη Κορυφής του Γιοχάνεσμπουργκ.

Κορυφαία στιγμή στην παραπάνω αλυσίδα αποφάσεων του ανώτατου θεσμικού οργάνου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπήρξε ασφαλώς η σύνοδος του Γκέτεμποργκ, στην οποία υιοθετήθηκε η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη ενώ παράλληλα υπογραμμίστηκε η παγκόσμια διάσταση αυτής της στρατηγικής και η αναγκαιότητα ουσιαστικής συμβολής της Ένωσης στη Διάσκεψη του Γιοχάνεσμπουργκ.

Ο άνωτερος σκοπός από την εφαρμογή μίας πολιτικής αγροτικής

ανάπτυξης είναι η δημιουργία μίας ευέλικτης πολυσυλλεκτικής οικονομίας της υπαίθρου με υψηλότερη προστιθέμενη αξία σε εφαρμογή της στρατηγικής της Λισσαβόνας. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στην ενθάρρυνση της παραγωγής προϊόντων υψηλών ποιοτικών προδιαγραφών με χρήση μεθόδων παραγωγής φιλικών προς το περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένης της βιολογικής παραγωγής, στη χρήση ανανεώσιμων πρώτων υλών και στη διατήρηση της βιοποικιλότητας, σε συμφωνία με τους στόχους του Γκέτεμποργκ.

Τα τελευταία δεκαπέντε έτη, είναι μια περίοδος παρατεταμένης αβεβαιότητας για τις αγροτικές περιοχές της Ευρώπης, ιδίως καθώς τα ίχνη του μεταπολεμικού γεωργικού εκσυγχρονισμού έχουν ξεθωριάσει σταδιακά και άνισα. Οι πολιτικές συνεχίζουν να προσανατολίζονται στην εκμετάλλευση των αγροκτημάτων και σε τομεακές πολιτικές (γεωργία, περιβάλλον, στέγαση, μεταφορές κλπ), παρά την αυξανόμενη σημασία των εκτός αγροκτημάτων εκμεταλλεύσεων τομέων τροφικής αλυσίδας, και των αυξανόμενων μη γεωργικών χαρακτηριστικών του αγροτικού πληθυσμού και των αγορών εργασίας. (Marsden, 1999).

Οι νέες λειτουργίες των αγροτικών περιοχών της Ευρώπης έχουν διαμορφώσει μια νέα αντίληψη για την αγροτική ανάπτυξη (rural development) η οποία:

1. δίνει έμφαση στον πολυλειτουργικό (multifunctional) χαρακτήρα και τον «πέραν της αγοράς» (non-market) ρόλο της γεωργίας
2. τονίζει τη συσχέτιση μεταξύ γεωργίας, αγροτικού χώρου (rurality) και περιοχής (territory)
3. ενισχύει την ενδογενή (endogenous) προσέγγιση στην αγροτική ανάπτυξη

Το μοντέλο αυτό σημαίνει μεγαλύτερη προσαρμογή στις τοπικές ιδιαιτερότητες και περιλαμβάνει νέες δραστηριότητες για τον αγροτικό χώρο όπως η αναψυχή, ο τουρισμός και η προστασία του περιβάλλοντος, οι οποίες στο μέλλον θα αποτελούν τη βάση για νέες στρατηγικές τοπικής

οικονομικής ανάπτυξης (Καραβέλη, 2002)

Ταυτόχρονα οι διευρυνόμενες εισοδηματικές ανισότητες, μεταξύ τόσο αγροτικών και μη-αγροτικών περιοχών της Ε.Ε., όσο και μεταξύ «δυναμικών» και «μη-δυναμικών» αγροτικών περιοχών, υπογραμμίζουν την ανάγκη υιοθέτησης της κατάλληλης περιφερειακής πολιτικής για την αντιμετώπιση τους. Κύριος μηχανισμός υλοποίησης της περιφερειακής πολιτικής στην Ε.Ε. είναι τα Διαρθρωτικά Ταμεία.

Με την αναθεώρηση της ΚΑΠ το 1999, η προώθηση της αειφόρου αγροτικής ανάπτυξης, με την ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών ζητημάτων, αναζητήθηκε ένα περιβαλλοντικά ορθό, οικονομικά βιώσιμο και κοινωνικά αποδεκτό μοντέλο Ευρωπαϊκής αγροτικής ανάπτυξης. Τα εργαλεία της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης, που διαμορφώθηκαν μετά την αναθεώρηση της ΚΑΠ το 1999 και απετέλεσαν –σύμφωνα με την υπεύθυνο Επίτροπο Γεωργίας, F.Fischler- το δεύτερο πυλώνα της ΚΑΠ, ήταν ο Κανονισμός Αγροτικής Ανάπτυξης 1257/1999 και η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER+. Με στόχο την δημιουργία και ανάπτυξη ενός πολυλειτουργικού μοντέλου για την ευρωπαϊκή γεωργία, η πολιτική της αγροτικής ανάπτυξης λειτουργεί συμπληρωματικά και συνοδευτικά με την πολιτική για την αγορά αγροτικών προϊόντων.

Η αναγνώριση της πολυλειτουργικότητας της γεωργίας και η ανάδειξη της αγροτικής ανάπτυξης ως νέου τρόπου προσέγγισης της ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών βρίσκονται στο επίκεντρο των συζητήσεων για την πορεία της ΚΑΠ και την αειφόρο ανάπτυξη. Η διαχείριση του περιβάλλοντος αποτελεί το κρίσιμο χαρακτηριστικό της αειφόρου αγροτικής ανάπτυξης για τις πολιτικές αγροτικής ανάπτυξης της ΕΕ.

Για τις ΛΕΠ ο στόχος της πολυλειτουργικότητας της γεωργίας τέθηκε προκειμένου να προωθηθεί η βιωσιμότητα των αγροτικών περιοχών και η ισόρροπη χωρική ανάπτυξη (ΕC, 1999). Στην ΕΕ στα πλαίσια της «κανονιστικής» προσέγγισης της πολυλειτουργικότητας, υπογραμμίζονται

και ενθαρρύνονται οι διαφορετικοί πόλοι της γεωργίας, όπως η διατήρηση της βιοπικουιλότητας, η διατήρηση των χαρακτηριστικών του τοπίου, η παρουσία πολιτισμικών χαρακτηριστικών, η προστασία από φυσικές καταστροφές, η απασχόληση, η διατήρηση της οικονομικής βιωσιμότητας στις λιγότερο ευνοημένες περιοχές.

Η ανανεωμένη στρατηγική της ΕΕ για την αειφόρο ανάπτυξη, η οποία εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 15/16-6-2006, έθεσε τους εξής στόχους (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης 10917/06):

- Προστασία του περιβάλλοντος
- Κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή
- Οικονομική ευημερία
- Ανάληψη των διεθνών ευθυνών

Οι δε αρχές που καθοδηγούν τις πολιτικές είναι:

- Προώθηση και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων
- Αλληλεγγύη στο πλαίσιο μιας γενεάς και μεταξύ γενεών
- Μια ανοικτή και δημοκρατική κοινωνία
- Συμμετοχή των πολιτών
- Συμμετοχή των επιχειρήσεων και των κοινωνικών εταίρων
- Συνοχή των πολιτικών και διακυβέρνηση
- Συνολοκλήρωση των πολιτικών
- Αξιοποίηση των καλύτερων διαθέσιμων γνώσεων
- Αρχές της προφύλαξης
- Αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει»

Ο αναπροσανατολισμός της αγροτικής πολιτικής οδηγεί στην ανάληψη ολοκληρωμένων πολιτικών δράσεων που στοχεύουν στη διαφύλαξη των πολλαπλών αποτελεσμάτων των δραστηριοτήτων στον αγροτικό χώρο. Η διαμόρφωση πολιτικής σχηματίζεται από ξεκάθαρα διαχωρισμένα κέντρα εξουσίας, καθένα από τα οποία είναι απόλυτα εξειδικευμένο σε ένα πεδίο πολιτικής, ενώ η ροή του πολιτικού σχεδιασμού

παραμένει «από πάνω προς τα κάτω».

Στο υψηλότερο διαχειριστικό επίπεδο (Ηνωμένα Έθνη) ο συνδυασμός αναπτυξιακών και περιβαλλοντικών ενδιαφερόντων περιορίζεται στο επίπεδο της πολιτικής (ρητορικής) διακήρυξης και προσέγγισης (Agenda 21, Σύμβαση για την καταπολέμηση της ερημοποίησης). Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποδεχόμενη το γενικό πλαίσιο πολιτικής που έχει τεθεί από τα Ηνωμένα Έθνη επικεντρώνει στην παροχή κινήτρων για την επίτευξη διαφορετικών σκοπών, εστιάζοντας στην διαχείριση ενός πλέγματος συμφερόντων και κινήτρων των διαφόρων φορέων. Σε εθνικό τέλος επίπεδο η διαμόρφωση πολιτικής περιορίζεται συνήθως σε μια καθαρά τεχνοκρατική θεώρηση και αντιμετώπιση του προβλήματος, αναφορικά με τη διαχείριση των «από πάνω» διαμορφωμένων πολιτικών. Θεωρείται ότι με τον τρόπο αυτό δημιουργείται ένα έλλειμμα στην άρθρωση μιας πολιτικής αειφόρου αγροτικής ανάπτυξης, το οποίο δεν οφείλεται στην έλλειψη μιας επαρκούς θεωρητική βάσης, αλλά στην αδυναμία ανακατασκευής των δομών πολιτικής διαχείρισης (Παπαδόπουλος, 2002)

Ο «Ευρωπαϊκός Χάρτης των Ορεινών Περιφερειών» του συνεδρίου των τοπικών και περιφερειακών αρχών της Ευρώπης, του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1995, τα πορίσματα της ευρωπαϊκής διακυβερνητικής σύσκεψης για την «Βιώσιμη ανάπτυξη της Ευρώπης» του 1996 και της κοινοβουλευτικής διάσκεψης για μια «Πανευρωπαϊκή πολιτική για τις Ορεινές Περιφέρειες», αποτελούν στοιχεία της Ευρωπαϊκής πολιτικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη, η οποία κινείται στα πλαίσια του Κεφαλαίου 13 της Agenda 21.

3.1.2.1 Κανονισμός Αγροτικής Ανάπτυξης 1257/99

Ο Κανονισμός Αγροτικής Ανάπτυξης (ΚΑΑ), Καν.1257/99 της ΕΕ, εκδόθηκε από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης την 17^η Μαΐου 1999 και υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, για τη στήριξη της

αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) και για την τροποποίηση και κατάργηση ορισμένων κανονισμών. Αποτελώντας τον δεύτερο πυλώνα (second pillar) της ΚΑΠ, αντιπροσωπεύει μια προσπάθεια συντονισμού και απλοποίησης της λίστας των διαθέσιμων πολιτικών, ταυτόχρονα δε εγκαινιάζει τη δημιουργία ενός «μενού» πολιτικών για την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου και την εισαγωγή νέων ζητημάτων πολιτικής.

Εκτός από τη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (και ιδίως τα άρθρα 36 και 37) για τη διαμόρφωση του ελήφθησαν υπόψη:

- Η πρόταση της Επιτροπής
- Η γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου
- Η γνώμη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
- Η γνώμη της Επιτροπής των Περιφερειών
- Η γνώμη του Ελεγκτικού Συνεδρίου

Βασικές εκτιμήσεις που οδήγησαν στη διαμόρφωση και έκδοση του Κανονισμού είναι ότι:

- ✓ μια κοινή πολιτική αγροτικής ανάπτυξης θα πρέπει να συνοδεύει και να συμπληρώνει τα άλλα μέσα της κοινής γεωργικής πολιτικής και με τον τρόπο αυτό να συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων της εν λόγω πολιτικής,
- ✓ κατά την εκπόνηση της κοινής γεωργικής πολιτικής και των ειδικών μεθόδων που συνεπάγεται η εφαρμογή της, λαμβάνεται υπόψη ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της γεωργικής δραστηριότητας, που απορρέει από την κοινωνική δομή της γεωργίας τις διαρθρωτικές και φυσικές ανισότητες μεταξύ των διαφόρων γεωργικών περιοχών,
- ✓ τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης θα πρέπει να συμβάλλουν στην κοινή πολιτική οικονομικής και κοινωνικής συνοχής στις περιφέρειες που παρουσιάζουν αναπτυξιακή καθυστέρηση (στόχος αριθ.1) και στις περιφέρειες που

- αντιμετωπίζουν διαρθρωτικές δυσκολίες (στόχος αριθ.2),
- ✓ η αγροτική πολιτική σήμερα ασκείται με τη χρήση πολύπλοκων μέσων,
 - ✓ η γεωργία θα πρέπει να προσαρμοστεί σε νέες πραγματικότητες και περαιτέρω αλλαγές,
 - ✓ η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης θα πρέπει να αποσκοπεί στην αποκατάσταση και επαύξηση της ανταγωνιστικότητας των αγροτικών περιοχών και επομένως να συμβάλλει στη διατήρηση και δημιουργία απασχόλησης στις περιοχές αυτές,
 - ✓ το πλαίσιο μιας αναμορφωμένης πολιτικής για την αγροτική ανάπτυξη θα πρέπει να καλύπτει όλες τις αγροτικές περιοχές της Κοινότητας,
 - ✓ τα άλλα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης θα πρέπει να εντάσσονται σε ολοκληρωμένα αναπτυξιακά προγράμματα για τις περιφέρειες του στόχου αριθ.1 και μπορούν να αποτελούν μέρος των προγραμμάτων για τις περιφέρειες του στόχου αριθ.2,
 - ✓ στις αγροτικές περιοχές, τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης θα πρέπει να συνοδεύουν και να συμπληρώνουν τις πολιτικές για την αγορά,
 - ✓ λόγω της ποικιλομορφίας των αγροτικών περιοχών της Κοινότητας, η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης θα πρέπει να ακολουθεί την αρχή της επικουρικότητας (θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν αποκεντρωμένη και η έμφαση να δίνεται στη συμμετοχή και στην προσέγγιση «εκ των κάτω προς τα άνω»),
 - ✓ η διάρθρωση της γεωργίας στην Κοινότητα χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη μεγάλου αριθμού γεωργικών εκμεταλλεύσεων, οι οποίες στερούνται των

διαρθρωτικών προϋποθέσεων που θα επέτρεπαν την εξασφάλιση δίκαιου εισοδήματος και δίκαιων συνθηκών διαβίωσης για τους γεωργούς και τις οικογένειες τους,

- ✓ η εξέλιξη και η εξειδίκευση της γεωργίας απαιτούν κατάλληλο επίπεδο γενικής, τεχνικής και οικονομικής κατάρτισης των προσώπων που ασχολούνται με γεωργικές και δασικές δραστηριότητες, ιδιαίτερα όσον αφορά νέους προσανατολισμούς στη διαχείριση, την παραγωγή και την εμπορία,
- ✓ η στήριξη των μειονεκτικών περιοχών θα πρέπει να συμβάλλει στη συνέχιση της χρήσης των γεωργικών γαιών, στη διαφύλαξη της υπαίθρου, στη διατήρηση και προαγωγή αειφόρων καλλιεργητικών συστημάτων,
- ✓ κατά τα προσεχή έτη, θα πρέπει να δοθεί εξέχων ρόλος στα γεωργοπεριβαλλοντικά μέσα που στηρίζουν την αειφόρο ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών και ανταποκρίνονται στην αυξανόμενη ζήτηση από την κοινωνία περιβαλλοντικών υπηρεσιών,
- ✓ θα πρέπει να παρέχεται στήριξη σε άλλα μέτρα σχετικά με τις γεωργικές δραστηριότητες και τη μετατροπή τους. ο κατάλογος των μέτρων θα πρέπει να καθοριστεί με βάση την αποκτηθείσα πείρα και λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη να βασίζεται η αγροτική ανάπτυξη εν μέρει σε μη γεωργικές δραστηριότητες και υπηρεσίες, ώστε να αντιστραφεί η τάση προς την οικονομική και κοινωνική παρακμή και τη μείωση του πληθυσμού της υπαίθρου,
- ✓ η βιολογική γεωργία βελτιώνει την αειφορία στη γεωργία.

Στο άρθρο 1 του ΚΑΑ ορίζεται ότι με τον κανονισμό *«θεσπίζεται το πλαίσιο της κοινοτικής στήριξης για την αειφόρο ανάπτυξη»*. Τονίζεται ότι τα προβλεπόμενα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης *«συνοδεύουν και συμπληρώνουν*

τα άλλα μέσα της κοινής γεωργικής πολιτικής και με τον τρόπο αυτό συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων που καθορίζονται στο άρθρο 33 της συνθήκης» (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 1999: L160/84).

Οι στόχοι οι οποίοι απορρέουν από το γενικό πλαίσιο το οποίο θέτει ο ΚΑΑ είναι οι ακόλουθοι:

- πολυλειτουργικότητα της γεωργίας
- πολυτομεακή και ολοκληρωμένη προσέγγιση της αγροτικής οικονομίας
- ευέλικτες ενισχύσεις για την αγροτική ανάπτυξη με βάση την αρχή της επικουρικότητας (bottom up προσέγγιση)
- διαφάνεια στο σχεδιασμό και τη διαχείριση των προγραμμάτων στη βάση μιας απλουστευμένης νομοθεσίας

Είναι ουσιαστικά ένας κανονισμός ομπρέλα που περιλαμβάνει και οργανώνει εννέα διαφορετικά εργαλεία πολιτικής που στο παρελθόν ήταν ενταγμένα σε διαφορετικούς κανονισμούς και αφορούν:

1. Επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις
2. Εγκατάσταση νέων αγροτών
3. Κατάρτιση
4. Πρόωρη συνταξιοδότηση
5. Μειονεκτικές Περιοχές και περιοχές που υπόκεινται σε περιβαλλοντικούς περιορισμούς
6. Γεωργο – περιβαλλοντικά μέτρα
7. Βελτίωση της μεταποίησης και εμπορίας των γεωργικών προϊόντων
8. Δασοκομία
9. Προώθηση της προσαρμογής και της ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών.

Θεσπίζοντας, με τον κανονισμό αυτό, το πλαίσιο της κοινοτικής στήριξης για την αειφόρο αγροτική ανάπτυξη, για την προώθηση της προσαρμογής και της ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών, καθορίστηκε η

παροχή στήριξης για μέτρα που αφορούν:

- έγγειες βελτιώσεις
- τον αναδασμό εκτάσεων
- τη δημιουργία υπηρεσιών αντικατάστασης στις εκμεταλλεύσεις και υπηρεσιών διαχείρισης εκμεταλλεύσεων
- την εμπορία γεωργικών προϊόντων ποιότητας
- βασικές υπηρεσίες για την αγροτική οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό
- την ανακαίνιση και την ανάπτυξη των χωριών, καθώς και την προστασία και διατήρηση της αγροτικής κληρονομιάς
- τη διαφοροποίηση των γεωργικών δραστηριοτήτων και των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη γεωργία, για να παρασχεθεί η δυνατότητα δημιουργίας πολλαπλών δραστηριοτήτων ή απόκτηση εναλλακτικών εισοδημάτων
- τη διαχείριση των υδατικών πόρων της γεωργίας
- την ανάπτυξη και βελτίωση της υποδομής που σχετίζεται με την ανάπτυξη της γεωργίας
- την ενθάρρυνση των τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων
- την προστασία του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη γεωργία, τη δασοκομία, τη διατήρηση του τοπίου, καθώς και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ζώων
- την ανασύσταση του γεωργικού παραγωγικού δυναμικού που έχει πληγεί από φυσικές καταστροφές και την εφαρμογή των κατάλληλων προληπτικών μέσων
- τη χρηματοοικονομική τεχνική

Ο ΚΑΑ υλοποιείται κατά το μεγαλύτερο μέρος του από το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006, οι στρατηγικοί στόχοι του οποίου διαφέρουν από εκείνους του Α' ΚΠΣ (1989-1993) και Β' ΚΠΣ (1994-1999) ως προς την υιοθέτηση μιας πιο περιφερειακής προσέγγισης,

με την ενσωμάτωση δύο στόχων που αφορούν την τοπική ανάπτυξη: την διατηρήσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου και τη διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων, διατηρώντας το στόχο της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας (Καραβέλη, 2002). Τόσο από τους γενικούς στόχους όσο και από την κατανομή των πόρων μεταξύ των παρεμβάσεων, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ενίσχυση των οικονομικά και κοινωνικά καθυστερημένων περιοχών.

3.1.2.2 Κοινοτική πρωτοβουλία LEADER

Η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER (Links between actions for the development of the rural economy) θεωρήθηκε εργαλείο αγροτικής ανάπτυξης με κύριο χαρακτηριστικό τον ολοκληρωμένο χαρακτήρα του, με όρους όχι οικονομικής μεγέθυνσης αλλά ολοκληρωμένης, δημοκρατικής, ενδογενούς, εταιρικής / συμμετοχικής ανάπτυξης και με δράσεις που συνδέουν τις γεωργικές και μη-γεωργικές δραστηριότητες με χωρική / γεωγραφική εξειδίκευση των μέτρων σε υπο - εθνική κλίμακα (Παπαδόπουλος κ.α., 2002).

Η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER I (1991-1993)⁸ ως εργαλείο μικρο - περιφερειακής πολιτικής αποτέλεσε την αρχή μίας νέας προσέγγισης στην πολιτική αγροτικής ανάπτυξης, η οποία στηριζόταν στην ολοκληρωμένη και συμμετοχική προσέγγιση σε τοπικό επίπεδο. Η εφαρμογή της ξεκίνησε το 1991 δίνοντας την ευκαιρία στις τοπικές κοινωνίες να σχεδιάσουν και να επιλέξουν οι ίδιες τον τρόπο και τη «διαδρομή» ανάπτυξή τους.

Τα ενθαρρυντικά αποτελέσματα της πρώτης πειραματική εφαρμογής και η διαπίστωση ότι η πρωτοβουλία συνέβαλε, αντιστρόφως ανάλογα με τον προϋπολογισμό της, στην ενεργοποίηση του τοπικού πληθυσμού, οδήγησαν σε ένα πιο συστηματικό και ολοκληρωμένο σχεδιασμό της

⁸ Θεσμοθετήθηκε το 1991 από την ΕΕ.

LEADER II (1994-1999).

Η εφαρμογή της πρωτοβουλίας συνεχίστηκε κατά την Γ΄ Προγραμματική Περίοδο (2000-2006) μέσω της LEADER PLUS (LEADER+, 2000-2006), η οποία κινήθηκε στη λογική και τη φιλοσοφία των προηγούμενων εφαρμογών, επιδιώκοντας ωστόσο να ανακαλύψει τρόπους αντιμετώπισης των δυσμενών επιπτώσεων των διαρθρωτικών δομών και πολιτικών στον αγροτικό χώρο με την εισαγωγή νεωτεριστικών στοιχείων όπως η προστασία του περιβάλλοντος, η αειφόρος προσέγγιση κ.α. Το περιβάλλον καθώς αποτελεί πλέον βασικό παράγοντα για την ανταγωνιστικότητα των αγροτικών περιοχών είναι και συστατικό στοιχείο για την αειφόρο ανάπτυξη τους.

Μέσω της προσέγγισης LEADER εφαρμόζονται στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης με ολοκληρωμένο και πολυτομεακό χαρακτήρα σε σαφώς προσδιορισμένες αγροτικές περιοχές της περιφέρειας. Οι κύριες αρχές που διέπουν τα προγράμματα LEADER είναι:

1. Η οργάνωση τοπικών φορέων υλοποίησης των προγραμμάτων.
2. Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή τοπικών προγραμμάτων δράσης.
3. Η πολυτομεακή προσέγγιση και συστηματική διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ των δράσεων.
4. Η συγχρηματοδότηση από κοινοτικούς, εθνικούς και τοπικούς πόρους.
5. Η δικτύωση των φορέων σχεδιασμού και υλοποίησης στα πλαίσια μιας «από κάτω προς τα άνω» προσέγγισης της τοπικής ανάπτυξης.

Η εκπόνηση και εφαρμογή των στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης πραγματοποιείται μέσω της «εκ των κάτω προς τα άνω προσέγγισης» από τοπικά εταιρικά σχήματα δημοσίου – ιδιωτικού τομέα (Ομάδες Τοπικής Δράσης – Ο.Τ.Δ.) που δραστηριοποιούνται στην προτεινόμενη περιοχή παρέμβασης.

Οι Ομάδες Τοπικής Δράσης που θα εκπονήσουν και θα εφαρμόσουν τη στρατηγική τοπικής ανάπτυξης θα πρέπει να είναι αντιπροσωπευτικές των δημοσίων και ιδιωτικών φορέων της περιοχής αναφοράς τους. Οι

Ο.Τ.Δ. συνιστούν κοινή δομή με νομική μορφή αυτή της Ανώνυμης Εταιρείας ή Κοινοπραξία. Ως ενδεικτικοί εταίροι - μέτοχοι θα μπορούσαν να αναφερθούν: Δήμοι ή Κοινότητες, Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις ή και άλλοι φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΚΕΔΚΕ, ΕΝΑΕ, ΤΕΔΚ, Σύνδεσμοι και οι Ανώνυμες Αναπτυξιακές Εταιρείες Ο.Τ.Α.), φορείς του ευρύτερου Δημοσίου τομέα, συνεταιρισμοί και ενώσεις αυτών, Επιστημονικοί Φορείς, Επιμελητήρια, Φορείς συλλογικών, κοινωνικών και οικονομικών συμφερόντων, καθώς και τραπεζών και πιστωτικών ιδρυμάτων. Το σχετικό καταστατικό σύστασης πρέπει να διασφαλίζει την εύρυθμη λειτουργία της εταιρικής σχέσης και την ικανότητα διαχείρισης δημοσίων κονδυλίων.

Οι τρεις εφαρμογές της πρωτοβουλίας LEADER περιορίστηκαν σε περιοχές που παρουσίαζαν τα μεγαλύτερα διαρθρωτικά προβλήματα και ειδικότερα κυρίως σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές.

3.1.3 Ελλάδα

Η Ελλάδα είναι ταυτόχρονα μια Ευρωπαϊκή, Μεσογειακή και Βαλκανική χώρα. Η θέση της στο Νοτιοανατολικό άκρο της Ευρώπης της προσδίδει μοναδικά γεωπολιτικά και φυσικά χαρακτηριστικά. Η έκταση της Ελλάδας ανέρχεται σε 131.960 Km² της οποίας το 97,1% χαρακτηρίζονται ως αγροτικές περιοχές (73,9% κυρίως αγροτικές και 23,2% ενδιάμεσες αγροτικές), σύμφωνα με τα κριτήρια του ΟΟΣΑ, και στις οποίες κατοικούν περίπου τα 2/3 του συνολικού πληθυσμού της χώρας (64,4%). Το εξαιρετικά ποικίλο, τεμαχισμένο και τραχύ ανάγλυφο της χώρας, φιλοξενεί σημαντικούς τύπους οικοσυστημάτων και μια υψηλή βιοποικιλότητα. Σχεδόν το 70% της έκτασής της είναι λοφώδες ή ορεινό με απότομες κλίσεις και πολλές κορυφές, οι οποίες συχνά ξεπερνούν τα 2.500 μέτρα. Διαθέτει τη μεγαλύτερη ακτογραμμή στην Ευρώπη με συνολικό μήκος που ξεπερνά τα 13.000 χιλιόμετρα, εκ των οποίων το 5% περίπου ανήκει σε οικολογικά ευαίσθητες περιοχές διεθνούς σημασίας.

Ο πληθυσμός της Ελλάδας πλησιάζει τα 11 εκατομμύρια⁹ και η πυκνότητά του είναι από τις μικρότερες στην Ε.Ε. (84 κάτοικοι ανά χλμ²). Μεγάλες εκτάσεις, κυρίως ορεινές και νησιωτικές παραμένουν ακατοίκητες το χειμώνα, απόρροια των μαζικών μεταπολεμικών μετακινήσεων, οι οποίες ερήμωσαν το 40% των αγροτικών κοινοτήτων.

Ο αγροτικός τομέας εξακολουθεί να έχει μια βαρύνουσα συμβολή στην ελληνική οικονομία, παρουσιάζοντας το υψηλότερο ποσοστό συμμετοχής στο ΑΕΠ μεταξύ των χωρών της ΕΕ και απασχολώντας το 20% του ενεργού πληθυσμού έναντι ποσοστού 5,3% στην ΕΕ. Οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις της χώρας ξεπερνούν τις 800.000 μονάδες, η πλειοψηφία (60%) των οποίων βρίσκεται σε ορεινές και προβληματικές περιοχές. Το πλήθος των πολύ μικρών εκμεταλλεύσεων συνιστά σοβαρό διαρθρωτικό πρόβλημα αν και πρόσφατα παρατηρείται μια τάση συγκέντρωσής τους σε μεγαλύτερες μονάδες.

Τρεις παράγοντες ευνόησαν την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών της Ελλάδας (Λουλούδης κ.α., 2004):

- Η κουλτούρα της «οικοκεντρικής» πρόσληψης, χρησιμοποίησης και εκμετάλλευσης των βουνών ως πεδίου ψυχαγωγίας, εκπαίδευσης και αθλητισμού.
- Η ριζική αναθεώρηση των βασικών αρχών και στόχων της ΚΑΠ προς την κατεύθυνση της «πολυλειτουργικής» γεωργίας και
- Η προσφορά φθηνής εργασίας των οικονομικών μεταναστών.

Σύμφωνα με ευρήματα έρευνας (Damianos and Skuras, 1996) στόχοι της δημόσιας πολιτικής θα πρέπει να είναι η ενθάρρυνση της συμμετοχής των αγροτών στη διαδικασία υιοθέτησης νέων καλλιεργειών και σε δραστηριότητες ολοκλήρωσης της αγοράς.

⁹ Απογραφή Πληθυσμού 2001 ΕΣΥΕ.

Η Ελλάδα είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 1981. Η αλματώδης οικονομική ανάκαμψη της Ελλάδας των τελευταίων χρόνων, οδήγησε σε ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ σημαντικά μεγαλύτερους από το μέσο όρο της ΕΕ και είχε ως επιστέγασμα την είσοδό της, το 2000, στην Οικονομική Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ).

Η Ελλάδα στο σύνολο της είναι περιοχή του Στόχου 1¹⁰, με ένα σχετικά μεγάλο και με πολλά διαρθρωτικά προβλήματα αγροτικό τομέα, ένα μεγάλο ποσοστό Ορεινών και Μειονεκτικών Περιοχών – ΟΜΠ (Less Favoured Areas) καθώς και με σημαντικές ανισότητες μεταξύ των περιφερειών της. Στην Ελλάδα, σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 82% της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης εντάσσεται στο καθεστώς των Λιγότερο Ευνοημένων Περιοχών. Πιο αναλυτικά το 61% της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης εντάσσεται στο καθεστώς των ορεινών περιοχών, το 15% στις μειονεκτικές περιοχές και το 6% στις προβληματικές περιοχές (European Commission, 1997α).

Η Ελληνική αγροτική πολιτική τις τελευταίες δεκαετίες επηρεάζεται όπως είναι αναμενόμενο καθοριστικά από το πλαίσιο που θέτει κάθε φορά η Κοινή Αγροτική Πολιτική της ΕΕ. Στην αρχική της διατύπωση η ΚΑΠ δεν συνυπολόγιζε καθόλου τον περιβαλλοντικό παράγοντα και οι όποιες προτεραιότητες αφορούσαν την αύξηση της παραγωγικότητας. Η εξασφάλιση εγγυημένων τιμών ανεξαρτήτως του όγκου της παραγωγής, οι επιχορηγήσεις από την ΚΑΠ και τα συνοδευτικά μέτρα για τη δομική αναμόρφωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, συνέβαλαν στη συνολική αύξηση της παραγωγικότητας του τομέα στην Ελλάδα, αλλά παράλληλα επέτειναν τις πιέσεις στο περιβάλλον λόγω της εντατικοποίησης της παραγωγικής διαδικασίας, της εγκατάλειψης των μικτών καλλιεργειών και της επικράτησης σε ορισμένες περιοχές μονοκαλλιεργειών «βιομηχανικών ειδών».

¹⁰ Αναπτυξιακά καθυστερημένες περιοχές (22,19% του πληθυσμού της ΕΕ), όπου το ΑΕΠ ανά κάτοικο είναι χαμηλότερο από το 75% του κοινοτικού μέσου όρου.

Από το 1992, η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ, με τα συνοδευτικά μέτρα που εισήγαγε, προώθησε την εφαρμογή περιβαλλοντικών ρυθμίσεων στην αγροτική πολιτική. Ωστόσο, η χαμηλή χρηματοδότησή των μέτρων αυτών, σε σχέση με το σώμα της ΚΑΠ, καθώς και οι κύριοι προσανατολισμοί της στη λογική της αύξησης της παραγωγικότητας, δεν επέτρεψαν να ενσωματωθεί ουσιαστικά το ενδιαφέρον για το περιβάλλον στη γεωργική πολιτική.

Η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ το 1999 δίνει, μεταξύ άλλων, μεγαλύτερο βάρος στην ενσωμάτωση περιβαλλοντικών στόχων αναγνωρίζοντας και τον πολυλειτουργικό χαρακτήρα της γεωργίας. Διάφοροι παράγοντες πάντως συνηγορούν για έναν περαιτέρω προσανατολισμό της γεωργίας προς την αγορά και την ενδυνάμωση της αγροτικής ανάπτυξης μάλλον αντί της ίδιας της γεωργίας.

Ο δυϊσμός που παρατηρείται στην ελληνική αγροτική ανάπτυξη, με την εγκατάλειψη των απομακρυσμένων ορεινών περιοχών και την εντατική εκμετάλλευση των παραγωγικότερων πεδινών εκτάσεων, εκτός από τις μείζονες οικονομικές, κοινωνικές και περιφερειακές ανισότητες που έχουν δημιουργηθεί, αντανακλάται και στο είδος των πιέσεων που ασκούνται στο περιβάλλον με αποτέλεσμα τη γενικότερη υποβάθμιση λόγω εγκατάλειψης της γης από τον ανθρώπινο παράγοντα στην πρώτη περίπτωση, και πιέσεις από την παραβίαση των αντοχών των οικοσυστημάτων λόγω εντατικοποίησης της χρήσης της γης στη δεύτερη.

Όπως ανακοινώθηκε από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων στα πλαίσια του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007-2013 «Αλέξανδρος Μπαλατζής» για την Δ΄ Προγραμματική Περίοδο 2007-2013, στις περιοχές αυτές θα χρησιμοποιηθεί ένα μίγμα στρατηγικής το οποίο θα περιλαμβάνει μέτρα τόσο για την ενδυνάμωση της γεωργίας όσο και για την διαφοροποίηση της οικονομικής βάσης των περιοχών αυτών με την ενίσχυση της βιοτεχνίας, του τουρισμού και γενικότερα των εγκαταστάσεων αναψυχής με δεδομένη την νέα σχέση που

διαμορφώνεται μεταξύ αστικών κέντρων και υπαίθρου.

3.1.3.1 Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (2000-2006)

Η πολιτική για την ολοκληρωμένη και βιώσιμη ανάπτυξη του Ελληνικού αγροτικού χώρου, ενσωματώθηκε στο Γ' ΚΠΣ, τόσο μέσα από το Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου – Αγροτική Ανάπτυξη», όσο και από τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, αφενός με το σύνολο των παρεμβάσεων σε αντίστοιχους άξονες προτεραιότητας για την Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου και την Αγροτική Ανάπτυξη, αφετέρου δε με τις συγκεκριμένες δράσεις σε εξειδικευμένα Μέτρα για την ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη ορεινών και μειονεκτικών περιοχών κάθε Περιφέρειας. Η πολιτική για την ολοκληρωμένη και βιώσιμη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου στοχεύει:

- στην αντιμετώπιση των προβλημάτων σε συγκεκριμένο γεωγραφικό επίπεδο κάθε περιοχής,
- στην συμμετοχή στην ανάπτυξη όλων των τομέων της οικονομίας, για την εξασφάλιση της ισόρροπης ανάπτυξης και στην ενδυνάμωση των πολλαπλασιαστικών επιδράσεων στην τοπική οικονομία,
- στην αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού κάθε ειδικής περιοχής,
- στην συνεργασία και το συντονισμό μεταξύ των εμπλεκόμενων κεντρικών και τοπικών φορέων,
- στην προστασία του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος, μέσω «εισαγωγής» ήπιων αναπτυξιακών δράσεων σε όλα τα επίπεδα,
- στην βελτίωση του επιπέδου ποιότητας ζωής των κατοίκων των αγροτικών περιοχών.

Κατά την περίοδο 2000-2006 συγχρηματοδοτήθηκαν από το

Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) παρεμβάσεις, οι οποίες εντάσσονταν στα ακόλουθα Προγράμματα:

- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου, 2000-2006», (ΕΠ ΑΑ-ΑΥ)
- Έγγραφο Προγραμματισμού «Αγροτική Ανάπτυξη», (ΕΠΑΑ)
- Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα των 13 διοικητικών Περιφερειών της Ελλάδας, (ΠΕΠ)
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader +

Πλήρης αποτίμηση των αποτελεσμάτων και των επιπτώσεων των Προγραμμάτων του Γ΄ ΚΠΣ, θα καταστεί δυνατή μετά την ολοκλήρωση τους, στο πλαίσιο της εκ των υστέρων αξιολόγησης.

Η Πρωτοβουλία LEADER+ εφαρμόζεται σε ορεινές - περιοχές χαρακτηρισμένες σύμφωνα με τον εγκεκριμένο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, κατάλογο των ορεινών, μειονεκτικών και με ειδικά προβλήματα περιοχών - και νησιωτικές περιοχές, στις οποίες παρουσιάζεται η εντονότερη κοινωνικοοικονομική υστέρηση. Ωστόσο, σε αιτιολογημένες περιπτώσεις και εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις (γεωγραφική γεινίαση, ύπαρξη προβλημάτων αλλά παράλληλα αναπτυξιακών προοπτικών κ.λ.π), περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα και άλλες μειονεκτικές περιοχές, καθώς και περιοχές Natura 2000.

Τα τοπικά προγράμματα LEADER+ υλοποιούνται σε περιοχές που καλύπτονται εν μέρει ή στο σύνολό τους από τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου – Ο.Π.Α.Α.Χ. (Άξονας 7 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000 – 2006» & Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα 2000-2006). Σ' αυτές τις περιπτώσεις, η εφαρμογή του Ε.Π. Κ.Π. LEADER+ είναι δυνατή μόνο για δράσεις που δεν καλύπτονται από τα Ο.Π.Α.Α.Χ., λειτουργούν συμπληρωματικά, ενισχύοντας την αποτελεσματικότητα των δράσεων του ολοκληρωμένου προγράμματος (π.χ.

συνεργασίες, δικτυώσεις κλπ.) και εξασφαλίζουν την πλοτική διάσταση του τοπικού προγράμματος και αναδεικνύουν την προστιθέμενη αξία της πρωτοβουλίας. Οι περιοχές εφαρμογής του LEADER+ καλύπτουν συνολική έκταση 8.266.800 Ha (63% της χώρας) και πληθυσμό περίπου 2.212.549 (20% του συνολικού πληθυσμού της χώρας) κατοίκων. Τα τοπικά προγράμματα που εντάσσονται στα πλαίσια της πρωτοβουλίας σχεδιάζονται και υλοποιούνται, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, από τις Ομάδες Τοπικής Δράσης (Ο.Τ.Δ.). Στο πλαίσιο του LEADER+, υλοποιούνται 40 τοπικά προγράμματα.

Τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου – Ο.Π.Α.Α.Χ. εφαρμόζονται συνολικά σε 87 περιοχές της χώρας που καλύπτουν έκταση 6.570.600 Ha και πληθυσμό 1.496.627 κατοίκους. Τα ολοκληρωμένα προγράμματα υλοποιούνται σε τοπικό επίπεδο, με την υποστήριξη δομών τοπικών φορέων (13 Δομές Στήριξης, μέσω του δικτύου των αντενών τους), εκτενής αναφορά για τις οποίες γίνεται στο δεύτερο μέρος της εργασίας.

3.1.3.2 Δ' Προγραμματική Περίοδος (2007-2013)

Οι κατηγορίες των κατευθύνσεων αγροτικής πολιτικής στην Ελλάδα για την 4^η Προγραμματική Περίοδο (2007-2013) είναι οι εξής (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, 2007: 47-8, 59-60) :

1. Επιταχυντικές πολιτικές (growth-accelerating/expansionary policies). Αποβλέπουν στην διαστολή του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης και στη διατήρηση – διεύρυνση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.
2. Διαρθρωτικές πολιτικές (structural policies). Αντιμετωπίζουν διαχρονικές στρεβλώσεις και αναπτυξιακές στερήσεις και συμβάλουν στη διατηρησιμότητα - βιωσιμότητα του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης.
3. Σταθεροποιητικές πολιτικές (stabilisation policies). Στοχευμένες πολιτικές που εξουδετερώνουν ή αντισταθμίζουν συγκεκριμένες

αρνητικές εξελίξεις ή τάσεις στο αναπτυξιακό περιβάλλον.

4. Προληπτικές πολιτικές (preventive/discretionary policies).
Επιλεκτικές πολιτικές που προλαμβάνουν και αμβλύνουν αρνητικές επιδράσεις στο ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης.

Η διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων εντός της εκμετάλλευσης μέσω της στροφής σε νέες καλλιέργειες, η αλλαγή στην τεχνικοπαραγωγική κατεύθυνση της εκμετάλλευσης μέσω των επενδύσεων, η παροχή συμβουλών, η υιοθέτηση και τήρηση προτύπων, η προώθηση και προβολή των προϊόντων, η καθετοποίηση της παραγωγής, ο εκσυγχρονισμός των ΜΜΕ του αγροδιατροφικού τομέα μπορούν να συμβάλλει στην οικονομική μεγέθυνση, τη διατήρηση της απασχόλησης και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα, αποτελώντας το περιεχόμενο των επιταχυντικών πολιτικών.

Η βελτίωση των γνώσεων του απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα και η ευαισθητοποίηση τους στα θέματα της προστασίας του περιβάλλοντος, η βελτίωση των υποδομών και ιδιαίτερα όσων μπορούν να συμβάλλουν στην άμβλυνση των διαρθρωτικών προβλημάτων, όπως το χαμηλό ποσοστό αρδευόμενων εκτάσεων, η μείωση του κατακερματισμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, η βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές, η διαφοροποίηση των πηγών εισοδήματος αλλά και η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και συνακόλουθα η δημιουργία θέσεων απασχόλησης ιδιαίτερα σε κλάδους όπως ο τουρισμός που οι αγροτικές περιοχές παρουσιάζουν σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης μέσω της εφαρμογής ολοκληρωμένων στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης συνθέτουν το περιεχόμενο των διαρθρωτικών πολιτικών.

Η συνέχιση της άσκησης της γεωργικής δραστηριότητας σε ορεινές περιοχές και περιοχές με φυσικά μειονεκτήματα στις οποίες οι παραγωγοί δεν μπορούν να έχουν ικανοποιητικές αποδόσεις λόγω εδαφολογικών – κλιματολογικών συνθηκών με την υιοθέτηση γεωργικών πρακτικών που δεν επιβαρύνουν το περιβάλλον συνθέτουν το περιεχόμενο των

σταθεροποιητικών πολιτικών.

Τέλος η άμβλυση της δυσμενούς δημογραφικής σύνθεσης των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα, η διασφάλιση ομαλής «διαδοχής» στη γεωργική επαγγελματική δραστηριότητα, αλλά και η σημαντική αύξηση της συμβολής της γεωργίας – δασοκομίας στην προστασία και αναβάθμιση του περιβάλλοντος συνθέτουν το περιεχόμενο των προληπτικών πολιτικών.

Οι Στρατηγικοί Στόχοι του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας για την 4η Προγραμματική Περίοδο είναι οι :

1. Διατήρηση και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, της δασοκομίας και του αγροδιατροφικού τομέα (γενικός στρατηγικός στόχος 1)
2. Προστασία του περιβάλλοντος και αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων (γενικός στρατηγικός στόχος 2)
3. Βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και ενθάρρυνση της διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας (γενικός στρατηγικός στόχος 3)
4. Δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και τη διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης Leader (γενικός στρατηγικός στόχος 4)

3.2 Πολιτικές ανάπτυξης για τις ΛΕΠ

Δύο μορφές αναπτυξιακών πολιτικών ασκούνται για τις λιγότερο ευνοημένες περιοχές του πλανήτη: οι δεσμευτικές και οι μη δεσμευτικές. Στις πρώτες, τα διεθνή όργανα καθορίζουν τους στόχους και τις κατευθυντήριες γραμμές για μελλοντικές δράσεις σε πλανητικό και εθνικό επίπεδο, ενώ στις δεύτερες περιλαμβάνονται συνθήκες και συμβάσεις οι οποίες δεσμεύουν τις χώρες που θα τις υπογράψουν να λάβουν μέτρα για διάφορα επιμέρους ζητήματα.

Σε επίπεδο Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), ο FAO (Food and Agriculture Organization) είναι ο διαχειριστής των εργασιών για την

εφαρμογή του Κεφαλαίου 13 της Agenda 21, της συνθήκης που υπογράφηκε ύστερα από τη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την ανάπτυξη στο Ρίο το 1992 (United Nations, 1992). Σύμφωνα με το παραπάνω Κεφάλαιο, αναπτύσσονται δύο προγραμματικά πεδία στα οποία η διεθνής κοινότητα, οι κυβερνήσεις, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, ο ιδιωτικός τομέας κ.α. καλούνται να συμβάλλουν :

- Απόκτηση και ενίσχυση της γνώσης για την οικολογία και τη βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών οικοσυστημάτων.
- Προώθηση της ολοκληρωμένης ανάπτυξης των περιοχών που συνιστούν ανεξάρτητες υδρολογικές ενότητες και προώθηση των ευκαιριών εναλλακτικής απασχόλησης / διαβίωσης των κατοίκων.

Ο στόχος του πρώτου πεδίου είναι η δημιουργία μιας παγκόσμιας βάσης δεδομένων σχετικών με την οικολογία, το δυναμικό των φυσικών πόρων και των κοινωνικοοικονομικών δραστηριοτήτων των ορεινών περιοχών του κόσμου. Το δεύτερο πεδίο έχει τρεις επιμέρους στόχους: βιώσιμη διαχείριση των ορεινών πόρων, προώθηση προσοδοφόρων δραστηριοτήτων για τον ντόπιο πληθυσμό και αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών.

Ο FAO είναι υπεύθυνος για τη σύνταξη των εκθέσεων προόδου για λογαριασμό της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (United Nations Commission on Sustainable Development, UNCSD), παρέχει εκπαίδευση και τεχνική βοήθεια σε ορεινές χώρες και αναπτύσσει συμμετοχικές προσεγγίσεις για τη διατήρηση και αναγέννηση του εδάφους, την δασοκομία και τη διαχείριση των περιοχών οι οποίες συνιστούν ανεξάρτητες υδρολογικές ενότητες.

Το ενδιαφέρον για τις επιπτώσεις της αγροτικής ανάπτυξης ειδικά για τις αγροτικές περιοχές που έπρεπε να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της πληθυσμιακής αποδυνάμωσης και της διατήρησης του οικονομικού και του κοινωνικού ιστού τους παρουσιάζεται από τη δεκαετία του 1960 στην ΕΕ.

Με την είσοδο δε του Ηνωμένου Βασιλείου στην ΕΕ εξετάζεται η ανάγκη παροχής ιδιαίτερης βοήθειας στην ορεινή γεωργία. Το 1975 με την Οδηγία 75/268 για τις «Ορεινές και μειονεκτικές περιοχές» επιδιώχθηκε η στήριξη των αγροτών σε προβληματικές περιοχές με στόχο τη συνέχιση της γεωργικής παραγωγικής δραστηριότητας και τη διατήρηση του πληθυσμού στις περιοχές αυτές.

Μια σειρά από Κανονισμούς και Οδηγίες της Ε.Ε. ακολούθησαν την Οδηγία 75/268 αποσκοπώντας στην ενίσχυση των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών. Η χρονολογική τους εξέλιξη είναι η παρακάτω:

- Ο Κανονισμός 797/85.
- Ο Κανονισμός 2328/91, όπου διαφαίνεται η στροφή της Κοινοτικής πολιτικής προς ένα ευρύτερο φάσμα δραστηριοτήτων για την επιβίωση της υπαίθρου και την προστασία του περιβάλλοντος και όχι μόνο για τη στήριξη των γεωργών.
- Ο Κανονισμός 950/97.
- Ο Κανονισμός 1257/99, όπου προμηνύεται η στροφή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και προς συμπληρωματικές δραστηριότητες του γεωργικού τομέα και την προστασία του περιβάλλοντος.
- Ο Κανονισμός 1698/2005.
- Ο Κανονισμός 1974/2006.

Το πέμπτο μέτρο του Κανονισμού για την Αγροτική Ανάπτυξη (Καν.1257/99) αναφέρεται στις Λιγότερο Ευνοημένες Περιοχές και τις περιοχές με περιβαλλοντικούς περιορισμούς. Η πολιτική για τις ΛΕΠ εκτός από τη χωρική / γεωγραφική προσέγγιση συνδυάζει παράλληλα οικονομικούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς στόχους (European Commission, 1997β). Οι στόχοι της πολιτικής αυτής είναι (Παπαδόπουλος και Λιαρίκος, 2004):

- Αντιστάθμιση των επιπτώσεων των μόνιμων φυσικών μειονεξιών στο κόστος της γεωργικής παραγωγής.
- Αντιμετώπιση της ραγδαίας μείωσης του πληθυσμού στη γεωργία και την ύπαιθρο, που οδηγεί στην εγκατάλειψη της γεωργικής γης.
- Προστασία και διατήρηση της υπαίθρου και του αγροτικού περιβάλλοντος.

Τα μέτρα που προβλέπονταν αρχικά στον Κανονισμό 2328/91 και στη συνέχεια στους Κανονισμούς 950/97 και 1257/99, αναφέρθηκαν σε προηγούμενη ενότητα κατά την αναλυτική παρουσίαση του Καν.1257/99.

Οι ΛΕΠ επωφελούνται έμμεσα και από άλλα μέτρα όπως:

- Η στήριξη συλλογικών επενδύσεων, όπως η βελτίωση των βοσκοτόπων.
- Η εφαρμογή άλλων μέτρων, όπως οι Κοινές Οργανώσεις Αγορών, ή η αύξηση των ποσοστώσεων σε ορισμένα αγροτικά προϊόντα.
- Η εφαρμογή αγρο – περιβαλλοντικών μέτρων, όπως ο Κανονισμός 2078/92.

Η αναπτυξιακή πολιτική της ΕΕ για τις ΛΕΠ αποτελεί εξειδικευμένο τμήμα της πολιτικής που ονομάζεται «ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου».

3.2.1 Περιφερειακή ανάπτυξη και αγροτική ανάπτυξη ΛΕΠ

Ανάλογα με τα γεωγραφικά, οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά μιας περιοχής, καθώς και του γενικότερου εξωτερικού περιβάλλοντος, αναφέρονται δύο πρότυπα περιφερειακής ανάπτυξης τα οποία επιλέγονται από τους φορείς άσκησης πολιτικής: της πολιτικής ή της εκ των άνω ανάπτυξης και της ενδογενούς ή ολοκληρωμένης ή εκ των κάτω ανάπτυξης. Η εφαρμογή της πολιτικής ανάπτυξης η οποία επικράτησε μεταπολεμικά,

ευνοεί τη συγκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων σε επιλεγμένα σημεία – πόλους, υποθέτοντας τη μετέπειτα διάχυση της ανάπτυξης στην περιφέρεια. Η επιλογή της ενδογενούς ή εκ των κάτω ανάπτυξης βασίζεται στην κινητοποίηση όλων των τοπικών δυνάμεων μιας γεωγραφικής ενότητας και την αξιοποίηση των τοπικών πλεονεκτημάτων της.

Οι πολιτικές της ΕΕ αποσκοπούν στην εξεύρεση κοινών λύσεων για τα κοινά προβλήματα περιφερειακής ανάπτυξης. Το Πρόγραμμα δράσης 2000 (Agenda 2000) προβλέπει τη μείωση των κοινοτικών πρωτοβουλιών από 13 σε 4, καλύπτοντας τους εξής τομείς:

- Διεθνική, διασυνοριακή και διαπεριφερειακή συνεργασία με σκοπό τόσο την ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης των περιφερειών όσο και την ενθάρρυνση της ισόρροπης χωροταξικής ανάπτυξης στην Ευρώπη (INTERREG).
- Οικονομική και κοινωνική ανασυγκρότηση των πόλεων που πλήττονται από την κρίση (URBAN).
- Ανάπτυξη της υπαίθρου (LEADER).
- Διεθνική συνεργασία για τον προσδιορισμό νέων μεθόδων καταπολέμησης κάθε μορφής διακρίσεων και ανισοτήτων που εμποδίζουν την πρόσβαση των ανδρών και των γυναικών στην αγορά εργασίας (EQUAL).

Μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970, οι διαρθρωτικές οικονομικές μεταβολές στον Ελλαδικό χώρο, μετατόπισαν το κέντρο βάρους της χώρας στα μεγάλα αστικά κέντρα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, με αποτέλεσμα οι μη μητροπολιτικές περιοχές της χώρας να χάσουν τον εθνικό ή και διεθνή τους ρόλο και να περιοριστούν σε τοπικά επίπεδα (Ρόντος, 2004).

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, και ενώ είχαν αναγνωρισθεί τα όρια της εξωγενούς ανάπτυξης ειδικά για τα αναπτυσσόμενα κράτη, με την επάνοδο της χώρας σε καθεστώς πολιτικής ομαλότητας και την ένταξη

της στην ΕΟΚ, θεσπίζονται μέτρα περιφερειακής ανάπτυξης, κυρίως μέσω των αναπτυξιακών νόμων 1116/81 και 1262/82.

Ειδικότερα για τον αγροτικό χώρο, σύμφωνα με την Έρευνα Γεωργικών Διαρθρώσεων της ΕΣΥΕ το 1997, η κατανομή των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης είναι άνισα κατανομημένη μεταξύ των περιφερειών της χώρας, καθώς διαπιστώνονται σημαντικές διαφορές στο μέγεθος των αγροτικών εκμεταλλεύσεων τόσο μεταξύ των περιφερειών όσο και μεταξύ κανονικών περιοχών και ΛΕΠ μέσα στις ίδιες περιφέρειες.

3.2.2 Περιβάλλον και αγροτική ανάπτυξη ΛΕΠ –

Ο ρόλος των δασών

Τα περιβαλλοντικά θέματα που σχετίζονται με τη γεωργία έχουν αποκτήσει μεγάλη σημασία τα τελευταία χρόνια, αν και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονται από τις διάφορες χώρες στα πλαίσια της αγροτικής ανάπτυξης διαφέρει. Όπως προαναφέρθηκε, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η ανησυχία για το περιβάλλον έχει συνδεθεί με πολλούς τρόπους με την πολιτική αγροτικής ανάπτυξης. Μέχρι τη δεκαετία του 1980, η αγροτική ανάπτυξη θεωρήθηκε ως η ευθύνη τόσο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) όσο και της περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ. Η Οδηγία του 1975 για τις ΛΕΠ ενέκρινε την αύξηση των επενδύσεων και τη στήριξη του αγροτικού εισοδήματος "για να εξασφαλιστεί η συνέχιση της γεωργικής δραστηριότητας» και «η διατήρηση της υπαίθρου», με έναν συνδυασμό περιβαλλοντικών, οικονομικών και κοινωνικών στόχων.

Καθώς τα περιβαλλοντικά ζητήματα εισέρχονταν όλο και περισσότερο στην πολιτική ημερήσια διάταξη στη δεκαετία του 1970, η ΚΑΠ άρχισε να αξιολογείται υπό το πρίσμα αυτό. Ωστόσο, η από κοινού εξέταση των γεωργικών και περιβαλλοντικών πολιτικών αναστάλθηκε μέχρι και τη δεκαετία του 1980 από παράγοντες όπως η συνεχής έμφαση της ΚΑΠ στη γεωργική παραγωγή, η χρήση εθνικών μέτρων, όπως ο

σχεδιασμός της χρήσης γης και φυσικών αποθεμάτων για την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων και η υπό εξέλιξη φύση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η έμφαση στη στήριξη των τιμών της αγοράς δεν παρείχε μια απλή βάση για την εισαγωγή της περιβαλλοντικής πολλαπλής συμμόρφωσης – την υποχρέωση τήρησης πρακτικών διαχείρισης της γης που στοχεύουν στη διατήρηση του εδάφους, των υδάτων, την ποιότητα του αέρα, της άγριας ζωής και του τοπίου.

Ο Κανονισμός 797/85 για τις γεωργικές διαρθρώσεις ο οποίος ψηφίστηκε το 1985 (μια δεκαετία μετά την Οδηγία 75/268) περιελάμβανε το άρθρο 19 το οποίο επέτρεπε την ενίσχυση των Περιβαλλοντικά Ευαίσθητων Περιοχών (ΠΕΠ). Ήταν ένα μέτρο βρετανικής επινόησης με απώτερο στόχο την προστασία του περιβάλλοντος και την ποιότητα του τοπίου που απειλούνταν από την αυξανόμενη εντατικοποίηση της γεωργικής παραγωγικής δραστηριότητας, μέσα από την παροχή επιδοτήσεων σε όσους αγρότες ήταν διατεθειμένοι να χρησιμοποιούν παραδοσιακές καλλιεργητικές πρακτικές.

Μέσα από τις Οδηγίες Birds και Habitats (αριθ. 79 / 409 και 92 / 42, αντίστοιχα), όπου αντικατοπτρίζονται πιο στοχευμένες προσπάθειες για να περιοριστούν οι αρνητικές επιπτώσεις της εντατικοποίησης της γεωργίας, τέθηκαν οι βάσεις του δικτύου Natura 2000 προστατευόμενων περιοχών που καλύπτουν τώρα σχεδόν το 20% της ΕΕ των 27. Την διεύρυνση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας ακολούθησε η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1986 αναγνωρίζοντας την προστασία του περιβάλλοντος ως ευθύνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Με τον κανονισμό 2092/91 της ΕΕ αποτυπώθηκαν αναλυτικά οι αρχές της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας, καθώς τα βιολογικά προϊόντα κερδίζουν συνεχώς έδαφος σε όλο τον κόσμο στις προτιμήσεις των συνειδητοποιημένων καταναλωτών που επιθυμούν αφενός μεν την υγιεινή διατροφή, αφετέρου δε την προστασία του περιβάλλοντος.

Η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ το 1992 εισήγαγε υποχρεωτικά (για τα κράτη μέλη) «συνοδευτικά μέτρα» που αύξησαν τις δαπάνες για τη στήριξη του περιβάλλοντος και της αγροτικής ανάπτυξης, σε περίπου 10 % των συνολικών δαπανών της ΚΑΠ έως το 2000.

Σε έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την αγροτική ανάπτυξη το 1997, επισημαίνεται ότι, για να γίνει βιώσιμο εργαλείο η πολιτική για της Λιγότερο Ευνοημένες Περιοχές, απαιτείται ανάγκη αναθεώρησης του αρχικού πλαισίου αναφοράς και να εισαχθούν ξεκάθαροι περιβαλλοντικοί στόχοι με παράλληλη αποσύνδεση από τη γεωργική παραγωγή (European Commission, 1997β).

Η συμφωνία «Ατζέντα 2000» δεν αυξάνει το μερίδιο των κεφαλαίων που δαπανώνται για τα περιβαλλοντικά και τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης, κάτι το οποίο δεν έγινε ούτε με τις οικονομικές συμφωνίες το 2003 και το 2005. Όμως η Ατζέντα 2000 παγίωσε και αποσαφήνισε τη σχέση μεταξύ του περιβάλλοντος και της πολιτικής της αγροτικής ανάπτυξης με τον καθορισμό του δεύτερου πυλώνα της ΚΑΠ. Οι πολιτικές συμπεριλάμβαναν μέτρα τόσο με βάση τα αγροκτήματα όσο και γεωργο-περιβαλλοντικά μέτρα, ως ένα τρόπο για την προώθηση του «πολυλειτουργικού «ευρωπαϊκού» μοντέλου της γεωργίας. Ο ρόλος της γεωργίας θεωρείται επιπλέον υποστηρικτής ενός «τρόπου ζωής», που βοηθάει να διατηρηθεί ένα ελκυστικό και καθαρό περιβάλλον, και συμβάλλει στην ανάπτυξη μιας υψηλότερης προστιθέμενης αξίας τροφικής αλυσίδας. Οι στόχοι αυτοί, που αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο ενός συνολικού κανονισμού για την αγροτική ανάπτυξη (ΚΑΑ), τοποθετούνται επίσης στο πλαίσιο των στόχων των συνόδων κορυφής της Λισσαβόνας και του Γκέτεμποργκ.

Οι όποιες πολιτικές για τις ΠΕΠ επικεντρώθηκαν είτε στη διατήρηση φιλικών προς το περιβάλλον γεωργικών πρακτικών σε στενά καθορισμένες περιοχές, είτε περιορίστηκαν σε εισοδηματική στήριξη περιθωριοποιημένων γεωργικών περιοχών, δεν κατάφεραν πάντως να γεφυρώσουν το χάσμα ανάμεσα στην υπόθεση ότι η γεωργία αποτελεί τον

αποτελεσματικότερο τρόπο να προστατευθεί το αγροτικό περιβάλλον και την αυξημένη ανάγκη ολιστικής προσέγγισης του ρόλου της γεωργίας μέσα στο αγροτικό περιβάλλον (Παπαδόπουλος και Λιαρίκος, 2004).

Ο ρόλος των δασών

Ο πολυλειτουργικός ρόλος των δασών (περιβαλλοντικός, κοινωνικός, οικονομικός, αναπτυξιακός, πολιτιστικός) αποτελεί κυρίαρχο πολύπλευρο ζήτημα στη σύγχρονη εποχή, κάτι το οποίο αποτελούσε μια σχετικά άγνωστη δυνατότητα για το ευρύ κοινό, αλλά ουσιαστικά συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος και στην ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη (Arabatzis et al, 2006).

Τα δάση και οι άλλες δασικές εκτάσεις στην Ελλάδα καλύπτουν 6.651.280 Ha στο σύνολο της χερσαίας έκτασης της χώρας, από τα οποία 2.255.901 ha (17,9%) χαρακτηρίζονται ως δάση, 4.182.000 Ha (31,7%) χαρακτηρίζονται ως συνδυασμοί θαμνώδους ή / και ποώδους βλάστησης και 213.379 Ha (1,6%) χαρακτηρίζονται ως εκτάσεις με αραιή ή καθόλου βλάστηση. Η κατανομή των δασών και των άλλων δασικών εκτάσεων κατά μορφή ιδιοκτησίας διακρίνεται, σύμφωνα με τη Δ/ση Ανάπτυξης Δασικών Πόρων του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (2006: 3) σε Δημόσια (74,10%), Κοινοτικά (9%), Ιδιωτικά (6,5%) και Άλλα¹¹ (10,4%). Οι δασοκτήμονες της χώρας ανέρχονται σε 1.159¹².

Σύμφωνα με στοιχεία από το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007-2013 «Αλέξανδρος Μπαλτατζής, του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, η συμβολή του δασοκομικού τομέα στο ΑΕΠ της χώρας είναι γενικά χαμηλή και κυμαίνεται περίπου στο 1,32%. Αυτό οφείλεται αφενός μεν στο γεγονός ότι τα δάση της χώρας μας είναι χαμηλής παραγωγικότητας αφού στο σύνολο τους έχουν προστατευτικό χαρακτήρα και αφετέρου στο ότι οι ωφέλειες, που προκύπτουν από αυτή τους τη

¹¹ Μοναστηριακά και συνιδιόκτητα

¹² Ετήσια Έκθεση Δασών, 2004

λειτουργία, δεν αποτιμώνται σε χρήμα και δεν καταχωρούνται στους εθνικούς λογαριασμούς.

Η χώρα μας λόγω της γεωγραφικής της θέσης, του πολυποίκιλου ανάγλυφου και των παραδοσιακών γεωργικών δραστηριοτήτων, είναι από τις πλουσιότερες σε όλα τα συστατικά που συνθέτουν την βιοποικιλότητα. Έχουν καταγραφεί 6.500 φυτικά είδη και υποείδη, από τα οποία τα 1.275 θεωρούνται ενδημικά, 2.000 είδη μανιταριών, 100 περίπου είδη θηλαστικών, 420 είδη πουλιών, το 60% των οποίων αναπαράγεται στην Ελλάδα, 81 είδη αυτοχθόνων ειδών ιχθυοπανίδας γλυκού νερού και 26 ευρύαλων.

Η Ελλάδα έχει χαρακτηρίσει σήμερα 151 Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) και υπέβαλλε τμηματικά στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1996 – 2002) κατάλογο 239 προτεινόμενων Τόπων Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) («Εθνικός Κατάλογος»). Οι δύο κατάλογοι παρουσιάζουν μεταξύ τους επικαλύψεις όσον αφορά τις εκτάσεις τους (υπάρχουν τμήματα ΖΕΠ που αποτελούν τμήματα ΤΚΣ). Μάλιστα, 31 περιοχές έχουν οριστεί ταυτόχρονα ως ΖΕΠ και έχουν προταθεί και ως ΤΚΣ. Η γεωργική και δασική έκταση που καταλαμβάνουν οι περιοχές Natura 2000 (ΖΕΠ και πΤΚΣ) είναι 2.268.742 ha (εξαιρουμένων των αλληλοεπικαλύψεων), από την οποία τα 447.948 ha χαρακτηρίζονται ως γεωργικές εκτάσεις και τα 1.820.794 ha χαρακτηρίζονται ως δασικές εκτάσεις.

Οι 359 συνολικά περιοχές (ΖΕΠ και ΤΚΣ), οι οποίες περιλαμβάνουν οικοτόπους και περιοχές προστασίας της ορνιθοπανίδας αλληλοσυμπληρώνονται με τον Επιστημονικό Κατάλογο, στον οποίο εντάσσονται προστατευόμενες περιοχές σε εθνικό και διεθνές επίπεδο που περιλαμβάνουν Εθνικούς Δρυμούς (10), Αισθητικά Δάση (19), υγρά τοπους Ramsar (10), Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς (2), Αποθέματα Βιόσφαιρας (2), Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλους.

3.2.3 Δημογραφικές εξελίξεις – Μετανάστευση και αγροτική ανάπτυξη ΛΕΠ

Ο δημογραφικός παράγοντας αποτελεί έναν από τους βασικότερους άξονες για την επιβίωση και την αναπτυξιακή πορεία μιας περιοχής. Η σημερινή και η μελλοντική κατάσταση του πληθυσμού από ποσοτική και ποιοτική άποψη βρίσκονται σε μια δυναμική αλληλεξάρτηση με τις οικονομικές μεταβολές (Ρόντος, 2004).

Για πολλές αγροτικές οικονομίες στις ΗΠΑ και ειδικά για της πολιτείες της Ανατ.Ακτής, η εσωτερική μετανάστευση, με σημαντικές εισροές νέων κατοίκων, ως φαινόμενο αφορά είτε μεγάλους ενήλικες, οι οποίοι αναμένεται να ή αποσύρονται, είτε επιχειρηματίες οι οποίοι δεν δεσμεύονται από ιδιαίτερες θέσεις / σταθμούς. Οι ηλικιωμένοι και μάλιστα οι πλουσιότεροι αυτών επιλέγουν όλο και περισσότερο μη μητροπολιτικές κοινότητες ως προορισμό αποχώρησής τους. Η αναβίωση κάποιων αγροτικών κοινοτήτων φέρνει νέες επενδύσεις και εισόδημα για τις επιλεγμένες κοινότητες, παρά την σχετική κοινωνική και οικονομική σύγκρουση μεταξύ των «από εδώ» και των «ερχομένων εδώ» (Johnson, 2001).

Τα οικονομικά οφέλη από τη διαχείριση της γης προέρχονται και από την εσωτερική μετανάστευση των ατόμων με υψηλά διαθέσιμα εισοδήματα που αναζητούν «ένα ελκυστικό μέρος για να ζει κανείς». Η ποιότητα ζωής μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα στην αναπτυξιακή διαδικασία, ιδίως στις πιο γραφικές περιοχές (McGranahan, Thomson, 2008).

Πάνω από ένα εκατομμύριο μεταναστών, κυρίως από τις πρώην ανατολικές χώρες, εισήλθαν τη δεκαετία του '90 στη χώρα μας, συνιστώντας σήμερα το 15% του εργατικού δυναμικού. Περί τους 370.000 αλλοδαπούς εργαζομένους νομιμοποιήθηκαν το 1998 βάσει σχετικού προγράμματος του Υπουργείου Εργασίας και ένας αντίστοιχος αριθμός νομιμοποιήθηκε εντός του 2001. Ενώ η μετανάστευση αποτελεί, σε γενικές

γραμμές ένα στοιχείο ανανέωσης για το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας και συχνά αναζωογονεί την τοπικές οικονομίες, παράλληλα θέτει με το μέγεθός της νέες προκλήσεις στη δομή του κράτους και στις δημόσιες υποδομές.

Η οικονομική συμβολή της μεταναστευτικής εργασίας έχει τεράστια σημασία για τη γεωργική και την ευρύτερη οικονομική ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών. Οι μετανάστες παρέχουν εξαιρετικά ευέλικτο εργατικό δυναμικό, με την έννοια ότι απασχολούνται σε μια πλειάδα από καθήκοντα, σε διάφορους τομείς, με διαφορετικές ικανότητες, και εμφανίζουν σημαντική γεωγραφική κινητικότητα κατά τη διάρκεια των εποχών. Οι πιο αποδεκτές οικονομικές επιπτώσεις είναι για τις "επιχειρηματικές" οικογενειακές εκμεταλλεύσεις και επιχειρήσεις που εξαρτώνται αποκλειστικά από τη διαθεσιμότητα φθηνού εργατικού δυναμικού. Για αυτές τις αγροτικές εκμεταλλεύσεις, οι μετανάστες, έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην επέκταση, την εντατικοποίηση της γεωργίας και τον εκσυγχρονισμό. Η χρήση της μεταναστευτικής εργασίας δεν έχει σταματήσει τον εκσυγχρονισμό και την τεχνολογική ανάπτυξη της ελληνικής γεωργίας. Το χαμηλό κόστος της μεταναστευτικής εργασίας φαίνεται να έχει αναβάλλει την τεχνολογική ανάπτυξη της γεωργίας μόνο σε περιορισμένες περιπτώσεις, ωστόσο, στις περισσότερες περιπτώσεις η απασχόληση των μεταναστών δεν έχει αντικαταστήσει την άσκηση της τεχνολογικής αλλαγής (Kasimis et al., 2003).

Ειδικά για τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της Ελλάδας, η παρουσία μεταναστών υπήρξε βασικός παράγοντας επιβίωσης και επέκτασης ακόμα των επιχειρήσεων μεσαίου μεγέθους του αγροτικού τομέα. Η προσφορά φθηνής εργασίας των οικονομικών μεταναστών απετέλεσε βασικό παράγοντα για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών (Λουλούδης κ.α., 2004).

3.2.4 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού και αγροτική ανάπτυξη ΔΕΠ

Η διαφοροποίηση τις τελευταίες δεκαετίες από τις κυρίαρχες μορφές

μαζικού τουρισμού και η εμφάνιση νέων ειδών τουριστικής δραστηριότητας επιφυλάσσει ειδικά για τις λιγότερο ευνοημένες περιοχές αναπτυξιακά πλεονεκτήματα, σε οικονομικό αλλά και σε κοινωνικό επίπεδο, με την αξιοποίηση ανταγωνιστικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων, στα πλαίσια μιας ενδιαφέρουσας ενδογενούς ανάπτυξης.

Η ποιοτική αναβάθμιση των υπηρεσιών τουρισμού, η διαφοροποίηση των μορφών του προϊόντος του τουρισμού με την προώθηση εξειδικευμένων – εναλλακτικών μορφών τουρισμού, δημιουργεί τις προϋποθέσεις σύνδεσης μεταξύ της τουριστικής κατανάλωσης και της τοπικής παραγωγής, η οποία δίνει μεγάλη ώθηση στην απασχόληση και τα τοπικά εισοδήματα, καθώς και στη διατήρηση και προβολή της τοπικής κουλτούρας, παράδοσης και του φυσικού περιβάλλοντος (Arabatzis et al, 2006).

Ο Εναλλακτικός Τουρισμός αποτελεί υπολογίσιμο τμήμα της Παγκόσμιας Τουριστικής Αγοράς, με κυριότερες μορφές του με τη σημαντικότερη ζήτηση τις παρακάτω:

- ❖ Αγροτουρισμός,
- ❖ Οικοτουρισμός,
- ❖ Φυσιολατρικός τουρισμός,
- ❖ Αθλητικός τουρισμός,
- ❖ Πολιτιστικός τουρισμός,
- ❖ Ιατρικός και Ιαματικός τουρισμός,
- ❖ Εκπαιδευτικός τουρισμός,
- ❖ Θαλάσσιος τουρισμός,
- ❖ Χειμερινός τουρισμός,
- ❖ Ορεινός τουρισμός,
- ❖ Θρησκευτικός τουρισμός,
- ❖ Περιηγητικός τουρισμός,
- ❖ Επιστημονικός τουρισμός κ.α.

Ο αγροτουρισμός αναφέρεται σε τουριστικές δραστηριότητες μικρής

κλίμακας, οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής, που αναπτύσσονται σε αγροτικό χώρο από ανθρώπους που απασχολούνται στη γεωργία. Ο βασικός του σκοπός είναι να δώσει εναλλακτικές λύσεις στην απασχόληση των γεωργών και να βελτιώσει το εισόδημα και την ποιότητα ζωής τους.

Ο αγροτουρισμός ξεκίνησε στις λιγότερο ανεπτυγμένες οικονομικά περιοχές έχοντας ουσιαστικούς και μακροπρόθεσμους στόχους:

- Την παραμονή των κατοίκων των περιοχών αυτών στις εστίες τους, ώστε να αποφευχθεί η ερήμωση της υπαίθρου και να αντιμετωπισθεί η αστυφιλία
- Την αντιμετώπιση της μείωσης της αγροτικής παραγωγής
- Τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς με την ανακαίνιση παραδοσιακών κτισμάτων
- Την προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε περιοχής
- Τη συμπλήρωση και τη βελτίωση του γεωργικού εισοδήματος

Θεωρείται πως υπάρχει ένα βασικό σημείο «συνάντησης» ανάμεσα στα βασικά στοιχεία που συγκροτούν τη ζήτηση για τις διάφορες μορφές εναλλακτικού τουρισμού και στα ειδικότερα περιβαλλοντικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των λιγότερο ευνοημένων περιοχών, χωρίς όμως η προσφορά από την πλευρά της να μπορεί να ανταποκριθεί πάντοτε σε ικανοποιητικό βαθμό (Τσάρτας, 2004).

3.2.5 Τοπικά προϊόντα και αγροτική ανάπτυξη ΛΕΠ

Ευρέως διαδεδομένη είναι η αντίληψη ότι, στη λογική της ενδογενούς ανάπτυξης και όχι μόνο, τα τοπικά προϊόντα μπορεί να βοηθήσουν στην ουσιαστική αναζωογόνηση των ορεινών περιοχών της Ευρώπης. Τα τοπικά προϊόντα, *«ως φυσικά αγαθά ή υπηρεσίες που παράγονται από διαφορετικές επιχειρήσεις στην ύπαιθρο με καθιερωμένη κοινωνικοοικονομική ταυτότητα»* (Ilbery and Kneafsey, 1999:2.208), απέκτησαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον αφενός μεν στα πλαίσια των πολιτικών της ΕΕ με στόχο την πολυλειτουργικότητα

του αγροτικού χώρου και ειδικότερα των λιγότερο ευνοημένων περιοχών, αφετέρου δε ως πιθανό ατού για την περιφερειακή ανάπτυξη. Ειδικότερα για τις ορεινές περιοχές θεωρούνται κατάλληλο μέσο ανάπτυξης, όχι απαραίτητα στη λογική της ενδογενούς ανάπτυξης, η οποία πάντως μπορεί σε κάποιες περιπτώσεις και να αποτελεί μονόδρομο για ανάπτυξη (Λαμπριανίδης, 2003).

Στον αντίποδα του τομειακού γεωργικού μοντέλου ανάπτυξης των τεχνικά και οικονομικά αποτελεσματικών εκμεταλλεύσεων, που για δεκαετίες περιθωριοποίησε τις Λιγότερο Ευνοημένες Περιοχές, αναπτύσσεται ένα νέο οριζόντιο μοντέλο που βασίζεται στα τοπικά χαρακτηριστικά παραγωγής και στις δυναμικές που αυτά ενσωματώνουν. Σε αντίθεση με το καθιερωμένο εξωγενές μοντέλο ανάπτυξης, μια τοπική ανάπτυξη χαρακτηρίζεται από τον τοπικό καθορισμό των αναπτυξιακών προοπτικών, τον τοπικό έλεγχο της αναπτυξιακής διαδικασίας και την συγκράτηση των ωφελημάτων της αναπτυξιακής διαδικασίας εντός της περιοχής (Slee, 1994).

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης του εμπορίου τα τοπικά προϊόντα προβάλλουν, προωθούν, στηρίζουν και ενισχύουν την ταυτότητα τους προκειμένου να δημιουργήσουν τη δική τους αγορά (με όλα τα οικονομικά στοιχεία που ο όρος εμπεριέχει) και ταυτόχρονα η ταυτότητα αυτή να υποστηρίξει τα κοινωνικά και πολιτιστικά στοιχεία που την ανέδειξαν.

Οι συσχετίσεις ανάμεσα σε τροφές και τόπους, δεν γίνονται απλά και μόνο για λόγους ενδιαφέροντος από τους καταναλωτές, αλλά επιπλέον λόγοι υγείας, ασφάλειας και νοσταλγίας πολλές φορές για πιο «πλήρη» και «γνήσια» προϊόντα δημιουργούν νέα χαρακτηριστικά ποιότητας για προϊόντα, μέσα από κοινωνικά κατασκευασμένες αντιλήψεις, όπως «αυθεντικό», «υγιεινό» και «παραδοσιακό» (Ilbery & Kneasfey, 1998). Εξάλλου, στην σύγχρονη, άκρως καταναλωτική, κοινωνία δεν πρέπει να αγνοείται η αλήθεια ότι η κατανάλωση δεν είναι συνάρτηση της απόλαυσης, αλλά μια λειτουργία της παραγωγής, οπότε δεν αποτελεί

μεμονωμένη λειτουργία αλλά κάτι το συλλογικό (Baudrillard, 1998).

Οι γενικότερες αντιλήψεις περί παραδοσιακής γεωργίας και γνησιότητας της τοπικής παραγωγής δημιουργούν ευνοϊκό κλίμα για την προώθηση των τοπικών προϊόντων, ο συσχετισμός των οποίων με τοπία και κάθε είδους παραδόσεις οδηγεί σε πολλαπλά οικονομικά τουλάχιστον οφέλη. Η παραγωγή τοπικών προϊόντων αναδεικνύει, εκτός των άλλων, και το βασικό ζήτημα της συνέργειας, με την οποία η παραγωγή τοπικών προϊόντων έχει άμεση και λειτουργική σχέση με την γενικότερη τοπική ανάπτυξη και επισημαίνει τα αμοιβαία οφέλη που προκύπτουν για όλους τους εμπλεκόμενους φορείς. Η παραγωγή τοπικών προϊόντων, στα πλαίσια της συνέργειας μεταξύ διαφορετικών οικονομικών δραστηριοτήτων, δημιουργεί εξάλλου θετικές εξωτερικές οικονομίες. Μπορούμε έτσι να θεωρήσουμε ότι η ύπαρξη δομών υποστήριξης και οργάνωσης των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων (συνέργεια), καθιστά περισσότερο αποτελεσματική μια στρατηγική τοπικής ανάπτυξης, καθώς οι δομικές αδυναμίες παραγωγής και οργάνωσης στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές καθιστούν τις μεμονωμένες προσπάθειες λιγότερο αποτελεσματικές (Κίζος κ.α., 2004).

Οι Κανονισμοί 2081/92 και 2082/92 της ΕΕ προσφέρουν προστασία σε δύο τύπους τροφίμων και ποτών:

- ΠΟΠ : Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης και
- ΠΓΕ : Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης

Τα προϊόντα με την ένδειξη ΠΟΠ δηλώνουν προέλευση από γεωγραφική περιοχή που τους προσδίδει συγκεκριμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά, τα οποία οφείλονται στο συγκεκριμένο γεωγραφικό περιβάλλον, με δεδομένους ανθρωπογενείς και φυσικούς παράγοντες. Τα προϊόντα με την ένδειξη ΠΓΕ δηλώνουν προέλευση από συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή σε επίπεδο χαρακτηριστικών στοιχείων όπως ποιότητα, φήμη κ.α., αλλά όχι αναγκαστικά από το φυσικό της περιβάλλον.

Σε 250 προϊόντα που δηλώνονται ως ΠΟΠ ή ΠΓΕ το 78% προέρχονται από τις πέντε νοτιότερες χώρες της ΕΕ (Γαλλία 20,5%, Ιταλία 18,9%, Πορτογαλία 14,6%, Ελλάδα 14,5%, Ισπανία 9,5%), πάνω δε από το 70% αυτών των προϊόντων προέρχονται από τις ορεινές περιοχές (Parrott κ.α., 2002).

Συμπεράσματα Μέρους Α΄

Όπως προκύπτει από την μέχρι τώρα ανάλυση η ΕΕ έχει διαχρονικά δώσει ιδιαίτερη έμφαση στον σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας σειράς πολιτικών με στόχο την οικονομική ανάπτυξη των Λιγότερο Ευνοημένων Περιοχών. Οι πολιτικές αυτές εξειδικεύονται κάθε φορά ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του χώρου, π.χ. αγροτικές περιοχές, ορεινές περιοχές κλπ, αλλά και με βάση τις ιδιαιτερότητες της τοπικής οικονομίας. Απώτερος στόχος των πολιτικών αυτών ήταν και είναι η ολοκληρωμένη ανάπτυξη των μειονεκτικών περιοχών και η επίτευξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής τόσο στο εσωτερικό των περιοχών αυτών όσο και στον ευρύτερο γεωγραφικό και οικονομικό χώρο της ΕΕ.

Παρόλα αυτά αναγνωρίζεται σήμερα και είναι κοινά αποδεκτό το γεγονός ότι οι ανισότητες στο εσωτερικό της ΕΕ παραμένουν έντονες. Η ΕΕ έχει διαχρονικά πετύχει αύξηση των ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης της ωστόσο αυτή η ανάπτυξη λαμβάνει χώρα σε ένα πλαίσιο εντεινόμενων περιφερειακών ανισοτήτων οι οποίες παρατηρούνται κυρίως στο εσωτερικό των χωρών – μελών της και όχι τόσο σε εθνικό επίπεδο. Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη του European Spatial Planning Observation Network (ESPON), η οποία αφορούσε στην εκτίμηση των περιφερειακών επιπτώσεων από την μέχρι τώρα εφαρμογή της ΚΑΠ και της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης, προκύπτει ότι δεν είναι δυνατή η εξαγωγή συγκεκριμένων συμπερασμάτων αναφορικά με τις επιπτώσεις των πολιτικών αυτών στις ΛΕΠ. Η υλοποίηση των πολιτικών αυτών στηρίχθηκε στη βασική υπόθεση ότι οι «πληρωμές» στις ΛΕΠ θα ωθούν στη μείωση της περιθωριοποίησης τους. Ωστόσο, στο πλαίσιο της μελέτης καταδεικνύεται ότι για το σύνολο της ΕΕ δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στη στήριξη των ΛΕΠ και στους δείκτες οικονομικής συνοχής. Όπως προκύπτει, ενώ οι εξισωτικές αποζημιώσεις βοήθησαν στην διατήρηση τομέων χαμηλού εισοδήματος, η σύνδεση των αποζημιώσεων αυτών με το μέγεθος της παραγωγής έχει συμβάλλει στη διαίωνιση των

τοπικών ενδο – περιφερειακών ανισοτήτων (ESPON, 2003).

Σε πρόσφατη έκθεση του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου επισημαίνονται δύο κύριες παρατηρήσεις αναφορικά με τα αποτελέσματα τέτοιων μελετών. Η πρώτη παρατήρηση αφορά στην αμφισβήτηση της εγκυρότητας του τρόπου ταξινόμησης των ΛΕΠ. Όπως αναφέρουν η υπάρχουσα ταξινόμηση δεν βοηθά στην εξαγωγή συγκρίσιμων αποτελεσμάτων εφαρμογής των πολιτικών. Η δεύτερη παρατήρηση συνδέεται με το ότι η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της πολιτικής της ΕΕ για τις ΛΕΠ είναι ουσιαστικά αδύνατη εξαιτίας του ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει θέση ποσοτικούς δείκτες για αυτό το μέτρο (ECA, 2003).

Πλέον των παρατηρήσεων αυτών, αναγνωρίζεται για πρώτη φορά και η απουσία ξεκάθαρων και μετρήσιμων όρων για την τήρηση των περιβαλλοντικών προϋποθέσεων που αφορούν στην εφαρμογή όλων των δράσεων ανάπτυξης. Οι όροι αυτοί που έχουν σαφώς θεσμοθετηθεί με την εφαρμογή του Κανονισμού 1257/99, δεν οδήγησαν και στην απαιτούμενη θεσμοθέτηση συγκεκριμένης μεθόδου μελέτης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των υλοποιούμενων μέτρων για τις ΛΕΠ. Η ανάγκη θεσμοθέτησης μιας κοινής μεθόδου μέτρησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων γίνεται ακόμα πιο έντονη δεδομένης της εντατικοποίησης της γεωργικής παραγωγικής δραστηριότητας σε ευαίσθητες περιβαλλοντικά περιοχές η οποία και οδηγεί σε επιβάρυνση των περιβαλλοντικών πόρων.

Και σε ότι αφορά την Ελλάδα, η αδυναμία των πολιτικών ενίσχυσης των ΛΕΠ να αμβλύνουν τις τάσεις περιθωριοποίησής τους και να αυξήσουν το επίπεδο ανάπτυξής τους, αποτελεί κοινή παρατήρηση. Αναλύοντας την εφαρμογή μιας σειράς πολιτικών για τις ΛΕΠ στη χώρα μας οι Παπαδόπουλος και Λιαρικός (2004), παρατηρούν ότι οι υλοποιούμενες πολιτικές κυριαρχούνται από την άποψη που ταυτίζει τη διατήρηση της υπαίθρου με τη γενικότερη βελτίωση του γεωργικού εισοδήματος. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν, η προσέγγιση αυτή οδήγησε σε δύο μορφές «ελλειμμάτων» όσον αφορά στην ανάπτυξη των περιοχών αυτών

(Παπαδόπουλος και Λιαρίκος, 2004):

1. Από τη μια πλευρά, παρατηρείται ένα «γεωγραφικό έλλειμμα», καθώς οι γεωργικές ενισχύσεις διοχετεύονται σε περιοχές οι οποίες επιτυγχάνουν ευνοϊκούς όρους χρηματοδότησης, πρόσβασης στους πόρους, έχουν μεγαλύτερο παραγωγικό δυναμικό και δυνατότητα εντατικοποίησης της γεωργίας, σε αντίθεση με τις ορεινές περιοχές που υστερούν σε σχέση με τις προηγούμενες προϋποθέσεις και συνεχίζουν να υφίστανται την εγκατάλειψη και τη μείωση του παραγωγικού τους δυναμικού.
2. Από την άλλη πλευρά, παρατηρείται ένα «δημοκρατικό έλλειμμα», καθώς οι δικαιούχοι των ενισχύσεων δεν είναι οι κάτοικοι των ΛΕΠ, αλλά εκείνοι οι αγρότες που βρίσκονται στις ΛΕΠ και διαθέτουν σχετικά μεγάλες σε μέγεθος («βιώσιμες») αγροτικές εκμεταλλεύσεις.

Γενικά μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι οι μέχρι σήμερα πολιτικές ανάπτυξης των ΛΕΠ τόσο στην ΕΕ όσο και στην Ελλάδα παρουσιάζουν μια σημαντική υστέρηση σε ότι αφορά τον κύριο στόχο τους που είναι η αποτελεσματική ενίσχυση της βιώσιμης ανάπτυξης των περιοχών που δεν αποτελούν το κέντρο της οικονομικής δραστηριότητας μιας χώρας. Η σημασία της ανάπτυξης των περιοχών αυτών σε όρους επίτευξης υψηλότερων επιπέδων κοινωνικής και οικονομικής συνοχής αποτελεί κοινή παρατήρηση. Κρίσιμα συμπεράσματα για την βελτίωση των σχεδιαζόμενων πολιτικών για τις ΛΕΠ μπορούν να προκύψουν από την ανάλυση συγκεκριμένων περιπτώσεων μέτρων πολιτικής, του τρόπου με τον οποίο αυτά υλοποιήθηκαν σε συγκεκριμένες περιοχές της ΕΕ καθώς και των αποτελεσμάτων τους. Η περίπτωση των Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Πελοποννήσου όπως αυτά υλοποιήθηκαν κατά το Γ΄ Κοιν. Πλαίσιο Στήριξης αποτελεί μια τέτοια μελέτη περίπτωσης η οποία και αναλύεται στο Β΄ Μέρος της παρούσας Μεταπτυχιακής Διατριβής.

ΜΕΡΟΣ Β΄

**ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ (ΠΕΠ)
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ – ΜΕΛΕΤΗ
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΑ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ (ΟΠΑΑΧ)**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ (ΠΕΠ)
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ 2000-2006

4.1 Η αναπτυξιακή φυσιογνωμία της Περιφέρειας Πελοποννήσου

Γεωγραφικά – μορφολογικά στοιχεία

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου καταλαμβάνει το νότιο τμήμα της ηπειρωτικής Ελλάδας. Αποτελείται από τους νομούς Κορινθίας, Αργολίδος, Αρκαδίας, Μεσσηνίας και Λακωνίας και έχει έδρα την Τρίπολη, πρωτεύουσα του νομού Αρκαδίας.

Βρέχεται δυτικά από το Ιόνιο Πέλαγος και συνορεύει με την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος, βορειοανατολικά με την Περιφέρεια Αττικής, ενώ ανατολικά βρέχεται από το Μυρτώο Πέλαγος.

Έχει συνολική έκταση 15.490 m² και καλύπτει το 11,7 % της συνολικής έκτασης της χώρας, με χαρακτηριστικό της μορφολογίας της τους μεγάλους ορεινούς όγκους (50,1 % της έκτασης), οι οποίοι καταλαμβάνουν το κεντρικό της τμήμα, ενώ μόνο το 21,5 % αυτής είναι πεδινό και το 28,4 % ημιορεινό, κυρίως στις παραθαλάσσιες περιοχές όπου σχηματίζονται αρκετές πεδιάδες, προσχωσιγενούς κυρίως προέλευσης. Ωστόσο, παρά το μικρό ποσοστό των πεδινών εκτάσεων, η Περιφέρεια διαθέτει μερικές από τις πιο εύφορες περιοχές της χώρας, όπως ο Αργολικός Κάμπος και ο Κάμπος της Κορινθίας.

Πληθυσμός

Ο πληθυσμός της Περιφέρειας Πελοποννήσου ανέρχεται σε 670.284 κατοίκους σύμφωνα με την εκτίμηση της ΕΣΥΕ για το 1998 και αντιστοιχεί στο 6,4 % του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού της Περιφέρειας είναι, συγκριτικά, μεγαλύτερος του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού της χώρας την εξαετία '93-'98 (5,62% έναντι

1,56%). Η πληθυσμιακή πυκνότητα της Περιφέρειας Πελοποννήσου είναι μικρότερη της αντίστοιχης εθνικής (43,8 έναντι 79,7 κατοίκων ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο)

Ο αστικός πληθυσμός ανέρχεται στο 24% του συνολικού πληθυσμού (1991) και παρουσιάζει μικρή αύξηση σε σχέση με το 1981. Ο αγροτικός πληθυσμός ανέρχεται στο 57% του συνολικού και παρουσιάζει μικρή κάμψη σε σχέση με το 1981, ενώ ο ημιαστικός πληθυσμός αυξάνεται και ανέρχεται στο 19% του συνόλου.

Περιφερειακό ΑΕΠ

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας Πελοποννήσου είναι χαμηλότερο από το αντίστοιχο μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας. Συγκεκριμένα ανέρχεται στο 86,4% του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας για το έτος 1994, παρουσιάζοντας μία σαφή κάμψη σε σχέση με το έτος 1989 που ήταν 93,6%.

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας αντιστοιχεί στο 58 % του μέσου κατά κεφαλή ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (1996) και η Περιφέρεια κατατάσσεται στη 14η θέση ανάμεσα στις φτωχότερες της Ε.Ε, δυσχεραίνοντας τη θέση της σε σχέση με το έτος 1986 που κατείχε το 61% του μέσου κατά κεφαλή ΑΕΠ της Ένωσης και βρισκόταν στην 25η θέση μεταξύ των Περιφερειών με το χαμηλότερο κατά κεφαλή ΑΕΠ.

Η Περιφέρεια παράγει το 5,5 % του συνολικού ΑΕΠ της χώρας. Στον πρωτογενή τομέα παράγεται το 30,5 %, στον δευτερογενή το 23,2 % και στον τριτογενή τομέα το 46,3 % του περιφερειακού Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τη χώρα είναι 15 % για τον πρωτογενή τομέα, 25 % για τον δευτερογενή και 60 % για τον τριτογενή.

Το μεγαλύτερο μέρος του ΑΕΠ της Περιφέρειας παράγεται στο νομό Κορινθίας (31,7%), ενώ ακολουθούν οι νομοί Μεσσηνίας (24,1%), Αργολίδος (16,8%), Αρκαδίας (15,3%) και Λακωνίας (12,1%).

Όσον αφορά την παραγωγικότητα, η Περιφέρεια υστερεί σε σχέση με την παραγωγικότητα τόσο της χώρας, όσο και της Ε.Ε. Συγκεκριμένα, το 1996 η παραγωγικότητα της Πελοποννήσου πλησίαζε το 67 % του μ.ο. της Ε.Ε. (μ.ο. Ελλάδα = 72 %), παρουσιάζοντας μικρή μείωση σε σχέση με το έτος 1993 που το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 68 % και βελτίωση σε σχέση με το έτος 1988 που ήταν 64 %.

Απασχόληση

Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός της Περιφέρειας Πελοποννήσου ανέρχεται σε 225,5 χιλ. άτομα, ενώ οι απασχολούμενοι σε 207 χιλ. (στοιχεία 1997). Η διαχρονική εξέλιξη του ενεργού πληθυσμού και της απασχόλησης τα τελευταία χρόνια (με εξαίρεση το 1997) παρουσιάζει αύξηση, γεγονός που συμβαδίζει με τη διαχρονική αύξηση του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας.

Το 43,4 % των απασχολουμένων εργάζεται στον πρωτογενή τομέα, το 16,9 % στον δευτερογενή τομέα και το 39,7 % στον τριτογενή τομέα, ενώ τα αντίστοιχα εθνικά ποσοστά είναι 19,8 %, 22,5 % και 57,7 % (1997).

Ανεργία

Το ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια το έτος 1997 φθάνει το 8,2% και βρίσκεται σε χαμηλότερα επίπεδα από το αντίστοιχο εθνικό που ανέρχεται στο 10,3%.

Η διαχρονική εξέλιξη της ανεργίας της Περιφέρειας Πελοποννήσου τα τελευταία χρόνια δείχνει κάποιες τάσεις αύξησης. Συγκεκριμένα, το ποσοστό ανεργίας το έτος 1993 ήταν 6,7 %, ενώ το 1997 ανήλθε στο 8,2 % (τα αντίστοιχα εθνικά ποσοστά ανεργίας είναι 9,7% και 10,3%).

Η εξέλιξη της ανεργίας οφείλεται κυρίως στην εξέλιξη της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα της Περιφέρειας, ο οποίος απορροφά μεγάλο μέρος των απασχολουμένων, με σημαντικό όμως βαθμό υποαπασχόλησης («κρυφής ανεργίας»). Η ανεργία πλήττει κυρίως τις

γυναίκες, καθώς το ποσοστό ανεργίας των γυναικών φθάνει το 14,4 % (1997) επί του γυναικείου εργατικού δυναμικού, ενώ το ποσοστό των ανδρών αγγίζει μόλις το 4,4 %. Επίσης, το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας ανέρχεται στο 59 % των ανέργων, ενώ η ανεργία των νέων είναι 30,1 %.

Επίπεδο εκπαίδευσης

Το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού κατά φύλο ακολουθεί γενικά αυτό της χώρας, εμφανίζει όμως κάποιες αποκλίσεις που αφορούν τη μεγαλύτερη συγκέντρωση πληθυσμού στα χαμηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης. Σε γενικές γραμμές παρατηρείται ότι οι γυναίκες υπερέχουν σε αριθμό των ανδρών σε αγράμματους και σε αυτούς που δεν τέλειωσαν το δημοτικό, το φαινόμενο αυτό αντιστρέφεται καθώς ανεβαίνει το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού.

Το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού της Περιφέρειας είναι αρκετά χαμηλό. Οι αγράμματοι αποτελούν το 8 % του πληθυσμού υπερέχοντας του αντίστοιχου ποσοστού της χώρας (6,8 %) και συγκεντρώνονται κυρίως στους Νομούς Μεσσηνίας, Λακωνίας και Αρκαδίας. Αντίστοιχα, αυτοί οι Νομοί εμφανίζουν τα χαμηλότερα ποσοστά αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης, εκτός από το Νομό Αρκαδίας που μαζί με το Νομό Κορινθίας παρουσιάζουν ποσοστό αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης μεγαλύτερο από το μέσο όρο της Περιφέρειας.

Σύμφωνα με στοιχεία της έρευνας εργατικού δυναμικού της ΕΣΥΕ για το 1997, ένα σημαντικό ποσοστό της τάξης του 50,4 % του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας έχει φτάσει μέχρι και το απολυτήριο δημοτικού (έναντι 38,1 % στη χώρα). Το 36,8 % έχει απολυτήριο γυμνασίου ή λυκείου, ενώ το 12,8 % έχει ανώτερες και ανώτατες σπουδές. Τα ποσοστά σε εθνικό επίπεδο είναι 39 % και 22,9 % αντίστοιχα.

Τομείς παραγωγής

Ο πρωτογενής τομέας της Πελοποννήσου εξακολουθεί να διατηρεί ένα

σημαντικό μέγεθος. Το περιφερειακό ΑΕΠ του πρωτογενή τομέα καταλαμβάνει το 11 % του ΑΕΠ του πρωτογενή της χώρας και το 30,5 % του συνολικού Περιφερειακού ΑΕΠ.

Η κάμψη ωστόσο που παρατηρείται στο προϊόν του πρωτογενή τα τελευταία χρόνια είναι σημαντική, ιδιαίτερα στις εσωτερικές ζώνες (κυρίως στις ημιορεινές περιοχές) της Περιφέρειας και στις περιοχές που αναπτύσσεται ο τουρισμός, ο οποίος προκαλεί εποχική απορρόφηση εργατικού δυναμικού που απασχολείται και στις αγροτικές δραστηριότητες, η απορρόφηση όμως αυτή δεν είναι ικανή να καλύψει την αγροτική έξοδο. Η πτώση της παραγωγικότητας του τομέα υποδεικνύει έντονη υποαπασχόληση στη γεωργία και σημαντικά προβλήματα στην αγροτική δομή της Περιφέρειας.

Οι κυριότερες καλλιέργειες της Περιφέρειας είναι εσπεριδοειδή, ελαιόλαδο, βρώσιμες ελιές, βρώσιμα σταφύλια, κρασί, σταφίδες, πατάτες, μήλα, δημητριακά, κτηνοτροφικά φυτά, κηπευτικά. Σημαντικότερες γεωργικές βιομηχανίες είναι ψυγεία, εργοστάσια χυμοποίησης και τυποποίησης εσπεριδοειδών, σταφιδοεργοστάσια, οινοποιεία, αποθήκες και εργοστάσια συντήρησης οπωροκηπευτικών. Ο όγκος παραδοσιακών και σύγχρονης τεχνολογίας, θερμοκηπίων βρίσκεται στη Λακωνία και Μεσσηνία. Η εκμηχάνιση της αγροτικής παραγωγής είναι αρκετά σημαντική. Η κτηνοτροφική, δασική και αλιευτική παραγωγή, αν και αξιόλογη, συμβάλλει λιγότερο από το 50 % στη διαμόρφωση του αγροτικού εισοδήματος, σε σχέση προς τη γεωργική και παρουσιάζουν προβλήματα εκσυγχρονισμού παραγωγής και εμπορίας, ενώ ο σημαντικότερος κτηνοτροφικός κλάδος είναι τα γαλακτοκομικά.

Ο δευτερογενής τομέας είναι ο ισχνότερος οικονομικός τομέας της Περιφέρειας και παρουσιάζει μείωση του ποσοστού συμμετοχής του στο συνολικό Ακαθάριστο Προϊόν της Περιφέρειας, η οποία όμως είναι αντίστοιχη της κάμψης που παρατηρείται σε επίπεδο χώρας. Ωστόσο, ο ρυθμός μείωσης του προϊόντος του δευτερογενή στην Περιφέρεια είναι

μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο της χώρας. Για τη μεταποιητική δραστηριότητα παρατηρείται πτώση της παραγόμενης προστιθέμενης αξίας όπως επίσης και στο πάγιο κεφάλαιο. Θετικά μεταβλήθηκε η παραγωγικότητα της εργασίας και του κεφαλαίου σημειώνοντας αύξηση που οφείλεται στην έξοδο εργατικού δυναμικού από τον τομέα. Αντίθετα μειώθηκε η ένταση κεφαλαίου, χαρακτηρίζοντας έτσι τις μονάδες που είναι εγκατεστημένες στην Περιφέρεια Πελοποννήσου κατά κανόνα εντάσεως εργασίας. Η μεταποίηση συγκεντρώνει το 4,5 % του συνόλου των απασχολούμενων της Περιφέρειας για το έτος 1997 (το αντίστοιχο μέγεθος σε επίπεδο χώρας ανέρχεται σε 14,5 %), παρουσιάζοντας σημαντική μείωση (22%) σε σχέση με το 1991. Οι κύριες ειδικεύσεις των Νομών της Περιφέρειας αφορούν κυρίως τους κλάδους Τροφίμων, Ξύλου, Ποτών και Μη Μεταλλικών Ορυκτών, δηλαδή κλάδοι που είτε αναφέρονται στην επεξεργασία προϊόντων του πρωτογενή τομέα, είτε στις κατασκευές.

Όσον αφορά τον τριτογενή τομέα οι διοικητικές, εκπαιδευτικές και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, καθώς και οι υπηρεσίες μεταφορών, είναι συγκεντρωμένες στα αστικά κέντρα. Το εμπόριο αποτελεί σημαντική δραστηριότητα για την Περιφέρεια, καθώς αντιπροσωπεύει το 23,2 % του προϊόντος του τριτογενή τομέα και το 10,7 % του συνολικού περιφερειακού προϊόντος.

Ο τουρισμός παρουσιάζει τάσεις μείωσης, ιδιαίτερα όσον αφορά τις διανυκτερεύσεις (μείωση κατά 6,19% το 1997 σε σχέση με το 1994), καθώς και τις πληρότητες των ξενοδοχειακών καταλυμάτων (μείωση κατά 4,12% το 1997 σε σχέση με το 1994). Ωστόσο, υπάρχουν σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης του τομέα, που οφείλονται κυρίως στους σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους της Περιφέρειας, οι οποίοι δεν έχουν σε σημαντικό βαθμό αξιοποιηθεί, στη φυσική ομορφιά και στην θαυμάσια σύνθεση και ποικιλία των τοπίων και στην γειτνίαση με την Αθήνα.

Η Περιφέρεια γενικά, διαθέτει σημαντικούς πολιτιστικούς πόρους (αρχαιολογικούς χώρους, παραδοσιακούς οικισμούς, εκκλησίες, μουσεία,

βιβλιοθήκες, πινακοθήκες κ.λπ.), με βασικότερο πολιτιστικό πόλο την Καλαμάτα που ασκεί έντονη δραστηριότητα στον τομέα αυτό.

Υποδομές – Ποιότητα ζωής

Μεταφορές

Το συνολικό Εθνικό και Επαρχιακό οδικό δίκτυο της Περιφέρειας μετά το τέλος του ΠΕΠ Πελοποννήσου 1989-1993 ανέρχονταν σε 5.504 χλμ. Από αυτά 1.190 αφορούσαν εθνικό οδικό δίκτυο και τα υπόλοιπα 4.314 επαρχιακό. Με την εφαρμογή του Β΄ ΚΠΣ και συγκεκριμένα του ΠΕΠ Πελοποννήσου 1994-1999 υλοποιήθηκαν οδικά έργα που αντιστοιχούν σε 850 χλμ. οδικού δικτύου. Αναλυτικά, πρόκειται για την κατασκευή 60 χλμ. δρόμων εθνικού δικτύου, 650 χλμ. επαρχιακού και 140 χλμ. περίπου δημοτικού οδικού δικτύου.

Σημαντική είναι η παρέμβαση του ΠΕΠ Πελοποννήσου στη δημιουργία του αυτοκινητόδρομου Τρίπολη – Καλαμάτα, η οποία συνδέει την Καλαμάτα με την Τρίπολη, αλλά και με την Αθήνα. Επίσης, σημαντικός αναπτυξιακός παράγοντας για την Περιφέρεια είναι η διέλευση από το βόρειο τμήμα της μεγάλης μέρους του οδικού άξονα ΠΑΘΕ.

Το μεγαλύτερο μέρος του εθνικού δικτύου της Περιφέρειας διέρχεται μέσα από τους Νομούς Κορινθίας, Αρκαδίας και Μεσσηνίας (περίπου το 70%), ενώ το Νομό Αρκαδίας διασχίζει το μεγαλύτερο ποσοστό του επαρχιακού δικτύου της Περιφέρειας (32% περίπου).

Οι αεροπορικές συγκοινωνίες εξυπηρετούνται από το αεροδρόμιο της Καλαμάτας, ενώ στις θαλάσσιες μεταφορές, όπως ήδη έχει αναφερθεί, σημαντικό ρόλο παίζει το λιμάνι της Καλαμάτας. Άλλα λιμάνια της Περιφέρειας είναι της Πύλου και της Κυπαρισσίας στη Μεσσηνία, του Ναυπλίου, της Ερμιονίδας και του Πορτοχελίου στην Αργολίδα, του Παράλιου Άστρους και του Λεωνιδίου στην Αρκαδία, της Κορίνθου και του Κιάτου στην Κορινθία και τέλος, του Γυθείου στην Λακωνία.

Το σιδηροδρομικό δίκτυο της περιφέρειας έχει σοβαρά

μειονεκτήματα. Δεν είναι συμβατό με το υπόλοιπο εθνικό δίκτυο, οι γραμμές του δικτύου της Πελοποννήσου έχουν μικρότερο πλάτος, είναι μονής κατεύθυνσης, δεν υπάρχουν ανισόπεδες διαβάσεις, και έχει κακή χάραξη.

Υγεία - Πρόνοια

Οι κλίνες θεραπευτηρίων στην Περιφέρεια Πελοποννήσου φθάνουν τις 1.697 το έτος 1994 από τις οποίες οι 1.184 είναι δημόσιες. Με τις παρεμβάσεις του ΠΕΠ Πελοποννήσου οι θεραπευτικές κλίνες αυξάνονται κατά 550, ενώ παράλληλα βελτιώνεται ο εξοπλισμός των δημοσίων θεραπευτηρίων από το εθνικό σκέλος του Β' ΚΠΣ. Με την ολοκλήρωση των έργων εκτιμάται ότι αντιστοιχούν 3,6 θεραπευτικές κλίνες ανά 1.000 κατοίκους, μέγεθος που μπορεί να θεωρηθεί ότι καλύπτει τις ανάγκες της Περιφέρειας τουλάχιστον σε επίπεδο τριτοβάθμιας περίθαλψης.

Η εξέλιξη του αριθμού των γιατρών στην Περιφέρεια ακολουθεί επίσης ανοδική πορεία, αυξανόμενη κατά 43% κατά τα έτη 1991-1996. Αποτέλεσμα ήταν το 1996 να αναλογούν 2,15 γιατροί ανά 1.000 κατοίκους, ενώ το 1991 το αντίστοιχο μέγεθος ανέρχονταν σε 1,55.

Όσον αφορά την κάλυψη αναγκών τριτοβάθμιας περίθαλψης ανά νομό, φαίνεται ότι με τις παρεμβάσεις του ΠΕΠ Πελοποννήσου και τη συμπληρωματική παρέμβαση του εθνικού σκέλους σε εξοπλισμό, καλύπτονται κατά σημαντικό βαθμό οι ανάγκες όλων των νομών, ενώ θα πρέπει να βελτιωθούν οι υποδομές και η χωροθέτηση / αναδιοργάνωση των παρεχόμενων υπηρεσιών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας περίθαλψης σε όλους τους νομούς της Περιφέρειας.

Εκπαίδευση

Τα δημοτικά σχολεία μειώθηκαν κατά 35,8 % τη δεκαετία 1985-1994. Τα υψηλότερα ποσοστά μείωσης παρατηρήθηκαν στους Νομούς Αρκαδίας και Μεσσηνίας με μεταβολή ίση με 54,08 % και 40,07 % αντίστοιχα.

Παράλληλα, κάμψη παρουσίασε ο αριθμός των μαθητών κατά μικρότερο όμως ποσοστό, της τάξης του 19,12 %, κρατώντας έτσι το δείκτη μαθητές/σχολείο κάτω από αυτόν της χώρας. Η τάση αυτή μείωσης των δημοτικών σχολείων συνεχίστηκε μέχρι και το 1996, ενώ παραμένει σταθερός με μικρές διακυμάνσεις ο αριθμός διδασκόντων με συνεχή διαχρονική μείωση του αριθμού των μαθητών.

Στην δημοτική εκπαίδευση η αναλογία των μαθητών ανά αίθουσα είναι 16,3 και η Περιφέρεια βρίσκεται σε καλύτερη θέση από τη χώρα όπου η αντίστοιχη αναλογία είναι 17,3 (για το ακαδημαϊκό έτος 1996-97). Επίσης, το ποσοστό των Δημοτικών σχολείων που λειτουργούν αποκλειστικά πρωί, χωρίς διπλοβάρδιες είναι 97,7% (το αντίστοιχο ποσοστό για το σύνολο της χώρας είναι 81,4%). Στα Γυμνάσια, η αναλογία μαθητών ανά αίθουσα είναι 24,8 και η Περιφέρεια βρίσκεται σε καλύτερο επίπεδο από την χώρα, όπου η αντίστοιχη αναλογία είναι 25,4. Το 95,2 % των Γυμνασίων λειτουργούν αποκλειστικά πρωί (ενώ στη χώρα το 69,4 %). Όσον αφορά τέλος τα Γενικά Λύκεια, ο λόγος μαθητές ανά αίθουσα είναι 23,6 (ενώ στη χώρα είναι 24,4). Επίσης, το 96,9 % των Λυκείων λειτουργούν αποκλειστικά πρωί (ενώ σε επίπεδο χώρας το 66,9 %).

Η Πελοπόννησος δεν διέθετε ως τον σχεδιασμό του ΠΕΠ κάποιο Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, παρά μόνον Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα στην Καλαμάτα. Με το Π.Δ. 13/2000 ιδρύθηκε το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου και η λειτουργία του εγκαινιάστηκε στις 20 Σεπτεμβρίου 2002. Με έδρα την Τρίπολη αναπτύσσεται σε επίπεδο ολοκληρωμένων Σχολών στις πέντε πρωτεύουσες των Νομών της Περιφέρειας Πελοποννήσου.

Φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον

Το 50,1 % της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας είναι ορεινή, το 28,4 % ημιορεινή και μόνο 21,5 % είναι πεδινή. Η παραπάνω κατάσταση διαφοροποιείται από νομό σε νομό και κυρίως από την ενδοχώρα προς τις

παραλιακές περιοχές.

Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου έχουν θεσμοθετηθεί αισθητικά δάση, διατηρητέα μνημεία της φύσης και τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Συγκεκριμένα, εντοπίζονται δύο από τα δεκαεννέα αισθητικά δάση της χώρας και δεκατέσσερα από τα πενήντα δύο διατηρητέα μνημεία της φύσης. Έτσι, η Περιφέρεια Πελοποννήσου καταλαμβάνει την πρώτη θέση, από όλες τις Περιφέρειες της χώρας, σε αριθμό προστατευομένων διατηρητέων μνημείων της φύσης και την τρίτη θέση σε αριθμό προστατευομένων δασών. /

Επίσης, στα διοικητικά όρια της Περιφέρειας έχουν καταγραφεί τριάντα υγρότοποι συνολικής έκτασης 4.185 εκταρίων, για τους οποίους εφαρμόζονται μόνο αποσπασματικά μέτρα προστασίας, ενώ έχουν καταγραφεί επτά σημαντικές περιοχές με προστατευόμενα είδη πουλιών από τις εκατόν τριάντα έξι της χώρας. Τέλος, όσον αφορά στην κατανομή των περιοχών Natura 2000, στην Περιφέρεια Πελοποννήσου έχουν καταγραφεί είκοσι έξι περιοχές, που καταλαμβάνουν ποσοστό 25 % της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας. Από αυτές οι 15 είναι κατηγορίας Α, οι 3 κατηγορίας Β και οι 8 κατηγορίας Γ.

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου προς το παρόν δεν περιλαμβάνει περιοχές περιβαλλοντικής προστασίας με εμβέλεια υπερεθνική (π.χ. περιοχές Σύμβασης Ramsar). Η Σύμβαση όμως της Βόννης και η Σύμβαση της Βέρνης περιλαμβάνουν προστατευόμενα είδη που έχουν καταγραφεί εντός των διοικητικών ορίων της Περιφέρειας.

Όσον αφορά στις περιβαλλοντικές επιβαρύνσεις στην Περιφέρεια, οι λιγνιτικές μονάδες της ΔΕΗ στην περιοχή της Μεγαλόπολης αποτελούν την κύρια πηγή της ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Πρόσθετη επιβάρυνση (χωρίς όμως να είναι σημαντική) προκαλούν οι καυστήρες κεντρικής θέρμανσης των αστικών συγκεντρώσεων, οι κινητήρες εσωτερικής καύσης, οι βιοτεχνικές και βιομηχανικές μονάδες. Το υδάτινο και εδαφικό περιβάλλον ρυπαίνεται από τα απορρίμματα και λύματα των οικισμών, από τις

βιομηχανικές και μεταποιητικές μονάδες, από τις τουριστικές εγκαταστάσεις, από τις γεωργικές δραστηριότητες κ.α.

Εντονότατο πρόβλημα παρουσιάζει το υδατικό δυναμικό της Περιφέρειας, τόσο στο σύνολό της, όσο και σε επιμέρους περιοχές, οι οποίες χαρακτηρίζονται από εντατικοποίηση των γεωργικών καλλιεργειών. Στις περιπτώσεις αυτές παρατηρείται έντονη εφαλμύρωση του υδροφόρου ορίζοντα λόγω της υπεράντλησης για τις καλλιέργειες, με δυσμενέστατα αποτελέσματα, τόσο στις καλλιέργειες, όσο και στην υγεία των κατοίκων. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται εντονότατα στο Αργολικό πεδίο και στον κάμπο της Κορινθίας, ενώ σε ολόκληρη την Περιφέρεια παρατηρείται σημαντική μείωση του υδατικού δυναμικού της με δυσμενή αποτελέσματα στις παραγωγικές δραστηριότητες, αλλά και στο γεωφυσικό και ζωικό περιβάλλον.

Οι πυρκαγιές έχουν προκαλέσει σημαντικές καταστροφές στο δασικό πλούτο της Περιφέρειας. Οι επιπτώσεις από αυτές είναι έντονα αρνητικές σε όλα τα περιβαλλοντικά πεδία (γεωλογικά, χλωρίδας, πανίδας κλπ.).

Ενδοπεριφερειακές ανισότητες

Οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες της Περιφέρειας Πελοποννήσου χαρακτηρίζονται από την κυριαρχία του Ν. Κορινθίας. Οι πιο αναπτυγμένοι νομοί είναι η Κορινθία, η Αργολίδα και η Μεσσηνία. Ο Νομός Κορινθίας κατέχει την πρώτη θέση στη διαμόρφωση του Ακαθάριστου Περιφερειακού Προϊόντος. Το δυναμικό παραγωγικό του σύστημα οφείλεται κύρια στη συγκέντρωση της μεταποίησης που σημειώθηκε στο Νομό, κυρίως λόγω της γεωγραφικής του θέσης και ειδικότερα της γειννίας με την Περιφέρεια της Πρωτεύουσας.

Η Πελοπόννησος έχει ποικιλόμορφο ανάγλυφο, που χαρακτηρίζεται από εντυπωσιακές αντιθέσεις. Ο κεντρικός της όγκος είναι γενικά ορεινός, ενώ στις παραθαλάσσιες περιοχές σχηματίζονται αρκετές πεδιάδες,

προσχωσιγενούς κυρίως προέλευσης. Το μισό περίπου (50 %) της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας Πελοποννήσου χαρακτηρίζεται ως ορεινή, ενώ το 30 % ως ημιορεινή και μόλις το 20 % είναι πεδινές εκτάσεις.

Ο αστικός πληθυσμός της Πελοποννήσου καταλαμβάνει το 24 % του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας, με κυρίαρχο το αστικό κέντρο της Καλαμάτας. Για την αξιοποίηση των αστικών κέντρων στην αναπτυξιακή διαδικασία, απαιτείται ο σαφής προσδιορισμός του αναπτυξιακού τους ρόλου, η ενίσχυση των επιχειρηματικών και των αναπτυξιακών υποδομών τους, καθώς και η ενίσχυση των αστικών υπερδομών και υποδομών που αφορούν την επισήμανση της ταυτότητας της πόλης, την ποιότητα κατοικίας, την προστασία και την αναβάθμιση του περιβάλλοντος, την κυκλοφορία και την στάθμευση των οχημάτων, την ανάπλαση και ανάδειξη αστικών περιοχών, ιστορικών κέντρων κ.λπ., τις υπηρεσίες εκπαίδευσης – υγείας – πρόνοιας, την προώθηση της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης. Τέλος, για κάθε Αστικό Κέντρο πρέπει να αναδειχθούν και να ενισχυθούν οι «Προωθητικές Δραστηριότητες» που δημιουργούν σημαντική αναπτυξιακή δυναμική στην πόλη, προσελκύουν και συντηρούν συμπληρωματικές δραστηριότητες και αναβαθμίζουν του αναπτυξιακό περιβάλλον.

4.2 Στρατηγική – Άξονες προτεραιότητας – Ειδικοί στόχοι - Αναμενόμενες επιπτώσεις

Στο πλαίσιο της αρχικής διαμόρφωσης του Επιχειρησιακού Προγράμματος¹³ της Περιφέρειας Πελοποννήσου, όπως εξάλλου ορίζεται και στο Σχέδιο Ανάπτυξης που υπεβλήθη στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή,

¹³ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: το εγκριθέν από την Επιτροπή έγγραφο που αποσκοπεί στην εφαρμογή ενός κοινοτικού πλαισίου στήριξης και περιέχει ένα συνεπές σύνολο αξόνων προτεραιότητας αποτελούμενων από πολυετή μέτρα, για την πραγματοποίηση του οποίου μπορεί να ζητηθεί η συνδρομή ενός ή περισσότερων Ταμείων κλπ. (Καν.(ΕΚ) αριθμ.1260/1999 του Συμβουλίου).

ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Περιφέρειας, τα οποία αναφέρονται στην γεωγραφική της θέση (ιδιαίτερα στην γειτνίασή της με την Αθήνα, αλλά και ως το νοτιότερο χερσαίο άκρο της Ελλάδας), στους πλούσιους φυσικούς της πόρους, στα αρχαιολογικά – ιστορικά και πολιτιστικά της μνημεία και στην εξειδίκευσή της στην παραγωγή άριστης ποιότητας αγροτικών προϊόντων. Τα πλεονεκτήματα αυτά δημιουργούν μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης μίας σύγχρονης και εξωστρεφούς αγροτικής παραγωγής με παράλληλη ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων, τόσο του παράλιου όσο και του ορεινού και εναλλακτικού τουρισμού.

Παράλληλα όμως λαμβάνονται υπόψη τα αναπτυξιακά προβλήματα και οι αδυναμίες της Περιφέρειας, οι οποίες αναφέρονται κυρίως στην έλλειψη των αναγκαίων υποδομών, στην έντονη προβληματικότητα του υδροφόρου ορίζοντα και στο χαμηλό επίπεδο του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού και της επιχειρηματικότητας των παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Ο έντονος δυϊσμός επίσης που παρατηρείται, τόσο σε επίπεδο νομών μεταξύ τους (ενδοπεριφερειακός), όσο και στα όρια του ίδιου νομού (μεταξύ ορεινών και πεδινών περιοχών), καθώς και ο διάχυτος ορεινός και αγροτικός χαρακτήρας της Περιφέρειας, αποτελούν μία ακόμη βασική αδυναμία της και ταυτόχρονα προσδιορίζουν κατά ένα βαθμό τις αναπτυξιακές προτεραιότητες της Περιφέρειας.

Ως εκ τούτων, γενικός αναπτυξιακός στόχος της Περιφέρειας είναι η μείωση της αναπτυξιακής υστέρησης της ενδοχώρας και των απομακρυσμένων περιοχών της από τα αστικά και ημιαστικά της κέντρα, αλλά και από την πρωτεύουσα της χώρας, σε συνδυασμό με την εξωστρέφειά της, τόσο προς την υπόλοιπη Χώρα και δη προς τα μητροπολιτικά κέντρα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), όσο και προς το Νότο του εξωτερικού με «γέφυρα» την Κρήτη. Η επίτευξη όμως του στόχου αυτού βασίζεται και έχει ως αιχμές, αφ' ενός την τουριστική αξιοποίηση των

φυσικών και πολιτιστικών αποθεμάτων της, αφ' ετέρου και συμπληρωματικά, την βιώσιμη διαχείριση των πόρων των ήδη αναπτυγμένων περιοχών της.

Για την επίτευξη του Γενικού Αναπτυξιακού στόχου της Περιφέρειας, όπως αναφέρεται στην πρόταση του Σχεδίου Ανάπτυξης 2000-2006, οι κύριοι βασικοί άξονες στρατηγικής που τέθηκαν αφορούν:

- στην αξιοποίηση της γειτνίασης με την μητροπολιτική περιφέρεια της Αττικής, μέσω των νέων οδικών αξόνων,
- στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και στην βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων,
- στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη της ορεινής και μειονεκτικής ενδοχώρας και στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς,
- στην ενίσχυση της τουριστικής δραστηριότητας της Πελοποννήσου με την εξυγίανση και την ορθολογική ανάπτυξη των υφιστάμενων τουριστικών περιοχών.

Με βάση τους παραπάνω κύριους στρατηγικούς αναπτυξιακούς στόχους, λαμβάνοντας υπόψη, αφ' ενός όλο το πλέγμα των αναγκαίων παρεμβάσεων της Περιφέρειας Πελοποννήσου για την επίτευξη των αναπτυξιακών της στόχων κατά την προγραμματική περίοδο 2000-2006 και τις προτάσεις των Περιφερειακών, Νομαρχιακών και Τοπικών φορέων της Περιφέρειας Πελοποννήσου, αφ' ετέρου τις μέχρι σήμερα διαβουλεύσεις του Κράτους Μέλους και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σχεδιάστηκαν οι πέντε (5) βασικοί άξονες προτεραιότητας¹⁴ του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Περιφέρειας Πελοποννήσου, πλέον εκείνου της Τεχνικής Βοήθειας και οι δύο υποάξονες που αφορούν στην ανάπτυξη της υπαίθρου, ως κάτωθι:

¹⁴ Άξονας Προτεραιότητας: μία από τις προτεραιότητες της στρατηγικής που έχει επιλεγεί σε ένα κοινοτικό πλαίσιο στήριξης ή σε παρέμβαση (Καν.(ΕΚ) αριθμ.1260/1999 του Συμβουλίου).

1. Αξιοποίηση της άμεσης γειννίασης της Περιφέρειας με την Μητροπολιτική Περιφέρεια της Αττικής
2. Αειφόρος Ανάπτυξη της Υπαίθρου
 - 2.1 Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και ανασυγκρότηση της υπαίθρου.
 - 2.2 Ανάπτυξη της ορεινής και μειονεκτικής ενδοχώρας
3. Ενίσχυση και αναβάθμιση της τουριστικής δραστηριότητας
4. Αναβάθμιση αστικών και ημιαστικών κέντρων
5. Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού
6. Τεχνική βοήθεια.

Αναλυτική παρουσίαση των Αξόνων Προτεραιότητας του Ε.Π. Πελοποννήσου με τα αντίστοιχα Μέτρα ανά Άξονα γίνεται στον Πίνακα 2.1, η ποσοστιαία δε κατανομή των προϋπολογισμών των Αξόνων Προτεραιότητας απεικονίζεται στο Γράφημα 3.1.

Για την επίτευξη των στόχων κάθε άξονα προτεραιότητας του Επιχειρησιακού Προγράμματος, προβλέπονται συγκεκριμένα Μέτρα, με ανάλογες Δράσεις παρεμβάσεων, όπου και εντάσσονται τα ανάλογα έργα, έτσι ώστε σε συνδυασμό με τα υπόλοιπα έργα και δράσεις του Εθνικού Σκέλους του Γ'ΚΠΣ 2000-2006 και των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών να επιδιώκεται η ζητούμενη αναπτυξιακή προώθηση της Περιφέρειας.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Περιφέρειας Πελοποννήσου 2000-2006, ανέρχεται σε 714,34 εκατ. €, εκ των οποίων 598,98 εκατ. € Δημόσια Δαπάνη, στοχεύοντας να προσελκύσει άμεσα 115,36 εκατ. €, ήτοι 16,15% του συνολικού κόστους του Προγράμματος. Στο σύνολο της κοινοτικής συνδρομής, η οποία ανέρχεται σε 471,97 εκατ. €, το ΕΤΠΑ συμμετέχει κατά 77,6% το ΕΓΤΠΕ κατά 16,91% και το ΕΚΤ κατά 5,52%.

Στη συνέχεια θα ασχοληθούμε με τον άξονα Προτεραιότητας 2 του ΠΕΠ Πελοποννήσου, αναφορικά με την αειφόρο ανάπτυξη της υπαίθρου.

4.3 Αξονας προτεραιότητας 2: Αειφόρος ανάπτυξη της υπαίθρου

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου έχει χαρακτήρα αγροτικό, ιδιαίτερα όσον αφορά στους απασχολούμενους στο πρωτογενή τομέα, στην μεγάλη έκταση και πληθυσμιακή βαρύτητα της εσωτερικής ενδοχώρας (ορεινής και ημιορεινής), η οποία χαρακτηρίζεται και από μεγάλο βαθμό προβληματικότητας, με αποτέλεσμα τον έντονο αναπτυξιακό δυϊσμό της Περιφέρειας, μεταξύ της ενδοχώρας και των αστικών / ημιαστικών και παραθαλάσσιων περιοχών.

Με δεδομένα τα παραπάνω αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της Περιφέρειας Πελοποννήσου αναφορικά με την χωροθέτηση των αγροτικών δραστηριοτήτων και λαμβάνοντας υπόψη ότι η διάρθρωση της πρωτογενούς παραγωγής της κυριαρχείται από φυτικά προϊόντα, τα οποία αντιμετωπίζουν δυσκολίες πρόσβασης / διάθεσης στην εθνική και διεθνή αγορά (εσπεριδοειδή και ελαιόλαδο) προσανατολισμένα στη στήριξη και προστασία της ΚΑΠ, τόσο κατά την παραγωγή, όσο και κατά την μεταποίηση και διάθεση, είναι εμφανές ότι στο άμεσο μέλλον αλλά και μεσομακροπρόθεσμα ο αγροτικός τομέας της Περιφέρειας θα αντιμετωπίσει σοβαρά προβλήματα επιβιώσής του, εάν εξακολουθήσει να έχει την ίδια μορφή και διάρθρωση.

Ήδη παρατηρούνται έντονα προβλήματα αποδοτικότητας των καλλιεργειών, οφειλόμενα στις χαμηλές τιμές παραγωγού, στο αυξανόμενο κόστος παραγωγής, στην υπερεκμετάλλευση των εδαφών (σε ορισμένες καλλιέργειες) και στην εξάντληση του υδροφόρου ορίζοντα.

Αντίθετα, η κτηνοτροφική παραγωγή παραμένει στάσιμη και σε χαμηλό επίπεδο εκσυγχρονισμού, χωρίς να αξιοποιεί τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Περιφέρειας, ως προς το ανάγλυφο των εδαφών της και την δυνατότητα παραγωγής ποιοτικών κτηνοτροφικών προϊόντων συμπληρωματικά με την φυτική παραγωγή και την ανάπτυξη της

πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο.

Για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων σε σχέση με τους νέους κανόνες της αναθεωρημένης ΚΑΠ, οι οποίοι εστιάζονται στη μείωση της στήριξης των τιμών, στην αποθάρρυνση παραγωγής πλεονασματικών προϊόντων και εντατικοποίησης της γεωργίας, στην προστασία του αγροτικού περιβάλλοντος, στην ενθάρρυνση και στήριξη της παραγωγής ποιοτικών προϊόντων, τα οποία εξυπηρετούν την ζήτηση και τις προτιμήσεις των καταναλωτών και τέλος στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας των αγροτικών περιοχών και στην διατήρηση και δημιουργία απασχόλησης στις περιοχές αυτές, απαιτούνται έντονες παρεμβάσεις στον αγροτικό τομέα.

Στο πλαίσιο αυτό εξέλιξης των δεδομένων της ΚΑΠ και με βάση τα χαρακτηριστικά του αγροτικού τομέα της Περιφέρειας, η αναπτυξιακή στρατηγική της Περιφέρειας Πελοποννήσου κατά την προγραμματική περίοδο 2000-2006, όσον αφορά στον αγροτικό τομέα και ευρύτερα στην ανάπτυξη της υπαίθρου, εστιάζεται στην ανάπτυξη της παραγωγής επώνυμων προϊόντων ποιότητας, στην διαφοροποίησή τους με διαδικασίες σήμανσης, στην προστασία των φυσικών πόρων και ιδιαίτερα του υδατικού δυναμικού και των δασών, στην ενθάρρυνση και στήριξη της πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο με την αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων σε συνδυασμό με την ανάπτυξη / βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού της υπαίθρου, στοχεύοντας στην αύξηση της πολυαπασχόλησης και στη βιώσιμη / ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου.

Οι ιδιαίτερης έκτασης και έντασης πυρκαγιές που εκδηλώθηκαν στην Περιφέρεια το καλοκαίρι του 2007, προκάλεσαν δυσεπίλυτα πρόσθετα προβλήματα στο φυσικό περιβάλλον και στον κοινωνικοοικονομικό ιστό της Περιφέρειας, επιβαρύνοντας και υποβαθμίζοντας, παράλληλα, την ποιότητα ζωής των κατοίκων ολόκληρης της Περιφέρειας, με ιδιαίτερα σημαντικές επιπτώσεις στους κατοίκους των αγροτικών περιοχών, οι οποίες

κινδυνεύουν να απολέσουν το ανθρώπινο δυναμικό τους. Παράλληλα δημιουργούνται πρόσθετοι νέοι κίνδυνοι περιβαλλοντικών καταστροφών από τα καιρικά φαινόμενα βροχοπτώσεων κατά το φθινόπωρο και τον χειμώνα, με συνακόλουθα αποτελέσματα την εκ νέου καταστροφή βασικών τεχνικών, παραγωγικών και κοινωνικών υποδομών.

Για την αντιμετώπιση αυτών των αρνητικών επιπτώσεων στις αγροτικές περιοχές και στην υπαίθρο γενικότερα, ο συγκεκριμένος Άξονας Προτεραιότητας, συμβάλλει επίσης στην ανασυγκρότηση / αναζωογόνηση των πυρόπληκτων περιοχών της υπαίθρου της Περιφέρειας, με πρόβλεψη παρεμβάσεων, οι οποίες δρουν συμπληρωματικά και ενισχυτικά όλων των άμεσων και μεσομακροπρόθεσμων μέτρων που λαμβάνονται για τις περιοχές αυτές.

Ως εκ τούτου στο πλαίσιο του ΠΕΠ Πελοποννήσου δίδεται ιδιαίτερη βαρύτητα, όσον αφορά στις παρεμβάσεις για την ανάπτυξη και ανασυγκρότηση της υπαίθρου, με ένα πλέγμα αλληλοσυμπληρούμενων δράσεων, οι οποίες περιλαμβάνονται σε δύο υποάξονες προτεραιότητας:

Ο πρώτος υποάξονας 2.1 «Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και ανασυγκρότηση της υπαίθρου» περιλαμβάνει έργα / δράσεις οι οποίες θα υλοποιηθούν στο σύνολο της υπαίθρου και αναφέρονται σε όλους τους τομείς, οι οποίοι μπορούν να συμβάλλουν στην αειφόρο ανάπτυξη του αγροτικού χώρου, με κυρίαρχες κατευθύνσεις την βελτίωση και συμπλήρωση των βασικών αγροτικών και τεχνικών υποδομών, καθώς και κοινωνικών υποδομών, των υποδομών και λοιπών δράσεων για την προστασία και βελτίωση του φυσικού περιβάλλοντος και τέλος την αναδιοργάνωση και εκσυγχρονισμό της παραγωγικής δραστηριότητας του πρωτογενή τομέα.

Ο δεύτερος υποάξονας 2.2 «Ανάπτυξη της ορεινής και μειονεκτικής ενδοχώρας» περιλαμβάνει ένα πλέγμα δράσεων στην ορεινή και μειονεκτική ενδοχώρα, η οποία εμφανίζει έντονη αναπτυξιακή υστέρηση, έχοντας όλα τα χαρακτηριστικά των μειονεκτικών περιοχών. Οι δράσεις

αυτές αναφέρονται σε όλους τους παραγωγικούς και κοινωνικούς τομείς, στοχεύοντας στην συνολική και ισόρροπη ανάπτυξη της μειονεκτικής ενδοχώρας της Περιφέρειας και στην λειτουργική / παραγωγική και κοινωνική διασύνδεσή της με τις υπόλοιπες αστικές, ημιαστικές και παράκτιες περιοχές. Παράλληλα με τις προαναφερόμενες δράσεις, στον υπόαξονα αυτό περιλαμβάνονται δύο Μέτρα με σύνθετες συνεκτικές δράσεις για την ολοκληρωμένη παρέμβαση σε συγκεκριμένες / ειδικές αγροτικές περιοχές που αντιμετωπίζουν έντονη αναπτυξιακή υστέρηση. Οι δράσεις των Μέτρων αυτών συγχρηματοδοτούνται αντίστοιχα από το ΕΓΤΠΕ-Π και από το ΕΚΤ με στόχο τη συμπληρωματικότητα μεταξύ των δράσεων που συγχρηματοδοτούν τα δύο Ταμεία, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η ολοκληρωμένη παρέμβαση στις συγκεκριμένες περιοχές, οι οποίες προσδιορίστηκαν με βάση ειδικά κριτήρια. Ο συνολικός προϋπολογισμός της δημόσιας δαπάνης των ολοκληρωμένων παρεμβάσεων σε δημόσια δαπάνη και από τα δύο μέτρα αντιπροσωπεύει το 5 % περίπου της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Επιχειρησιακού Προγράμματος, ενώ στις ειδικές αυτές περιοχές θα υλοποιηθούν και έργα που περιλαμβάνονται σε άλλα μέτρα του Ε.Π. που συγχρηματοδοτούνται από το ΕΤΠΑ, τα οποία είναι συνεκτικά και συνεπή με την ολοκληρωμένη ανάπτυξη των περιοχών αυτών.

Η σημασία και η βαρύτητα του άξονα αυτού, καταδεικνύεται από τον κατανομημένο σ' αυτόν προϋπολογισμό δημόσιας δαπάνης, η οποία ανέρχεται σε 177 εκατ. € και αντιπροσωπεύει το 30% περίπου της συνολικής δημόσιας δαπάνης του ΠΕΠ, στοχεύοντας να προσελκύσει άμεσα, σημαντικά ιδιωτικά κεφάλαια, έτσι ώστε το συνολικό προϋπολογιζόμενο κόστος του άξονα να ανέρχεται σε μία τάξη μεγέθους των 230 εκατ. € (σχετική αναφορά στον Πίνακα 2.2). Η ποσοστιαία συμμετοχή των Μέτρων¹⁵ του Άξονα Προτεραιότητας 2 στο σύνολο του

¹⁵ Μέτρο: το μέσο με το οποίο υλοποιείται ένας άξονας προτεραιότητας σε πολυετή βάση

Άξονα απεικονίζεται στο Γράφημα 3.2.

Οι βασικότερες αναπτυξιακές επιδράσεις / επιπτώσεις από την υλοποίηση των δράσεων που περιλαμβάνονται στο συγκεκριμένο άξονα προτεραιότητας είναι ποιοτικές και αναφέρονται στη δημιουργία προϋποθέσεων για αειφόρο – αυτοδύναμη ανάπτυξη της υπαίθρου και στη λειτουργία διασύνδεσής της με τις υπόλοιπες περισσότερο αναπτυγμένες περιοχές της Περιφέρειας.

Άμεσες επιπτώσεις από την υλοποίηση των προβλεπόμενων δράσεων είναι η δημιουργία σημαντικού αριθμού νέων θέσεων εργασίας. Οι δράσεις του συγκεκριμένου άξονα προτεραιότητας έχουν απόλυτα θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, αφού αυτές αναφέρονται άμεσα στην ορθολογική διαχείριση των υγρών και στερεών αποβλήτων, στην ορθολογική διαχείριση του υδάτινου δυναμικού, με μείωση των απωλειών από τα πεπαλαιωμένα αρδευτικά συστήματα και με την αξιοποίηση των επιφανειακών υδάτων. Επιπρόσθετα δε άμεσες θετικές επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον έχουν οι δράσεις προστασίας των δασών, αλλά και όλες οι ενέργειες ενίσχυσης της παραμονής των κατοίκων στην ύπαιθρο, έτσι ώστε να διατηρηθεί το αγροτικό και πολιτιστικό περιβάλλον στην ύπαιθρο. Η βελτιστοποίηση της παραγωγικής δραστηριότητας και η παραγωγή βιολογικών προϊόντων αναμένεται να αποδώσει θετικά αποτελέσματα για το περιβάλλον ύστερα από ένα σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα, χαρακτηριζόμενα ως έμμεση θετική επίπτωση στο περιβάλλον.

4.3.1 Υποάξονας Προτεραιότητας 2.1: Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, ανασυγκρότηση της υπαίθρου

Ο συγκεκριμένος υποάξονας προτεραιότητας αφορά σε μία τομεακή κατ' αρχήν προσέγγιση των παρεμβάσεων, οι οποίες αναφέρονται στην αγροτική

και το οποίο επιτρέπει τη χρηματοδότηση των πράξεων (Καν.(ΕΚ) αριθμ.1260/1999 του Συμβουλίου).

δραστηριότητα με οριζόντιες δράσεις συμπεριλαμβανομένων και δράσεων προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, ενώ παράλληλα έχει και χωρική προσέγγιση αναφερόμενος στον αγροτικό χώρο της Περιφέρειας κυρίως στον πεδινό, με εξαίρεση της παρεμβάσεις προστασίας και αναβάθμισης των δασικών συμπλεγμάτων, τα οποία κατά κύριο λόγο υφίστανται στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές της Περιφέρειας.

Στον συνολικό προϋπολογισμό του υποάξονα της τάξης των 145 εκατ. €, κατανέμεται το 19 % της συνολικής δημόσιας δαπάνης ή το 20 % του συνολικού κόστους του Προγράμματος. Παράλληλα όμως ο προϋπολογισμός του συνολικού κόστους του υποάξονα αντιπροσωπεύει περίπου το 63% του συνολικού προϋπολογισμού και της δημόσιας δαπάνης του Άξονα Προτεραιότητας 2 «Αειφόρος ανάπτυξη της Υπαίθρου». Οι δράσεις που προβλέπονται σ' αυτόν τον υποάξονα προτεραιότητας αναφέρονται στη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, στη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων και στην ανασυγκρότηση της υπαίθρου, κυρίως μέσω της δημιουργίας βασικών αγροτικών υποδομών και κοινωνικών υποδομών Υγείας-Πρόνοιας και Εκπαίδευσης, αλλά και μέσω της αναδιοργάνωσης της παραγωγικής διαδικασίας στην ύπαιθρο, με ιδιαίτερο μέτρο δράσεων οι οποίες αναφέρονται στην εφαρμογή καινοτομιών στην παραγωγική δραστηριότητα του πρωτογενή κυρίως τομέα.

Οι δράσεις που προγραμματίστηκαν να υλοποιηθούν, στο πλαίσιο του συγκεκριμένου υποάξονα προτεραιότητας, αναφέρονται κυρίως σε τέσσερα βασικά επίπεδα παρεμβάσεων. Το πρώτο επίπεδο αφορά στη διατήρηση και προστασία του περιβάλλοντος της υπαίθρου με την δημιουργία υποδομών ορθολογικής και αποτελεσματικής διαχείρισης στερεών και υγρών αποβλήτων, την αποκατάσταση χώρων ανεξέλεγκτης διάθεσης απορριμμάτων, με την δημιουργία νέων δικτύων ύδρευσης, με την προστασία των ακτών, με την ορθολογική διαχείριση και προστασία του υδάτινου δυναμικού και με την προστασία και αξιοποίηση του δασικού

πλούτου της Περιφέρειας. Το δεύτερο επίπεδο παρεμβάσεων αφορά στην αναβάθμιση και στην ανασυγκρότηση του αγροτικού χώρου μέσω της βελτίωσης των αγροτικών υποδομών, οι οποίες συμβάλλουν στην εφαρμογή της Ενιαίας Κοινοτικής Αγοράς. Το τρίτο επίπεδο παρεμβάσεων αναφέρεται σε δημιουργία ή /και βελτίωση κοινωνικών υποδομών στην ύπαιθρο (Υγεία-Πρόνοια και Εκπαίδευση), με βάση τις νέες ανάγκες που έχουν προκύψει ύστερα από την ανασυγκρότηση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης με βάση το πρόγραμμα «Ι. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ». Τέλος το τέταρτο επίπεδο παρεμβάσεων αναφέρεται στον εκσυγχρονισμό της πρωτογενούς παραγωγής συμπεριλαμβανομένης και της παραγωγής οικολογικών επώνυμων και υψηλής ποιότητας αγροτικών προϊόντων, καθώς και την διαφοροποίηση της αγροτικής παραγωγής με την εφαρμογή καινοτομικών δράσεων.

Πέραν των ανωτέρω παρεμβάσεων, στο συγκεκριμένο Άξονα Προτεραιότητας, πιο αναλυτικά στη βάση των κύριων στόχων του, προβλέπονται δράσεις που στοχεύουν στην προστασία και βελτίωση του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος στην ύπαιθρο, με την ορθολογική διαχείριση των στερεών και υγρών αποβλήτων (δημιουργία ΧΥΤΑ, αποκατάσταση χώρων ανεξέλεγκτης διάθεσης απορριμμάτων, δημιουργία ή / και βελτίωση αποχετευτικών δικτύων και βιολογικών καθαρισμών), με την ανανέωση / αντικατάσταση ή / και επέκταση δικτύων ύδρευσης, καθώς επίσης και με την προστασία, των προς τουριστική αξιοποίηση ακτών, από τις διαβρώσεις.

Κατά ένα, επίσης, μεγάλο μέρος ο υποάξονας αυτός αφορά σε έργα βασικών αγροτικών υποδομών για την ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων της Περιφέρειας, με κύριο στόχο την εξοικονόμηση του σημαντικού αυτού φυσικού πόρου, ο οποίος μειώνεται σε επικίνδυνο βαθμό. Τέτοιου είδους δράσεις αναφέρονται σε εγγειοβελτιωτικά και αρδευτικά έργα προς την κατεύθυνση συλλογής επιφανειακών υδάτων και αποδοτικών συστημάτων άρδευσης. Η βελτίωση και ενίσχυση των αγροτικών υποδομών για τον εκσυγχρονισμό της αγροτικής παραγωγής στη Περιφέρεια

Πελοποννήσου περιλαμβάνουν δράσεις / έργα τα οποία συμβάλλουν στην εφαρμογή της Ενιαίας Κοινοτικής Αγοράς, μέρος των οποίων είχαν αρχίσει από το Β' ΚΠΣ και αναμένεται να ολοκληρωθούν στην προγραμματική περίοδο 2000-2006, ενώ παράλληλα μικρού αριθμού νέες δράσεις βελτίωσης και δημιουργίας αλιευτικών καταφυγίων, ολοκληρώνουν ως ένα βαθμό τις παρεμβάσεις μεγέθυνσης και εκσυγχρονισμού του πάγιου αγροτικού κεφαλαίου της Περιφέρειας.

Στη βελτίωση και εκσυγχρονισμό της παραγωγής θα συμβάλλουν οι προαναφερόμενες - σχεδιαζόμενες αγροτικές υποδομές, καθώς επίσης και η υποβοήθηση όλης της επιχειρηματικής δραστηριότητας στον πρωτογενή τομέα με την ενίσχυση των παραγωγικών δραστηριοτήτων προς την κατεύθυνση οικολογικών επώνυμων και υψηλής ποιότητας αγροτικών προϊόντων, με την εφαρμογή καινοτομιών σ' αυτούς τους τομείς.

Η προστασία, η ανάδειξη και βελτίωση της οικολογικής και κοινωνικής τους αξίας και την εν γένει αξιοποίησης του δασικού πλούτου και των φυσικών οικολογικών οικοσυστημάτων, αποτελούν επίσης έναν από τους στόχους του άξονα αυτού στο πλαίσιο της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και της αναβάθμισης της υπαίθρου, με δράσεις πυροπροστασίας και αναβάθμισης των δασών της Περιφέρειας.

Τέλος, η ανάπτυξη και ο εκσυγχρονισμός των κοινωνικών υποδομών υγείας – πρόνοιας και εκπαίδευσης στην ύπαιθρο και η αναδιοργάνωση των αντίστοιχων υπηρεσιών, σε συνδυασμό και σε άμεση συμπληρωματικότητα με ανάλογες δράσεις που περιλαμβάνονται στα αντίστοιχα τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΚΠΣ, είναι ένα ακόμη σημαντικό πλέγμα παρεμβάσεων του συγκεκριμένου υποάξονα, για την συνολική ανασυγκρότηση της υπαίθρου της Περιφέρειας και την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης στον αγροτικό χώρο.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί οι ειδικοί στόχοι του υποάξονα επιτυγχάνονται μέσω της δημιουργίας κατάλληλων υποδομών και δράσεων προστασίας του περιβάλλοντος (αποχετεύσεις, βιολογικούς καθαρισμούς,

χώρους υγειονομικής ταφής απορριμμάτων, αποκατάσταση χώρων ανεξέλεγκτης διάθεσης απορριμμάτων, υδρεύσεις και έργα προστασίας των ακτών από την διάβρωση), σε συνδυασμό με την ανασυγκρότηση και ανάπτυξη της υπαίθρου με έργα ορθολογικής διαχείρισης και προστασίας των φυσικών πόρων (δάση, υδατικό δυναμικό) και εκσυγχρονισμό και αναδιοργάνωση της αγροτικής παραγωγής.

Η βελτίωση του φυσικού περιβάλλοντος με έργα διαχείρισης των στερεών και υγρών αποβλήτων αναμένεται να έχουν ως αποτέλεσμα την βελτίωση της ποιότητας της ζωής ενός σημαντικού ποσοστού του αγροτικού πληθυσμού της Περιφέρειας, που θα εξυπηρετείται από οργανωμένη διαχείριση απορριμμάτων, έστω και με ενταφιασμό, ενώ, παράλληλα θα καλυφθεί μέρος των αναγκών σε διαχείριση υγρών αποβλήτων.

Η υποστήριξη δε και η ενίσχυση της πρωτογενούς παραγωγής προς την κατεύθυνση της καλλιέργειας, μεταποίησης και εμπορίας και οικολογικών και επώνυμων αγροτικών προϊόντων θα συμβάλλει στην αύξηση της παραγωγικότητας στο πρωτογενή τομέα με εκτιμώμενη αύξηση του κατ' απασχολούμενο αγροτικού προϊόντος, λαμβανομένης υπόψη και της εξόδου μεγάλου μέρους του εργατικού δυναμικού από τον αγροτικό τομέα και μείωση της υποαπασχόλησης στη πρωτογενή παραγωγή. Αναμένεται δε αύξηση του ποσοστού παραγωγής σε επώνυμα / οικολογικά αγροτικά προϊόντα, η οποία σήμερα είναι σε πολύ χαμηλά επίπεδα.

Όσον αφορά στην επέκταση και στην αναδιοργάνωση της λειτουργίας των υποδομών υγείας, οι οποίες αναφέρονται και στην πρωτοβάθμια περίθαλψη, στόχος είναι να καλυφθούν στο μεγαλύτερο μέρος οι ανάγκες στην ύπαιθρο, τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά.

Με την ενίσχυση των υποδομών και των υπηρεσιών πρόνοιας, λόγω της μεγάλης διασποράς των αναγκών σε μεγάλη έκταση και πλήθος οικισμών, η αύξηση των χρηστών αυτών των υπηρεσιών θα αυξηθεί κατά ένα μικρό ποσοστό, καλύπτοντας σε κάποιο ικανοποιητικό βαθμό τις

αντίστοιχες ανάγκες στον πληθυσμό της υπαίθρου.

Τέλος όσον αφορά στις υποδομές εκπαίδευσης στοχεύεται να καλυφθούν σε πολύ μεγάλο βαθμό οι ανάγκες της υπαίθρου στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Από το σύνολο των δράσεων του συγκεκριμένου άξονα προτεραιότητας οι αναμενόμενες επιπτώσεις είναι κυρίως ποιοτικού χαρακτήρα και δεν είναι εύκολο να ποσοτικοποιηθούν, ιδιαίτερα εκείνες που αναφέρονται στη προστασία του περιβάλλοντος και στην ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων της Περιφέρειας. Οι επιπτώσεις από αυτού του είδους τις δράσεις είναι κυρίως έμμεσες και αναφέρονται στην ενίσχυση της συνοχής του κοινωνικοοικονομικού ιστού της υπαίθρου, την παραμονή των κατοίκων σ' αυτή, με παράλληλη αύξηση των εισοδημάτων τους και την άμβλυνση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων.

Εκτός από τις έμμεσες σημαντικές θετικές επιπτώσεις των δράσεων του υπό άξονα αυτού, εκτιμάται ότι θα προκύψουν άμεσες επιπτώσεις επί της απασχόλησης και του ακαθάριστου περιφερειακού προϊόντος, τόσο από την υλοποίηση των δράσεων αυτών, όσο και από τη χρήση των υποδομών που θα δημιουργηθούν, σε ένα όμως μεσομακροπρόθεσμο χρονικό διάστημα με την ολοκλήρωσή τους.

Η κυρίαρχη όμως επίπτωση των δράσεων του υποάξονα αυτού είναι η δημιουργία των προϋποθέσεων για μία αειφόρο ανάπτυξη της υπαίθρου της Περιφέρειας στηριζόμενη στη προστασία, ορθολογική διαχείριση και αξιοποίηση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων, σε συνδυασμό και απόλυτη συνέργια με τις δράσεις του δεύτερου υποάξονα προτεραιότητας, ο οποίος αναφέρεται στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη της ορεινής και μειονεκτικής ενδοχώρας και αναλύεται αμέσως πιο κάτω.

4.3.1.1 Μέτρο 2.1.1: Διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων, υποδομές ύδρευσης και προστασία από την διάβρωση των ακτών

Οι δράσεις που περιλαμβάνονται σ' αυτό το Μέτρο αναφέρονται στην ορθολογική διαχείριση των οικιστικών και παραγωγικών απορριμμάτων με την δημιουργία και λειτουργία ορθολογικά χωροθετημένων και οργανωμένων ΧΥΤΑ, στον αγροτικό χώρο & στην ύπαιθρο γενικότερα. Επίσης, στο πλαίσιο των νέων συνενώσεων των δήμων και κοινοτήτων υλοποιούνται έργα ύδρευσης προκειμένου να συντελέσουν θετικά στους ιδιαίτερα κρίσιμους τομείς της διάθεσης και διαχείρισης του υδάτινου δυναμικού. Τέλος, σε σχέση τόσο με την προστασία του περιβάλλοντος, όσο και με την ορθολογική ανάπτυξη των τουριστικών κέντρων, το Μέτρο αναμένεται να αντιμετωπίσει σε κάποιο βαθμό, ανάγκες προστασίας των ακτών από φυσικές διαβρώσεις, φαινόμενο σύνηθες στις ακτές της Περιφέρειας.

Περισσότερο από το 80% του προϋπολογισμού του Μέτρου κατευθύνεται σε δράσεις προστασίας και βελτίωσης του περιβάλλοντος, όπως διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων και υποδομές ύδρευσης με στόχο την εξοικονόμηση και προστασία των υδάτινων πόρων ενώ ένα μέρος του προϋπολογισμού διατίθεται για την αποκατάσταση των Χώρων Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Απορριμμάτων (ΧΑΔΑ) στον Αγροτικό Χώρο της Περιφέρειας. Ενδεικτικά και όχι αποκλειστικά, οι δράσεις που ενισχύονται στο πλαίσιο του Μέτρου αναφέρονται στα εξής:

- Βελτίωση αποχετευτικού δικτύου (π.χ. αντικατάσταση, επέκταση)
- Κατασκευή νέου αποχετευτικού δικτύου
- Βελτίωση Εγκαταστάσεων Επεξεργασίας Λυμάτων (π.χ. αποπεράτωση – επέκταση - εκσυγχρονισμός Ε.Ε.Λ., κατασκευή αγωγού διάθεσης, κ.α.)
- Κατασκευή νέων Σταθμών Εγκατάστασης Επεξεργασίας Λυμάτων

- Βελτίωση δικτύων ύδρευσης
- Κατασκευή / επέκταση δικτύων ύδρευσης
- Κατασκευή δεξαμενών ύδρευσης, εμπλουτισμός πηγών
- Κατασκευή μονάδων ΧΥΤΑ
- Κατασκευή εγκαταστάσεων επεξεργασίας στερεών αποβλήτων, βελτίωση / εκσυγχρονισμός / επέκταση υπαρχουσών
- Έργα προστασίας ακτών από διαβρώσεις.
- Δράσεις αποκατάστασης χώρων ανεξέλεγκτης διάθεσης απορριμμάτων (ΧΑΔΑ)
- Έργα ερευνητικής υποδομής για το περιβάλλον

Βασικός στόχος του Μέτρου είναι η δημιουργία των προϋποθέσεων για την εξασφάλιση της αιεφόρου ανάπτυξης της υπαίθρου, σε συνδυασμό με τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων στο πλαίσιο της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, μέσω της ορθολογικής διαχείρισης των στερεών αποβλήτων της δημιουργίας βιολογικών καθαρισμών των υγρών αποβλήτων, και των αποχετεύσεων και της ορθολογικής διαχείρισης του υδάτινου δυναμικού με ανάλογα έργα ύδρευσης. Η μείωση των ρύπων και της μόλυνσης αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την υγιεινή διαβίωση των κατοίκων και των επισκεπτών της υπαίθρου. Η δημιουργία βιολογικών καθαρισμών βοηθάει στην προστασία του υδροφόρου ορίζοντα και αντίστοιχα και των θαλασσών, βασικό παράγοντα ανάπτυξης του τουρισμού της Περιφέρειας, σε συνδυασμό με την προστασία των ακτών από τη φυσική διάβρωση.

Ο προϋπολογισμός του Μέτρου, εξ' ολοκλήρου δημόσια δαπάνη, εκτιμάται σε 21% περίπου του αντίστοιχου προϋπολογισμού του άξονα προτεραιότητας 2, ή στο 5,15% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος.

4.3.1.2 Μέτρο 2.1.2: Βασικές Αγροτικές Υποδομές

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της Περιφέρειας Πελοποννήσου, ίσως το σημαντικότερο, είναι η δραματική απομείωση και υποβάθμιση του υδάτινου δυναμικού με σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στη παραγωγική, κοινωνικο-δημογραφική και οικονομική εξέλιξη της Περιφέρειας.

Οι αρδευόμενες εκτάσεις σε επίπεδο Περιφέρειας ανέρχονται σε 998.570 στρέμματα, τα οποία αντιστοιχούν στο 23,3% των καλλιεργούμενων εκτάσεων, ενώ μεγάλο ποσοστό τους αρδεύεται με μη οργανωμένα και αποδοτικά συστήματα άρδευσης, με αποτέλεσμα τη σημαντική απώλεια υδάτινων πόρων αλλά και την ταυτόχρονη αύξηση του κόστους παραγωγής των γεωργικών προϊόντων.

Ως εκ τούτων, στο συγκεκριμένο Μέτρο περιλαμβάνονται δράσεις ορθολογικής διαχείρισης του υδάτινου δυναμικού μέσω νέων δικτύων άρδευσης, για βελτίωση των υπάρχοντων αρδευτικών συστημάτων, με στόχο τη βελτίωση της διαχείρισης και την μείωση των απωλειών ύδατος. Επίσης προβλέπονται έργα κατασκευής φραγμάτων και λιμνοδεξαμενών για συγκέντρωση και αξιοποίηση των επιφανειακών υδάτων και εμπλουτισμού του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα.

Ενδεικτικά οι δράσεις που ενισχύονται αναφέρονται σε:

- Έγχειρες Βελτιώσεις / Παράλληλα Έργα Αναδασμού (αγροτική οδοποιία, αντιπλημμυρικά έργα, Τεχνικά έργα, έργα αποστράγγισης)
- Βελτίωση / εκσυγχρονισμός υφιστάμενων αρδευτικών συστημάτων
- Κατασκευή φραγμάτων και λιμνοδεξαμενών
- Βελτίωση / επέκταση υποδομών αγροτικής έρευνας, ελέγχου και πληροφόρησης
- Δράσεις Αγροτικού Εξηλεκτρισμού (εξαιρουμένων των δράσεων ηλεκτροδότησης γεωτρήσεων)
- Αναπλάσεις κοινοχρήστων χώρων

Βασικός στόχος του συγκεκριμένου Μέτρου είναι η άμβλυση του

προβλήματος που προκύπτει στον αγροτικό τομέα της Περιφέρειας από την δραματική υποβάθμιση του υδροφόρου ορίζοντα και την έλλειψη υδάτινων πόρων, με την εξοικονόμηση των υπογείων υδάτων και αποτελεσματική αξιοποίηση των επιφανειακών. Η βελτίωση της παραγωγικότητας του αγροτικού τομέα έχει ως στόχο την σταδιακή μείωση του αγροτικού πληθυσμού μεγάλης ηλικίας και αντικατάστασή του με νέο πληθυσμό μικρότερης ηλικίας, γεγονός, που σε συνδυασμό και με άλλες παρεμβάσεις του Επιχειρησιακού Προγράμματος, θα βοηθήσει στην συγκράτηση του πληθυσμού στον υπαίθρο χώρο της Περιφέρειας, επιτυγχάνοντας την αύξηση της αποδοτικότητας της εργασίας στον αγροτικό τομέα, σε συνδυασμό με την επίτευξη της πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο.

Ο προϋπολογισμός του Μέτρου, ο οποίος αναφέρεται μόνο σε δημόσια δαπάνη, εκτιμάται σε 16% περίπου του προϋπολογισμού δημόσιας δαπάνης του άξονα προτεραιότητας 2, ή στο 3,45% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος.

4.3.1.3 Μέτρο 2.1.3: Προστασία, αναβάθμιση των δασών

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της πρώτης Εθνικής Απογραφής Δασών, τα δάση στην Περιφέρεια καλύπτουν το 48,8% της συνολικής έκτασης, ήτοι 7.560.000 στρέμματα. Η κάλυψη επίσης των εκτάσεων του Εθνικού Καταλόγου προς ένταξη στο δίκτυο Natura 2000 είναι 179.582 Ha.

Στο Μέτρο εντάσσονται εκείνες οι δράσεις που αποσκοπούν στην προστασία, βελτίωση και αξιοποίηση του δασικού πλούτου της Περιφέρειας και αναφέρονται στην δασική οδοποιία, για πρόληψη – προστασία, σε έργα πυροπροστασίας και σε δασώσεις περιοχών που επλήγησαν από φυσικές καταστροφές. Άλλες ενέργειες που υλοποιούνται στο πλαίσιο του Μέτρου είναι δράσεις ανάπτυξης της κοινωνικής αξίας των δασών, οι οποίες αναφέρονται κυρίως σε χώρους αναψυχής και μονοπάτια, καθώς και δράσεις ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης του τοπικού πληθυσμού για την

προστασία των δασών.

Βασικός σκοπός του Μέτρου είναι κυρίως η προστασία, καθώς και η αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος και του δασικού πλούτου, της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Στο πλαίσιο του παρόντος Μέτρου στοχεύεται επίσης η αντιμετώπιση των προβλημάτων που προέκυψαν στο φυσικό / δασικό περιβάλλον των πυρόπληκτων περιοχών.

Ο προϋπολογισμός της δημόσιας δαπάνης του Μέτρου εκτιμάται σε 4% περίπου του αντίστοιχου προϋπολογισμού δημόσιας δαπάνης του άξονα προτεραιότητας 2, ή στο 1% περίπου της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος.

4.3.1.4 Μέτρο 2.1.4: Αλιευτικά καταφύγια

Η αλιευτική παραγωγή συμμετέχει κατά 3% μόνο στη συνολική ακαθάριστη αξία παραγωγής του πρωτογενή τομέα της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Παρατηρείται λοιπόν ισχνή αλιευτική δραστηριότητα, παρά τη μεγάλη έκταση ακτών της Περιφέρειας, αφού περιβάλλεται σχεδόν στο σύνολό της από θάλασσα.

Οι ενέργειες που περιλαμβάνονται στο Μέτρο αναφέρονται σε δημιουργία νέων αλιευτικών καταφυγίων, όπου κρίνεται απαραίτητο, και βελτίωσης ή επεκτάσεων υφιστάμενων καταφυγίων, με σκοπό την αύξηση της δυναμικότητας τους και την βελτίωση των συνθηκών λειτουργίας τους, για την υποστήριξη του αλιευτικού δυναμικού της Περιφέρειας.

Στο πλαίσιο των στρατηγικών αναπτυξιακών στόχων για την αναδιοργάνωση, αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό του πρωτογενή τομέα με το Μέτρο αυτό, αναμένεται να επιτευχθεί ο στόχος της βελτίωσης των υποδομών της αλιείας, για την παραμονή και προσέλκυση νέων στον τομέα και την αύξηση της αλιευτικής δραστηριότητας στη Περιφέρεια.

Ο προϋπολογισμός του Μέτρου εκτιμάται ότι σε 3% περίπου του αντίστοιχου προϋπολογισμού δημόσιας δαπάνης του άξονα προτεραιότητας

2, ή στο 1% περίπου της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος. Ο προϋπολογισμός του Μέτρου καλύπτεται μόνο από δημόσια δαπάνη.

4.3.1.5 Μέτρο 2.1.5: Επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις

Το Ακαθάριστο Προϊόν του πρωτογενή τομέα της Περιφέρειας Πελοποννήσου καταλαμβάνει το 11% του Ακαθάριστου Προϊόντος του πρωτογενή τομέα της χώρας και το 30,5% του συνολικού Ακαθάριστου Προϊόντος της Περιφέρειας, ενώ απορροφά το 43,4% των απασχολουμένων της Περιφέρειας. Εξακολουθεί επομένως να διατηρεί ένα σημαντικό μέγεθος για την οικονομία της. Ο συνολικός αριθμός των αμιγώς γεωργικών και μικτών γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην Περιφέρεια κατά το έτος 2000 ανέρχεται σε 103.812 (Στοιχεία ΕΣΥΕ - 2000).

Στο πλαίσιο του Μέτρου αναλαμβάνονται δράσεις ενίσχυσης για την ενθάρρυνση των επενδύσεων στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις όπως αναφέρονται στο Κεφάλαιο I, άρθρο 4 του Κ (ΕΚ) 1257/99, και αναφέρονται κυρίως στη φυτική παραγωγή. Οι συγκεκριμένες επενδύσεις επιδιώκουν τη μείωση του κόστους παραγωγής, την βελτίωση και αναπροσανατολισμό της παραγωγής, την εξασφάλιση υψηλής φυσικής αξίας στην αειφόρο γεωργία, η οποία θα είναι συμβατή με τις περιβαλλοντικές απαιτήσεις.

Στο πλαίσιο της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας του πρωτογενούς τομέα, παράλληλα με τη στήριξη των επενδύσεων σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις, το μέτρο περιλαμβάνει δράσεις για την ενίσχυση των επιχειρήσεων πρώτης μεταποίησης και εμπορίας. Οι συγκεκριμένες δράσεις αναμένεται να συμβάλουν στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών προϊόντων, τη βελτίωση της ποιότητας και της υγιεινής των προϊόντων την ικανοποίηση των απαιτήσεων της αγοράς, την προστασία του περιβάλλοντος και τη βελτίωση του εισοδήματος των παραγωγών της

Περιφέρειας.

Οι διαρθρωτικές παρεμβάσεις ενδυνάμωσης και βελτίωσης της αγροτικής παραγωγής σε επίπεδο εκμετάλλευσης, σε συνδυασμό με τη βελτίωση των αγροτικών υποδομών, στοχεύουν να διαφοροποιήσουν την αγροτική παραγωγική βάση της Περιφέρειας προς νέες αποδοτικές καλλιέργειες, έτσι ώστε να ανακοπεί η φθίνουσα πτωτική τάση του τομέα, με στόχο την εξυγίανση της αγροτικής παραγωγής και την βελτίωση της παραγωγικότητας. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την παραμονή του νέου εργατικού δυναμικού στο τομέα, αλλά και στο αγροτικό χώρο εν γένει, τη μείωση της υποαπασχόλησης και την αύξηση των εισοδημάτων στις αγροτικές περιοχές.

Η προϋπολογιζόμενη δημόσια δαπάνη του Μέτρου εκτιμάται σε 12% περίπου του προϋπολογισμού της δημόσιας δαπάνης του άξονα προτεραιότητας 2, ή στο 3% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος ή στο 7,25% του συνολικού προϋπολογισμού του προγράμματος.

4.3.1.6 Μέτρο 2.1.6: Εφαρμογή καινοτομικών δράσεων στην αγροτική παραγωγή

Με δεδομένο τον παραδοσιακό χαρακτήρα της αγροτικής παραγωγής στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, ο οποίος χαρακτηρίζεται από φθίνουσα παραγωγική εξέλιξη και διόγκωση των απασχολούμενων ή υποαπασχολούμενων σ' αυτόν, αλλά και από την ύπαρξη μικρών πυρήνων ανάπτυξης οικολογικών / βιολογικών προϊόντων, μία σημαντική παρέμβαση για την διατήρηση και αναβίωση της αγροτικής παραγωγής στην Περιφέρεια, είναι η εφαρμογή καινοτομιών στην παραγωγική διαδικασία της αγροτικής δραστηριότητας.

Οι δράσεις που ενισχύονται στο πλαίσιο του Μέτρου αναφέρονται στα εξής:

- Σχεδιασμός και έρευνα αγοράς για την ανάπτυξη ποιοτικών γεωργικών

προϊόντων και περιλαμβάνουν δραστηριότητες έρευνας αγοράς, σε συνδυασμό με σχεδιασμό αλλά και προετοιμασία (αιτήσεις) για την αναγνώριση ονομασιών προέλευσης ή για πιστοποιητικά ιδιοτυπίας σύμφωνα με τους σχετικούς κοινοτικούς κανονισμούς.

- Καθιέρωση συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας όπως οι σειρές ISO 9000 ή ISO 14000, συστημάτων που βασίζονται στην ανάλυση κινδύνων και κρίσιμα σημεία ελέγχου (HACCP), ή συστημάτων περιβαλλοντικού ελέγχου.
- Κόστος επιβάρυνσης αρχικής πιστοποίησης.
- Δραστηριότητες για τη διάδοση νέων τεχνικών, όπως πιλοτικά έργα μικρής κλίμακας ή έργα επίδειξης παραγωγής και εμπορίας νέων ποιοτικών προϊόντων.
- Βασικές Υπηρεσίες για τον Αγροτικό Πληθυσμό

Βασικοί σκοποί των δράσεων του συγκεκριμένου Μέτρου είναι η μεταστροφή της αγροτικής παραγωγής της Περιφέρειας προς νέα επώνυμα / βιολογικά προϊόντα, υψηλής ποιότητας, αξιοποιώντας αποτελέσματα της γεωργικής & κτηνοτροφικής έρευνας, βιολογικής φυτοπροστασίας & λίπανσης, καθώς και αποτελέσματα έρευνας βελτίωσης του ζωικού κεφαλαίου και καταπολέμησης των ασθενειών.

Με την εφαρμογή αυτών των μεθόδων στοχεύεται η αύξηση της αποδοτικότητας της αγροτικής δραστηριότητας, η βελτίωση και προβολή της ποιότητας, η μείωση της υποαπασχόλησης στον τομέα και η αύξηση των εισοδημάτων των αγροτών, η προσέλκυση νέων αγροτών για μεταστροφή της αγροτικής παραγωγής από τον παραδοσιακό της χαρακτήρα σε σύγχρονη επιχειρηματική δραστηριότητα.

Η δημόσια δαπάνη του Μέτρου εκτιμάται ότι θα αντιπροσωπεύει το 3% του άξονα προτεραιότητας 2, ή το 1% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του προγράμματος, ή το 1,25% του συνολικού προϋπολογισμού του προγράμματος.

4.3.1.7 Μέτρο 2.1.7: Υποδομές υγείας – πρόνοιας στην ύπαιθρο

Στο συγκεκριμένο Μέτρο περιλαμβάνονται δράσεις συμπλήρωσης και εκσυγχρονισμού των υποδομών πρωτοβάθμιας περίθαλψης στην ύπαιθρο και αφορούν κυρίως βελτιώσεις αλλά και επεκτάσεις των κτιριακών εγκαταστάσεων και εξοπλισμού, ιδιαίτερα των Κέντρων Υγείας και των αγροτικών ιατρείων, καθώς επίσης και κινητές μονάδες ιατρικής φροντίδας. Επίσης στο Μέτρο προβλέπονται και δράσεις ενίσχυσης των υποδομών κοινωνικής πρόνοιας, ήτοι βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών, νηπιαγωγεία και ΚΑΠΗ, για αναβάθμιση της ποιότητας ζωής στον αγροτικό χώρο.

Βασικός στόχος είναι η βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών πρωτοβάθμιας περίθαλψης, αναφερόμενες κυρίως στην προληπτική ιατρική και στην άμεση υγειονομική εξυπηρέτηση των κατοίκων των αγροτικών περιοχών της Περιφέρειας. Η εξασφάλιση ολοκληρωμένης κοινωνικής προστασίας, ιδιαίτερα των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού, αναδεικνύεται ως κρίσιμο σημείο για την κοινωνική συνοχή και επιβάλλει την αναβάθμιση των υπηρεσιών πρόνοιας στην ύπαιθρο, τόσο για την βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων, όσο και για την εξασφάλιση εργασιακού χρόνου στον γυναικείο αγροτικό πληθυσμό.

Οι δράσεις αυτές συντελούν στην βελτίωση των υπηρεσιών υγείας, αλλά ταυτόχρονα βοηθούν και στηρίζουν, αφενός την προσπάθεια συγκράτησης του πληθυσμού ιδιαίτερα στις αγροτικές ορεινές περιοχές και αφετέρου την τουριστική ανάπτυξη της Περιφέρειας, παρέχοντας στον επισκέπτη / τουρίστα την ασφάλεια της περίθαλψης κατά την παραμονή του στον αγροτικό χώρο της Πελοποννήσου. Επίσης η δημιουργία των υποδομών κοινωνικής πρόνοιας, κυρίως βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών εξυπηρετούν σε μεγάλο βαθμό την διευκόλυνση της εισόδου στην αγορά εργασίας του γυναικείου πληθυσμού της Περιφέρειας.

Η δημόσια δαπάνη, η οποία συμπίπτει με το συνολικό προϋπολογισμό του Μέτρου, εκτιμάται σε 1% περίπου της δημόσιας δαπάνης του άξονα προτεραιότητας 2, ή στο 0,22% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος.

4.3.1.8 Μέτρο 2.1.8: Υποδομές εκπαίδευσης στην ύπαιθρο

Οι δράσεις / έργα που συμπεριλαμβάνονται στο συγκεκριμένο Μέτρο αναφέρονται κυρίως σε κτιριακές εγκαταστάσεις αιθουσών, δράσεις δημιουργίας βιβλιοθηκών και εργαστηρίων κυρίως Β' βάθμιας εκπαίδευσης και μικρής κλίμακας παρεμβάσεις σε κτιριακές εγκαταστάσεις, Α' βάθμιας εκπαίδευσης στην ύπαιθρο της Περιφέρειας.

Βασικός στόχος του Μέτρου είναι η ολοκλήρωση της βελτίωσης της εκπαιδευτικής υποδομής στον αγροτικό χώρο της Περιφέρειας, με απώτερο στόχο τη βελτίωση του επιπέδου και της ποιότητας της εκπαίδευσης των δύο πρώτων εκπαιδευτικών βαθμίδων της Περιφέρειας.

Ο προϋπολογισμός του Μέτρου πλησιάζει στο 4% περίπου της δημόσιας δαπάνης του Άξονα Προτεραιότητας 2, ή στο 1,05% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος.

4.3.2 Υποάξονας Προτεραιότητας 2.2: Ανάπτυξη της ορεινής και μειονεκτικής ενδοχώρας

Η ανάπτυξη των ορεινών και ημιορεινών εσωτερικών περιοχών και η εξάλειψη του λειτουργικού και αναπτυξιακού δυϊσμού της Περιφέρειας είναι ένας από τους βασικότερους στόχους του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Περιφέρειας Πελοποννήσου, αφού στον παράγοντα αυτό οφείλεται κατά σημαντικό βαθμό, αφ' ενός η αναπτυξιακή υστέρηση του συνόλου της Περιφέρειας, αφ' ετέρου οι ενδοπεριφερειακές και ενδονομαρχιακές αναπτυξιακές ανισότητες.

Ο στόχος αυτός αναμένεται να επιτευχθεί με ένα πλέγμα αλληλοσυνδεόμενων δράσεων στις περιοχές αυτές, οι οποίες καθορίζονται βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων, όπως υψομετρικές παράμετροι, πληθυσμιακά και δημογραφικά στοιχεία, παραγωγικά / οικονομικά και κοινωνικά στοιχεία κ.λπ. Τα είδη των δράσεων που υλοποιούνται σ' αυτές τις περιοχές αναφέρονται σε όλους τους τομείς των υποδομών και των παραγωγικών δραστηριοτήτων, προκειμένου να επιτευχθεί η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων, η ενίσχυση της πολυδραστηριότητας και η αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων των περιοχών αυτών, με απώτερο στόχο την παραμονή τους σ' αυτές και την ενδυνάμωση / ανανέωση της πληθυσμιακής πυραμίδας.

Τέτοιου είδους δράσεις αναφέρονται στην ενίσχυση και βελτίωση των κοινωνικών υποδομών, των υποδομών αγροτικής οδοποιίας και της οδοποιίας διασύνδεσης των πολιτιστικών και φυσικών τουριστικών πόρων, στην αξιοποίηση και ανάδειξη των παραδοσιακών οικισμών και μνημείων του ορεινού χώρου, στην ανάδειξη της πολιτισμικής κληρονομιάς, με την δημιουργία και λειτουργία λαογραφικών μουσείων, καθώς και στην βελτίωση και τουριστική κυρίως αξιοποίηση του δασικού πλούτου της Περιφέρειας.

Παράλληλα ενισχύονται δράσεις ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού (π.χ. περιπατητικός, θρησκευτικός, αθλητικός κ.λπ.), δημιουργίας αγροτουριστικών καταλυμάτων και υψηλής ποιότητας υπηρεσιών, δημιουργίας μικρών βιοτεχνικών και χειροτεχνικών μονάδων, καθώς επίσης και δράσεις καλλιέργειας, μεταποίησης και διάθεσης οικολογικών παραδοσιακών αγροτικών προϊόντων.

Για συγκεκριμένες δε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, οι οποίες εμφανίζουν έντονη αναπτυξιακή υστέρηση και δημογραφική συρρίκνωση, αναπτύσσονται συγκεκριμένες συνεκτικές δράσεις ολοκληρωμένης παρέμβασης, προκειμένου να ανακοπεί η φθίνουσα αναπτυξιακή τους πορεία και να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις παραγωγικής και

πληθυσμιακής ανάκαμψης, έτσι ώστε να εκλείψουν τα φαινόμενα ύπαρξης θυλάκων χαμηλής ανάπτυξης στον αγροτικό χώρο της Περιφέρειας. Οι παραπάνω δράσεις στις συγκεκριμένες περιοχές εφαρμογής ολοκληρωμένων προγραμμάτων ανάπτυξης αγροτικού χώρου (ΟΠΑΑΧ), εκτός από τις άμεσες χρηματοδοτικές ενισχύσεις και δημιουργία / βελτίωση υποδομών, υποστηρίζονται από κατάλληλο μηχανισμό, κινητοποίησης, ευαισθητοποίησης και υποβοήθησης των κατοίκων και των τοπικών φορέων των ορεινών / ημιορεινών, περιοχών για ανάπτυξη παραγωγικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων προς την κατεύθυνση ανάπτυξης πολυδραστηριοτήτων και τόνωση της τοπικής απασχόλησης.

Βασική παράμετρος της αποτελεσματικής υλοποίησης των δράσεων του υποάξονα αυτού και της επίτευξης των στόχων του, είναι η τόνωση της πολυδραστηριότητας σ' αυτές τις περιοχές, με παράλληλο σεβασμό στην προστασία και βελτίωση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, με τελικό αποτέλεσμα των ενδυνάμωση του κοινωνικού και παραγωγικού ιστού των περιοχών αυτών, την παραμονή του πληθυσμού στην ενδοχώρα και της διάχυσης της ανάπτυξης όχι μόνο στην υπαίθρο αλλά σε όλη τη Περιφέρεια.

Η σπουδαιότητα του συγκεκριμένου υποάξονα προτεραιότητας, τόσο λόγω των προβλημάτων που καλείται να επιλύσει ή να αμβλύνει, όσο και λόγω της μεγάλης έκτασης και πληθυσμιακής βαρύτητας της ορεινής και ημιορεινής ενδοχώρας, φαίνεται από την κατανομή των προϋπολογιζομένων κονδυλίων σ' αυτόν, τα οποία στο επίπεδο δημόσιας δαπάνης αντιπροσωπεύουν περίπου το 37% του άξονα προτεραιότητας 2, ο οποίος αναφέρεται στην αειφόρο ανάπτυξη της υπαίθρου, ή περίπου το 11% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Επιχειρησιακού Προγράμματος. Με βάση δε τα προβλεπόμενα ιδιωτικά κεφάλαια που θα προσελκυσθούν άμεσα από τις παρεμβάσεις του συγκεκριμένου υποάξονα, η συμμετοχή του στο συνολικό κόστος του Επιχειρησιακού Προγράμματος ανέρχεται περίπου στο 12%.

Η ανάπτυξη των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών, μέσω των δράσεων που αφορούν στις βασικές τεχνικές και κοινωνικές υποδομές, η βελτίωση της ποιότητας των αγροτικών προϊόντων, μέσω των δράσεων της ενίσχυσης των παραγωγικών δραστηριοτήτων, η προστασία και ανάδειξη των πολιτιστικών και περιβαλλοντικών αποθεμάτων και η βελτίωση των προσόντων και δεξιοτήτων των κατοίκων, αποτελούν τα κύρια συστατικά των στόχων της περιφερειακής ανάπτυξης, της ενδυνάμωσης του ορεινού και μειονεκτικού αγροτικού χώρου και γενικότερα της συγκράτησης του πληθυσμού στις εστίες του.

Με την ενδυνάμωση της πολυδραστηριότητας και της ανάπτυξης συμπληρωματικών δραστηριοτήτων στις ορεινές και ημιορεινές / μειονεκτικές περιοχές της Περιφέρειας, εκτιμάται ότι θα αυξηθεί η δυναμικότητα της Περιφέρειας σε αγροτουριστικές μονάδες και σε αντίστοιχες κλίνες με παράλληλες αγροτουριστικές δραστηριότητες σίτισης, ξενάγησης κ.λπ. ενώ αναμένεται να δημιουργηθεί μικρός αριθμός βιοτεχνικών επιχειρήσεων, οι οποίες θα αλληλοσυνδέονται με τις αγροτουριστικές δραστηριότητες ή / και με τις αμιγώς αγροτικές δραστηριότητες. Επίσης με τις παρεμβάσεις δημιουργίας νέου και αναβάθμισης του υφιστάμενου ορεινού και ημιορεινού δικτύου, αναμένεται να μειωθεί ο χρόνος πρόσβασης από τα μεγάλα αστικά κέντρα αλλά και μεταξύ των ορεινών περιοχών, γεγονός που θα βοηθήσει στην εύκολη πρόσβαση των επισκεπτών / τουριστών στις περιοχές αυτές.

Το πλέγμα των δράσεων που περιλαμβάνονται στο συγκεκριμένο υποάξονα προτεραιότητας του νέου ΠΕΠ, λόγω της διασύνδεσης ή / και συμπληρωματικότητας που έχουν μεταξύ τους και λόγω επίσης της σχετικά μεγάλης συγκέντρωσης σε περιορισμένες περιοχές θα μπορούσαν να είχαν σημαντικές θετικές επιπτώσεις, τόσο στο ακαθάριστο προϊόν, όσο και στις μικτές έστω θέσεις απασχόλησης. Επειδή όμως το επίπεδο ανάπτυξης των περιοχών αυτών είναι χαμηλό, οι επιπτώσεις στο ακαθάριστο προϊόν, τουλάχιστον κατά τη διάρκεια εφαρμογής του Προγράμματος, μέχρις ότου

ολοκληρωθούν οι προγραμματιζόμενες δράσεις στο σύνολό τους, δεν αναμένεται να είναι θεαματικές. Όσον αφορά στην απασχόληση οι επιπτώσεις εκτιμάται ότι μπορεί είναι θετικότερες από εκείνες ως προς το προϊόν, κυρίως λόγω μείωσης της υποαπασχόλησης και επειδή όλες οι προβλεπόμενες δράσεις είναι σχετικά μικρής κλίμακας και μπορούν να χαρακτηρισθούν ως εντάσεως εργασίας. Ως εκ τούτου εκτιμάται ότι μέχρι και την λήξη εφαρμογής του Προγράμματος θα δημιουργηθεί ακαθάριστο προϊόν, στις συγκεκριμένες περιοχές που θα προσδιορισθούν γι' αυτού του είδους τις δράσεις, μεγαλύτερο του κεφαλαίου που θα επενδυθεί σ' αυτές, ενώ αναμένεται η δημιουργία θέσεων απασχόλησης από την χρήση / λειτουργία των έργων. Οι κυρίαρχες όμως δευτερογενείς επιπτώσεις από τις δράσεις του άξονα αυτού σε μεσομακροπρόθεσμο διάστημα είναι η ανακοπή της ερήμωσης των περιοχών αυτών, η βελτίωση της πληθυσμιακής πυραμίδας και η άμβλυνση των ενδοπεριφερειακών και ενδονομαρχιακών ανισοτήτων στη Περιφέρεια.

4.3.2.1 Μέτρο 2.2.1: Οδοποιία σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές

Οι δράσεις του Μέτρου αναφέρονται στην βελτίωση ή / και στη αναγκαία επέκταση του ορεινού οδικού δικτύου της Περιφέρειας για την διασύνδεση των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών με τους κεντρικούς οδικούς άξονες. Επίσης ανάλογα έργα αναφέρονται στη διασύνδεση των ορεινών οικισμών μεταξύ τους, αλλά και στην σύνδεση των φυσικών και πολιτισμικών πόρων των ορεινών περιοχών με τα οικιστικά κέντρα, τόσο του ορεινού και ημιορεινού χώρου, όσο και με τα οικιστικά κέντρα των πεδινών περιοχών της Περιφέρειας.

Η βελτίωση των οδικών αξόνων της ορεινής ενδοχώρας και η διευκόλυνση της προσπελασιμότητας προς τις περιοχές αυτές αναμένεται να εξυπηρετήσει το σύνολο της παραγωγικής διαδικασίας στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές, με την εύκολη διάθεση των προϊόντων τους προς τα

καταναλωτικά κέντρα, την προσέλκυση τουριστών με τη δημιουργία ενός οδικού δικτύου που συνδέει του πολιτιστικούς και φυσικούς πόρους των περιοχών αυτών και την παράλληλη αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων.

Γενικός στόχος αυτών των διαδικασιών είναι η παραγωγική, λειτουργική και οργανωτική διασύνδεση των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της με τις υπόλοιπες περισσότερο ανεπτυγμένες περιοχές της Περιφέρειας.

Ο προϋπολογισμός του Μέτρου ανέρχεται στο 11% περίπου, του συνολικού προϋπολογισμού και της δημόσιας δαπάνης, του Άξονα Προτεραιότητας 2, ή στο 2,52% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος.

4.3.2.2 Μέτρο 2.2.2: Ανάδειξη και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς

Στο Μέτρο αυτό εντάσσονται δράσεις, οι οποίες αναδεικνύουν την πολιτιστική υποδομή της ορεινής και μειονεκτικής ενδοχώρας της Περιφέρειας, και αφορούν:

- Στην ανάδειξη και αξιοποίηση παραδοσιακών οικισμών και πολιτιστικών μνημείων (π.χ. ναοί, παραδοσιακά γεφύρια και λοιπά παραδοσιακά κτίσματα),
- Στην δημιουργία και λειτουργία λαογραφικών και λοιπών θεματικών μουσείων, καθώς και ενίσχυση λοιπών δράσεων διατήρησης πολιτισμικών στοιχείων των ορεινών περιοχών (π.χ. γλωσσικά, παραγωγικά, τεχνικά κ.λπ.),
- Σε οικιστικές αναπλάσεις οικισμών.

Ο βασικός στόχος του Μέτρου είναι η ανάδειξη και αξιοποίηση των πολιτιστικών στοιχείων των ορεινών και μειονεκτικών αγροτικών περιοχών με σκοπό την τουριστική αξιοποίηση των σπάνιων σε πολιτιστική αξία

πόρων των συγκεκριμένων περιοχών της Περιφέρειας, έτσι ώστε να αναπτυχθεί ένα νέο είδος τουρισμού, με μεγάλες τουριστικές περιόδους, προσελκύοντας υψηλού εισοδηματικού επιπέδου τουρίστες.

Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται τόσο στη προστασία και διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς οικισμών στο σύνολό τους ή μεμονωμένων κτιρίων ιδιαίτερου κάλλους, όσο και στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος χώρου προκειμένου να διατηρηθεί η κληρονομιά της υπαίθρου. Η οικονομική εκμετάλλευση του αρχιτεκτονικού και φυσικού περιβάλλοντος δεν αποτελεί αυτοσκοπό.

Ο ενδεικτικός προϋπολογισμός του Μέτρου αντιστοιχεί στο 3% περίπου της συνολικής δημόσιας δαπάνης, του Άξονα Προτεραιότητας 2, ή στο 1,12% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος.

4.3.2.3 Μέτρο 2.2.3: Ενίσχυση και βελτίωση των βασικών / τεχνικών και κοινωνικών υποδομών στην ορεινή και μειονεκτική ενδοχώρα

Στο Μέτρο αυτό εντάσσονται δράσεις ανάπτυξης και βελτίωσης των υποδομών στον ορεινό χώρο, οι οποίες αναλυτικότερα αφορούν σε μικρές παρεμβάσεις βελτίωσης και επέκτασης του υδρευτικού δικτύου ή / και του αποχετευτικού δικτύου των οικισμών στις συγκεκριμένες περιοχές.

Βασικός στόχος του Μέτρου είναι η επίτευξη της αναβάθμισης της ποιότητας ζωής των κατοίκων του ορεινού χώρου μέσω των οικιστικών παρεμβάσεων, της ορθολογικής αξιοποίησης και προστασίας των φυσικών πόρων της τοπικής οικονομίας, η προσέλκυση τουριστών, όπου σε συνδυασμό και με άλλες δράσεις του άξονα αναμένεται να δημιουργήσει συνθήκες ικανοποιητικής διαβίωσης των κατοίκων των ορεινών και ημιορεινών περιοχών, την παραμονή των νέας ηλικίας ατόμων και την αναστροφή των τάσεων συρρίκνωσης δημογραφικών και κοινωνικών φαινομένων στις περιοχές αυτές.

Ο προϋπολογισμός του Μέτρου εκτιμάται ότι θα αντιστοιχεί στο 6% περίπου της συνολικής δημόσιας δαπάνης, του Άξονα Προτεραιότητας 2, ή στο 1,75% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος.

4.3.2.4 Μέτρο 2.2.4: Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ανάπτυξης ειδικών μειονεκτικών αγροτικών περιοχών

Ένα σημαντικό μέρος των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της Περιφέρειας Πελοποννήσου παρουσιάζει έντονα προβλήματα αναπτυξιακής υστέρησης και δημογραφικής συρρίκνωσης. Για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων, την ανακοπή της φθίνουσας παραγωγικής και πληθυσμιακής / δημογραφικής εξέλιξης αυτών των περιοχών, απαιτείται ένα πλέγμα σύνθετων παρεμβάσεων σε όλους τους τομείς του κοινωνικού και παραγωγικού ιστού.

Σε αυτή την κατεύθυνση υλοποιούνται δράσεις οι οποίες αφορούν στη βελτίωση και ανάπτυξη κοινωνικών, καθώς και βασικών τεχνικών υποδομών μικρής κλίμακας με παράλληλη ενίσχυση ανάλογων παραγωγικών επενδύσεων στον πρωτογενή, δευτερογενή / μεταποιητικό / χειροτεχνικό αλλά και στον τουριστικό τομέα, ιδιαίτερα με την ανάπτυξη / ενίσχυση αγροτουριστικών δραστηριοτήτων. Οι δράσεις που υλοποιούνται στο πλαίσιο του Μέτρου και για τις οποίες γίνεται αναλυτική αναφορά σε επόμενη ενότητα, αντιστοιχούν σε παύλες του άρθρου 33 του Κ (ΕΚ) 1257/99.

Οι παρεμβάσεις που υλοποιούνται στο πλαίσιο του συγκεκριμένου Μέτρου έχουν ολοκληρωμένο χαρακτήρα, εξασφαλίζοντας μεγάλο βαθμό συνέργιας μεταξύ τους για την επίτευξη του μέγιστου αποτελέσματος, ως προς την αύξηση της απασχόλησης, την εξασφάλιση ικανοποιητικών εισοδημάτων και την βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων.

Οι περιοχές στις οποίες υλοποιούνται οι παρεμβάσεις που

προβλέπονται στο Μέτρο, έχουν επιλεγεί με συγκεκριμένα κριτήρια, τα οποία εγκρίθηκαν από την Επιτροπή Παρακολούθησης του ΠΕΠ Πελοποννήσου και αναφέρονται κυρίως στην δημογραφική συρρίκνωση, στη χαμηλή παραγωγική δραστηριότητα και στην γεωγραφική προβληματικότητα. Για τις περιοχές αυτές εκπονήθηκαν ειδικές μελέτες προκειμένου να εξειδικευθούν τα έργα / δράσεις και οι ωφελούμενοι απ' αυτές τις δράσεις. Οι πέντε περιοχές που επελέγησαν από την Περιφέρεια είναι διαφορετικές από εκείνες στις οποίες εφαρμόζονται αντίστοιχα προγράμματα στο πλαίσιο του Τομεακού Επιχειρησιακού Προγράμματος «Αγροτική Ανάπτυξη και Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου».

Κυρίαρχοι στόχοι των δράσεων του Μέτρου είναι η στήριξη των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της υπαίθρου με άλλα μέτρα συναφή με τις γεωργικές δραστηριότητες και τη μετατροπή τους / διαφοροποίηση αυτών, λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη να βασίζεται η αγροτική ανάπτυξη, κατά ένα μέρος, σε μη γεωργικές δραστηριότητες και υπηρεσίες, ώστε να αντιστραφεί η τάση προς την οικονομική και κοινωνική παρακμή και τη μείωση του πληθυσμού της υπαίθρου.

Βασικός στόχος του Μέτρου είναι η άμβλυνση των παραγωγικών, δημογραφικών προβλημάτων των μειονεκτικών περιοχών της Περιφέρειας με την ενίσχυση των βασικών και κοινωνικών υποδομών, την αξιοποίηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων και την επίτευξη πολυδραστηριότητας των κατοίκων της περιοχής για την αύξηση των εισοδημάτων τους, με απώτερο στόχο την παραμονή στις συγκεκριμένες περιοχές νέας ηλικίας κατοίκων για την ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων και την διατήρηση και ενίσχυση της συνεκτικότητας του κοινωνικού και παραγωγικού ιστού. Με την δημιουργία προϋποθέσεων εξάλειψης θυλάκων χαμηλής ανάπτυξης στον αγροτικό χώρο της Περιφέρειας επιδιώκεται η συμβολή του Μέτρου στην επίτευξη του στόχου του Άξονα για την Αειφόρο Ανάπτυξη της Υπαίθρου.

Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται τόσο στη προστασία και διατήρηση της

αρχιτεκτονικής κληρονομιάς οικισμών στο σύνολό τους ή μεμονωμένων κτιρίων ιδιαίτερου κάλλους όσο και στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος χώρου προκειμένου να διατηρηθεί η κληρονομιά της υπαίθρου, χωρίς ωστόσο η όποια οικονομική εκμετάλλευση του αρχιτεκτονικού και φυσικού περιβάλλοντος να αποτελεί αυτοσκοπό.

Σε συμπληρωματικότητα με τις δράσεις ανάπτυξης και υποστήριξης του ανθρώπινου δυναμικού αυτών των περιοχών που υλοποιούνται στα πλαίσια του Μέτρου 2.2.5, οι δράσεις του Μέτρου αναμένεται να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για την εξάλειψη των φαινομένων ύπαρξης θυλάκων χαμηλής ανάπτυξης στον αγροτικό χώρο της Περιφέρειας, συμβάλλοντας έτσι σημαντικά στην επίτευξη του στόχου του Άξονα για αειφόρο ανάπτυξη της υπαίθρου.

Ο προϋπολογισμός του Μέτρου σε δημόσια δαπάνη, συγχρηματοδοτούμενη από το ΕΓΤΠΕ, εκτιμάται περίπου στο 14% της δημόσιας δαπάνης του άξονα προτεραιότητας 2, ή στο 4% του Επιχειρησιακού Προγράμματος, ή στο 5,74% του συνολικού προϋπολογισμού του προγράμματος. Παράλληλα προβλέπεται και ποσοστό ιδιωτικής συμμετοχής για τις στοχευόμενες παραγωγικές επενδύσεις, σύμφωνα με τους όρους των άρθρων 7 και 28 του Καν. 1257/99 της ΕΕ, των κατευθυντηρίων γραμμών για τις κρατικές ενισχύσεις στον τομέα της Γεωργίας.

4.3.2.5 Μέτρο 2.2.5: Ανάπτυξη και υποστήριξη ανθρώπινου δυναμικού, στα πλαίσια των ολοκληρωμένων παρεμβάσεων

Για την επίτευξη της ολοκληρωμένης αναπτυξιακής παρέμβασης στις ειδικές ορεινές και μειονεκτικές αγροτικές περιοχές, στις οποίες εφαρμόζονται / υλοποιούνται δράσεις του προηγούμενου Μέτρου που συγχρηματοδοτούνται από το ΕΓΤΠΕ, στο παρόν Μέτρο προβλέπονται

ενέργειες ανάπτυξης και υποστήριξης του ανθρώπινου δυναμικού των περιοχών αυτών, οι οποίες συνδέονται και είναι συμπληρωματικές με τις δράσεις του προηγούμενου Μέτρου.

Οι ενέργειες ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού που περιλαμβάνονται σ' αυτό το Μέτρο αναφέρονται κυρίως στην παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης, στην κατάρτιση εργαζομένων υποαπασχολούμενων και ανέργων σε αντικείμενα που εξυπηρετούν, είτε την υλοποίηση, είτε την λειτουργικότητα των δράσεων που συγχρηματοδοτεί το ΕΓΤΠΕ στο πλαίσιο του Μέτρου 2.2.4, ενώ παράλληλα συμβάλλουν και στην προώθηση της απασχόλησης. Επιπρόσθετα όμως, υλοποιούνται δράσεις εξυπηρέτησης του γυναικείου πληθυσμού για την πρόσβασή του στην αγορά εργασίας και την προώθησή του στην απασχόληση.

Στόχος των δράσεων του Μέτρου είναι η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού των ειδικών ορεινών και μειονεκτικών περιοχών για την αύξηση της αποτελεσματικότητας των ολοκληρωμένων παρεμβάσεων, έτσι ώστε να επιτευχθεί το μέγιστο αποτέλεσμα και να ενισχυθεί η απασχόληση σ' αυτές τις περιοχές, εξασφαλίζοντας την ισότητα των ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Ο προϋπολογισμός του Μέτρου, εξ' ολοκλήρου δημόσια δαπάνη συγχρηματοδοτούμενη από το ΕΚΤ, εκτιμάται σε 3% περίπου της δημόσιας δαπάνης του Άξονα Προτεραιότητας 2, ή στο 0,63% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Επιχειρησιακού Προγράμματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ (ΟΠΑΑΧ).

Η υφιστάμενη κατάσταση στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, οδήγησε στην δημιουργία των πέντε αξόνων προτεραιότητας του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Στον «Άξονα Προτεραιότητας 2: Αειφόρος Ανάπτυξη της Υπαίθρου» του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος της Περιφέρειας Πελοποννήσου και ειδικότερα στον «Υποάξονα Προτεραιότητας 2.2: Ανάπτυξη της Ορεινής και Μειονεκτικής Ενδοχώρας» και στο «Μέτρο 2.2.4: Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις Ανάπτυξης ειδικών μειονεκτικών αγροτικών περιοχών» επιδιώκεται όπως αναφέρθηκε στην αντίστοιχη ενότητα, η άμβλυση των παραγωγικών, δημογραφικών προβλημάτων επιλεγμένων ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της υπαίθρου της Περιφέρειας.

Βασικός στόχος του Μέτρου, όπως αναφέρθηκε, είναι η άμβλυση των παραγωγικών, δημογραφικών προβλημάτων των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της Περιφέρειας.

Στο ίδιο πλαίσιο αναφοράς από το Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006», επελέγησαν με συγκεκριμένα κριτήρια πέντε περιοχές παρέμβασης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, των οποίων οι δράσεις ολοκληρωμένης αγροτικής θα χρηματοδοτηθούν από το συγκεκριμένο τομεακό Ε.Π. του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

Για το ΠΕΠ Πελοποννήσου, επελέγησαν, με βάση ειδικά κριτήρια ύστερα από εκπόνηση ειδικής εμπειρογνωμοσύνης, πέντε (5) περιοχές παρέμβασης – διαφορετικές από εκείνες οι οποίες επελέγησαν για την εφαρμογή αντιστοιχών προγραμμάτων στο πλαίσιο του αντίστοιχου Επιχειρησιακού Προγράμματος του Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης και

Τροφίμων – για υλοποίηση δράσεων συναφών με εκείνες που προβλέπονται στο άρθρο 33 του Κανονισμού 1257/99 της Ε.Ε., όπως εκάστοτε ισχύει.

5.1 Κριτήρια επιλογής περιοχών παρέμβασης

Όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη ενότητα, επελέγησαν για το ΠΕΠ Πελοποννήσου, ύστερα από εκπόνηση ειδικής εμπειρογνωμοσύνης, η οποία ολοκληρώθηκε τον Φεβρουάριο του 2002, για λογαριασμό της Περιφέρειας Πελοποννήσου, πέντε (5) περιοχές παρέμβασης για υλοποίηση προγραμμάτων ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης, συναφών με εκείνες που προβλέπονται στο άρθρο 33 του Κανονισμού 1257/99 της Ε.Ε.

Οι βασικές κατηγορίες των γενικών κριτηρίων της μελέτης – εμπειρογνωμοσύνης για τον εντοπισμό των κατάλληλων ορεινών – μειονεκτικών περιοχών / ζωνών της Περιφέρειας Πελοποννήσου στις οποίες υλοποιούνται δράσεις ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης είναι οι εξής:

1. Αναπτυξιακά κριτήρια
 - α. Ως προς την αναπτυξιακή τους υστέρηση
 - β. Ως προς την προοπτική ανάπτυξη τους
2. Πληθυσμιακά κριτήρια

Πληθυσμιακή αποδυνάμωση
3. Κριτήρια αειφορίας

Ανάγκες περιβαλλοντικής προστασίας και αναβάθμισης
4. Συμμετογή του αγροτικού τομέα στον κοινωνικό-οικονομικό ιστό
5. Συνεκτικότητα της ζώνης / περιοχής
6. Ύπαρξη κέντρου ανάπτυξης
7. Βαθμός οργάνωσης των τοπικών δυνάμεων της περιοχής

Ακολούθησε η εξειδίκευση των παραπάνω κριτηρίων (μεταβολή απασχόλησης, επίπεδο και μεταβολή ρυθμού ανεργίας, ύπαρξη φυσικών και πολιτιστικών πόρων, δημιουργούμενες υποδομές, ρυθμός μεταβολής πληθυσμού, δείκτης γήρανσης, δείκτης νεανικότητας, μεταβολή υδάτινου δυναμικού, καταστροφή ή υποβάθμιση δασών και λοιπών φυσικών πόρων,

μεταβολή απασχόλησης στον αγροτικό τομέα, μεταβολή ακαθάριστης αξίας πρωτογενούς παραγωγής και γεωργικού εισοδήματος, ομογένεια πληθυσμιακής διάρθρωσης, αριθμός πρωτοβάθμιων και δευτεροβάθμιων αγροτικών συνεταιρισμών, αναπτυξιακές εταιρείες, κλπ), η μετάφραση αυτών σε επιχειρησιακούς δείκτες και ο έλεγχος διαθεσιμότητας στοιχείων για κάθε επιμέρους κριτήριο.

Η επεξεργασία των στοιχείων έγινε με βασικές στατιστικές μεθόδους και χαρτογραφική απεικόνιση βασικών δεικτών.

Η μεθοδολογική πορεία που χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να προσδιοριστούν τα όρια των περιοχών παρέμβασης ακολούθησε τα εξής βήματα:

1. Ιεράρχηση των δήμων / ενοτήτων ανά κριτήριο.
2. Εντοπισμός δήμων / ενοτήτων με πολλαπλά προβλήματα.
3. Αποκλεισμός δήμων ήδη ενταγμένων σε περιοχή ολοκληρωμένου προγράμματος ανάπτυξης.
4. Χωρική ομαδοποίηση προβληματικών δήμων / ενοτήτων σε περιοχές.
5. Τελική οριοθέτηση προβληματικών περιοχών.

5.2 Περιοχές παρέμβασης

Οι περιοχές παρέμβασης για το ΠΕΠ Πελοποννήσου, όπως καταρχάς προσδιορίστηκαν από την παραπάνω μελέτη – εμπειρογνωμοσύνη και έλαβαν στην συνέχεια την τελική μορφή τους και εγκρίθηκαν στη συνέχεια από την Επιτροπή παρακολούθησης του ΠΕΠ Πελοποννήσου είναι οι ακόλουθες:

1. Περιοχή Αλαγονίας. Περιλαμβάνει τους Δήμους Βαλτετσίου, Φαλαισίας, Θουρίας, Αρφαρών και Καλαμάτας.
2. Περιοχή Ορεινής Αργολίδας – Κορινθίας. Περιλαμβάνει τους Δήμους Τενέας, Σολυγείας, Σαρωνικού (δ.δ. Καταλακίου, Αθικίων, Γαλατακίου και Αγίου Ιωάννη), Επιδαύρου, Ασκληπιείου, Μυκηναίων (δ.δ. Προσύμνας και

Λιμνών) και Μιδέας (δ.δ.Αραχναίου και Μιδέας).

3. Περιοχή Μάνης. Περιλαμβάνει τους Δήμους Ανατολικής Μάνης, Γυθείου (εκτός της πόλης του Γυθείου) και Οιτύλου.
4. Περιοχή Νέδας. Περιλαμβάνει τους Δήμους Αετού, Ανδανίας, Αυλώνος, Αριστομένους, Βουφράδων, Δωρίου, Εΐρας, Ιθώμης, Παπαφλέσσα, και τις κοινότητες Τρικόρφου και Τριτύλας.
5. Περιοχή Πάρνωνα. Περιλαμβάνει τους Δήμους Βόρειας Κυνουρίας, Γεροθρών, Θεραπνών, Νιάτων, Ζάρακα, Οινούντος και την κοινότητα Καρυών.

Ο συνολικός πληθυσμός των περιοχών αυτών, σύμφωνα με την απογραφή ΕΣΥΕ 2001, ανέρχεται σε 99.142 κατοίκους, η δε συνολική τους έκταση σε 5.056,20 τετραγωνικά χιλιόμετρα (Πίνακας 2.3.).

Οι αντίστοιχες περιοχές εφαρμογής ΟΠΑΑΧ του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, όπως αυτές προσδιορίστηκαν για την (γεωγραφική, όχι διοικητική) Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι οι παρακάτω:

1. Περιοχή Ορεινής Κορινθίας. Περιλαμβάνει τους Δήμους Φενεού, Στυμφαλίας και Ξυλοκάστρου.
2. Περιοχή Δυτικής Γορτυνίας. Περιλαμβάνει τους Δήμους Κλείτορος, Τροπαίων και Κοντοβάζαινας, Ηραιάς και Λαγκαδίων.
3. Περιοχή Νοτιοανατολικής Αρκαδίας. Περιλαμβάνει τους Δήμους Λεωνιδίου, Τυρού και την κοινότητα Κοσμά.
4. Περιοχή Βορειοανατολικού Ταΰγétου. Περιλαμβάνει τους Δήμους Φάριδος, Σμήνους, Πελλάνα, Μυστρά, Λεύκτρων και Αβίας.
5. Περιοχή Τροιζηνίας. Περιλαμβάνει τους Δήμους Κρανιδίου, Ερμιονίδος.

Οι επιχορηγούμενες δράσεις χωροθετούνται στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές (δ.δ.) των ανωτέρω περιοχών. Σε περίπτωση που χωροθετούνται σε περιοχές ολοκληρωμένων προγραμμάτων ανάπτυξης αγροτικού χώρου που δεν χαρακτηρίζονται ορεινές ή μειονεκτικές, θα πρέπει να τεκμηριώνεται πλήρως η συμβολή τους στην ανάπτυξη των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών του συγκεκριμένου προγράμματος ΟΠΑΑΧ.

Η τελική οριοθέτηση των περιοχών οι οποίες επελέγησαν προκειμένου να υλοποιηθούν δράσεις ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης από το ΠΕΠ Πελοποννήσου παρουσιάζεται αναλυτικά στον Πίνακα 2.3: Περιοχές εφαρμογής ΟΠΑΑΧ ΠΕΠ Πελοποννήσου, στους δε χάρτες 1.2 έως 1.6 απεικονίζονται οι περιοχές αυτές. Στον χάρτη 1.1: Γενικός Χάρτης Περιφέρειας Πελοποννήσου, απεικονίζονται συνολικά οι περιοχές εφαρμογής δράσεων ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης τόσο των περιοχών εφαρμογής του ΠΕΠ Πελοποννήσου, όσο και των αντίστοιχων περιοχών εφαρμογής ΟΠΑΑΧ του επιχειρησιακού προγράμματος του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

5.3 Δράσεις

Οι δράσεις οι οποίες προβλέπονται να υλοποιηθούν αντιστοιχούν σε παύλες του άρθρου 33 του Κανονισμού 1257/99 της Ε.Ε., ο οποίος παρουσιάστηκε διεξοδικά στο Α' μέρος της παρούσας εργασίας, και εξειδικεύονται στις παρακάτω δράσεις του Μέτρου 2.2.4 του ΠΕΠ Πελοποννήσου (όπως περιγράφονται στον Οδηγό Εφαρμογής του Μέτρου) είναι:

- Δράση 2.2.4.1. Μικρά έργα εγγείων βελτιώσεων που σχετίζονται με αντιπλημμυρική προστασία και την προστασία του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος. Η δράση αφορά μόνο σε δημόσιες επενδύσεις σε έργα υποδομής.
- Δράση 2.2.4.2. Υποστήριξη των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε

θέματα τεχνικής, οικονομικής και χρηματοδοτικής διαχείρισης.

Η δράση αφορά σε ιδιωτικές επενδύσεις.

- Δράση 2.2.4.3. Ενίσχυση της εμπορίας γεωργικών προϊόντων ποιότητας. Η δράση αφορά σε ιδιωτικές επενδύσεις και αναφέρεται σε ενισχύσεις συμβουλευτικών υπηρεσιών για την υποστήριξη της εμπορίας γεωργικών προϊόντων ποιότητας, καθιέρωση συστημάτων διασφάλισης ποιότητας (HACCP, ISO, AGRO κ.α), κατάρτιση προσωπικού για την εφαρμογή των συστημάτων διασφάλισης ποιότητας, προώθηση προϊόντων ποιότητας.
- Δράση 2.2.4.4. Ενίσχυση βασικών υπηρεσιών για την αγροτική οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό. Η δράση αφορά σε δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις και αναφέρεται σε ενίσχυση τοπικών εκδηλώσεων που σχετίζονται με τη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε περιοχής, καθώς και με τη γεωργική παραγωγή και τα τοπικά προϊόντα (Υποδράση 2.2.4.4.1.) ή σε πιλοτικά έργα επίδειξης για τη διάδοση νέων τεχνικών (Υποδράση 2.2.4.4.2.).
- Δράση 2.2.4.5. Ανακαίνιση και ανάπτυξη χώρων προστασίας και διατήρηση της αγροτικής κληρονομιάς. Η δράση αφορά σε δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις και αναφέρεται σε ανάπλαση οικισμών μέσω αποκατάστασης εξωτερικών όψεων κτιρίων ή αποκατάσταση κτιρίων για κοινωφελή χρήση (Υποδράση 2.2.4.5.1.), καθώς και σε προστασία και ανάδειξη αξιόλογων αρχιτεκτονικών στοιχείων της αγροτικής υπαίθρου μέσω αποκατάστασης κτισμάτων στα οποία υπήρχε ή υπάρχει παραγωγική δραστηριότητα (Υποδράση 2.2.4.5.2.).
- Δράση 2.2.4.6. Δράσεις διαφοροποίησης της γεωργικής δραστηριότητας και δράσεις που δε σχετίζονται με τη γεωργία, εντός της γεωργικής εκμετάλλευσης. Η δράση αφορά σε

ιδιωτικές επενδύσεις από γεωργούς κατά κύρια ή μερική απασχόληση και αναφέρεται σε ενίσχυση τουριστικών δραστηριοτήτων (Υποδράση 2.2.4.6.1.) και σε ενίσχυση βιοτεχνικών δραστηριοτήτων (Υποδράση 2.2.4.6.2.) .

- Δράση 2.2.4.7. Μικρά έργα ορθολογικής διαχείρισης υδάτινων πόρων της γεωργίας. Η δράση αφορά δημόσιες επενδύσεις σε έργα υποδομής.
- Δράση 2.2.4.8. Έργα ανάπτυξης και βελτίωσης της υποδομής που σχετίζεται με την ανάπτυξη της γεωργίας. Η δράση αφορά σε δημόσια έργα.
- Δράση 2.2.4.9. Ενθάρρυνση τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων. Η δράση αφορά σε ιδιωτικές επενδύσεις και αναφέρεται σε ενίσχυση τουριστικών δραστηριοτήτων (Υποδράση 2.2.4.9.1.), ενίσχυση βιοτεχνικών και οικοτεχνικών δραστηριοτήτων (Υποδράση 2.2.4.9.2.), προβολή συγκριτικών πλεονεκτημάτων των περιοχών παρέμβασης (Υποδράση 2.2.4.9.3.).
- Δράση 2.2.4.10. Δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη γεωργία, τη δασοκομία, τη διατήρηση του τοπίου και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ζώων. Η δράση αφορά σε δημόσιες επενδύσεις.
- Δράση 2.2.4.11. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Η δράση αφορά σε ιδιωτικές επενδύσεις.
- Δράση 2.2.4.12. Επενδύσεις για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων πρώτης μεταποίησης. Η δράση αφορά σε ιδιωτικές επενδύσεις.

Όπως προκύπτει από τα ανωτέρω οι δράσεις 2.2.4.1, 2.2.4.7 & 2.2.4.8 αφορούν σε δημόσιες επενδύσεις (δημόσια ΟΠΑΑΧ), όπου

τελικοί δικαιούχοι¹⁶ είναι οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) της Περιφέρειας Πελοποννήσου που εντάσσονται στα ΟΠΑΑΧ. Οι δράσεις 2.2.4.2, 2.2.4.3, 2.2.4.6, 2.2.4.9, 2.2.4.11 & 2.2.4.12 αφορούν σε ιδιωτικές επενδύσεις (ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ), όπου τελικός δικαιούχος είναι η Διεύθυνση Γεωργικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Οι δράσεις 2.2.4.4 & 2.2.4.5 αφορούν σε δημόσιες και σε ιδιωτικές επενδύσεις, οπότε ανάλογα με το χαρακτήρα τους καθορίζεται ο τελικός δικαιούχος και αναφερόμαστε σε δημόσια ή ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ αντίστοιχα. Η δράση 2.2.4.10 αφορά επενδύσεις από τις Διευθύνσεις Δασών / Δασαρχεία.

Προθεσμία υλοποίηση των εγκεκριμένων επενδυτικών σχεδίων ορίστηκε αρχικά η 31-12-2008, με πρόσφατη όμως διάταξη προθεσμία αποπληρωμής αυτών ορίστηκε η 31-12-2009.

5.4 Δικαιούχοι – Ύψος ενίσχυσης – Υποχρεώσεις

Οι δικαιούχοι του καθεστώτος ενίσχυσης του Μέτρου 2.2.4 του ΠΕΠ Πελοποννήσου, καθώς και το ύψος ενίσχυσης ανά κατηγορία δράσης έχουν ως εξής:

- ❖ Για την Δράση 2.2.4.1 «Μικρά έργα εγγείων βελτιώσεων που σχετίζονται με αντιπλημμυρική προστασία και την προστασία του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος» τελικοί δικαιούχοι είναι οι ΟΤΑ των περιοχών εφαρμογής ΟΠΑΑΧ.
- ❖ Για την Δράση 2.2.4.2 «Δημιουργία υπηρεσιών διαχείρισης εκμεταλλεύσεων», δικαιούχοι είναι αρχηγοί γεωργικών εκμεταλλεύσεων, το δε ύψος της ενίσχυσης είναι 70 % και δεν

¹⁶ Τελικός δικαιούχος, σύμφωνα με τον Κανονισμό 1260/99 της ΕΕ, είναι οι φορείς και οι επιχειρήσεις του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα που είναι αρμόδιες για την εκτέλεση των πράξεων. Στην περίπτωση καθεστώτων ενίσχυσης κατά την έννοια του άρθρου 87 της Συνθήκης και στην περίπτωση χορήγησης ενισχύσεων από φορείς που έχουν οριστεί από τα κράτη μέλη, οι τελικοί δικαιούχοι είναι οι φορείς που χορηγούν τις ενισχύσεις. Είναι έννοια ταυτόσημη με τον Φορέα Υλοποίησης έργου που χρησιμοποιείται παλαιότερα.

μπορεί να υπερβαίνει τις 100.000 € ανά τριετία.

- ❖ Για την Δράση 2.2.4.3 «Εμπορία γεωργικών προϊόντων ποιότητας», δικαιούχοι είναι φυσικά πρόσωπα και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, το δε ύψος της ενίσχυσης είναι 70 % και δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 100.000 € ανά τριετία.
- ❖ Για την Δράση 2.2.4.4 «Βασικές υπηρεσίες για την αγροτική οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό», δικαιούχοι είναι φυσικά πρόσωπα, νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, Πολιτιστικοί Σύλλογοι και φορείς και Ο.Τ.Α. και επιχειρήσεις των Ο.Τ.Α., το δε ύψος της ενίσχυσης είναι 70 % και δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 100.000 € ανά τριετία.
- ❖ Για την Δράση 2.2.4.5 «Ανακαίνιση και ανάπτυξη χωριών – Προστασία και διατήρηση της αγροτικής κληρονομιάς», δικαιούχοι είναι φυσικά πρόσωπα, νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και Ο.Τ.Α. και επιχειρήσεις των Ο.Τ.Α., το δε ύψος της ενίσχυσης ανέρχεται σε 75 % (μπορεί να ανέλθει σε 100%) του συνολικού επιλέξιμου κόστους.
- ❖ Για την Δράση 2.2.4.6 «Διαφοροποίηση γεωργικών και συναφών προς τη γεωργία δραστηριοτήτων, για τη δημιουργία πολλαπλών δραστηριοτήτων ή εναλλακτικών εισοδημάτων», δικαιούχοι του καθεστώτος ενίσχυσης είναι φυσικά πρόσωπα κατά κύρια ή μερική απασχόληση γεωργοί (σύμφωνα με τα οριζόμενα στην ΚΥΑ 451/2001), το δε ύψος ενίσχυσης ανέρχεται σε 60% του συνολικού επιλέξιμου κόστους, το οποίο δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 440.000 €.
- ❖ Για την Δράση 2.2.4.7 «Μικρά έργα ορθολογικής διαχείρισης υδάτινων πόρων της γεωργίας» τελικοί δικαιούχοι είναι οι ΟΤΑ των περιοχών εφαρμογής ΟΠΑΑΧ.
- ❖ Για την Δράση 2.2.4.8 «Έργα ανάπτυξης και βελτίωσης της υποδομής που σχετίζεται με την ανάπτυξη της γεωργίας» τελικοί

δικαιούχοι είναι οι ΟΤΑ των περιοχών εφαρμογής ΟΠΑΑΧ.

- ❖ Για την Δράση 2.2.4.9 «Ενθάρρυνση τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων», δικαιούχοι του καθεστώτος ενίσχυσης είναι φυσικά πρόσωπα που δεν έχουν την ιδιότητα του γεωργού, νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, Ο.Τ.Α. και επιχειρήσεις των Ο.Τ.Α. για συγκεκριμένες κατηγορίες πράξεων, Πολιτιστικοί φορείς και νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, το δε ύψος ενίσχυσης ανέρχεται σε 60% του συνολικού επιλέξιμου κόστους, το οποίο δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 440.000 €.
- ❖ Για την Δράση 2.2.4.10 «Δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη γεωργία, τη δασοκομία, τη διατήρηση του τοπίου και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ζώων» δικαιούχοι είναι οι Διευθύνσεις Δασών / Δασαρχεία.
- ❖ Για την Δράση 2.2.4.12 «Επενδύσεις για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων πρώτης μεταποίησης», δικαιούχοι του καθεστώτος ενίσχυσης είναι φυσικά ή νομικά πρόσωπα, εκτός των επιχειρήσεων που λειτουργούν υπό μορφή της κοινωνίας, της εταιρείας αστικού δικαίου και κοινοπραξίας, το δε ύψος ενίσχυσης ανέρχεται σε 50% του συνολικού επιλέξιμου κόστους, το οποίο δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 440.000 €.

Οι βασικές υποχρεώσεις που απορρέουν, σύμφωνα με τον οδηγό εφαρμογής του προγράμματος, για τους επενδυτές των ιδιωτικών ΟΠΑΑΧ είναι:

- Υποβολή κατ' ανώτατο όριο ενός επενδυτικού σχεδίου σε κάθε κύκλο προκήρυξης.
- Δήλωση αληθών και ακριβών στοιχείων για το επενδυτικό σχέδιο.
- Εκτέλεση του επενδυτικού σχεδίου σύμφωνα με τους όρους της απόφασης υπαγωγής.
- Ενημέρωση και συνεργασία με τη Δομή Στήριξης κατά την υλοποίηση

του επενδυτικού σχεδίου και τήρηση των υποχρεώσεων δημοσιότητας, όπως προβλέπεται στον Κανονισμό Ε.Ε. 1159/2000.

- Αποδοχή κάθε μορφής ελέγχου από τα αρμόδια εντεταλμένα όργανα του κράτους και της Ε.Ε.
- Δέσμευση του δικαιούχου της ενίσχυσης σχετικά με την μη μετεγκατάσταση σε άλλη Περιφέρεια ή άλλη γεωγραφική ενότητα εκτός Περιφέρειας Πελοποννήσου.
- Δέσμευση σχετικά με την μη μεταβολή της χρήσης της ενισχυόμενης επένδυσης ή την μεταβίβαση παγίων περιουσιακών στοιχείων, πριν τη συμπλήρωση πενταετίας από την ολοκλήρωση (οριστική παραλαβή από την αρμόδια επιτροπή) της επένδυσης.
- Δημιουργία και διατήρηση για ένα έτος (από την ολοκλήρωση) των θέσεων εργασίας που προβλέπονται στην απόφαση υπαγωγής.

5.5 Ο ρόλος της Δομής Στήριξης

Για την υλοποίηση των δράσεων των σχεδίων δράσης ανά περιοχή, έχουν δημιουργηθεί οι Δομές Στήριξης από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων. Σύμφωνα με τις 584/2002 & 585/2002 ΚΥΑ προβλέπεται ο θεσμικός ρόλος των Δομών Στήριξης, για την παροχή βασικών υπηρεσιών στον αγροτικό πληθυσμό, για την υλοποίηση των Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου των Περιφερειών της χώρας στα πλαίσια των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων.

Με την από 22-1-2003 Σύμβαση μεταξύ του Υπουργείου Γεωργίας (Αναθέτουσα αρχή) και της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρίας με την επωνυμία «ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ – ΚΕΝΤΡΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ» (Ανάδοχος), η ανάδοχος αναλαμβάνει να παρέχει τις υπηρεσίες της ως Δομή Στήριξης για τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (ΟΠΑΑΧ) του Ε.Π. «Α.Α.-Α.Υ. 2000-2006» του Υπουργείου Γεωργίας και των αντίστοιχων του περιφερειακού προγράμματος που υλοποιούνται στην

Περιφέρεια Πελοποννήσου.

Διατηρώντας το κεντρικό γραφείο της στην Τρίπολη, η Δομή Στήριξης είναι υπεύθυνη για την λειτουργία δικτύου στους νομούς Αρκαδίας, Κορινθίας, Αργολίδας, Μεσσηνίας και Λακωνίας. Τα μέλη του δικτύου αυτού είναι:

- ❖ Αναπτυξιακή Πάρωνα Αναπτυξιακή ΑΕ ΟΤΑ, με έδρα το Άστρος Κυνουρίας
- ❖ Αναπτυξιακή Βορείου Πελοποννήσου ΑΕ, με έδρα το Λεβίδι Αρκαδίας
- ❖ Αναπτυξιακή Κορινθιακή ΑΕ, με έδρα την Κόρινθο
- ❖ Αναπτυξιακή Αργολίδας Αναπτυξιακή ΑΕ ΟΤΑ, με έδρα το Ναύπλιο
- ❖ Αναπτυξιακή Μεσσηνίας Αναπτυξιακή ΑΕ ΟΤΑ, με έδρα την Καλαμάτα
- ❖ Πάρωνα – Ταυγέτου Αναπτυξιακή ΑΕ ΟΤΑ, με έδρα τη Σπάρτη

Οι αποδέκτες της παροχής υπηρεσιών της Δομής Στήριξης είναι:

α) οι κάτοικοι των αγροτικών περιοχών των γεωγραφικών ενοτήτων της Περιφέρειας Πελοποννήσου όπου υλοποιούνται ΟΠΑΑΧ, ως δυνητικοί τελικοί αποδέκτες των προγραμμάτων αυτών και

β) τα φυσικά και νομικά πρόσωπα που τελικά εγκρίνονται και επιχορηγούνται για την υλοποίηση έργων στο πλαίσιο των ΟΠΑΑΧ της Περιφέρειας (τελικοί αποδέκτες).

Οι προσφερόμενες υπηρεσίες, οι οποίες παρέχονται στους αποδέκτες χωρίς καμία επιβάρυνση, αφορούν:

σε επίπεδο δυνητικών τελικών αποδεκτών:

- ❖ ευαισθητοποίηση για τα οφέλη, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο
- ❖ δημοσίευση των προσκλήσεων εκδήλωσης ενδιαφέροντος

- για υποβολή φακέλων υποψηφιότητας
- ❖ πληροφόρηση σχετικά με τις προϋποθέσεις και τους όρους συμμετοχής στα ΟΠΑΑΧ, καθώς και τις υποχρεώσεις που προκύπτουν για τους δικαιούχους των επιχορηγήσεων
 - ❖ διάθεση των φακέλων υποψηφιότητας και των οδηγιών εφαρμογής
 - ❖ παροχή διευκρινήσεων και συμβουλών προς τους ενδιαφερόμενους για τη συμπλήρωση του φακέλου υποψηφιότητας
 - ❖ υποδοχή και συγκέντρωση των φακέλων υποψηφιότητας των ενδιαφερομένων και έλεγχος πληρότητας των απαιτούμενων δικαιολογητικών
 - ❖ δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης των υποψηφίων
 - ❖ ενημέρωση των συμμετεχόντων σχετικά με την έγκριση ή την απόρριψη της πρότασης τους
 - ❖ μέγιστη διάχυση πληροφοριών που αφορούν τα ΟΠΑΑΧ καθ' όλη τη διάρκεια υλοποίησης των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων

σε επίπεδο φυσικών και νομικών προσώπων που εγκρίνονται για επιχορήγηση (τελικοί αποδέκτες):

- ❖ παροχή διευκρινήσεων και συμβουλών σχετικά με τη σύμβαση που καταρτίζεται για την υλοποίηση του επιχορηγούμενου έργου
- ❖ ενημέρωση, παροχή διευκρινήσεων και συμβουλών σχετικά με τις διαδικασίες, την επιχορήγηση και τις προϋποθέσεις για την είσπραξη της
- ❖ τεχνική υποστήριξη του τελικού αποδέκτη στη διατύπωση αιτημάτων που αφορούν την υλοποίηση του

επιχορηγούμενου έργου

- ❖ υποδοχή και καταρχήν έλεγχο των δικαιολογητικών των τελικών αποδεκτών για την καταβολή σε αυτούς της επιχορήγησης και αποστολή αυτών στην αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου ή της Περιφέρειας για τον τελικό έλεγχο και την έκδοση απόφασης καταβολής της ενίσχυσης

σε επίπεδο αξιολόγησης των προτάσεων :

- ❖ παροχή τεχνικής και γραμματειακής υποστήριξης με τη μορφή εισηγήσεων στις Γνωμοδοτικές Επιτροπές Επενδυτικών Σχεδίων των Τελικών Δικαιούχων
- ❖ ενημέρωση των συμμετεχόντων των οποίων οι προτάσεις εγκρίνονται από την αρμόδια επιτροπή προκειμένου αυτοί να υποβάλλουν δήλωση αποδοχής και προβούν στην προσαρμογή των επενδυτικών σχεδίων σύμφωνα με τα πρακτικά της Γνωμοδοτικής Επιτροπής
- ❖ ενημέρωση των συμμετεχόντων των οποίων οι προτάσεις απορρίφθηκαν σχετικά με τους λόγους απόρριψης της πρότασης τους
- ❖ δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης

σε επίπεδο παρακολούθησης της πορείας υλοποίησης των έργων:

- ❖ παρακολουθεί και ενημερώνει συνεχώς ειδικό λογισμικό συμβατό με το Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, το οποίο θα διαθέσει στους τελικούς δικαιούχους
- ❖ εισηγείται στους τελικούς δικαιούχους σχετικά με αιτήματα των τελικών αποδεκτών για τροποποιήσεις των επιχορηγούμενων έργων
- ❖ παρακολουθεί επιτόπια την πορεία υλοποίησης των

επιχορηγούμενων έργων, επεξεργάζεται και υποδεικνύει λύσεις όπου ο δικαιούχος αντιμετωπίζει δυσκολίες

- ❖ υποστηρίζει τους Τελικούς Δικαιούχους στη σύνταξη των δελτίων παρακολούθησης δαπανών (ΟΠΣ)
- ❖ παρέχει κάθε πληροφορία και στοιχείο που διαθέτει κατά το στάδιο παραλαβής του έργου

Η στελέχωση της Δομής Στήριξης, τόσο στην κεντρική της μονάδα όσο και στο δίκτυο της (αντένες) πρέπει να είναι επαρκής σε διοικητικό και επιστημονικό προσωπικό.

Η παρακολούθηση των υπηρεσιών της Δομής Στήριξης καθώς και η αξιολόγηση των υπηρεσιών της πραγματοποιείται από τις αρμόδιες υπηρεσίες της Αναθέτουσας Αρχής και τα εν γένει εντεταλμένα όργανα της χώρας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

5.6 Υλοποίηση προγραμμάτων

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Πίνακα 2.2 (Οικονομικά στοιχεία ΠΕΠ Πελοποννήσου 2000-2006) και με δεδομένο ότι τελική ημερομηνία οριστικής υλοποίησης του ΠΕΠ είναι η 31-12-2009, στις 31-12-2008 το ποσοστό υλοποίησης συνολικά για το ΠΕΠ Πελοποννήσου ήταν 92%. Ειδικά για τον Άξονα Προτεραιότητας 2 (Αειφόρος ανάπτυξη της υπαίθρου) ήταν 89%. Το ποσοστό υλοποίησης του Π/Υ του Μέτρου 2.2.4 ανέρχεται κατά την ίδια χρονική περίοδο στο ποσοστό του 59%. Η υλοποίηση αφορά συνολικά την πραγματοποίηση και παραλαβή των επενδύσεων, χορήγηση της προβλεπόμενης ενίσχυσης, καθώς και ενημέρωση του ολοκληρωμένου πληροφοριακού συστήματος (ΟΠΣ) μέσα από το οποίο γίνεται η παρακολούθηση και ο έλεγχος των στοιχείων του προγράμματος.

Προκειμένου να εξαχθούν πιο αναλυτικά συμπεράσματα θα παρακολουθήσουμε ξεχωριστά την πορεία υλοποίησης των δημοσίων και

των ιδιωτικών ΟΠΑΑΧ. Αυτό γίνεται για τους παρακάτω λόγους:

- εκτός από τις δράσεις 2.2.4.4 & 2.2.4.5 οι οποίες αφορούν και σε δημόσιες και σε ιδιωτικές επενδύσεις, είναι διακριτός ο φορέας υλοποίησης των υπολοίπων δράσεων.
- αποτελεί αντικείμενο έρευνας το άμεσο της συμμετοχής και του ρόλου του ιδιωτικού επενδυτικού ενδιαφέροντος, τόσο για την εκτέλεση του προγράμματος, όσο και για την εξαγωγή γενικότερων συμπερασμάτων ως προς τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση του.
- αξιολόγηση του ρόλου της Δομής Στήριξης (ΔΟΜΗ – ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ) για την πορεία του προγράμματος των ιδιωτικών ΟΠΑΑΧ.

5.6.1 Δημόσια ΟΠΑΑΧ

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα οι δημόσιες επενδύσεις που αφορούν τις δράσεις 2.2.4.1, 2.2.4.4, 2.2.4.5, 2.2.4.7, 2.2.4.8 & 2.2.4.10, στις οποίες τελικοί δικαιούχοι είναι οι ΟΤΑ της Περιφέρειας Πελοποννήσου και οι Διευθύνσεις Δασών (για τη δράση 2.2.4.10), αναφέρονται ως δημόσια ΟΠΑΑΧ.

Στα πλαίσια του ΠΕΠ Πελοποννήσου 2000-2006 αποφασίστηκαν και ανακοινώθηκαν δύο προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος από την ΕΥΔ. Οι ενδεικτικοί προϋπολογισμοί των προσκλήσεων και οι προϋπολογισμοί των εγκεκριμένων σχεδίων ανά δράση παρουσιάζονται στον Πίνακα 2.4, στα δε γραφήματα 3.3 έως 3.9 απεικονίζονται τα εγκεκριμένα σχέδια ανά δράση, καθώς και οι ποσοστιαίες κατανομές αυτών ανά περιοχή εφαρμογής ΟΠΑΑΧ. Το συνολικό ποσό των ενδεικτικών προϋπολογισμών των προσκλήσεων ανέρχεται στο ποσό των 15.980.000 €, ενώ το συνολικό ποσό των εγκεκριμένων επενδυτικών σχεδίων ανέρχεται στο ποσό των 8.794.461 €. Η σχετικά μικρή ανταπόκριση οφείλεται αφενός

μεν στο χαμηλό ενδιαφέρον που έδειξαν κάποιοι ΟΤΑ των περιοχών εφαρμογής ΟΠΑΑΧ για το πρόγραμμα, αφετέρου δε η έλλειψη της απαραίτητης τεχνογνωσίας. Η απουσία Δομής Στήριξης μπορεί να θεωρηθεί βασική δομική αδυναμία στη λειτουργία του προγράμματος, αν παρατηρήσουμε τα αντίστοιχα μεγέθη στα ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ.

Ο προϋπολογισμός του συνόλου των εγκεκριμένων σχεδίων των δημοσίων ΟΠΑΑΧ ανέρχεται σε 8.794.461 €, η δε υλοποίηση τους μέχρι 31-12-2008 κάλυπτε το ποσό των 7.644.532 €. Το ποσοστό αυτό (87% περίπου) υλοποίησης τους μπορεί να θεωρηθεί μεγαλύτερο, αν υποθεθεί ότι τα σχέδια αυτά θα ολοκληρωθούν σε τελικό κόστος μικρότερο του αρχικά εγκεκριμένου.

Το μεγαλύτερο ποσοστό (67%) των εγκεκριμένων σχεδίων των δημοσίων ΟΠΑΑΧ αναφέρεται στη δράση 2.2.4.5 «Ανακαίνιση και ανάπτυξη χωριών – Προστασία και διατήρηση της αγροτικής κληρονομιάς» και αφορά κυρίως αναπλάσεις, αποκαταστάσεις, αναδείξεις στοιχείων της πολιτισμικής αγροτικής κληρονομιάς των περιοχών αυτών, όπως ελαιοτριβεία, ανεμόμυλων, νερόμυλων κ.α. Ποσοστό 16% των εγκεκριμένων σχεδίων των δημοσίων ΟΠΑΑΧ αναφέρεται στη δράση 2.2.4.8 «Έργα ανάπτυξης και βελτίωσης της υποδομής που σχετίζεται με την ανάπτυξη της γεωργίας» και αφορά τεχνικά έργα – βελτιώσεις της αγροτικής οδοποιίας για την υποστήριξη των αγροτικών δραστηριοτήτων. Ποσοστό 11% των εγκεκριμένων σχεδίων των δημοσίων ΟΠΑΑΧ αναφέρεται στη δράση 2.2.4.4 «Βασικές υπηρεσίες για την αγροτική οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό» και αφορά κυρίως εξοπλισμό βιβλιοθηκών, αιθουσών πολλαπλών χρήσεων και κέντρων πολυδραστηριοτήτων, ενίσχυση γιορτών (ελιάς, λαδιού), κ.α. Ποσοστό 3% των εγκεκριμένων σχεδίων των δημοσίων ΟΠΑΑΧ αναφέρεται στη δράση 2.2.4.7 «Μικρά έργα ορθολογικής διαχείρισης υδάτινων πόρων της γεωργίας» και αφορά βελτίωση, εκσυγχρονισμό αρδευτικών δικτύων. Ποσοστό 2% των εγκεκριμένων σχεδίων των δημοσίων ΟΠΑΑΧ

αναφέρεται στη δράση 2.2.4.10 «Δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη γεωργία, τη δασοκομία, τη διατήρηση του τοπίου και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ζώων» και αφορά την προστασία και ανάδειξη του Πολυλιμνίου ποταμού στην περιοχή της Νέδας. Ποσοστό τέλος 1% των εγκεκριμένων σχεδίων των δημοσίων ΟΠΑΑΧ αναφέρεται στη δράση 2.2.4.1 «Μικρά έργα εγγείων βελτιώσεων που σχετίζονται με αντιπλημμυρική προστασία και την προστασία του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος» και αφορά την κατασκευή ανασχετικών φραγμάτων σε ρέματα στην περιοχή Αλαγονίας.

5.6.2 Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ

Στα πλαίσια του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Πελοποννήσου 2000-2006 αποφασίστηκαν και ανακοινώθηκαν από την Περιφέρεια Πελοποννήσου και ειδικότερα την Διεύθυνση Γεωργικής Ανάπτυξης (τελικός δικαιούχος για τις δράσεις 2.2.4.2, 2.2.4.3, 2.2.4.4., 2.2.4.5, 2.2.4.6, 2.2.4.9, 2.2.4.11 & 2.2.4.12, οι οποίες αφορούν σε ιδιωτικές επενδύσεις) δύο (2) προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος για την υποβολή φακέλων υποψηφιότητας προς ένταξη στο καθεστώς ενίσχυσης ιδιωτών του Μέτρου 2.2.4 «Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ανάπτυξης ειδικών μειονεκτικών περιοχών». Τα έργα τα οποία εντάχθηκαν στο καθεστώς ενίσχυσης με τις αριθμ.4852/9-10-2003 & 4383/8-8-2005 προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος βρίσκονται στο στάδιο της υλοποίησης ή οριστικής παραλαβής τους, τα δε αποτελέσματα ως προς τους στόχους και τους σκοπούς του προγράμματος θα γίνουν ορατά τα επόμενα χρόνια, οπότε και μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο μελλοντικής έρευνας, καθώς πρόκειται κυρίως για επενδυτικά προγράμματα τα αποτελέσματα των οποίων προκύπτουν με σαφήνεια και γίνονται συγκρίσιμα με την πάροδο δύο – τριών ετών τουλάχιστον.

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Πίνακα 2.5, η ανταπόκριση των ενδιαφερομένων και στις δύο προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος

υπήρξε ενδιαφέρουσα και ικανοποιητική. Το συνολικό ποσό των προσκλήσεων ενδιαφέροντος, για όλες τις Δράσεις, για όλες τις περιοχές εφαρμογής ΟΠΑΑΧ, ήταν 32.198.665 € (1^η πρόσκληση: 20.532.000 € & 2^η πρόσκληση: 11.666.665 €). Το ενδιαφέρον που εκδηλώθηκε ήταν συνολικά 360 φάκελοι υποψηφίων προς ένταξη επενδυτικών σχεδίων, συνολικού ποσού 89.082.820,93 € (1^η πρόσκληση: 201 προτάσεις / 54.837.074 € & 2^η πρόσκληση: 159 προτάσεις / 34.245.746,77 €). Η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη κάλυψη του μεγάλου αυτού ενδιαφέροντος το οποίο εκδηλώθηκε και στις δύο προσκλήσεις ενδιαφέροντος – σχεδόν τριπλάσιο το συνολικό ποσό των υποψηφίων επενδυτικών σχεδίων έναντι των αρχικά προκηρυχθέντων ποσών – επετεύχθη μέσα από μεταφορά επιπλέον πόρων και υπερκάλυψη του προκηρυχθέντος ποσού, ακριβώς λόγω του μεγάλου ενδιαφέροντος που παρουσιάστηκε και λόγω κατανόησης της αναγκαιότητας και σπουδαιότητας του προγράμματος. Οι προεγκρίσεις επενδυτικών σχεδίων (στάδιο πριν την οριστική έγκριση) αφορούσαν 241 σχέδια, συνολικού προϋπολογισμού 42.972.517,69 €.

Από τα 241 επενδυτικά σχέδια τα οποία εξασφάλισαν προέγκριση κατά το στάδιο εξέτασης τους από γνωμοδοτική επιτροπή, για τα 211 επενδυτικά σχέδια εξεδόθησαν οριστικές εγκρίσεις, καθώς για τα υπόλοιπα 30 δεν προσκομίσθηκαν δικαιολογητικά τα οποία θα εξασφάλιζαν την υλοποίηση των σχεδίων σε περίπτωση έγκρισης τους (άρση υποθηκών κλπ.). Οι λόγοι για αυτό είναι η επιμονή κάποιων υποψηφίων επενδυτών για κατάθεση φακέλου υποψηφιότητας, παρόλο ότι ήταν σε γνώση τους η αδυναμία έκδοσης οριστικής έγκρισης για το επενδυτικό σχέδιο με βάση τις προϋποθέσεις που όριζε το πρόγραμμα, η σύνταξη φακέλων υποψηφιότητας με βασικές ελλείψεις από ορισμένους μελετητές και η μη αποδοχή της προσωρινής έγκρισης λόγω μείωσης του συνολικού προϋπολογισμού του επενδυτικού σχεδίου.

Από τα 211 σχέδια για τα οποία εκδόθησαν οριστικές εγκρίσεις, 16 σχέδια απεντάχθησαν από το πρόγραμμα, είτε για προσωπικούς λόγους

αδυναμίας των επενδυτών να υλοποιήσουν τα εγκεκριμένα επενδυτικά σχέδια, είτε προκειμένου τα επενδυτικά σχέδια, βελτιωμένα και με αυξημένο προϋπολογισμό, να ενταχθούν στον αναπτυξιακό νόμο (Ν.3299/2005), όπου τα ποσοστά ενίσχυσης αυξήθηκαν αισθητά για τους πυρόπληκτους νομούς της Πελοποννήσου μετά τις καταστροφικές πυρκαγιές το καλοκαίρι του 2007. Έτσι τα σχέδια που υλοποιήθηκαν ή υλοποιούνται ανέρχονται σε 195, ο συνολικός δε προϋπολογισμός αυτών στο ποσό των 33.104.799,88 €.

Στους Πίνακες 2.6 & 2.7 παρουσιάζονται στοιχεία - ανά προκήρυξη και συνολικά - για τα επενδυτικά σχέδια τα οποία εγκρίθηκαν οριστικά (μείον εκείνα τα οποία απεντάχθησαν) ανά δράση και ανά περιοχή ΟΠΑΑΧ. Σε όλες τις περιοχές ΟΠΑΑΧ, οπότε και συνολικά, τη μερίδα του λέοντος του συνολικού προϋπολογισμού του προγράμματος (ποσοστό 63,72%) καταλαμβάνουν τα επενδυτικά σχέδια της δράσης 2.2.4.9 «Ενθάρρυνση τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων» με οριστικές εγκρίσεις 95 σχεδίων (σε σύνολο 195 σχεδίων) συνολικού προϋπολογισμού 21.093.074,98 € (σε σύνολο 33.104.799,88 €). Τα εγκεκριμένα επενδυτικά σχέδια της δράσης 2.2.4.6 «Διαφοροποίηση γεωργικών και συναφών προς τη γεωργία δραστηριοτήτων, για τη δημιουργία πολλαπλών δραστηριοτήτων ή εναλλακτικών εισοδημάτων» - 27 σε αριθμό - κατέχουν ποσοστό 19,91% του συνολικού προγράμματος. Στα «Γραφήματα 3.10 έως 3.18 απεικονίζονται διαγραμματικά τα ανωτέρω στοιχεία ανά δράση και ανά περιοχή εφαρμογής ΟΠΑΑΧ.

Στους πίνακες 2.8 και 2.9 γίνεται παρουσίαση αναλυτικών στοιχείων για τις υποδράσεις των δράσεων 2.2.4.6 και 2.2.4.9 (γραφική απεικόνιση στα γραφήματα 3.19 και 3.20). Από την ανάλυση των στοιχείων προκύπτει ότι για την δράση 2.2.4.6 «Δράσεις διαφοροποίησης της γεωργικής δραστηριότητας και δράσεις που δεν σχετίζονται με τη γεωργία, εντός της γεωργικής εκμετάλλευσης» η συντριπτική πλειοψηφία του προϋπολογισμού των εγκεκριμένων σχεδίων (98,91%) αναφέρεται στην υποδράση 2.2.4.6.1

«Ενίσχυση τουριστικών δραστηριοτήτων», ενώ πολύ μικρό είναι το ποσοστό (1,09%) το οποίο αναφέρεται στην υποδράση 2.2.4.6.2 «Ενίσχυση βιοτεχνικών δραστηριοτήτων». Για την δράση 2.2.4.9 «Ενθάρρυνση τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων» στην υποδράση 2.2.4.9.1 «Ενίσχυση τουριστικών δραστηριοτήτων» αναφέρεται το μεγαλύτερο ποσοστό του προϋπολογισμού των εγκεκριμένων σχεδίων (89,92%), ενώ αρκετά χαμηλότερα είναι τα ποσοστά των δύο άλλων υποδράσεων 2.2.4.9.2 «Ενίσχυση βιοτεχνικών και οικοτεχνικών δραστηριοτήτων (9,42%) και 2.2.4.9.3 «Προβολή συγκριτικών πλεονεκτημάτων των περιοχών παρέμβασης». Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο χαρακτήρας των επενδυτικών σχεδίων των δράσεων 2.2.4.6 & 2.2.4.9, ο προϋπολογισμός των οποίων καλύπτει το 84% περίπου του συνολικού προϋπολογισμού του Μέτρου 2.2.4 (Πίνακας 2.6 & Γράφημα 3.12) με ποσοστά 19,91% και 63,72% αντίστοιχα, αναφέρεται σε ενίσχυση τουριστικών δραστηριοτήτων στις περιοχές παρέμβασης είτε από γεωργούς κατά κύρια ή μερική απασχόληση (δράση 2.2.4.6), είτε από μη γεωργούς (δράση 2.2.4.9).

Από τα πρωτογενή στοιχεία των οριστικών αποφάσεων έγκρισης των επενδυτικών σχεδίων προκύπτει ότι οι ενισχυόμενες τουριστικές δραστηριότητες αφορούν δημιουργία ή εκσυγχρονισμό τουριστικών καταλυμάτων και παραδοσιακών ξενώνων, χώρων εστίασης και αναψυχής και χώρων κατασκήνωσης σε σημεία φυσικού κάλλους. Συμπληρώνεται και αναπτύσσεται έτσι η τουριστική υποδομή των περιοχών παρέμβασης και μάλιστα με πρότυπα συμβατά με το φυσικό και οικιστικό περιβάλλον των περιοχών αυτών, καθώς η έγκριση και η υλοποίηση τους είναι σύμφωνες με την ΚΥΑ 471/2002 «Προσδιορισμός των λειτουργικών μορφών και τάξεων τουριστικών καταλυμάτων και λοιπών τουριστικών εγκαταστάσεων που εντάσσονται στα Επιχειρησιακά Προγράμματα αρμοδιότητας Υπουργείου Γεωργίας και των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων κατά την Γ΄ Προγραμματική Περίοδο, ως εγκαταστάσεις ανάπτυξης Αγροτουρισμού».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στα πλαίσια της αειφόρου ανάπτυξης της υπαίθρου μέσα από το ΠΕΠ Πελοποννήσου και το Γ΄ ΚΠΣ (2000-2006), οι ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ανάπτυξης ειδικών μειονεκτικών περιοχών απετέλεσαν το κέντρο βάρους του βασικού άξονα στρατηγικής και του κύριου αναπτυξιακού στόχου για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της ορεινής και μειονεκτικής ενδοχώρας και της ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Τα ΟΠΑΑΧ κατέχοντας το 48,80% του προϋπολογισμού του Υποάξονα Προτεραιότητας 2.2: Ανάπτυξη της ορεινής και μειονεκτικής ενδοχώρας, ή το 18% του προϋπολογισμού του Άξονα Προτεραιότητας 2: Αειφόρος Ανάπτυξη της Υπαίθρου, ή το 5,74% του συνολικού προϋπολογισμού του ΠΕΠ Πελοποννήσου, ανέπτυξαν δράσεις – στα πλαίσια του Καν.1257/1999 της ΕΕ – στήριξης των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της υπαίθρου, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι πολιτικές αγροτικής ανάπτυξης ασκούνται με τη χρήση πολύπλοκων μέσων και βασίζονται κατά ένα μέρος σε μη γεωργικές δραστηριότητες και υπηρεσίες, προκειμένου να αντιστραφεί η τάση προς την οικονομική και κοινωνική παρακμή και την πληθυσμιακή μείωση της υπαίθρου.

Διαπιστώθηκε χαμηλή ανταπόκριση από τους ΟΤΑ στις προσκλήσεις για τα δημόσια ΟΠΑΑΧ, η οποία αναδεικνύει βασικές δομικές αδυναμίες τμημάτων του δημοσίου τομέα να ανταποκριθούν στις σύγχρονες δομές και απαιτήσεις. Το ότι αναφερόμαστε σε ελλιπή κινητοποίηση φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης μπορούμε να πούμε ότι επιτείνει την υποβάθμιση των περιοχών για τις οποίες εφαρμόζονται ΟΠΑΑΧ. Σημαντικό είναι ότι πιο πρόσφορο επενδυτικό περιβάλλον υπήρξε για επενδύσεις στη Δράση 2.2.4.5 «Ανακαίνιση και ανάπτυξη χωριών - προστασία και διατήρηση της αγροτικής κληρονομιάς» (ποσοστό 67% στο σύνολο των δημοσίων επενδύσεων), οι οποίες παραπέμπουν άμεσα σε αγρο – τουριστική ανάπτυξη των περιοχών εφαρμογής ΟΠΑΑΧ.

Σημαντική εκδήλωση ενδιαφέροντος υπήρξε από πλευράς ιδιωτών επενδυτών και στις δύο (2) προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος για τα ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ:

- 1^η πρόσκληση: Σε συνολικό ποσό προκήρυξης 20.532.000 €, το συνολικό ποσό των προτάσεων που υπεβλήθησαν ανήλθε σε 54.837.074,16 € (2,67 φορές μεγαλύτερο).
- 2^η πρόσκληση: Σε συνολικό ποσό προκήρυξης 11.666.665 €, το συνολικό ποσό των προτάσεων που υπεβλήθησαν ανήλθε σε 34.245.746,77 € (2,93 φορές μεγαλύτερο).

Η υπερκάλυψη κατά 300% περίπου των ποσών των προσκλήσεων σημαίνει επιτυχή σχεδιασμό του προγράμματος, καθώς και εξασφαλισμένη απορροφητικότητα των κοινοτικών ενισχύσεων. Το αυξημένο αυτό ενδιαφέρον καλύφθηκε κατά ένα μέρος με μεταφορά πόρων από άλλα προγράμματα, ειδικά στην 2^η προκήρυξη όπου το συνολικό ποσό των οριστικών εγκρίσεων ανήλθε σε 16.374.062,58 € έναντι συνολικού ποσού προκήρυξης 11.666.665 €. Πάντως για την Δράση 2.2.4.2 «Δημιουργία υπηρεσιών εκμετάλλευσης» δεν εκδηλώθηκε ενδιαφέρον κατά την πρώτη πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος, κάτι το οποίο οδήγησε στην μη επαναπροκήρυξη της δράσης κατά την δεύτερη πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος.

Στοιχείο του σωστού σχεδιασμού που αναφέρθηκε προηγουμένως αποτελεί και το γεγονός ότι μικρή απόκλιση υπάρχει μεταξύ των ποσών των προσκλήσεων ανά δράση (το οποίο σχεδιάστηκε κατόπιν διαβουλεύσεων με τοπικούς και άλλους φορείς) και των ποσών των υποβληθέντων επενδυτικών σχεδίων ανά δράση. Ανάλογη αντιστοιχία υπάρχει και ανάμεσα στις περιοχές εφαρμογής ΟΠΑΑΧ, πράγμα που επισημαίνει τις κοινές ανάγκες και ενδιαφέροντα των περιοχών αυτών.

Μπορεί να θεωρηθεί μεγάλος ο αριθμός των 30 επενδυτικών σχεδίων (ποσοστό 12% περίπου) για τα οποία δεν εξεδόθη απόφαση οριστικής ένταξης, αν και είχαν προσωρινή έγκριση μετά το στάδιο της

εξέτασης τους από την γνωμοδοτική επιτροπή εξέτασης των υποψηφίων φακέλων. Το γεγονός αυτό πάντως δεν αποτελεί κάποια δομική αδυναμία του προγράμματος, το οποίο όφειλε εξάλλου να διασφαλίσει την πραγματοποίηση των οριστικά ενταγμένων σχεδίων σε συνθήκες διαφάνειας και νομιμότητας. Ούτε οδήγησε εξάλλου σε απώλεια πόρων για το πρόγραμμα, αφού υπήρχε η πρόβλεψη για επιλαχόντες υποψηφίους για τα επενδυτικά σχέδια των οποίων εξεδόθησαν οριστικές αποφάσεις έγκρισης ανάλογα με τις διαθέσιμες πιστώσεις.

Σημαντικός είναι επίσης ο αριθμός των 16 επενδυτικών σχεδίων (ποσοστό 8% περίπου) τα οποία εκουσίως απεντάχθησαν από το πρόγραμμα. Το ιδιαίτερο στις περιπτώσεις αυτές είναι ότι οι εν λόγω απεντάξεις έγιναν κατά την διαδικασία όχι του σχεδιασμού αλλά της υλοποίησης του προγράμματος, το οποίο οδηγεί σε πιθανές απώλειες πόρων για το Μέτρο αλλά και για το ίδιο το πρόγραμμα γενικότερα.

Από την ανάλυση των εγκεκριμένων επενδυτικών σχεδίων των υποδράσεων των δράσεων 2.2.4.6 & 2.2.4.9 προέκυψε ότι η ενίσχυση των τουριστικών δραστηριοτήτων στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της Περιφέρειας Πελοποννήσου απέσπασε το μεγαλύτερο μέρος των πιστώσεων του Μέρους για ιδιωτικές επενδύσεις. Τα ποσοστά του προϋπολογισμού των εγκεκριμένων επενδυτικών σχεδίων των υποδράσεων 2.2.4.6.1 & 2.2.4.9.1 (ενίσχυση τουριστικών δραστηριοτήτων) ανέρχονται στα επίπεδα του 98,91% & 89,92% του προϋπολογισμού των δράσεων 2.2.4.6 & 2.2.4.9 αντίστοιχα, οι οποίες δράσεις αποτελούν το 19,91% & 63,72% αντίστοιχα του συνολικού προϋπολογισμού των ιδιωτικών επενδύσεων. Προκύπτει έτσι ότι οι στόχοι του Μέρους αναμένεται να επιτευχθούν κυρίως μέσα από την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων, είτε από αγρότες, είτε από μη αγρότες.

Σε συνέχεια των ανωτέρω και με δεδομένο ότι οι δικαιούχοι της δράσης, όπως αναφέρθηκε στην αντίστοιχη παράγραφο για τους δικαιούχους των δράσεων, είναι φυσικά πρόσωπα που δεν έχουν την

ιδιότητα του γεωργού ή νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, χωρίς τον περιορισμό να είναι μόνιμοι κάτοικοι των περιοχών παρέμβασης, μπορούμε να επαναφέρουμε τον προβληματισμό περί «δημοκρατικού ελλείμματος», αντίστοιχου εκείνου ο οποίος αναφέρθηκε στα συμπεράσματα του Α' μέρους σύμφωνα με σχετική έρευνα από τους Παπαδόπουλο και Λιαρίκο, καθώς οι δικαιούχοι των ενισχύσεων δεν είναι απαραίτητα οι κάτοικοι των περιοχών παρέμβασης, αλλά εκείνοι οι οποίοι είναι διατεθειμένοι να επενδύσουν σε αυτές.

Βασικός υπήρξε ο ρόλος της Δομής Στήριξης – ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ, τόσο προς το ιδιωτικό επενδυτικό κοινό, η συμμετοχή του οποίου ήταν όχι απλώς αναγκαία αλλά κατεδείκνυε ταυτόχρονα και την αποτελεσματικότητα του σχεδιασμού των προγραμμάτων, όσο και προς τους τελικούς δικαιούχους (Περιφέρεια Πελοποννήσου, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων) ως προς την παροχή τεχνικής στήριξης σε όλα τα επίπεδα υλοποίησης.

Τα οικονομικά αποτελέσματα και η οριστική επίτευξη των στόχων του Μέτρου για τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της Περιφέρειας Πελοποννήσου, η οριστική υλοποίηση του οποίου αναμένεται στις 31-12-2009, δεν αναμένεται να εκδηλωθούν πριν την πάροδο ολίγων ετών, το οποίο μπορεί να αποτελέσει βάση και αντικείμενο επόμενης έρευνας. Η δέσμευση της πενταετίας, όπως αναφέρθηκε, από την ολοκλήρωση της επένδυσης ως προς τις υποχρεώσεις του επενδυτή προς το πρόγραμμα, αποτελεί σημαντικό επίσης πεδίο έρευνας αναφορικά με την οικονομική εξέλιξη των ίδιων των επενδυτικών σχεδίων. Η συγκριτική αξιολόγηση των ανωτέρω διερευνήσεων με τα αντίστοιχα ΟΠΑΑΧ του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων τα οποία υλοποιήθηκαν στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, καθώς και με αντίστοιχα ΟΠΑΑΧ που υλοποιήθηκαν σε άλλες Περιφέρειες της χώρας ή σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της ΕΕ αποτελεί επίσης αντικείμενο μελλοντικής έρευνας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ανθοπούλου Θ. (2004). «Τοπικές τεχνογνωσίες, Καινοτομία και ανάπτυξη της Υπαίθρου: Η Ελαιουργία στη Λέσβο και η μεταξουργία στο Σουφλί». Στο ΣΠΙΛΑΝΗΣ Ι., ΙΩΣΗΦΙΔΗΣ Θ., ΚΙΖΟΣ Α. Επιμέλεια. Στρατηγικές ανάπτυξης σε λιγότερο ευνοημένες περιοχές, Αθήνα, Εκδ.Gutenberg, σελ.203-234.
- Arabatzis G., Tsantopoulos G., Tampakis S., Soutsas K. (2006). “Integrated rural development and the multifunctional role of forests: A theoretical and empirical study”, Επιθεώρηση Οικονομικών Επιστημών, Τεύχος 10, σελ.19-34.
- Baudrillard J., (1998). The consumer society: Myths and structures. London. Sage Publications Ltd.
- Council of Europe, (2000), European landscape convention. Council of Europe.
(http://www.coe.int/t/e/Cultural_Co-operation/Environment/Landscape/)
- Damianos D., Skouras D. (1996). “Unconventional adjustment strategies for rural household in the less developed areas in Greece”, Agricultural Economics, Vol.15 (1), pp.61-72.
- Ευστράτογλου Σ., Παπαδόπουλος Α., Ευστράτογλου Α. (2002). Δυναμικές ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών και παράγοντες που τις επηρεάζουν. Στο 7^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας – Εταιρεία Αγροτικής Οικονομίας (ΕΤΑΓΡΟ), Η κοινωνία της υπαίθρου σ’ ένα μεταβαλλόμενο αγροτικό χώρο, 6^η Θεματική Ενότητα: Η Νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική, 21-23 Νοεμβρίου, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Efstratoglou, S., Papadopoulos, A., Efstratoglou, A., Kourousi, E., (2001). «Dynamics of Rural Areas» (DORA), National Report – Greece (FAIR6-CT98-4162), Agricultural University of Athens, October, 2001.
- ESPON (2003). The Territorial Impact of CAP and Rural Development Policy. ESPON Project 2.1.3., 3rd Interim Report.
(http://www.espon.eu/mmp/online/website/content/projects/243/277/file_424/3.ir_2.1.3-full.pdf)

- European Commission (1994). The Agricultural Income Situation in Less Favoured Areas of the EC. Office for Official Publications of the EC, Luxemburg.
- European Commission (1997α). Rural Developments, CAP 2000. Working Document, Directorate General for Agriculture.
- European Commission (1997β). Agenda 2000: For a Stronger and Wider Europe. Commission of the European Communities, Brussels.
- European Commission (1999), Safequarding the Multifunctional Role of EU Agriculture: Which Instruments? Directorate General for Agriculture.
- European Court of Auditors (2003). Special Report concerning rural development: support for less-favoured areas, together with the Commission's replies, Special Report 4/2003. Official Journal of the EU, 2003/ C151/01. <http://eca.europa.eu/portal/pls/portal/docs/1/173304.PDF>
- Fishler F. (1998). Text of a speech on Future of European Agricultural Policy given at the University of Wageningen, April 16 1998.
- Fishler F. (2003). Cohesion and Constitution: A future for Europe's Rural Areas. Speech in the Conference on Cohesion and Substitution, Brussels, 8 July 2003.
- Johnson T. (2001). "The Rural Economy in a New Century", International Regional Science Review, Vol.24, pp.23-37.
- Ilbery B. and Kneasfey M. (1998). "Product and place: Promoting Quality Products and Services in the Lagging Regions of the European Union", European Urban and Regional Studies, Vol.5 (4), pp.329-341.
- Ilbery B. and Kneasfey M. (1999). "Niche markets and regional foods products in Europe: Towards a research agenda", Environment and planning A, Vol.31, pp.2.207-2.222.
- Καραβέλη Ελένη (2002). Είναι η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης μια περιφερειακή πολιτική; Μια ανάλυση της εφαρμογής του Κανονισμού Αγροτικής Ανάπτυξης στην Ελλάδα. Στο 7^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας – Εταιρεία Αγροτικής Οικονομίας (ΕΤΑΓΡΟ), Η κοινωνία της υπαίθρου σ' ένα

μεταβαλλόμενο αγροτικό χώρο, 6^η Θεματική Ενότητα: Η Νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική, 21-23 Νοεμβρίου, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

- Κίζος Α., Βακουφάρης Χ., Κουλούρη Μ., Σπιλάνης Ι. (2004). «Τοπικά προϊόντα και βιώσιμη ανάπτυξη σε λιγότερο ευνοημένες περιοχές: Τοπικά προϊόντα ιδιοτυπίας στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου». Στο ΣΠΙΛΑΝΗΣ Ι., ΙΩΣΗΦΙΔΗΣ Θ., ΚΙΖΟΣ Α. Επιμέλεια. Στρατηγικές ανάπτυξης σε λιγότερο ευνοημένες περιοχές, Αθήνα, Εκδ.Gutenberg, σελ.143-171.
- Kasimis C., Papadopoulos A., Zacoroulou E. (2003). « Migrants in Rural Greece », Sociologia Ruralis, Vol.43, pp.167-184.
- Λαμπριανίδης Λ. (2003). «Τοπικά προϊόντα ως μέσο για την υποβοήθηση της ανάπτυξης των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών της ευρωπαϊκής υπαίθρου», Αειχώρος, Τόμ.2(1), σελ.6-35.
- Λουλούδης Λ., Βλάχος Γ., Χριστόπουλος Σ. (2004). «Η τοπική δυναμική επιβίωσης στις Ελληνικές ορεινές και μειονεκτικές περιοχές». Στο ΣΠΙΛΑΝΗΣ Ι., ΙΩΣΗΦΙΔΗΣ Θ., ΚΙΖΟΣ Α. Επιμέλεια. Στρατηγικές ανάπτυξης σε λιγότερο ευνοημένες περιοχές, Αθήνα: Εκδ.Gutenberg, σελ.235-266.
- Labrianidis L., Ferrao J., Herdjina K., Kalantaridis C., Smallbone D., Placescki B. (2002).The future of Europe's Rural Periphery: the role of entrepreneurship in responding to employment problems and social marginalization. European Commission 5th Framework Programme, Final Report, Τομ.Α' και Β'.
- Long A., Van Der Ploeg J. (1994). "Endogenous Development: Practices and perspectives", in Van Der Ploeg J., Long A. eds, Born from within, the Netherlands: Van Gorcum.
- Marsden T. (1998). "New rural territories", Journal of Rural Studies, Vol.14 Issue 1, pp.107-117.
- Marsden T. (1999). "Rural Futures: The Consumption Countryside and its Regulation", Sociologia Ruralis, Vol.39 (4), pp.501-520.
- McGranahan A.D., Thomson K. (2008). "Environment, Land Use and Amenities – the New Dimension of Rural Development", EuroChoices, Vol.7, Issue 1, pp.30-37.

- OECD (1995). Sustainable Agriculture: Concepts, Issues and Policies in OECD Countries, Paris: OECD.
- OECD (1998). Διακήρυξη υπουργών Γεωργίας.
- OECD (2000). Decoupling: A Conceptual Overview. Directorate for Food, Agriculture and Fisheries, Paris: OECD. [http://www.oilis.oecd.org/oilis/2000doc.nsf/LinkTo/NT00002E02/\\$FILE/00087300.PDF](http://www.oilis.oecd.org/oilis/2000doc.nsf/LinkTo/NT00002E02/$FILE/00087300.PDF)
- OECD (2001). Multifunctionality: Towards an Analytical Framework, Paris: OECD. <http://www.oecd.org/dataoecd/43/31/1894469.pdf>
- Παπαδόπουλος Α., Κυριαζή – Άλλισον Ε., Λιαρικός Κ. (2002). Αειφόρος Αγροτική Ανάπτυξη και Ερημοποίηση: Προς Μια Νέα Πολιτική Διαχείρισης του Αγροτικού Χώρου. Στο 7^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας – Εταιρεία Αγροτικής Οικονομίας (ΕΤΑΓΡΟ), Η κοινωνία της υπαίθρου σ' ένα μεταβαλλόμενο αγροτικό χώρο, 6^η Θεματική Ενότητα: Η Νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική, 21-23 Νοεμβρίου, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Παπαδόπουλος Α., Λιαρικός Κ. (2004).»Προς ποια αγροτική ανάπτυξη των λιγότερο ευνοημένων περιοχών στην Ελλάδα;». Στο ΣΠΙΛΑΝΗΣ Ι., ΙΩΣΗΦΙΔΗΣ Θ., ΚΙΖΟΣ Α. Επιμέλεια. Στρατηγικές ανάπτυξης σε λιγότερο ευνοημένες περιοχές, Αθήνα: Εκδ.Gutenberg, σελ.69-106.
- Περιφέρεια Πελοποννήσου. Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Πελοποννήσου (2000-2006). <http://www.peloponnisos.gr/>
- Parrot N., Wilson N., Murdoch J. (2002). “Spatializing quality: regional production and the alternative geography of food”, European Urban and Regional Studies, Vol.9 (3), pp.241-261.
- Perez – Trejo F. (1992). Desertification and Land Degradation in the European Mediterranean, European Commission, Epoch Programme, DG XII, Brussels.
- Potter C., Burney J., (2002). “Agricultural multifunctionality in the WTO – legitimate non-trade concern or disguised protectionism?”, Journal of Rural Studies, Vol.18, pp. 35-47.
- Ράγκος Αθ., Ψυχουδάκης Ασ., (2006). Η επίδραση της διάρθρωσης της παραγωγής στα πολυλειτουργικά χαρακτηριστικά της γεωργίας. Στο 9^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας – Εταιρεία

- Αγροτικής Οικονομίας (ΕΤΑΓΡΟ), 4^η Θεματική Ενότητα: Οικονομική αξιολόγηση των φυσικών πόρων, πολυλειτουργική γεωργία και αειφορική ανάπτυξη, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ. (2001). Από τη «Βιώσιμη ή Αειφόρο» στην Αξιοβιώτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη. Στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο / ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη». Αθήνα: ΕΜΠ. (http://www.survey.ntua.gr/main/studies/environ/keimena/rokos_a.pdf).
- Ρόκος, Δ. (2008). Αξιοβιώτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη, Για έναν ειρηνικό και καλύτερο κόσμο. Στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο / ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», Αθήνα: ΕΜΠ. (http://www.survey.ntua.gr/main/studies/environ/keimena/rokos_e.pdf).
- Ρόντος Κ. (2004). «Δημογραφικές εξελίξεις, περιφερειακές ιδιαιτερότητες και πρότυπα ανάπτυξης της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου». Στο ΣΠΙΛΑΝΗΣ Ι., ΙΩΣΗΦΙΔΗΣ Θ., ΚΙΖΟΣ Α. Επιμέλεια. Στρατηγικές ανάπτυξης σε λιγότερο ευνοημένες περιοχές, Αθήνα: Εκδ.Gutenberg, σελ.107-111.
- Renting H., Marsden T., Banks J. (2003). “Understanding Alternative food networks: Exploring the role of short supply chains in rural development”, Environment and planning A, Vol.35, pp.393-411.
- Σπιλάνης Ι., Κίζος Αθ., Ιωσηφίδης Θ. (2004). Οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές διαστάσεις της ανάπτυξης σε λιγότερο ευνοημένες περιοχές. Στο ΣΠΙΛΑΝΗΣ Ι., ΙΩΣΗΦΙΔΗΣ Θ., ΚΙΖΟΣ Α. Επιμέλεια. Στρατηγικές ανάπτυξης σε λιγότερο ευνοημένες περιοχές, Αθήνα: Εκδ.Gutenberg, σελ.13-37.
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (1999). Κανονισμός (ΕΚ) αριθ.1257/1999 της 17^{ης} Μαΐου 1999 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) και για την τροποποίηση και κατάργηση ορισμένων κανονισμών. Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 26-6-1999, L160/80-102.
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2006). Επανεξέταση της στρατηγικής της ΕΕ για την αειφόρο ανάπτυξη – Ανανεωμένη στρατηγική,

10917/06, Βρυξέλλες 26-6-2006.

- Saraceno E. (1994). "Alternative Readings of Spatial Differentiation: The Rural versus the Local Economy Approach in Italy", European Review of Agricultural Economics, Vol.21, pp.451-474.
- Slee B. (1994). Theoretical aspects of the study of endogenous development. In VAN DER PLOEG J., LONG A. eds, "Born from within", the Netherlands: Van Gorcum.
- Τσάρτας Π. (2004). Οι λιγότερο ευνοημένες περιοχές ως τουριστικοί προορισμοί. Στο ΣΠΙΛΑΝΗΣ Ι., ΙΩΣΗΦΙΔΗΣ Θ., ΚΙΖΟΣ Α. Επιμέλεια. Στρατηγικές ανάπτυξης σε λιγότερο ευνοημένες περιοχές, Αθήνα: Εκδ. Gutenberg, σελ.295-306.
- Τσουκαλάς Κ. (2008). Για την «Ανάπτυξη». Στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο / ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη». Αθήνα: ΕΜΠ. (<http://www.survey.ntua.gr/main/studies/environ/keimena/tsoukalas.pdf>).
- Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, (2006). Εθνικό Σχέδιο Στρατηγικής Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΣΣΑΑ) της Ελλάδας για την 4^η Προγραμματική Περίοδο, 2^ο Προσχέδιο, Μάρτιος 2006.
- Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, (2007). Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007-2013 «Αλέξανδρος Μπαλτατζής», Τέταρτη Έκδοση, Νοέμβριος 2007.
- United Nations (1992). "Earth Summit: Agenda 21", The United Nations Programme of Action from Rio. The final text of agreements negotiated at the United Nations Conference on Environment and Development (UNCSD), Rio de Janeiro, Brazil, 3-14 June 1992. (<http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/english/agenda21toc.htm>)
- Van der Ploeg J.D., (1997). On Rurality, Rural Development and Rural Sociology. In de Haan, H. and Long, N. eds, Images and Realities of Rural Life: Wageningen Perspectives on Rural Transformations, the Netherlands: Van Gorcum.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ (χαρτών, πινάκων, γραφημάτων)

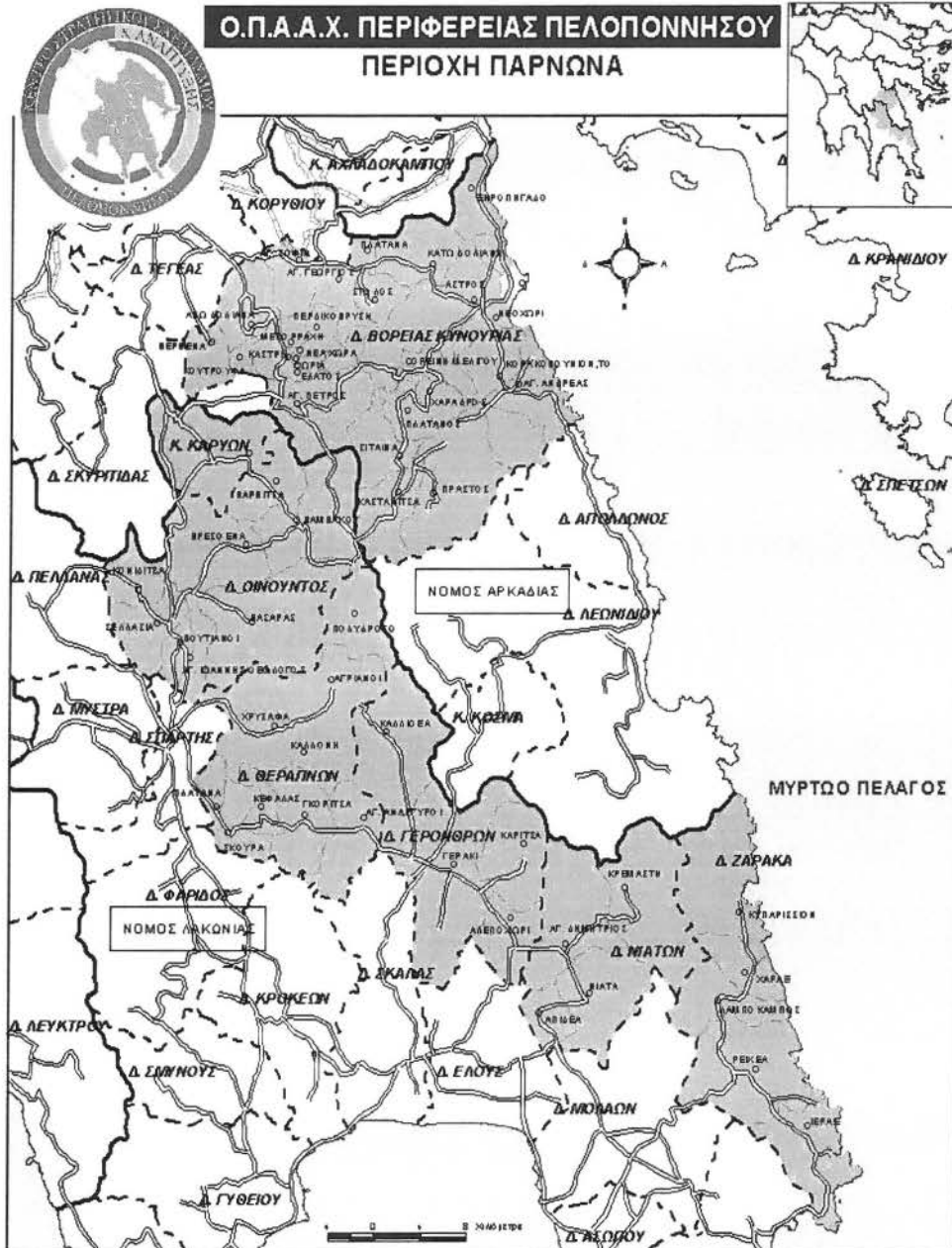
1. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΧΑΡΤΩΝ

ΧΑΡΤΗΣ 1.1 Γενικός χάρτης περιοχών Περιφέρειας Πελοποννήσου εφαρμογής ΟΠΑΑΧ.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ - ΚΕΝΤΡΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ & ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Πατριάρχου Γρηγορίου Ε' 29 - Τρίπολη - Τ.Κ. 22100 - ΤΗΛ: 2710 221775 - FAX: 2710 221776

Επεξεργασία με G.I.S. SILVA NATURA κ.κ.α.
 Δρ. Ελευθέριος Σιαματόπουλος & Συνεργάτες
 Δασικές - Περιβαλλοντικές Μελέτες Δασικού Χάρτη
 - Εφαρμογές G.I.S.
 Αγκώλης & Αρτέμιδος 2, 11836, Αθήνα
 Τηλ.: 92.40.200, 92.14.299, fax: 92.44.525
 Email: forest@noi.gr

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

	Περιοχή Ο.Π.Α.Α.Χ.		Όρια Περιφέρειας
	Περιφέρεια Πελοποννήσου		Όρια Νομού
	Εθνική Οδός		Όρια Δήμου
	Επαρχιακή Οδός		Όρια Δ. διαμερισμάτων
	Συνοριακή Γραμμή		

ΧΑΡΤΗΣ 1.3 Περιοχή Πάρνωνα εφαρμογής ΟΠΑΑΧ

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ - ΚΕΝΤΡΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ & ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Πατράρχου Γρηγορίου Ε' 2Θ - Τρίπολη - Τ.Κ. 22100 - ΤΗΛ: 2710 221775 - FAX: 2710 221776

Ο.Π.Α.Α.Χ. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΑΝΗΣ

Επεξεργασία με G.I.S. SILVA NATURE ε.π.ε. Δρ. Εκκευθέρης Σταμάτιος & Συνεργάτες
 Δασικές - Περιβαλλοντικές Μελέτες, Δασικοί Χάρτες - Εφαρμογές G.I.S. Αγκώης & Αρτέμιδος 2, 11636, Αθήνα
 Τηλ.: 92.40.200, 92.14.298, fax: 92.44.525 Email: foret@noi.gr

ΧΑΡΤΗΣ 1.6 Περιοχή Μάνης εφαρμογής ΟΠΑΑΧ

2. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1: Άξονες και Μέτρα του Π.Ε.Π. Πελοποννήσου 2000-2006

ΑΞΟΝΑΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΑΞΟΝΑ	ΜΕΤΡΟ	ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΡΟΥ
001	ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΜΕΣΗΣ ΓΕΙΤΝΙΑΣΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	001	ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΟΔΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ
		002	ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΛΙΜΕΝΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ
		003	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΜΕΤ/ΚΟΥ ΤΟΜΕΑ / ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΩΝ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΓΙΑ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟ ΤΟΥ ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ
		004	ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
		005	ΕΠΕΚΤΑΣΗ & ΕΚΣ/ΜΟΣ ΤΩΝ ΜΜΕ/ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ & ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ & ΕΞΑΓΩΓΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΜΜΕ
002	ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΥΠΑΙΘΡΟΥ ΤΗΣ	011	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΤΕΡΕΩΝ & ΥΓΡΩΝ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ, ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΥΔΡΕΥΣΗΣ & ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΤΩΝ ΑΚΤΩΝ
		012	ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ
		013	ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ / ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΔΑΣΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ & ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ
		014	ΑΛΙΕΥΤΙΚΑ ΚΑΤΑΦΥΓΙΑ
		015	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ / ΕΝΙΣΧΥΣΗ, ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ & ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ
		016	ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ
		017	ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΥΓΕΙΑΣ - ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟ
		018	ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟ
		021	ΟΔΟΠΟΙΑ ΣΕ ΟΡΕΙΝΕΣ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ
		022	ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΡΕΙΝΗ & ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΗ ΕΝΔΟΧΩΡΑ
		023	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ / ΤΕΧΝΙΚΩΝ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΣΤΗΝ ΟΡΕΙΝΗ & ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΗ ΕΝΔΟΧΩΡΑ
		024	ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

		025	ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΣΥΜΠΛ. ΜΕ ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΓΤΠΕ ΠΑΡ/ΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤ. ΚΑΙ ΥΠΟΣΤ. ΑΝΘΡ. ΔΥΝ. ΣΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΕΣ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ
003	ΕΝΙΣΧΥΣΗ & ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	001	ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ
		002	ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ, ΑΝΑΔΕΙΞΗ, ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΩΝ ΧΩΡΩΝ, ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ, ΠΟΛΙΤ/ΚΩΝ ΠΟΡΩΝ & ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ (ΣΠΗΛΛΙΑ)
		003	ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟ, ΤΗΝ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ & ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΜΜΕ
		004	ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΥΠΟΣΤ. & ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ
004	ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΑΣΤΙΚΩΝ & ΗΜΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ	001	ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΥΓΕΙΑΣ-ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΤΑ ΑΣΤΙΚΑ & ΗΜΙΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ
		002	ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΑ ΑΣΤΙΚΑ & ΗΜΙΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ
		003	ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ-ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ-ΑΝΤΙΣΕΙΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΣΤΙΚΩΝ & ΗΜΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ
		004	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΤΕΡΕΩΝ ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΩΝ & ΥΓΡΩΝ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ & ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΣΤΑ ΑΣΤΙΚΑ & ΗΜΙΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ
		005	ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΕ ΤΟΠΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ ΑΣΤΙΚΩΝ & ΗΜΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ
		006	ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΤΠΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ-ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΣΕ ΤΟΠΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ ΑΣΤΙΚΩΝ-ΗΜΙΑΣΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ
005	ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ & ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ	001	ΑΝΑΠΤΥΞΗ / ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ /ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΠΕΠ-ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ
		002	ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΕ ΠΕΡΙΟΧΕΣ Η/ΚΑΙ ΤΟΜΕΙΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ
		003	ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ / ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ
006	ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	001	ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΕΤΠΑ
		002	ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΕΚΤ
		003	ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΕΓΤΠΕ
		004	ΜΕΛΕΤΕΣ ΩΡΙΜΑΝΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ Δ' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

ΠΗΓΗ: ΕΥΔ ΠΕΠ Πελοποννήσου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2: Οικονομικά στοιχεία ΠΕΠ Πελοποννήσου 2000-2006

ΑΞΟΝΑΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΑΞΟΝΑ	ΜΕΤΡΟ	ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	Π/Υ ΜΕΤΡΟΥ	ΣΥΝΟΛΟ Π/Υ ΑΝΑ ΑΞΟΝΑ	ΕΚΤΕΛΕΣΗ Π/Υ ΕΩΣ 31-12-2008	ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ Π/Υ ΑΝΑ ΑΞΟΝΑ ΕΩΣ 31-12-2008
001	ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΜΕΣΗΣ ΓΕΙΤΝΙΑΣΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	001	ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΟΔΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΙΑΗΡΟΔΡΟΜΙΚΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	190.000.000	261.364.798	179.811.337,04	252.193.657,53
		002	ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΛΙΜΕΝΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ	16.799.999		16.836.009,13	
		003	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΩΝ ΥΠΟΔ. ΑΝΤΑΓ. ΤΟΥ ΜΕΤ. ΤΟΜΕΑ / ΕΝΙΣΧ. ΤΩΝ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΓΙΑ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟ ΤΟΥ ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ	13.732.123		15.641.398,52	
		004	ΒΕΛΤ. ΚΑΙ ΕΠΕΚΤ. ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ				
		005	ΕΠΕΚΤΑΣΗ & ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΜΜΕ / ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ & ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ & ΕΞΑΓΩΓΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΜΜΕ	40.832.676		39.904.912,84	
002	ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ	011	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΤΕΡΕΩΝ & ΥΓΡΩΝ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ, ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΥΔΡΕΥΣΗΣ & ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΤΩΝ ΑΚΤΩΝ	36.780.073	229.061.426	38.884.754,34	202.935.500,09
		012	ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ	24.599.999		24.064.368,75	
		013	ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ / ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΔΑΣΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ & ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ	6.200.002		6.025.537,26	
		014	ΑΛΙΕΥΤΙΚΑ ΚΑΤΑΦΥΓΙΑ	6.999.999		6.907.836,72	
		015	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ, ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ & ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ	51.801.030		48.178.538,03	
		016	ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ	9.583.406		1.962.558,11	
		017	ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΥΓΕΙΑΣ - ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟ	1.600.000		1.648.517,25	
		018	ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟ	7.499.998		7.551.912,32	
		021	ΟΔΟΠΟΪΑ ΣΕ ΟΡΕΙΝΕΣ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	18.000.001		17.561.030,77	
		022	ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΡΕΙΝΗ & ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΗ ΕΝΔΟΧΩΡΑ	7.999.999		8.123.334,75	

		023	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ / ΤΕΧΝΙΚΩΝ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΣΤΗΝ ΟΡΕΙΝΗ & ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΗ ΕΝΔΟΧΩΡΑ	12.500.000		12.850.444,39	
		024	ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	40.997.030		23.997.849,40	
		025	ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΣΥΜΠΛ. ΜΕ ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΓΓΠΕ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤ. ΚΑΙ ΥΠΟΣΤ. ΑΝΘΡ. ΔΥΝ. ΣΕ ΕΙΔ. ΜΕΙΟΝ. ΑΓΡ. ΠΕΡ.	4.499.889		5.178.818,00	
003	ΕΝΙΣΧΥΣΗ & ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ Η ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	001	ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ	39.200.003	97.686.788	45.986.142,07	100.897.534,43
		002	ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ, ΑΝΑΔΕΙΞΗ, ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛ/ΚΩΝ ΧΩΡΩΝ, ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ, ΠΟΛΙΤ/ΚΩΝ ΠΟΡΩΝ & ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ(ΣΠΗΛΑΙΑ)	41.000.001		40.449.116,01	
		003	ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟ, ΤΗΝ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ & ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΜΜΕ	15.486.784		12.228.068,83	
		004	ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ & ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	2.000.000		2.234.207,52	
004	ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ Η ΑΣΤΙΚΩΝ & ΗΜΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ	001	ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΥΓΕΙΑΣ-ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΤΑ ΑΣΤΙΚΑ & ΗΜΙΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ	17.999.999	90.556.916	9.261.088,26	69.072.629,10
		002	ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΑ ΑΣΤΙΚΑ & ΗΜΙΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ	25.000.000		22.334.346,95	
		003	ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ-ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ-ΑΝΤΙΣΕΙΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΣΤΙΚΩΝ & ΗΜΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ	6.200.000		6.011.379,60	
		004	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΤΕΡΕΩΝ ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΩΝ & ΥΓΡΩΝ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ & ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΣΤΑ ΑΣΤΙΚΑ & ΗΜΙΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ	27.670.883		19.299.783,87	
		005	ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΕ ΤΟΠΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ ΑΣΤΙΚΩΝ & ΗΜΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ	10.700.000		10.306.152,81	
		006	ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΤΠΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ-ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΑΝΘΡΩΠ. ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΣΕ ΤΟΠΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ ΑΣΤΙΚ.-ΗΜΙΑΣΤ. ΠΕΡΙΟΧΩΝ	2.986.034		1.859.877,61	
005	ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ & ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ	001	ΑΝΑΠΤΥΞΗ/ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ/ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΠΕΠ-ΠΡΩΘΗΣΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	7.599.999	24.372.218	7.140.273,61	24.665.381,26

	ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ	002	ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΕ ΠΕΡΙΟΧΕΣ Η/ΚΑΙ ΤΟΜΕΙΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ	1.672.219		1.491.972,23	
		003	ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ / ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	15.100.000		16.033.135,42	
006	ΤΕΧΝ. ΒΟΗΘ. ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜ. ΤΟΥ ΕΠΙΧ/ΚΟΥ ΠΡΟΓΡ/ΤΟΣ	001	ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΕΤΠΑ	6.380.219	10.997.432	4.375.968,22	5.418.721,67
		002	ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΕΚΤ	1.036.876		315.835,01	
		003	ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΕΓΤΠΕ	142.472		85.414,18	
		004	ΜΕΛΕΤΕΣ ΩΡΙΜΑΝΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ Δ' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ	3.437.865		641.504,26	
Σ Υ Ν Ο Λ Α				714.039.578	714.039.578	655.183.424,08	655.183.424,08

ΠΗΓΗ: ΕΥΔ ΠΕΠ Πελοποννήσου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3: Περιοχές εφαρμογής ΟΠΑΑΧ ΠΕΠ Πελοποννήσου				
ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ	ΔΗΜΟΙ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΟΠΙΚΩΝ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΩΝ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΔΗΜΩΝ (2001)	ΕΚΤΑΣΗ (ΤΕΤΡ. ΧΛΜ.)
ΑΛΑΓΟΝΙΑ	ΦΑΛΑΙΣΙΑΣ	20	3.229	275,0
	ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ	14	1.842	210,2
	ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ	10	5.443	191,3
	ΑΡΦΑΡΩΝ	6	2.316	77,8
	ΘΟΥΡΙΑΣ	2	1.047	59,9
ΣΥΝΟΛΟ ΑΛΑΓΟΝΙΑΣ		52	13.877	814,2
ΝΕΔΑ	ΑΕΤΟΥ	11	3.264	94,8
	ΑΝΔΑΝΙΑΣ	14	3.084	88,7
	ΑΥΛΩΝΟΣ	10	2.626	112,9
	ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΟΥΣ	11	3.413	90,7
	ΒΟΥΦΡΑΔΩΝ	6	1.802	42,4
	ΔΩΡΙΟΥ	9	4.069	102,8
	ΕΪΡΑΣ	8	997	86,6
	ΙΘΩΜΗΣ	8	2.466	90,4
	ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑ	5	2.205	42,1
	ΚΟΙΝ.ΤΡΙΚΟΡΦΟΥ	5	1.037	42,9
	ΚΟΙΝ.ΤΡΙΠΥΛΗΣ	7	626	69,7
ΣΥΝΟΛΟ ΝΕΔΑΣ		94	25.589	864,0
ΟΡΕΙΝΗ ΑΡΓΟΛΙΔΑ - ΚΟΡΙΝΘΙΑ	ΑΣΚΛΗΠΕΙΟΥ	4	4.804	179,8
	ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ	3	2.536	131,2
	ΜΙΔΕΑΣ	2	1.585	133,9
	ΜΥΚΗΝΩΝ	2	1.839	84,3
	ΣΟΛΥΓΕΙΑΣ	3	3.047	179,5
	ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ	4	5.297	136,6
	ΤΕΝΕΑΣ	6	5.477	155,9
ΣΥΝΟΛΟ ΟΡΕΙΝΗΣ ΑΡΓ-ΚΟΡ		24	24.585	1.001,2
ΠΑΡΝΩΝΑΣ	ΚΟΙΝ.ΚΑΡΥΩΝ	1	926	64,4
	ΟΙΝΟΥΝΤΟΣ	8	2.625	301,9
	ΘΕΡΑΠΙΝΩΝ	8	3.062	261,8
	ΓΕΡΟΘΡΩΝ	4	1.959	236,7
	ΝΙΑΤΩΝ	4	2.666	212,3
	ΖΑΡΑΚΑ	5	1.538	237,2
	ΒΟΡ. ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ	25	11.951	572,6
ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΡΝΩΝΑ		55	24.727	1.886,9
ΜΑΝΗ	ΓΥΘΕΙΟΥ	17	3.050	162,2
	ΑΝΑΤ. ΜΑΝΗΣ	6	2.111	108,9
	ΟΙΤΥΛΟΥ	18	5.203	218,8
ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΝΗΣ		41	10.364	489,9
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΟΠΑΑΧ ΠΕΠ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ		266	99.142	5.056,2

ΠΗΓΗ: ΕΥΔ ΠΕΠ Πελοποννήσου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4: Δημόσια ΟΠΑΑΧ / Προσκλήσεις και Εγκεκριμένα επενδυτικά σχέδια ανά δράση

ΔΡΑΣΕΙΣ	1η Πρόσκληση	2η Πρόσκληση	Σύνολο 1ης & 2ης πρόσκλησης			Υλοποίηση 31-12-2008
	Ποσά πρόσκλησης (σε €)	Ποσά πρόσκλησης (σε €)	Ποσά πρόσκλησης (σε €)	Εγκριθείσες προτάσεις	Συνολικό ποσό (σε €)	
<u>2.2.4.1</u> Έγχειρες βελτιώσεις	300000	130.000	430.000	1	47.000,00	45.120,00
<u>2.2.4.4</u> Βασικές υπηρεσίες για την αγροτική οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό	500.000	300000	800.000	9	926.091,71	875.206,07
<u>2.2.4.5</u> Ανακαίνιση και ανάπτυξη χωριών – Προστασία και διατήρηση της αγροτικής κληρονομιάς	4.000.000	3.950.000	7.950.000	35	5.934.902,40	5.337.920,54
<u>2.2.4.7</u> Διαχείριση υδατικών πόρων	600.000	950.000	1.550.000	3	288.792,23	269.385,98
<u>2.2.4.8</u> Ανάπτυξη και βελτίωση υποδομής που σχετίζεται με την ανάπτυξη της γεωργίας	3.070.000	1.450.000	4.520.000	5	1.441.628,31	973.273,70
<u>2.2.4.10</u> Δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη γεωργία, τη δασοκομία, τη διατήρηση του τοπίου και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ζώων	730.000	0	730.000	1	156.046,49	143.626,17
ΣΥΝΟΛΟ	9.200.000	6.780.000	15.980.000	54	8.794.461	7.644.532

ΠΗΓΗ: ΕΥΔ ΠΕΠ Πελοποννήσου, Επεξεργασία δική μας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.5: Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / Προσκλήσεις, Υποβληθέντα και Εγκεκριμένα από Γνωμοδοτική Επιτροπή επενδυτικά σχέδια ανά δράση

ΔΡΑΣΕΙΣ	1η Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος: 14852/9-10-2003					2η Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος: 4383/8-8-2005					Σύνολο 1ης & 2ης πρόσκλησης εκδήλωσης ενδιαφέροντος				
	Ποσά πρόσκλησης (σε €)	Υποβληθείσες προτάσεις	Συνολικό ποσό (σε €)	Εγκριθείσες προτάσεις	Συνολικό ποσό (σε €)	Ποσά πρόσκλησης (σε €)	Υποβληθείσες προτάσεις	Συνολικό ποσό (σε €)	Εγκριθείσες προτάσεις	Συνολικό ποσό (σε €)	Ποσά προσκλήσεων	Υποβληθείσες προτάσεις	Συνολικό ποσό (σε €)	Εγκριθείσες προτάσεις	Συνολικό ποσό (σε €)
2.2.4.2	490000										490.000				
2.2.4.3	667.000	4	363.000,00	1	133.000,00	1.333.333	26	1.510.399,70	24	1.013.900	2.000.333	30	1.873.400	25	1.146.900
2.2.4.4	360.000	10	429.031,17	10	305.964,17						360.000	10	429.031	10	305.964
2.2.4.5	685.000	23	2.331.483,67	16	1.103.366,73	666.666	27	1.778.512,83	22	905.778,90	1.351.666	50	4.109.997	38	2.009.146
2.2.4.6	4.730.000	28	9.378.509,50	16	3.884.775,14	3.333.333	18	4.991.838,49	16	3.442.324,97	8.063.333	46	14.370.348	32	7.327.100
2.2.4.9	10.600.000	124	39.134.276,60	55	12.122.607,85	3.333.333	84	24.855.486,43	69	16.934.684,62	13.933.333	208	63.989.763	124	29.057.292
2.2.4.12	3.000.000	12	3.200.773,22	10	2.376.458,31	3.000.000	4	1.109.509,32	2	749.657	6.000.000	16	4.310.283	12	3.126.115
ΣΥΝΟΛΟ	20.532.000	201	54.837.074,16	108	19.926.172,20	11.666.665	159	34.245.746,77	133	23.046.345,49	32.198.665	360	89.082.820,93	241	42.972.517,69

ΠΗΓΗ: Δομή στήριξης - ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ, Επεξεργασία δική μας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.6: Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / Οριστικές εγκρίσεις επενδυτικών σχεδίων ανά δράση

ΔΡΑΣΕΙΣ	1η Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος:					2η Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος:					Σύνολο 1ης & 2ης πρόσκλησης				
	14852/9-10-2003					4383/8-8-2005					εκδήλωσης ενδιαφέροντος				
	Ποσό πρόσκλησης (σε €)	Υποβληθείσες προτάσεις	Συνολικό ποσό (σε €)	Εγκριθείσες προτάσεις	Συνολικό ποσό (σε €)	Ποσό πρόσκλησης (σε €)	Υποβληθείσες προτάσεις	Συνολικό ποσό (σε €)	Εγκριθείσες προτάσεις	Συνολικό ποσό (σε €)	Ποσό πρόσκλησης (σε €)	Υποβληθείσες προτάσεις	Συνολικό ποσό (σε €)	Εγκριθείσες προτάσεις	Συνολικό ποσό (σε €)
2.2.4.2	490000	0	0	0	0						490.000				
2.2.4.3	667.000	4	363.000,00	1	133.000,00	1.333.333	26	1.510.399,70	21	972.900	2.000.333	30	1.873.400	22	1.105.900
2.2.4.4	360.000	10	429.031,17	10	305.964,17						360.000	10	429.031	10	305.964
2.2.4.5	685.000	23	2.331.483,67	16	1.055.360,01	666.666	27	1.778.512,83	15	638.011,42	1.351.666	50	4.109.997	31	1.693.371
2.2.4.6	4.730.000	28	9.378.509,50	14	3.615.355,19	3.333.333	18	4.991.838,49	13	2.976.613,80	8.063.333	46	14.370.348	27	6.591.969
2.2.4.9	10.600.000	124	39.134.276,60	44	9.650.099,62	3.333.333	84	24.855.486,43	51	11.442.975,36	13.933.333	208	63.989.763	95	21.093.075
2.2.4.12	3.000.000	12	3.200.773,22	9	1.970.958,31	3.000.000	4	1.109.509,32	1	343.562	6.000.000	16	4.310.283	10	2.314.520
ΣΥΝΟΛΟ	20.532.000	201	54.837.074,16	94	16.730.737,30	11.666.665	159	34.245.746,77	101	16.374.062,58	32.198.665	360	89.082.820,93	195	33.104.799,88

ΠΗΓΗ: Δομή στήριξης -ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ, Επεξεργασία δική μας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.7: Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / Οριστικές εγκρίσεις επενδυτικών σχεδίων ανά δράση και ανά περιοχή εφαρμογής ΟΠΑΑΧ

ΔΡΑΣΕΙΣ	ΑΛΑΓΟΝΙΑ		ΜΑΝΗ		ΝΕΔΑ		ΠΑΡΝΩΝΑΣ		ΟΡΕΙΝΗ ΑΡΓ-ΚΟΡ		ΣΥΝΟΛΟ	
	Αρ. σχεδίων	Π/Υ (σε €)	Αρ. σχεδίων	Π/Υ (σε €)	Αρ. σχεδίων	Π/Υ (σε €)	Αρ. σχεδίων	Π/Υ (σε €)	Αρ. σχεδίων	Π/Υ (σε €)	Αρ. σχεδίων	Π/Υ (σε €)
2.2.4.3	4	104.900,00	3	273.100,00	5	74.000,00	5	391.250,00	5	262.650,00	22	1.105.900,00
2.2.4.4	4	53.431,00		0,00	3	112.533,17	1	40.000,00	2	100.000,00	10	305.964,17
2.2.4.5	6	393.221,73	1	157.232,00	3	481.427,38	20	541.490,32	1	120.000,00	31	1.693.371,43
2.2.4.6	4	781.991,27	5	1.176.701,51	2	254.695,41	8	2.067.842,72	8	2.310.738,08	27	6.591.968,99
2.2.4.9	20	4.357.022,28	15	4.240.817,28	13	2.596.647,29	27	5.007.510,65	20	4.891.077,48	95	21.093.074,98
2.2.4.12	2	217.867,78	1	255.532,63	1	60.814,40	3	600.743,50	3	1.179.562,00	10	2.314.520,31
ΣΥΝΟΛΟ	40	5.908.434,06	25	6.103.383,42	27	3.580.117,65	64	8.648.837,19	39	8.864.027,56	195	33.104.799,88

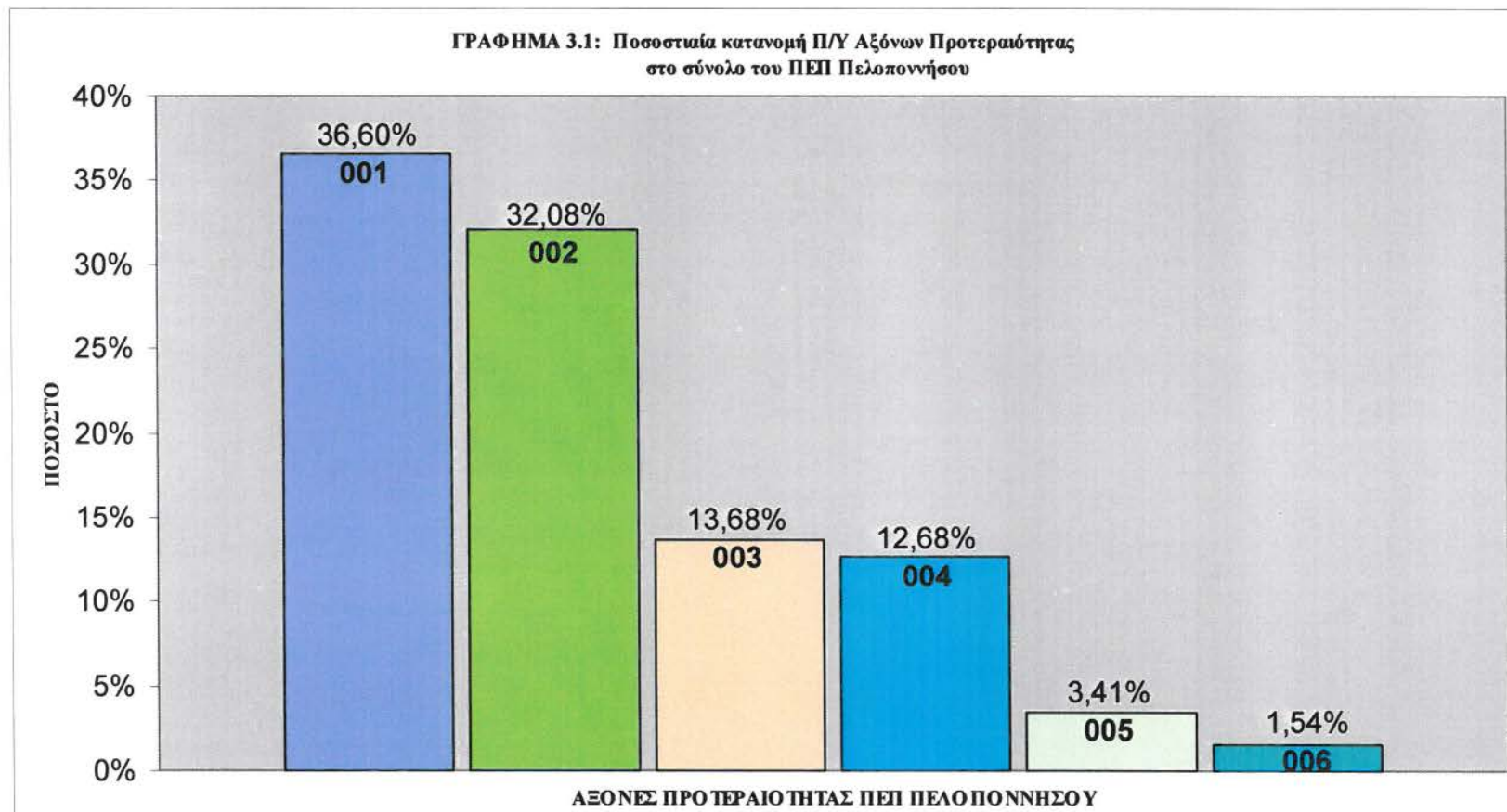
ΠΗΓΗ: Δομή στήριξης – ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ, Επεξεργασία δική μας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.8: Ανάλυση Υποδράσεων της Δράσης 2.2.4.6							
Υποδράση	1η Πρόσκληση		2η πρόσκληση		Σύνολο		%
	Αρ.σχεδίων	Π/Υ (σε €)	Αρ.σχεδίων	Π/Υ (σε €)	Αρ.σχεδίων	Π/Υ (σε €)	
2.2.4.6.1	14	3.615.355,19	12	2.904.571,93	26	6.519.927,12	98,91%
2.2.4.6.2	1	72.041,87			1	72.041,87	1,09%
ΣΥΝΟΛΟ	15	3.687.397,06	12	2.904.571,93	27	6.591.968,99	100 %

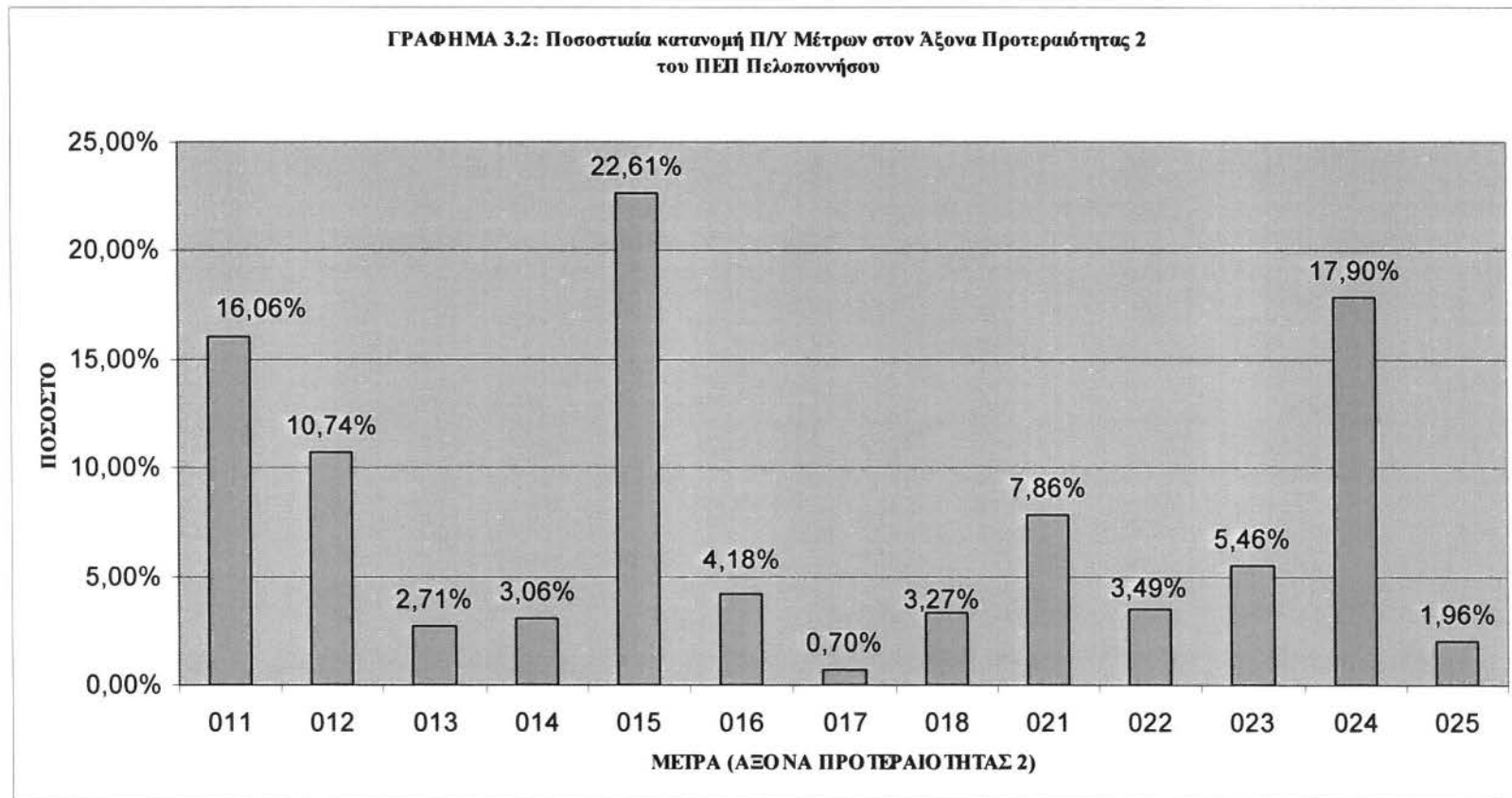
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.9: Ανάλυση Υποδράσεων της Δράσης 2.2.4.9							
Υποδράση	1η Πρόσκληση		2η πρόσκληση		Σύνολο		%
	Αρ.σχεδίων	Π/Υ (σε €)	Αρ.σχεδίων	Π/Υ (σε €)	Αρ.σχεδίων	Π/Υ (σε €)	
2.2.4.9.1	32	8.083.570,35	47	10.863.129,21	79	18.946.699,56	89,82%
2.2.4.9.2	8	1.406.829,27	4	579.846,15	12	1.986.675,42	9,42%
2.2.4.9.3	4	159.700,00			4	159.700,00	0,76%
ΣΥΝΟΛΟ	44	9.650.099,62	51	11.442.975,36	95	21.093.074,98	100 %

ΠΗΓΗ: Δομή στήριξης – ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ, Επεξεργασία δική μας.

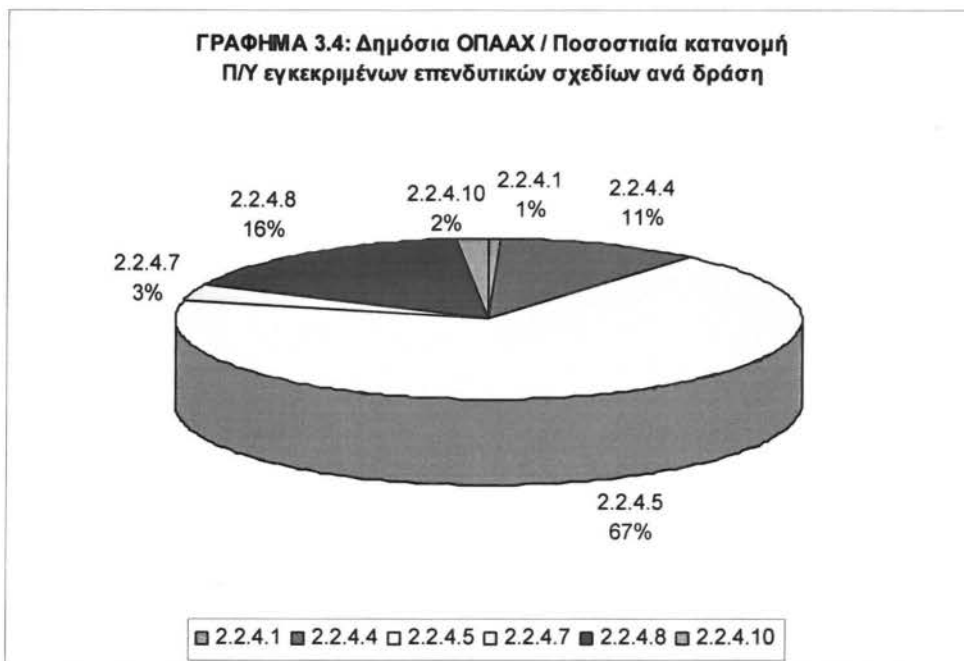
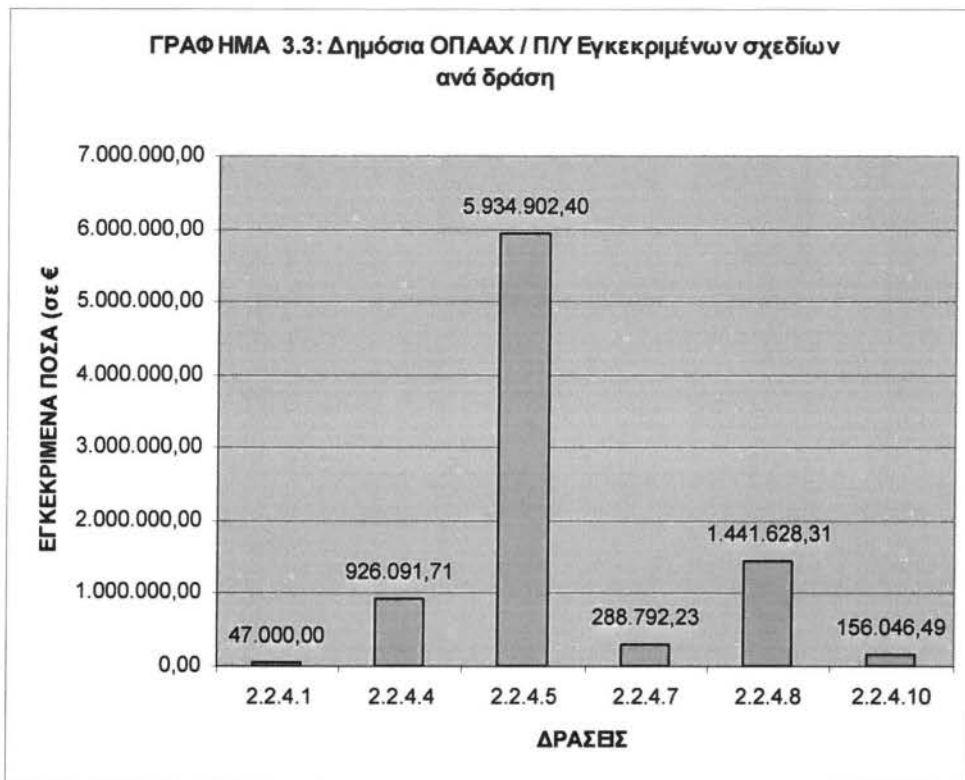
3. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

ΠΗΓΗ: ΕΥΔ ΠΕΠ Πελοποννήσου, Επεξεργασία δική μας.

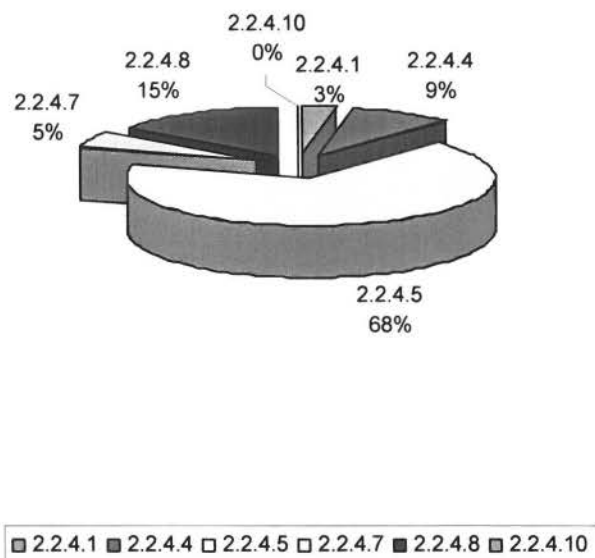

ΠΗΓΗ: ΕΥΔ ΠΕΠ Πελοποννήσου, Επεξεργασία δική μας.

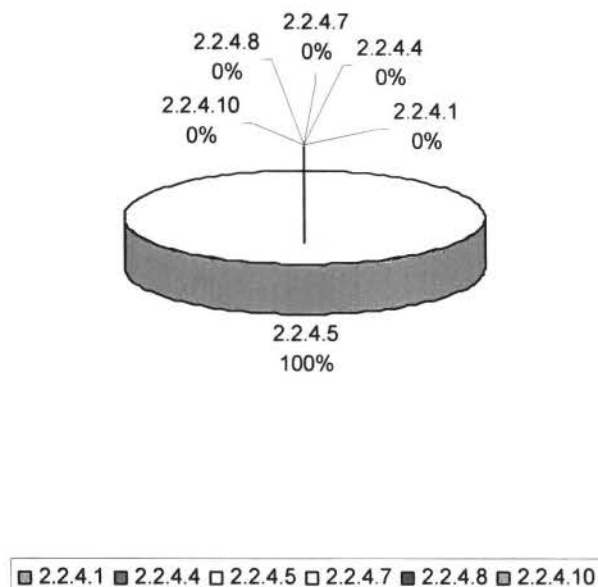

ΠΗΓΗ: ΕΥΔ ΠΕΠ Πελοποννήσου, Επεξεργασία δική μας.

ΓΡΑΦΗΜΑ 3.5: Δημόσια ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή Π/Υ εγκ. επενδ. σχεδίων ΟΠΑΑΧ ΑΛΑΓΟΝΙΑΣ ανά δράση

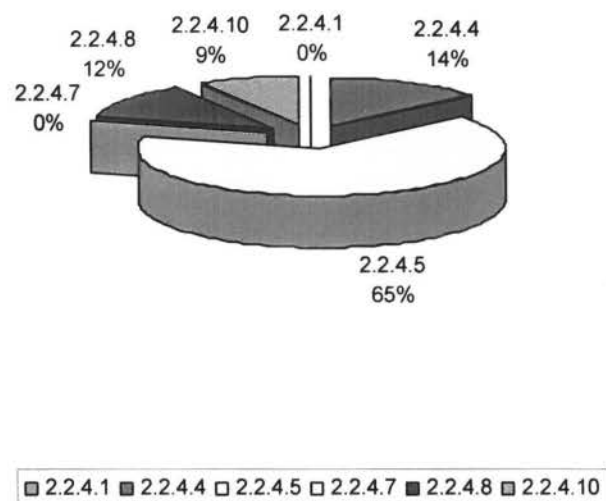

ΓΡΑΦΗΜΑ 3.6: Δημόσια ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή Π/Υ εγκ. επενδ. σχεδίων ΟΠΑΑΧ ΜΑΝΗΣ ανά δράση

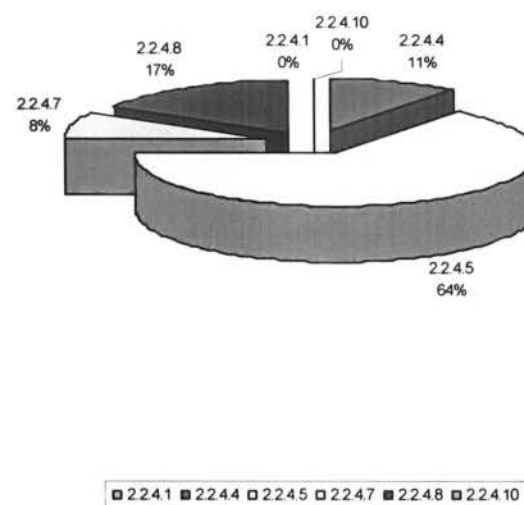

ΠΗΓΗ: ΕΥΔ ΠΕΠ Πελοποννήσου, Επεξεργασία δική μας.

ΓΡΑΦΗΜΑ 3.7: Δημόσια ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή Π/Υ εγκ.επενδ.σχεδίων ΟΠΑΑΧ ΝΕΔΑΣ ανά δράση

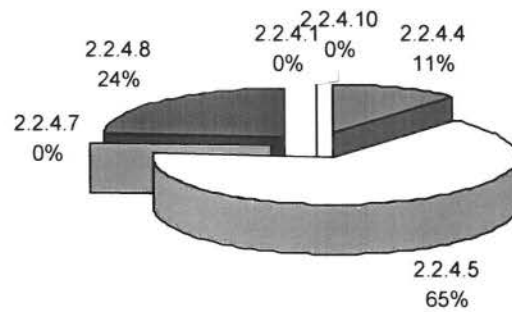

ΓΡΑΦΗΜΑ 3.8: Δημόσια ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή Π/Υ εγκ.επενδ.σχεδίων ΟΠΑΑΧ ΠΑΡΝΩΝΑ ανά δράση

ΠΗΓΗ: ΕΥΔ ΠΕΠ Πελοποννήσου, Επεξεργασία δική μας.

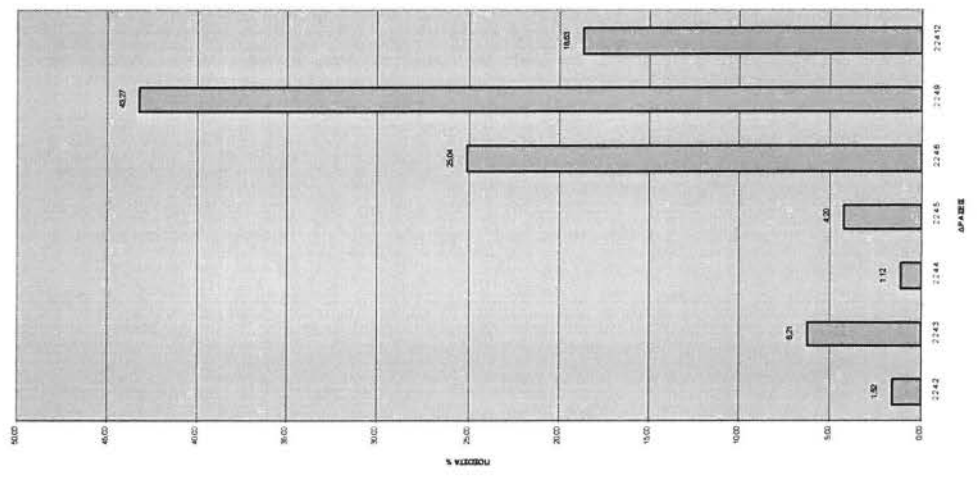
**ΓΡΑΦΗΜΑ 3.9: Δημόσια ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή
Π/Υ εγκ.επενδ.σχεδίων ΟΠΑΑΧ ΟΡΕΙΝΗΣ ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ -
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ ανά δράση**

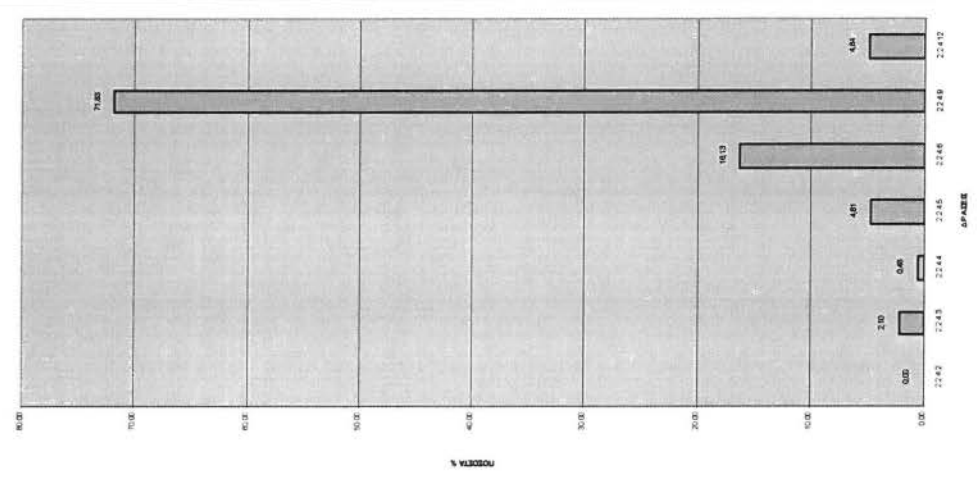
□ 2.2.4.1 ■ 2.2.4.4 □ 2.2.4.5 □ 2.2.4.7 ■ 2.2.4.8 □ 2.2.4.10

ΠΗΓΗ: ΕΥΔ ΠΕΠ Πελοποννήσου, Επεξεργασία δική μας.

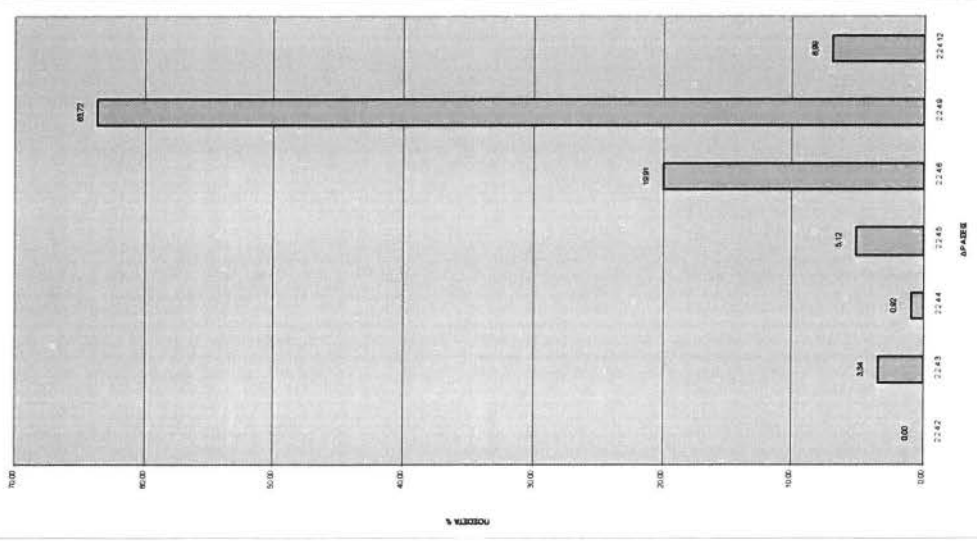
ΓΡΑΦΗΜΑ 3.10: Ιδιωτικές ΟΠΑΑΧ / Ποσοστά κατανομή ΠΥ προπριωθέντων δράσεων.

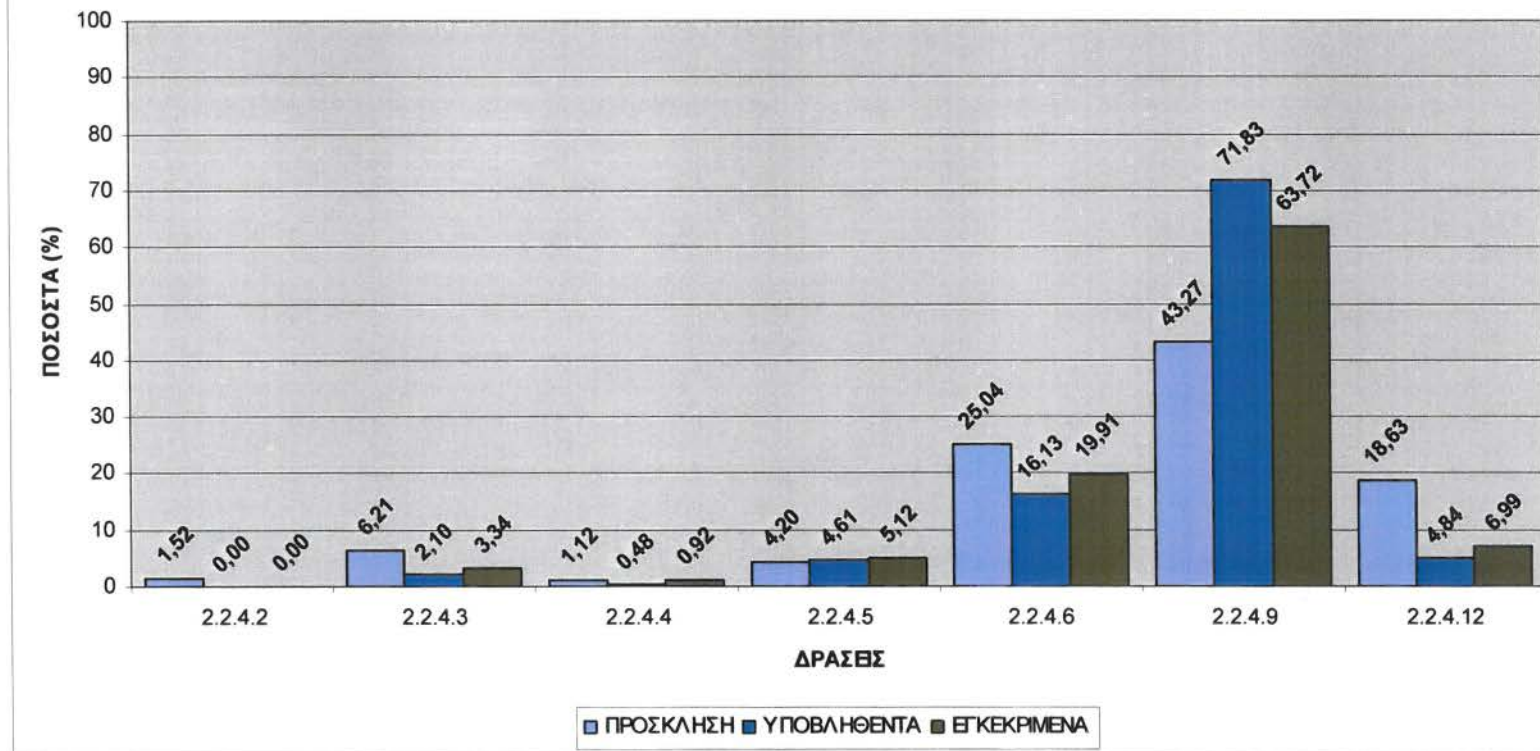
ΓΡΑΦΗΜΑ 3.11: Ιδιωτικές ΟΠΑΑΧ / Ποσοστά κατανομή ΠΥ υποβληθέντων σχεδίων ανά δράση.

ΓΡΑΦΗΜΑ 3.12: Ιδιωτικές ΟΠΑΑΧ / Ποσοστά κατανομή ΠΥ οριστική εγκριμένων σχεδίων ανά δράση.

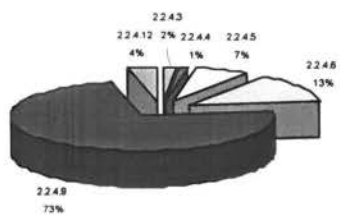

ΓΡΑΦΗΜΑ 3.13: Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / Ποσοστιαία κατανομή ΠΥ πρόσκλησης, υποβληθέντων και εγκεκριμένων επενδυτικών σχεδίων του Μέτρου 2.2.4 ανά Δράση

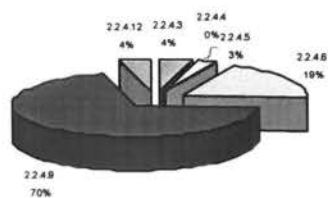
ΠΗΓΗ: Δομή στήριξης – ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ, Επεξεργασία δική μας.

ΓΡΑΦΗΜΑ 3.14: Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΥ
ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΟΠΑΑΧ ΑΛΛΟΓΙΑΣ ΑΝΑ ΔΡΑΣΗ

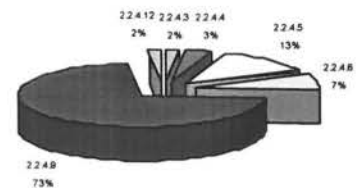
■ 2243 ■ 2244 ■ 2245 ■ 2248 ■ 2249 ■ 22412

ΓΡΑΦΗΜΑ 3.15: Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΥ
ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΟΠΑΑΧ ΜΑΝΗΣ ΑΝΑ ΔΡΑΣΗ

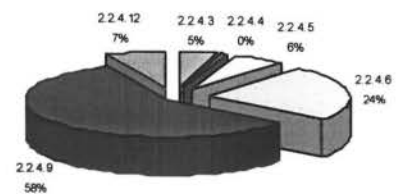
■ 2243 ■ 2244 ■ 2245 ■ 2248 ■ 2249 ■ 22412

ΓΡΑΦΗΜΑ 3.16: Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΥ
ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΟΠΑΑΧ ΝΕΔΑΣ ΑΝΑ ΔΡΑΣΗ

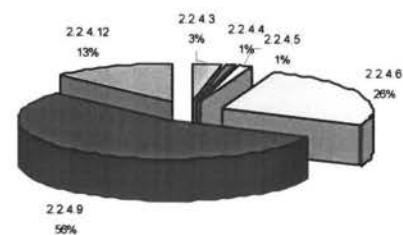
■ 2243 ■ 2244 ■ 2245 ■ 2248 ■ 2249 ■ 22412

ΓΡΑΦΗΜΑ 3.17: Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / ΚΑΤΑΝΟΜΗ Π/Υ ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΟΠΑΑΧ ΠΑΡΩΝΑ ΑΝΑ ΔΡΑΣΗ

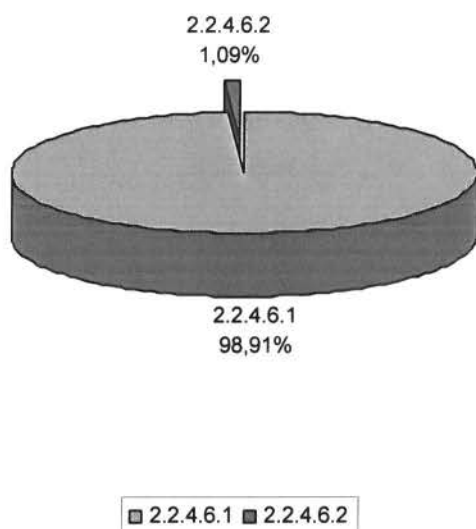
■ 2243 ■ 2244 ■ 2245 ■ 2246 ■ 2249 ■ 22412

ΓΡΑΦΗΜΑ 3.18: Ιδιωτικά ΟΠΑΑΧ / ΚΑΤΑΝΟΜΗ Π/Υ ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΟΠΑΑΧ ΟΡΕΙΝΗΣ ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ - ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ ΑΝΑ ΔΡΑΣΗ

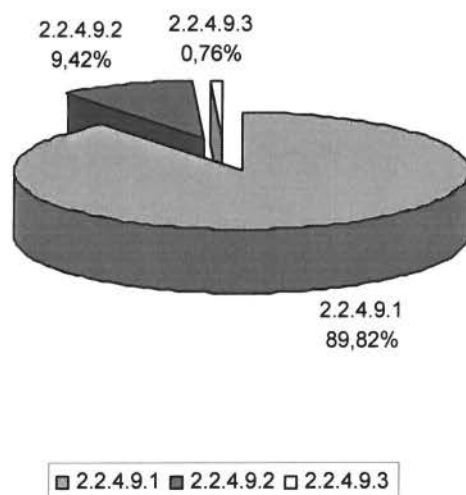

■ 2243 ■ 2244 ■ 2245 ■ 2246 ■ 2249 ■ 22412

**ΓΡΑΦΗΜΑ 3.19: Ποσοστιαία κατανομή Υποδράσεων
εγκεκριμένων σχεδίων Δράσης 2.2.4.6**

**ΓΡΑΦΗΜΑ 3.20: Ποσοστιαία κατανομή Υποδράσεων
εγκεκριμένων σχεδίων Δράσης 2.2.4.9**

ΠΗΓΗ: Δομή στήριξης – ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ, Επεξεργασία δική μας.